

T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI ANABİLİM DALI

**BANKALARCA KREDİ TAHSİSİ YAPILACAK FİRMALARIN
MALİ VERİLERİNDE YAPILABİLECEK AKTARMA-
ARINDIRMA İŞLEMLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Öğrenci-Bilal BÜYÜKTAŞ

İstanbul

Kasım, 2014

T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI ANABİLİM DALI

**BANKALARCA KREDİ TAHSİSİ YAPILACAK FİRMALARIN
MALİ VERİLERİNDE YAPILABİLECEK AKTARMA-
ARINDIRMA İŞLEMLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Öğrenci-Bilal BÜYÜKTAŞ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Turgay GEÇER

İstanbul

Kasım, 2014

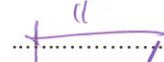
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Yrd. Doç. Dr. Turgay GEÇER (Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. Özgür KÖKALAN

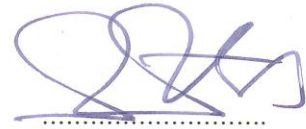

Üye Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇAKIR

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Bülent ARI

Enstitü Müdür V.

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı şekillendiren sayın danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Turgay Geçer'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bankacılık kariyerim boyunca, krediler servisinde çalıştığım süre içerisinde benden desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen, iş hayatımdaki gelişimim için bütün bilgi ve tecrübelerini sınırsız bir şekilde paylaşan Sayın Ethem Poyraz'a ve Sayın İlker Canbulut'a sonsuz teşekkürlerini sunarım.

Tez çalışmam süresince büyük bir sabır ve özveriyle yanımda olan eşim Sabiha Büyüктаş'a, kendisiyle geçirmem gereken zamanın büyük bir bölümünü çalışmama ayırmam sırasında sürekli yanımda olan çok kıymetli oğlum Ömer Faruk Büyüктаş'a en içten sevgilerimi sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

BANKALARCA KREDİ TAHSİSİ YAPILACAK FİRMALARIN MALİ VERİLERİNDE YAPILABİLECEK AKTARMA ARINDIRMA İŞLEMLERİ.

(Öğrenci–Bilal BÜYÜKTAŞ)

Yüksek Lisans, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı

Tez Danışmanı : (Öğretim Üyesi–Yrd. Doç. Dr. Turgay GEÇER)

Kasım–2014, 225 + IV Sayfa

Bankalar kredi taleplerini değerlendirirken ihtiyaç duydukları en önemli araçlardan birini kredi talep edenlerden temin edilen finansal veriler (Bilanço, Gelir Tablosu, Detay Mizan, vb.) oluşturmaktadır. Kredi isteklisinin borç ödeme gücünün, nakit akımlarının, sermaye yapılarının, dönemler itibariyle kârlılık oranlarının doğru tespit edilebilmesi ve kredi riskinin en aza indirilebilmesi için firma mali verilerinin sağlıklı olması veya bankalar tarafından en sağlıklı hale getirilmesi gerekmektedir. Birçok nedenden dolayı firmalardan temin edilen finansal veriler sağlıklı olmamaktadır. Bu nedenle bankalar kredi tahsis etmeden önce firma mali verilerinin en reel hale getirilebilmesi için hesaplar arasında çeşitli aktarma–arındırma işlemleri yapmaktadırlar.

Bankaların istikrarlı bir büyüme performansı ile faaliyetlerini sürdürmeleri, maksimum kârlılık oranları elde edebilmelerinin yanında sağlıklı bir bünyeye sahip olmalarının en önemli koşulu tahsis etmiş oldukları kredilerin kalitesiyle doğrudan ilişkilidir. Bankaların kredi tahsis ederken doğru veriler üzerinden mali analiz yapabilmesi amacıyla kredi talebinde bulunanların finansal tablolarında gerekli düzenlemeleri yapmaları önem arz etmektedir.

Çalışmamızın temel amacını firmaların mali verilerinde yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri ile en doğru kredi tahsisinin yapılması oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler; Kredi Talepleri, Kredi Analizi, Aktarma İşlemleri, Arındırma İşlemleri,

ABSTARCT

TRANSFER&PURIFICATION PROCESSES ON FINANCIAL DATA OF THE FIRMS THAT BANKS ALLOCATE LOANS

(Student–Bilal BÜYÜKTAŞ)

Master’s Degree, International Finance and Participation Banking

Thesis Advisor : (Academic Member–Ass. Yrd. Doç. Dr. Turgay GEÇER)

November–2014, 225 + IV Page

Financial data (balance sheet, income statement, general detailed trial balance etc.) of the firms which apply to banks for loan allocation, are one of the most important tools that banks need to evaluate credit applications. The financial data are needed to be reliable or at least to make reliable by the banks in order to analyze and evaluate loanee’s solvency, cash flows, capital structures, periodic income ratios accurately and minimize credit risk. But due to several reasons, those financial data are not reliable and healthy. Therefore, before the loan allocation phase, the banks carry out various transfer and purification processes on accounts in financial data of loanee for the purpose of making the financial data most reliable form.

Besides carrying on their activities with a stable growing performance and making maximum profit ratios, one of the most important factors of having a healthy structure for a bank is directly related to credit allocation quality. It becomes more of an issue that banks carry out essential transfer and purification process of the loanee’s financial data to make financial analyze on reliable and correct data when they allocate loans.

The main purpose of our study is making the credit allocation most correctly by determining the possible transfer and purification processes on financial data.

Key Words; Loan Applications, Credit Analysis, Transfer Process, Purification Processes,

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TEŞEKKÜR.....	İ
ÖZET	İİİ
ABSTARCT.....	İV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR VE SİMGELER	İX
GİRİŞ	1
BÖLÜM I.....	1
1. BANKACILIKTA KREDİ KAVRAMI	1
1.1. KREDİLENDİRMEYE İLİŞKİN TEMEL BİLGİLERİ.....	1
1.1.1. Kredinin Tanımı	1
1.1.2. Kredinin Temel Unsurları.....	2
1.1.3. Kredinin İşlevleri.....	4
1.1.4. Kredinin Türleri.....	4
1.1.4.1. Nitelikleri Açısından Krediler.....	5
1.1.4.2. Vadelerine Göre Krediler.....	5
1.1.4.3. Teminatlarına Göre Krediler.....	6
1.1.4.4. Kullanım/Veriliş Amaçlarına Göre Krediler.....	7
1.1.4.5. Kullandırılan Sektörlere Göre Krediler.....	7
1.1.4.6. Kaynaklarına Göre Krediler.....	7
1.2. KREDİ KULLANDIRMA İLKELERİ	8
BÖLÜM II	11
2. FİNANSAL TABLOLARLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER VE TEMEL FİNANSAL TABLOLAR	11
2.1. FİNANSAL TABLOLAR İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	11
2.1.1. Finansal Tablo Kavramı	11
2.1.2. Finansal Tabloların Hazırlanma Amacı Ve Kullanıcıları.....	12
2.1.3. Finansal Tablolarda Bulunması Gereken Temel Nitelikler.....	14
2.1.4. Finansal Tabloların Sınırları ve Eksiklikleri	14
2.1.5. Finansal Tabloların Düzenlenmesinde Esas Alınacak Genel Kabul Görmüş Muhasebe Temel Kavramları	15

2.1.5.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı	15
2.1.5.2. Kişilik Kavramı	16
2.1.5.3. İşletmenin Sürekliliği Kavramı	16
2.1.5.4. Dönemsellik Kavramı	16
2.1.5.5. Parayla Ölçülme Kavramı	17
2.1.5.6. Maliyet Esası Kavramı	17
2.1.5.7. Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı	17
2.1.5.8. Tutarlılık Kavramı.....	17
2.1.5.9. Tam Açıklama Kavramı.....	18
2.1.5.10.İhtiyatlılık Kavramı.....	18
2.1.5.11.Önemlilik Kavramı.....	18
2.1.5.12.Özün Önceliği Kavramı	19
2.2. MALİ TABLOLAR.....	19
2.2.1. Temel Mali Tablolar	19
2.2.1.1. Bilançonun Tanımı ve Bilanço Şekilleri	19
2.2.1.2. Gelir Tablosu.....	21
2.2.2. Ek Mali Tablolar (Diğer Mali Tablolar).....	22
2.2.2.1. Satışların Maliyeti Tablosu	22
2.2.2.2. Fon Akım Tablosu	23
2.2.2.3. Nakit Akım Tablosu.....	24
2.2.2.4. Kâr Dağıtım Tablosu.....	24
2.2.2.5. Öz Kaynaklar Değişim Tablosu	25
BÖLÜM III.....	26
3. MALİ TAHLİL VE FİNANSAL TABLOLARDAN YAPILACAK AKTARMA- ARINDIRMA İŞLEMLERİ	26
3.1. MALİ TAHLİL HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	26
3.2. FİNANSAL TABLOLARIN MALİ TAHLİLE HAZIR HALE GETİRİLMESİ 26	
3.3. BİLANÇO HESAPLARININ TANIMI, İŞLEYİŞİ VE YAPILABİLECEK AKTARMA-ARINDIRMA İŞLEMLERİ.....	29
3.3.1. Aktif Hesaplardan Dönen Varlık Hesaplarının Tanımı, İşleyişi ve Yapılabilecek Aktarma-Arındırma İşlemleri	30
3.3.1.1. Hazır Değerler	32
3.3.1.2. Menkul Değerler	48

3.3.1.3. Ticari Alacaklar.....	55
3.3.1.4. Diğer Alacaklar	70
3.3.1.5. Stoklar	79
3.3.1.6. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri.....	88
3.3.1.7. Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları	92
3.3.1.8. Diğer Dönen Varlıklar.....	95
3.3.2. Aktif Hesaplardan Duran Varlık Hesaplarının Tanımı, İşleyişi ve Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri	100
3.3.2.1. Ticari Alacaklar.....	100
3.3.2.2. Diğer Alacaklar	104
3.3.2.3. Mali Duran Varlıklar.....	107
3.3.2.4. Maddi Duran Varlıklar.....	112
3.3.2.5. Maddi Olmayan Duran Varlıklar	118
3.3.2.6. Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar.....	122
3.3.2.7. Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları.....	125
3.3.2.8. Diğer Duran Varlıklar	126
3.3.3. Pasif Hesaplardan Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Hesaplarının Tanımı, İşleyişi ve Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri.....	129
3.3.3.1. Mali Borçlar	130
3.3.3.2. Ticari Borçlar	137
3.3.3.3. Diğer Borçlar.....	143
3.3.3.4. Alınan Avanslar	148
3.3.3.5. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hak edişleri	149
3.3.3.6. Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler	151
3.3.3.7. Borç ve Gider Karşılıkları.....	154
3.3.3.8. Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları	156
3.3.3.9. Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar.....	158
3.3.4. Pasif Hesaplardan Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Hesaplarının Tanımı, İşleyişi ve Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri.....	161
3.3.4.1. Mali Borçlar	162
3.3.4.2. Ticari Borçlar	166
3.3.4.3. Diğer Borçlar.....	168
3.3.4.4. Alınan Avanslar	170
3.3.4.5. Borç ve Gider Karşılıkları.....	171

3.3.4.6. Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları.....	172
3.3.4.7. Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	173
3.3.5. Pasif Hesaplardan Özkaynaklar Hesaplarının Tanımı İşleyişi ve Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri	174
3.3.5.1. Ödenmiş Sermaye	176
3.3.5.2. Sermaye Yedekleri	178
3.3.5.3. Kâr Yedekleri	180
3.3.5.4. Geçmiş Yıllar Kârları	182
3.3.5.5. Geçmiş Yıllar Zararları (–).....	182
3.3.5.6. Dönem Net Kârı/Zararı	183
3.4. GELİR TABLOSU HESAPLARININ TANIMI, İŞLEYİŞİ VE YAPILABİLECEK AKTARMA–ARINDIRMA İŞLEMLERİ	185
3.4.1. Brüt Satışlar	186
3.4.2. Satış İndirimleri (–)	190
3.4.3. Satışların Maliyeti (–).....	192
3.4.4. Faaliyet Giderleri (–)	194
3.4.5. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar	196
3.4.6. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar	200
3.4.7. Finansman Giderleri (–).....	202
3.4.8. Olağandışı Gelir ve Kârlar.....	204
3.4.9. Olağandışı Gider ve Zararlar (–)	205
3.4.10. Dönem Net Kârı ve Zararı	206
3.5. KONSOLİDE FİNANSAL TABLOLAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER VE YAPILABİLECEK AKTARMA–ARINDIRMA İŞLEMLERİ.....	209
3.5.1. Konsolide Finansal Tabloların Hazırlanmasında Esas Alınacak ilkeler .	210
3.5.2. Konsolide Finansal Tabloların Sınırları	212
3.5.3. Konsolide Bilançonun Düzenlenmesi Sırasında Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri	213
3.5.4. Konsolide Gelir Tablosunda Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemler	214
3.5.5. Yurtdışı Grup Şirketlerinin Konsolideye Dâhil Edilmesi ve Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri	215
SONUÇ	217
KAYNAKÇA.....	222

KISALTMALAR ve SİMGELER

BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BSMV	Banka Ve Sigorta Muameleleri Vergisi
KDV	Katma Değer Vergisi
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletmeler
MB	Maliye Bakanlığı
MSUGT	Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDHP	Tek Düzen Hesap Planı
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
UFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
VUK	Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Bankaların ülke ekonomilerinde üstlendikleri en önemli görevlerden biri, tasarruf sahibi gerçek veya tüzel kişilerden sağlanan fonların, ilave kaynağa ihtiyaç duyan gerçek veya tüzel kişilere aktarılmasına aracılık etmektir. Bu noktada bankacılık sisteminin en öncelikli sorumluluğu, tasarruf sahiplerine olan yükümlülüklerin zamanında yerine getirilebilmesidir. Bu yükümlülüklerin yerine getirilebilmesi için, bankalar tarafından kredi olarak aktarılan bu fonların geri dönüşünün sorunsuz bir şekilde sağlanması gerekmektedir.

Kredi riski olarak tanımlanabilecek kullanılan kredilerin kısmen ya da tamamen zamanında ödenmemesi veya ödenememesi nedeniyle bankanın zarara uğraması durumu ile karşı karşıya kalınmaktadır. İşte bankaların kredi riski nedeniyle uğrayabilecekleri zararı en aza indirebilmeleri, ancak gerekli öngörülerini zamanında ve etkin biçimde ortaya koyabilmeleri ile mümkündür. Bu amaç doğrultusunda bankaların kullanabileceği en önemli araç, kredi müşterilerinin mali yapılarını, iç dinamik ve dengelerini ve faaliyette buldukları piyasalar ile sektörlerinin koşullarına olan uyum kabiliyetlerini bütünsel bir yapı içinde değerlendirme imkânı veren mali analiz çalışmalarıdır. Mali analiz için gerekli olan en temel araç müşterilerden temin edilen faaliyet sonuçlarını gösteren mali tablolarıdır.

Birçok nedenden kaynaklı olarak ülkemizde faaliyet gösteren firmaların mali verilerinin çok sağlıklı olmadığı bilinmektedir. Yasal zorunluluklar, muhasebe sisteminden kaynaklı problemler veya firma yetkililerinin talepleri doğrultusunda muhasebe kayıtları sağlıklı tutulamamaktadır. Bu nedenle bankalar tarafından, kredi müşterilerinden temin edilen mali veriler detaylı bir şekilde incelenmeli ve mali tablolarda gerekli görülen düzeltme veya arındırma işlemleri yapılmalıdır.

Bankalarda genel olarak krediler çatısı altında faaliyet gösteren Mali Tahlil ve İstihbarat birimlerinin çok iyi bir şekilde organize olması, mali tahlil uzmanlarının muhasebenin temel kavramlarına, TDHP, TMS ve TFRS'ye hâkim olmaları gerekmektedir.

Çalışmanın amacını bankalarca kredi tahsis edilecek firmaların mali verilerinde yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri oluşturmaktadır. Doğru bir kredi kararının verilebilmesi ancak sağlıklı bir mali analiz çalışmasına bağlıdır. Sağlıklı bir mali analiz çalışmasının yapılabilmesi ise ancak firmalardan doğru mali verilerin temin edilebilmesi veya bankalar tarafından mali verilerin en doğru hale getirilmesi ile mümkündür.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; mali tablolarda yapılabilecek aktarma–arındırma işlemlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle bankacılıkta kredi kavramı, kredilendirmeye ilişkin temel bilgiler ve kredi kullandırma ilkeleri detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde; finansal tablolarla ilgili genel bilgiler ve temel mali tablolardan olan bilanço ve gelir tablosu, ek mali tablolar olan, satışların maliyeti tablosu, fon akım tablosu, nakit akım tablosu, kâr dağıtım tablosu, özkaynaklar değişim tabloları hakkında detaylı bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde; mali tahlil ve finansal tablolarda yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılacaktır. Bunun için çalışmanın bu bölümünde muhasebede kullanılan hesaplar üzerinde durulmuş, bütün hesapların tanımları, işleyişleri hakkında detaylı açıklanmalar yapılmaya çalışılmış, gerekli düzeltme işlemlerinin mantığının anlaşılabilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM I

1. BANKACILIKTA KREDİ KAVRAMI

1.1. Kredilendirmeye İlişkin Temel Bilgileri

1.1.1. Kredinin Tanımı

Kredi deyimi, ‘güvenmek’ anlamına gelen ‘credete’ kökünden gelmektedir. Kredi genel anlamda, tasarruf açığı olan veya yatırım düşüncesi bulunup fon ihtiyacı olan herhangi birine adına para vermek ya da parasını sonra almak kaydıyla ona mal vermeyi kabul etmek ya da alınacak bir mal, yapılacak bir hizmetin yerine getirilmesine kefalet etmek, garanti etmek şeklindeki uygulamaya verilen isimdir

Kredinin en genel şekli ödünç para vermek olmakla beraber; kredi, her zaman ödünç vermek (karz akdi) şeklinde sağlanmaz. Kredi, ödünç vermekten daha geniş kapsamlı bir kavramdır. Finans kuruluşlarının vermiş olduğu kefalet ve garantiler, poliçe kabulü, senet ve fatura iskontosu, faktoring ve forfaiting gibi vadeden önce alacak hakkı satın alınması, bunların yanında finansal kiralama, ters repo işlemlerinden doğan alacaklar, vadeli işlemler, opsiyon ve benzeri sözleşmelerle üstlenilen riskler, geniş anlamda kredi kavramına dâhildir. Nitekim bankacılık kanunu, kredinin bir tanımını yapmamış olmakla beraber krediyi, kredi sınırlarını düzenleyen maddesinde çok geniş olarak üstlenilen risk anlamında kullanmıştır (Akgüç, 2011).

Kredi, bir bankanın yapacağı mali tahlil raporu ve istihbarat sonucunda gerçek veya tüzel kişilere; yasa ve bankanın iç kurallarını ve kaynaklarını da göz önünde tutarak, teminat karşılığı ya da teminatsız olarak para, teminat veya kefalet vermek şeklinde sunulan olanak veya limittir. Bankalar fon fazlası olan finansal aktörlerden topladığı menkul kıymetleri, fon ihtiyacı olan finansal aktörlere kredi şeklinde aktaran kuruluşlardır (Tuğcu, et al., 2013).

Kredi işleminin temelini güvene dayanması nedeniyle, kredi işlemleri uzun yıllar sadece zengin kişiler veya kurumlar tarafından kendi aralarında gerçekleştirdikleri

bir işlem olarak yürütülmüş, finansal piyasaların gelişmesi ile birlikte bankalar tarafından sahiplenilmiştir.

Yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak krediyi, güvene dayanan ve bir hakkın belirli bir bedel karşılığında, belirli bir zaman sınırlaması dâhilinde başkalarına kullandırılması olarak tanımlanabilir.

Bankacılık mevzuatında kredinin özel bir tanımı bulunmamaktadır. 01.11.2005 tarihli mükerrer Resmi Gazete’de yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 48. Maddesine göre:

Nakdi krediler, teminat mektupları, kont garantiler, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayri nakdi krediler ve bu niteliğe haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından soğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, gayri nakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen iştirakler ve ortaklık payları, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, ters repo işlemlerinden alacaklar, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunca kredi olarak kabul edilen işlemleri, izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu kanun uygulamasında kredi sayılır. Yukarıda belirtilenlere ilave olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu kanun uygulamasında kredi sayılır.

1.1.2. Kredinin Temel Unsurları

Kredinin temel unsurlarını; kredi talep edenlerle kredi kullandıran bankalar arasındaki temel bağları oluşturan unsurlar olarak tanımlanabilir. Genel olarak kredinin temel unsurları; güven, süre, risk ve gelir olmak üzere dört başlık altında toplanmaktadır.

Güven: Bu husus kredinin ana ve hâkim unsurudur. Krediler belli bir süre sonunda geri alınmak üzere finans kurumlarının kredi politikalarına göre belirlenmiş olan teminatlar karşılığında kullandırılır. Kredi veren ile kredi alan arasında mutlaka bir

güvenin bulunması gerekmektedir. Kredi kullanılacak gerçek veya tüzel kişinin banka nezdinde saygınlığı olmalı, kendisine güvenilmeli ve kredi kullandırmasına yönelik ikna edilmelidir Bankalar kredi kullandırırken güven unsuru üzerinde titizlikle durmakta ve belirli aralıklarla kredi kullandırdıkları müşterilerinin güvenilirliklerini sorgulamaktadırlar.

Süre: Kredi kullandırma işlemlerinde ödünç verilen paranın ve sağlanan itibarın belli bir süre sonra geri dönmesi söz konusu olduğundan, kredilendirmede zaman çok önemlidir. Bankalarca verilen kredilerde, kredi işleminin geçerli olabilmesi için mutlaka belli bir zaman sınırının bulunması gerekmektedir. Belirlenen bir süre sonunda kredi taahhüdünün yerine getirilmesi gereklidir. Geleceğin belirsizliği nedeniyle kredinin vadesi uzadıkça riski de artacaktır (Kaya, et al., 2013) Vadesiz bir işlemin kredi özelliği bulunmaz.

Risk: Bankacılık sektörü içerisinde risk her zaman bulunmaktadır. Önemli olan kredi tahsis aşamasında mevcut risklerin iyi görülebilmesi ve ona göre limit tahsislerinin yapılmasıdır. Bankacılıkta risk, ödünç verilen kredinin tahsiline ve verilen garantiye konu olan taahhüdün yerine getirilmesine kadar geçen süre içinde ortaya çıkması muhtemel tehlikelerin toplamıdır. Kredi riski ise, kredi müşterisinin kredi ilişkisine esas teşkil eden kurallara aykırı davranarak, krediyi kullandıran finansal aracı ile kendisi arasında yapılan sözleşme şartlarını yerine getirmemesidir. Sonuç olarak kredi riskini, kredi müşterisinin kullandığı krediyi zamanında ödememesi ya da eksik ödeme yapması durumunda finansal aracının uğrayacağı maddi zarar şeklinde ifade edebilir.

Gelir: Finansal araçların kredi kullandırırken temel amaçları, bu işlemde bir gelir elde etmektir. Elde edilen gelirin bir kısmı söz konusu krediye konu olan mevduatın sahibine faiz veya kâr payı geliri olarak ödenir, bir kısmı ise finansal aracının kârını oluşturur. Finansal araçların söz konusu kredi işleminden elde ettiği gelir ne kadar fazla olursa, finansal araçların etkinliği de o oranda artar. Elde edilen gelir, bir motivasyon kaynağı olarak, finans piyasasının daha etkin işlemesine sağlar. Gelirin yüksek oranlarda oluşması bütün sektörlerde olduğu gibi finans sektörünün de hem gelişmesine hem de ülke ekonomisinin büyümesine katkı sağlayacaktır.

1.1.3. Kredinin İşlevleri

Bankaların finans piyasasındaki işlevi, dolaylı fon aktarım mekanizmasının etkin bir biçimde işletilmesidir. Bu mekanizmanın önemi ise, fon fazlası olanlar ile fon ihtiyacı olan iktisadi aktörlerin karşılaşmasının her zaman mümkün olmadığı durumlarda, söz konusu aktörler arasında sanal bir köprü kurularak fon transferinin gerçekleştirilmesidir. İşte krediler söz konusu sanal köprüyü oluşturan en önemli yapı taşlarından biridir (Tuğcu, et al., 2013).

Krediler, ülke ekonomilerinin büyümesi, sağlıklı bir ekonomi politikası oluşturulabilmesi açısından da son derece önemli görevler üstlenir. Ekonomide yapılan yatırımların büyük bir çoğunluğunun finansmanı, kredi kullanılarak gerçekleştirildiği için, krediler ekonomik gelişimin ve büyümenin vazgeçilmez bir unsurudur. Ayrıca, krediler hali hazırda mevcut olan yatırımların geliştirilmesi, yeni teknolojilerin transfer edilmesi, mevcut olan üretim kapasitesinin arttırılması, ülke refah düzeyinin üst seviyelere yükseltilebilmesi gibi birçok farklı amaç için kullanılan bir finans piyasası aracıdır.

Kredinin işlevlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

- Tedavül fonksiyonunu yerine getirir,
- Birikimlerin sermayeye çevrilmesini sağlar,
- Birikimleri girişimcilerin kullanımına aktarır,
- Atıl durumdaki sermaye tasarruflarının iş alanlarına aktarımını sağlar,
- Malların arzı ile talebi arasındaki dengeyi sağlar,
- Ekonomik faaliyetlere hız verir,
- Ticari değişimleri teşvik eder, düzenli bir şekilde akımını kolaylaştırır,
- Sermayenin birleşme ve dağılımını temin eder.

1.1.4. Kredinin Türleri

Bankacılık sektöründe kredileri türlerine göre ayırmak oldukça zor olmakla birlikte, genel olarak kredi türlerini, niteliklerine, vadelerine, teminatlarına, kullanım amaçlarına, kullandırılan sektörlerle ve kaynaklarına göre ayırma tabi tutabilmekteyiz.

1.1.4.1. Nitelikleri Açısından Krediler

Niteliklerine göre krediler, nakdi ve gayri nakdi krediler olmak üzere ikiye ayrılır.

Nakdi Krediler: Kredi müşterilerine nakit olarak verilebilecek kredi toplamıdır. Nakdi kredi ödünç para verilmesi anlamına gelmektedir. Nakdi kredi karşılığında banka müşterisinden faiz, kâr payı veya kredinin türüne göre faiz, kâr payı artı komisyon alır. İskonto, iştirak, senet karşılığı kredi ve diğer teminatlı bireysel ve kurumsal krediler bu tür kredilerden sayılmaktadır. (Güney, 2012)

Gayri Nakdi Krediler: Gayri nakdi kredi, ödünç olarak banka itibarının (saygınlığının) kredi olarak kullanılmasıdır. Alınan bir borcun geri ödenmesi veya taahhüt edilen bir işin zamanında ve noksansız olarak yapılması konusunda banka alacaklıya veya işi yaptırana karşı garanti verir. Banka, borç ödenmez veya iş yapılmazsa, alacaklının veya işi yaptıranın uğradığı zararı karşılamakla yükümlüdür.

Bankanın bir şarta bağlı olarak nakit ödeme ihtimalini üstlendiği hallerde, henüz ödenmemiş ancak şart gerçekleştiğinde ödenmesi gereken paranın ödenmesine karşılık, geri dönmemesi (tahsil edilememesi) riski her zaman bulunmaktadır. Bu nedenle bu tür hallerde gayri nakdi bir krediden bahsedilir (Battal, 2007). Gayri nakdi kredi kullanılırken aynı nakdi kredi gibi değerlendirilmesi ve gerek görüldüğünde maddi teminat karşılığında kullanılması önem arz etmektedir.

1.1.4.2. Vadelerine Göre Krediler

Vadeleri açısından krediler; kısa vadeli krediler, orta vadeli krediler ve uzun vadeli krediler olmak üzere üçe ayrılır.

Kısa Vadeli Krediler: Vadeleri en fazla 1 yıl olarak kullanılan krediler kısa vadeli krediler olarak tanımlanmaktadır. İşletmelerin daha çok kısa vadeli fon ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullandıkları kredilerdir. Temel amaç işletmelerin çalışma sermayesi açıklarını finanse etmek olup, risk bakımından uzun vadeli kredilere göre daha düşük seviyede olması ve uzun vadeli kredilere göre daha az maliyetli olması

nedenleriyle uygulamada orta ve uzun vadeli kredilere göre daha çok kullanılan bir kredidir.

Orta Vadeli Krediler: Vadeleri 1 yıl ile 5 yıl arasında değişen krediler orta vadeli krediler olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak işletmelerin, kuruluş, modernizasyon giderleri ve işletme sermayesi açıklarını karşılamak amacıyla kullandıkları bir kredi türüdür. Orta vadeli krediler ülke ekonomisinin istikrar içerisinde olmasından, firmaların veya kredi talep edenlerin geleceklerini planlamaları açısından önlerini görebildikleri dönemlerde kullanım oranları artış eğilimi gösteren kredilerdir.

Uzun Vadeli Krediler: Vadeleri 5 yıl ve daha uzun olarak kullanılan kredilerdir. Ağırlıklı olarak uzun vadeli krediler yatırım kredileri için kullanılmaktadır. Türkiye’de toplam krediler içerisinde uzun vadeli kredilerin oranı oldukça düşük seviyelerde bulunmaktadır. Geleceğin belirsizliği nedeniyle uzun vadeli kredilerin maliyetleri kısa ve orta vadeli kredilere göre daha yüksektir. Ayrıca kredi kurumları da uzun vadeli kredi kullandırmaya çok sıcak bakmadıkları uygulamada görülmektedir.

1.1.4.3. Teminatlarına Göre Krediler

Teminat durumuna göre krediler teminatsız krediler ve teminatlı krediler olmak üzere ikiye ayrılır.

Teminatsız Krediler: Sadece kredi müşterisinin itibar ve kredibilitesine güvenerek, hiçbir teminat alınmadan kullanılan kredilerdir. Tek imzalı teminat mektubu kredisi ve nakit krediler bu tür krediye örnek olarak gösterilebilir (Şakar, 2009).

Teminatlı Krediler: Kredi müşterisinin imzasına ek olarak diğer güvenceler de (maddi teminatlarda) alınarak kullanılan kredilerdir. Teminatlı kredilerde kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır. Kefalet karşılığı krediler ve maddi teminatlı kredilerdir.

Kefalet Karşılığı Krediler (Şahsi Teminatlı Krediler): Kredi müşterisinin imzası dışında bir veya birden fazla gerçek/tüzel kişinin imzası (kefaleti) karşılığında verilen kredidir. Kefalet karşılığı kredi şahsi teminatlı bir kredi türü olarak sayılmaktadır.

Maddi Teminatlı Kredi: Maddi değerlerin rehini karşılığında açılan kredilerdir. Hisse senedi, tahvil, mevduat ve nakit karşılığı, altın karşılığı, emtia rehini, ticari işletme rehini, kambiyo senetleri rehini ve taşınmaz ipoteği, temlik karşılığı krediler bu tür kredilere verilebilecek örnekler arasında sayılmaktadır.

1.1.4.4. Kullanım/Veriliş Amaçlarına Göre Krediler

Kullanım ya da veriliş amaçlarına göre krediler yatırım kredileri ve işletme kredileri olmak üzere ikiye ayrılabilir.

Yatırım Kredileri: İşletmelere bina ve tesislerin yapımı, ileri teknoloji yatırımları ile sabit kıymetlerin finansmanı amacıyla kullanılan orta ve uzun vadeli kredilerdir.

İşletme Kredileri: İşletmelere retim faaliyetlerini finanse etmek, döner sermaye ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılan kredilerdir.

1.1.4.5. Kullanılan Sektörlere Göre Krediler

Kullanılan sektörlere göre krediler, özel sektör kredileri ve kamu sektörü kredileri olmak üzere ikiye ayrılır.

Özel Sektör Kredileri: Özel sektörde faaliyet gösteren ve fon ihtiyacı olan kişi ya da firmalara kullanılan kredilere özel sektör kredileri denilmektedir.

Kamu Sektörü Kredileri: Kamu sektörü kredileri, fon ihtiyacı bulunan kamu veya kamu kuruluşlarına yönelik olarak kullanılan kredilerdir.

1.1.4.6. Kaynaklarına Göre Krediler

Kaynaklarına göre krediler, banka kaynaklı krediler ve banka dışı kaynaklı krediler olmak üzere ikiye ayrılır.

Banka Kaynaklı Krediler: Bankaya ait kaynaklardan kullanılan kredilerdir. Kullanılan kredinin kaynağı önemli olup, bankanın denmiş sermayesi, dağıtılmamış kârları, yedek akçeleri gibi kaynaklarından kullanılan kredilerdir.

Banka Dışı Kaynaklardan Kullanılan Krediler: Bu krediler, TCMB, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Eximbank), yurtdışı bankalardan sağlanan krediler ve diğer fonlardan yararlanılarak kullanılan kredilerdir

1.2. Kredi Kullanırma İlkeleri

Kredi kararı bankanın kredi politikasına bağılı olarak kârlılık ve likidite dengesini en iyi sağlayacak biçimde oluşturulur. Piyasanın durumuna göre bankalar, kullanıracakları kredilerin vadelerini, türlerini, elde etmek istedikleri kârlılık seviyesi ve likidite durumlarına göre belirlerler.

Kredi kararı verirken bankanın göz önünde tutması gereken prensipler aşağıdaki gibidir:

- Güvenlik (Emniyet) İlkesi
- Akışkanlık İlkesi
- Verimlilik İlkesi
- Dağılımın Uygunluk İlkesi
- Yaygınlık İlkesi, Temdit–Tecdit (Uzatma–Yenileme) Yapılmaması İlkesi,
- Teminatlı Kredilerde Teminat Almadan Riske Girmemek İlkesi,
- Yan Risklerden Kaçınma İlkesi,
- Firma ile Bilançosunun Kaldırabileceğinden Daha Fazla Riske Girmemek İlkesi,
- Teminatların Uygunluğu İlkesi.

Güvenlik (Emniyet) İlkesi: Firmanın mali yapısı, piyasadaki saygınlığı, tecrübe ve moralitesi ile ilgili çalışmalar yapıp, mali analiz raporu hazırlanır. Bu rapor doğrultusunda kredi kullanılmadan önce, kredinin ne zaman geri ödeneceği ve firma faaliyeti sonucunda elde edilecek fonlarla ödenip ödenmeyeceği konularında güvenin oluşması gereklidir. Güvenlik ilkesine göre önceden belirlenemeyen riskler için ayrıca teminat alınması da şarttır.

Likidite (Akışkanlık–Seyyaliyet) İlkesi: Seyyaliyet olarak da ifade edilen likidite, kredinin kısa sürede geri ödenmesi, donuklaşmaması, firmaların faaliyet yapısına ve sezona uygun ve hareketli kullanılmasıdır.

Krediler seyyal kullandırıldıkları ölçüde daha fazla kredi talebi karşılanır. Böylece çok sayıda müşteri ile ilişki kurulabilir, piyasada yeni ortaya çıkan iş olanaklarından yararlanılabilir. Ayrıca, plasmanın seyyal olarak kullandırılması ekonomik daralma dönemlerinde, finans kurumlarına, kredi müşterilerinde seçici davranmaya olanak sağlar (Berk, 2001).

Verimlilik İlkesi: Kredinin güvenlik ilkesine zarar vermeden bankanın maliyet yapısına göre maksimum gelirin sağlanmasıdır. Maksimum gelir, müşterinin tüm bankacılık işlemlerinden elde edilen kârların toplamıdır. Bankaların en önemli amaçlarında birini ise müşteri portföylerini en verimli müşterilerden oluşturmak ve maksimum kârlılığı elde etmektir. Müşterilerin ihtiyaçlarının yakından takip edilmesi ve yeni ürünlerin müşterilere pazarlanabilmesi verimliliği dolayısıyla kârlılığı artıran en önemli konulardan biridir.

Dağılımın Uygunluk İlkesi: Bankaların kredi portföyünün sektör, müşteri, coğrafya, kredinin türü, para cinsi, vade ve teminatlar arasında dengeli dağıtılmış olarak kullandırılması gereklidir.

Yaygınlık İlkesi: Bankanın kredi portföyünü genişleterek kredi riskini tabana yayması, bu şekilde daha fazla kaynak oluşturma ve daha fazla yatırım yapılabilmesi sağlanmalıdır.

Temdit–Tecdit (Uzatma–Yenileme) Yapılmaması: Vadesi gelen bir borcun normal yollardan kapatılması gerekmektedir. Eğer kredi borçlusu vadesi gelmiş olan borcunu faaliyetlerinden veya yatırımlarından elde ettiği gelirleri ile değil de yeni bir kredi kullanarak kapatıyorsa, borcunu borç ile ödeme döngüsü içerisine girmişse bu durum bankalarca kabul edilmeyen bir uygulamadır. Kredi müşterilerinin borcunu yeni bir borç ile kapatmaları oldukça riskli durumda bulduklarının en önemli göstergelerinden biridir. Bankalar bu riski iyi hesaplamalı ve ona göre limit çalışmalarını yapmalıdırlar.

Teminatlı Kredilerde Teminat Almadan Riske Girmemek: Banka tarafından kredi talepleri değerlendirilirken, kredilendirme prensipleri doğrultusunda teminatlandırma yapılmalıdır. Kredi için alınan teminatlar kredinin vadesi de göz

önünde bulundurularak geri ödenememesi durumunda kredi riskini ve tüm birikmiş faiz ve masraflarını karşılayacak tutarda olmalıdır.

Yan Risklerden Kaçınma: Tüzel ve gerçek kişilere kullandırılması öngörülen kredi limitleri yasal sınırlar içerisinde ve yasal kararname, tebliğler ile banka iç mevzuatına uygun olarak yapılmalıdır. Bunun dışında ek risk almaktan kaçınmalıdır.

Firmaya Bilançosunun Kaldırabileceğinden Daha Fazla Riske Girmemek: Kredi müşterilerinin mali verileri, kredibiliteleri iyi analiz edilmeli ödeme güçlerine göre kredi kullandırılmalıdır. Kredi kullandırırken firmanın mevcut borçlanmalarına ve mevcut gelirlerine çok dikkat edilmelidir.

Teminatların Uygunluğu: Emniyet ilkesinin tamamlayıcısı ve kredilerin tahsil edilememesi halinde başvuracağımız kaynak olarak alınacak teminatların taşınması gereken özellikler, kredi politikasının bir parçası olarak düzenlenmelidir. Özellikle kredilerin limit tahsis aşamalarında kredi talebinde bulunanlara en uygun teminatlar karşılığında limitlerin tahsis edilmesi önem arz etmektedir. Hangi tür ve özelliklere sahip teminatların, hangi değerde, hangi vadede teminat olarak kabul edileceğine ilişkin çerçeve de yine kredi politikalarında belirtilmiş olmalıdır (Yazıcı, 2011).

BÖLÜM II

2. FİNANSAL TABLOLARLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER VE TEMEL FİNANSAL TABLOLAR

2.1. Finansal Tablolar İle İlgili Genel Bilgiler

2.1.1. Finansal Tablo Kavramı

Finansal tablolar; muhasebe sistemi içinde kaydedilen ve toplanan bilgilerin, belirli zaman aralıklarıyla bu bilgileri kullanacak olanlara belirli bir düzen içerisinde raporlanarak iletilmesini sağlayan araçlardır (Akdoğan & Tenker, 2010). Finansal tablolar, işletme sonuçlarının anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda hesap dönemleri itibariyle firmaların mali tablolarında karşılaştırmalar yaparak işletme hakkında kullanıcıların bir yargıya varmasını sağlayabilmektedir.

Finansal tablolar, kurumsal ve ticari kredilerde kredi kararının dayanağını teşkil eden en önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu bakımdan mali tabloların tahlili bankalar açısından son derece önemlidir. Firmaların gelişme eğilimini görebilmek ve dinamik bir analiz yapabilmek için bankalar, kredi talep edenlerden en az üç yıla ilişkin mali tablolarını istemektedirler. Böylece bankalar, dönemler itibariyle değişiklikleri tespit edebilmekte ve firmanın mali durumunun gelişimi hakkında bilgi sahibi olarak geleceğe ilişkin öngörülerde bulunabilmektedirler (Tuğcu, et al., 2013).

MSUGT No: 1’de finansal tablolar temel mali tablolar ve ek mali tablolar olarak iki ana gruba ayrılmakta olup aşağıdaki gibi sıralamaktadır;

- Bilanço
- Gelir Tablosu
- Satışların Maliyeti Tablosu
- Fon Akım Tablosu
- Nakit Akış Tablosu
- Özkaynaklar Değişim Tablosu
- Kâr Dağıtım Tablosu

2.1.2. Finansal Tabloların Hazırlanma Amacı Ve Kullanıcıları

Muhasebe Standartlarından ilki olan ‘TMS–1 Finansal Tabloların Sunuluşu’ isimli standartta mali tablolar ve amacı aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

Finansal tablolar işletmenin finansal durumunun ve finansal performansının biçimlendirilmiş sunumudur. Finansal tabloların amacı, geniş bir kullanıcı kitlesinin ekonomik kararlar almalarına yardımcı olan işletmenin finansal durumu, finansal performansı ve nakit akışları hakkında bilgi sağlamaktır. Ayrıca finansal tablolar, yöneticilerin kendilerine emanet edilen kaynakları ne etkinlikte kullandıklarını da gösterir.

Finansal tablolar bu amaca ulaşmak için işletmeyle ilgili aşağıdaki bilgileri sunar:

- Varlıklar
- Borçlar
- Özkaynaklar
- Gelir ve giderler (kârlar ve zararlar dâhil),
- Ortakların ortak olmaları sebebiyle yaptıkları katkılar ve ortaklara yapılan dağıtımları,
- Nakit akışları.

Bu bilgi, dipnotlarda yer alan diğer bilgilerle birlikte finansal tablo kullanıcılarının işletmenin gelecekteki nakit akışlarını ve özellikle bunların zamanını ve kesinliklerini tahmin etmelerine yardımcı olur (TMS 1, 2005).

Maliye Bakanlığı tarafından 1992 yılında yayımlanan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği’nde, finansal tabloların amaçları üç noktada toplanmıştır.

- Yatırımcılar, kredi verenler ve diğer ilgililer için karar almada yararlı bilgiler sağlamak.
- Gelecekteki nakit akımlarını değerlendirmede yararlı bilgiler sağlamak.
- Varlıklar, kaynaklar ve bunlardaki değişiklikler ile işletme faaliyet sonuçları hakkında bilgi sağlamak.

Açıklamalardan da görüleceği üzere finansal tabloların genel amacı, tüm finansal tablo kullanıcılarına işletmenin varlık, kaynak durumu, kazanma gücü ve nakit akışları ile ilgili bilgileri sunmaktır.

Finansal tablo kullanıcıları, finansal tablolardan yararlanarak, işletme hakkında aşağıdaki bilgileri elde ederler.

- Ekonomik kararların alınmasını sağlayacak bilgiler
- İşletmenin kazanma gücünü öngörmek, karşılaştırmak ve değerlendirmek için gerekli bilgiler
- İşletmenin hedeflerine ulaşmada ve kaynaklarının etkin kullanılmasında yöneticilerin başarısını ölçmek için gerekli bilgiler
- Devlet payı olan vergi tutarının belirlenmesini sağlamak üzere gerekli bilgiler
- Makroekonomik kararlara yardımcı olacak istatistiksel bilgiler
- İşletmenin denetlenmesine olanak verecek bilgiler
- Halka açılmalarda potansiyel yatırımcılara sunulacak bilgiler
- İşletme yöneticilerinin ileriye dönük kararlar almasına olanak verecek bilgiler

Finansal tabloların amacının bilgi vermek olduğunu açıkladıktan sonra, finansal tablo kullanıcılarını ise aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- İşletme sahipleri (Ortaklar),
- Yöneticiler,
- Yatırımcılar,
- Kredi kurumları ve şirkete borç veren diğer kuruluşlar,
- İşletmeyle iş ilişkisinde bulunanlar,
- İşletmeden alacaklı olanlar,
- İşçi ve işçi kuruluşları,
- Devlet,
- Mali analistler.

2.1.3. Finansal Tablolarda Bulunması Gereken Temel Nitelikler

Finansal tabloların güvenilir bilgiler sunabilmesi için hazırlanmaları sırasında belirli kurallara uyulması gerekir. Çünkü finansal tabloların analizinden beklenen sonuçların alınabilmesi, bu tabloların gerçeği yansıtmasına bağlıdır. Finansal tabloların gerçeği yansıtması ise belirlenmiş kurallar çerçevesinde hazırlanması ile sağlanabilmektedir (Çabuk, et al., 2013). Bu temel kuralları ise genellikle anlaşılabilir olma, ihtiyaca uygun olması, güvenilir olma, tutarlı olması ve karşılaştırılabilir olma gibi sıralanabilir (Akgüç, 2008).

2.1.4. Finansal Tabloların Sınırları ve Eksiklikleri

Finansal tablolar; bir kurumun varlık ve sermaye yapısı, işletme sonuçları, dönem kârının oluşumu ve kullanımı ve benzeri konularda bilgiler içeren, muhasebe ilkelerine uygun olarak düzenlenen tablolardır.

Mali tabloların, yasal nedenler, muhasebe sisteminden kaynaklı nedenler veya firma yetkililerinin talepleri doğrultusunda hazırlanmaları nedeniyle gerçeği yansıtmadıkları düşünülmektedir. Bunlarında dışında da mali tabloların bir süreç sonunda oluşmaları nedeniyle her zaman kesin, nihai, tarafsız ve gerçek sonuçları göstermedikleri bilinmektedir. Bu nedenle mali tabloların sınırlarının ve eksikliklerinin belirtilmesinin, bu tabloların niteliği, güvenilirliği ve sonuçta tahlili açılarından yararları vardır (Durmuş & Arat, 2000).

Finansal tabloların sınırlarını ve eksikliklerini genel olarak aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Durmuş & Arat, 2000);

- Finansal tablolar nihai değildir,
- Finansal tablolar subjektif olabilir,
- Finansal tablolar gerçek tutarları göstermeyebilir,
- Finansal tablolar, farklı tarihlerde oluşmuş işlemleri, paranın farklı satın alma gücü üzerinden gösterir,
- Finansal tablolar, düzenlendikleri andan öncesini gösteren belgelerdir,

- Finansal tablolar, mali duruma ve işletme sonucuna etkisi olabilecek birçok etkenleri yansıtamaz,
- Finansal tablolar, özet bilgi verir, ayrıntıları göstermez.

2.1.5. Finansal Tabloların Düzenlenmesinde Esas Alınacak Genel Kabul Görmüş Muhasebe Temel Kavramları

Finansal tabloların hazırlanmasında, genel kabul görmüş muhasebe temel kavramlarının (ilkelerinin) göz önünde bulundurulması gerekir. Ancak bu kavramlara sıkı sıkıya bağlı kalınarak hazırlanan mali tablolara güvenilir mali tablolar olarak bakılabilir. Söz konusu temel ilkeler uluslararası temel ilkeler olup tüm dünya muhasebe uygulamasına yön veren temel esaslardır.

Muhasebe standartları çalışmalarında söz konusu temel ilkeler, ‘Temel Kavramalar’ başlığı altında 12 temel kavram biçiminde sunulmuştur (Akdoğan & Tenker, 2010).

- Sosyal sorumluluk kavramı,
- Kişilik kavramı,
- İşletmenin sürekliliği kavramı,
- Dönemsellik kavramı,
- Parayla ölçme kavramı,
- Maliyet esası kavramı,
- Tarafsızlık ve belgelendirme kavramı,
- Tutarlılık kavramı,
- Tam açıklama kavramı,
- İhtiyatlılık kavramı,
- Önemlilik kavramı,
- Özün önceliği kavramı

2.1.5.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı

Sosyal Sorumluluk Kavramı, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği’ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Bu kavram, muhasebenin işlevini yerine getirme hususundaki sorumluluğunu belirtmekte ve muhasebenin kapsamını, anlamını, yerini ve amacını göstermektedir. Sosyal sorumluluk kavramı; muhasebenin organizasyonunda, muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve mali tabloların düzenlenmesi ve sunulmasında; belli kişi veya grupların değil, tüm toplumun çıkarlarının gözetilmesi ve dolayısıyla bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst davranılması gereğini ifade eder.

2.1.5.2. Kişilik Kavramı

Kişilik Kavramı, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Bu kavram; işletmenin sahip veya sahiplerinden, yöneticilerinden, personelinden ve diğer ilgililerden ayrı bir kişiliğe sahip olduğunu ve o işletmenin muhasebe işlemlerinin sadece bu kişilik adına yürütülmesi gerektiğini öngörür.

2.1.5.3. İşletmenin Sürekliliği Kavramı

İşletmenin Sürekliliği Kavramı, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Bu kavram, işletmelerin faaliyetlerini bir süreye bağlı olmaksızın sürdüreceğini ifade eder. Bu nedenle işletme sahiplerinin ya da hissedarlarının yaşam süreleriyle bağlı değildir. İşletmenin sürekliliği kavramı maliyet esasının temelini oluşturur.

Bu kavramın, işletmeler açısından geçerliliğinin bulunmadığı veya ortadan kalktığı durumlarda ise, bu husus mali tabloların dipnotlarında açıklanır

2.1.5.4. Dönemsellik Kavramı

Dönemsellik Kavramı, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Dönemsellik kavramı; işletmenin sürekliliği kavramı uyarınca sınırsız kabul edilen ömrünün, belli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanmasıdır. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi, hasılat, gelir ve kârların aynı döneme ait maliyet, gider ve zararlarla karşılaştırılması bu kavramın gereğidir.

Bu kavramın, işletmeler açısından geçerliliğinin bulunmadığı veya ortadan kalktığı durumlarda ise, bu husus mali tabloların dipnotlarında açıklanır.

2.1.5.5. Parayla Ölçülme Kavramı

Parayla Ölçülme Kavramı, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Parayla ölçülme kavramı, parayla ölçülebilen iktisadi olay ve işlemlerin muhasebeye ortak bir ölçü olarak para birimiyle yansıtılmasını ifade eder.

Muhasebe işlemleri ulusal para birimine göre yapılır.

2.1.5.6. Maliyet Esası Kavramı

Maliyet Esası Kavramı, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Maliyet esas kavramı; para mevcudu, alacaklar ve maliyetinin belirlenmesi mümkün veya uygun olmayan diğer kalemler hariç, işletme tarafından edinilen varlık ve hizmetlerin muhasebeleştirilmesinde, bunların elde edilme maliyetlerinin esas alınması gereğini ifade eder.

2.1.5.7. Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı

Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Bu kavram, muhasebe kayıtlarının gerçek durumu yansıtan ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş objektif belgelere dayandırılması ve muhasebe kayıtlarına esas alınacak yöntemlerin seçilmesinde tarafsız ve ön yargısız davranılması gereğini ifade eder.

2.1.5.8. Tutarlılık Kavramı

Tutarlılık Kavramı, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Tutarlılık kavramı; muhasebe uygulamaları için seçilen muhasebe politikalarının, birbirini izleyen dönemlerde değiştirilmeden uygulanması gereğini ifade eder. İşletmelerin mali durumunun, faaliyet sonuçlarının ve bunlara ilişkin yorumların karşılaştırılabilir olması bu kavramın amacını oluşturur. Tutarlılık kavramı, benzer olay ve işlemlerde, kayıt düzenleri

ile değerleme ölçülerinin değişmezliğini ve mali tablolarda biçim ve içerik yönünden tek düzeni öngörür. Geçerli nedenlerin bulunduğu durumlarda, işletmeler, uyguladıkları muhasebe politikalarını değiştirebilirler. Ancak bu değişikliklerin ve bunların parasal etkilerinin mali tabloların dipnotlarında açıklanması zorunludur.

2.1.5.9. Tam Açıklama Kavramı

Tam Açıklama Kavramı, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre aşığıdaki şekilde açıklanmıştır:

Tam açıklama kavramı; mali tabloların bu tablolardan yararlanacak kişi ve kuruluşların doğru karar vermelerine yardımcı olacak ölçüde yeterli, açık ve anlaşılır olmasını ifade eder.

Mali tablolarda finansal bilgilerin tam olarak açıklanması yanında, mali tablo kalemleri kapsamında yer almayan ancak alınacak kararları etkileyebilecek, gerçekleşmesi muhtemel olaylara da yer verilmesi bu kavramın gereğidir.

2.1.5.10. İhtiyatlılık Kavramı

İhtiyatlılık Kavramı, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre aşığıdaki şekilde açıklanmıştır:

Bu kavram, muhasebe olaylarında temkinli davranılması ve işletmenin karşılaşılabileceği risklerin göz önüne alınması gereğini ifade eder. Bu kavramın sonucu olarak, işletmeler, muhtemel giderleri ve zararları için karşılık ayırırlar, muhtemel gelir ve kârlar için ise gerçekleşme dönemlerine kadar herhangi bir muhasebe işlemi yapmazlar. Ancak bu kavram gizli yedekler veya gereğinden fazla karşılıklar ayrılmasına gerekçe oluşturamaz.

2.1.5.11. Önemlilik Kavramı

Önemlilik Kavramı, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre aşığıdaki şekilde açıklanmıştır:

Önemlilik kavramı, bir hesap kalemi veya mali bir olayın nispi ağırlık ve değerinin mali tablolara dayanılarak yapılacak değerlemeleri veya alınacak kararları etkileyebilecek düzeyde olmasını ifade eder.

Önemli hesap kalemleri, finansal olaylar ve diğer hususların mali tablolarda yer alması zorunludur.

2.1.5.12. Özün Önceliği Kavramı

Özün Önceliği Kavramı, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Özün Önceliği kavramı, işlemlerin muhasebeye yansıtılmasında ve onlara ilişkin değerlendirmelerin yapılmasında biçimlerinden çok özlerinin esas alınması gereğini ifade eder.

Genel olarak işlemlerin biçimleri ile özleri paralel olmakla birlikte, bazı durumlarda farklılıklar ortaya çıkabilir. Bu takdirde, özün biçime önceliği esastır.

2.2. Mali Tablolar

1 Nolu MSUGT'ne mali tablolar, temel mali tablolar ve ek mali tablolar olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Temel mali tabloları; bilanço ve gelir tablosu oluştururken, ek mali tabloları; Satışların maliyeti tablosu, Fon akım tablosu, Nakit akım tablosu, Kâr dağıtım tablosu ve Özkaynaklar değişim tablosu oluşturmaktadır.

2.2.1. Temel Mali Tablolar

Temel mali tablolar işletmelerde belirli bir faaliyet döneminde meydana gelen mali olayların muhasebe kurallarına göre kaydedilmesi sonucu düzenlenir. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği No 1'de aşağıdaki tablolar 'Temel Mali Tablo' olarak sayılmıştır.

- Bilanço
- Gelir Tablosu

2.2.1.1. Bilançonun Tanımı ve Bilanço Şekilleri

Bilanço sözcüğü, Latince kökenli 'bilanx' sözcüğüne dayanır. Bu sözcük, iki yanlı anlamına gelen 'bi' sözcüğü ile terazi kefesi anlamına gelen 'lanx' sözcüğünün birleşmesinden oluşmuştur. Buna bilanço kelime yapısı olarak iki kefeli terazi anlamına gelmektedir.

Bu sözcük İtalyancada aynı anlama gelen 'bilancio' biçimine dönüşmüş ve buradan yayılmıştır. Bugün birçok ulusun dilinde bu sözcüğe benzer biçimde

kullanılmaktadır. Örneğin Fransızca'da 'bilan', İngilizce'de 'balance sheet', Almancada 'bilanz'. Bu sözcük Türkçede 'bilanço' olarak kullanılmaktadır (Durmuş & Arat, 2000).

Bilançonun çeşitli tanımları yapılmış olup, bu tanımlardan bazıları aşağıdaki gibidir;

Bilanço, bir işletmenin belli bir anda sahip olduğu varlıklarla, bu varlıkların sağlandığı kaynakları bir düzen içinde göstermekte olup, işletmenin varlık ve kaynak yapısı ile likidite durumunun analizine veri oluşturur (Lazol, 2008).

Bilanço, muhasebe prensiplerine göre tutulan defterlerdeki hesapların, belirli bir tarihte fiilen veya kurumsal olarak kapatılmasıyla saptanan ve gelecek döneme devrolunan borç ve alacak bakiyelerinin bir listesi ve özetidir (Akgüç, 2008).

Bir işletmenin varlıkları ile bu varlıklarının elde edilmesini sağlayan kaynaklar arasındaki eşitlik Temel Bilanço Eşitliği olarak adlandırılmaktadır (İş Bankası).

Bilançonun çeşitli açılardan tanımının yapılmış olmasına karşılık bunlar içerisinde en çok kullanılan ve geçerliliğini koruyan tanım ise; Bilanço, bir kurumun belirli bir andaki varlık ve bu varlığın kaynak durumunu gösteren, muhasebe kural ve ilkelerine uygun olarak oluşturulmuş çift yanlı bir çizelgedir (Durmuş & Arat, 2000).

Bilançonun aktifinde yer alan varlıklar, paraya dönüşme hızlarına göre en çok likitten en az likit değere doğru, pasifinde yer alan kaynaklar ise en kısa vadeli kaynaktan en uzun vadeli kaynağa doğru sıralanır (TFKB, 2013).

Bilançolar hesap tipi bilanço ve rapor tipi bilanço olmak üzere ikiye ayrılır.

Hesap Tipi Bilanço: Hesap tipi bilançoda aktif ve pasif hesaplar muhasebede kullanılan hesap çizelgesine karşılıklı olarak yazılarak düzenlenir (Çabuk & Lazol, 2009).

Rapor Tipi Bilanço: Rapor tipi bilanço, aktif ve pasif hesapların alt alta yazılması ile oluşturulur. Rapor tipi bilanço, bir işletmenin birden fazla yılına ait

bilanço rakamlarını yan yana karşılaştırma fırsatı verdiği için, analiz amacıyla kullanılmaya daha uygundur (Çabuk & Lazol, 2009).

2.2.1.2. Gelir Tablosu

Gelir Tablosu, işletmenin belli bir dönemde elde ettiği bütün gelirlerle bu gelirleri elde etmek amacıyla aynı dönem içinde katlandığı bütün giderleri ve bunların sonucunda oluşan dönem net kârını veya zararını gösteren belirli kurallar içinde hazırlanmış olan finansal tablodur. Gelir tablosunun düzenlenmesinde genel kabul görmüş muhasebe kavram ve ilkelerinde belirtilen esaslara göre hareket edilir (Çabuk, et al., 2013).

Gelir tablosu, hesap dönemine ait gelir ve kaynaklarını ve gelir sağlamak için yapılan giderleri ayrıntılı bir şekilde gösterdiği gibi, işletmenin gelecek yıllarda elde edebileceği gelirlerin tahmini konusunda da yol gösterici olabilir (İş Bankası, 2005).

Gelir tablosunda sunulan bilgilerden aşağıda ifade edilen amaçlara ulaşmak için yararlanılabilir (İş Bankası, 2005);

- Firmanın faaliyet sonucunu, bir hesap döneminde öz sermayede meydana gelen değişikliği, firma sahiplerince yatırılan fonların getirisini ve kârlılık oranını saptamak,
- Firmanın gelecek dönemlerde izleyeceği yatırım, pazarlama, üretim, finansman, personel ve diğer işletme politikalarına ilişkin kararlara ışık tutmak,
- Firmanın kâr dağıtım politikası veya firma sahiplerinin işletmeden çekebilecekleri değerlerin tutarı konusunda bir ölçü oluşturmak,
- Firmaya gerek sermaye gerek kredi şeklinde kaynak sağlayan kişi ve kuruluşlara, bu konudaki kararlarına temel oluşturacak veriler sağlamak,
- Firmanın hukuki yapısına göre gelir veya kurumlar vergisi matrahını belirlemek.

Gelir tablosu da bilançoda olduğu gibi hesap tipi ve rapor tipi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Hesap Tipi Gelir Tablosu: Aynı zamanda kâr–zarar tablosu (cetveli) da denilen hesap tipi gelir tablosunda gelirler sağda, giderler ise solda yer alır. Bu sunuş biçiminde

gelir ve giderler gruplandırılarak verilmediğinden, kâr hesaplarının oluşumu hakkında detaylı bilgi edinilememekte olup, doğrudan dönemin net sonucu görülmektedir (Akdoğan & Tenker, 2010).

Rapor Tipi Gelir Tablosu: Rapor tipi gelir tablosunda ise; veriler karar vermede temel olacak şekilde kârların oluşumunu gösterecek biçimde gelir ve gider unsurları gruplandırılarak verilmektedir.

Rapor tipi gelir tablosunun yapısı; birbirini izleyen matematiksel rakamlar dizisi şeklindedir. Bu nedenle ilk bakışta işletmenin brüt satış kârı (zararı), faaliyet kârı (zararı), olağan kârı (zararı) ve dönem kârı (zararı) ile dönem net kârını (zararını) görmek mümkün olabilmektedir (Akdoğan & Tenker, 2010).

2.2.2. Ek Mali Tablolar (Diğer Mali Tablolar)

Ek mali tablolar, bilanço ve gelir tablosundan yararlanılarak hazırlanan, işletme analizinde kullanılan mali raporlardır. MSUGT No: 1’de aşağıdaki tablolar ‘Ek Mali Tablolar’ olarak sayılmıştır.

- Satışların Maliyeti Tablosu
- Fon Akım Tablosu
- Nakit Akım Tablosu
- Kâr Dağıtım Tablosu
- Özkaynaklar Değişim Tablosu

2.2.2.1. Satışların Maliyeti Tablosu

Satışların maliyeti tablosu gerçekte gelir tablosunun tamamlayıcısı niteliğinde bir mali tablodur. Bu tablo gelir tablosunda yer alan Satışların Maliyeti hesabının detayını göstermekte olup, özellikle Üretim işletmelerinde üretim maliyet unsurları olan Direkt İlk madde ve Malzeme Giderleri, Direkt İşçilik Giderleri ve Genel Üretim Giderlerinin analizi açısından titizlikle incelenmesi gereken bir mali tablodur (Çabuk & Lazol, 2009).

Satışların maliyeti tablosu, ticaret işletmelerinde ve sanayi işletmelerinde farklıdır. Çünkü sanayi işletmelerinde üretim ve bunun satışı söz konusu iken ticaret işletmelerinde mal alım satımı söz konusu olmaktadır.

Ticaret işletmelerinde satışların maliyeti tablosu, sanayi işletmelerine göre oldukça basittir ve düzenlenmesi kolaydır (Durmuş & Arat, 2000).

2.2.2.2. Fon Akım Tablosu

Bir dönem içinde işletmenin fon kaynaklarını ve bu fonların kullanım alanlarını gösteren tablodur. Bu tablo incelenerek, fonların hangi kaynaklardan sağlandığı, bu fonların sağlam kaynaklardan sağlanıp sağlanmadığı ve bu fonların doğru alanlarda kullanılıp kullanılmadığı konularında bilgi edinilir (Lazol, 2008).

Fon akım tablosunun hazırlanmasının en önemli amacı, diğer mali tablolarda görülmeyen fon akımını ortaya koyarak, gerek faaliyet sonucu oluşturulan gerek ek finansman şeklinde elde edilen mali olanakların nerelerde kullanıldığını, kaynakların nerelere ayrıldığını (tahsis edildiğini) açıkça belirtmektir (Akgüç, 2008).

Fon akım tablosu incelenerek aşağıdaki konularda mali tablo kullanıcılarına bilgi sağlanabilmektedir (Akgüç, 2008);

- Net işletme sermayesinde artışın nasıl finanse edildiği,
- Hesap döneminde ne tutarda borç alındığı,
- Yüksek düzeyde borçlanmanın hangi nedenlerden kaynaklandığı,
- Yeni duran varlık edinimlerinin nasıl fonlandığı,
- Sermaye artışı ile sağlanan kaynakların nerelerde kullanıldığı,
- Yüksek kârlılığa karşın kâr dağıtımının neden düşük düzeylerde kaldığı,
- Firmanın zararda olmasına karşın, varlık artışının nasıl sağlandığı konularında bilgi verilebilmektedir.

Fon akım tablosu, sağladığı bilgilerle firmanın finansal durumunda oluşan değişikliklerin anlaşılmasını kolaylaştıran, firmanın izlediği finansman politikası konusunda görüş, en azından ipuçları veren ve geleceğe ilişkin tahminlere, hedef belirlemelerine dayanak hazırlayan yararlı bir araçtır.

2.2.2.3. Nakit Akım Tablosu

Nakit (para) akım tablosu, bir hesap döneminde oluşan para akımını, daha açık bir deyişle işletmenin para giriş ve çıkışlarını kaynakları ve kullanım yerleri ile birlikte gösteren tablodur (Akgüç, 2006).

Nakit akım tablosu, işletmenin belli bir hesap döneminde nakit mevcudunda artışı ya da azalışı nedenleri ile de ortaya koyarak diğer mali tabloları tamamlar.

Nakit akım tablosu, işletmenin ele alınan dönemdeki finansman politikasına ışık tuttuğu gibi bu konuda bilgi edinilmesine olanakta vermektedir. İşletmenin gelecek hesap dönemlerine ilişkin nakit gereksiniminin tahminine, nakit bütçesinin hazırlanmasına da yardımcı olur; geleceğe dönük tahminler için araç olarak da kullanılabilir (Akgüç, 2006).

Nakit akım tablosu incelenerek aşağıdaki konularda bilgi edinilebilir (Lazol, 2008);

- İşletmenin gelecek dönemlerde nakit akışının nasıl olabileceği konusunda tahmin yürütülebilir.
- İşletmenin nakit ihtiyacını sağlam kaynaklardan yapıp yapmadığı ve söz konusu nakitleri doğru alanlarda kullanıp kullanmadığı konularında bilgi edinilebilir.
- İşletmeye kredi verenlerin faiz ve anaparalarının zamanında ödenme potansiyeli anlaşılabilir.

2.2.2.4. Kâr Dağıtım Tablosu

Kâr dağıtım tablosu, işletmenin dönem kârının dağıtım biçimini gösteren göstermekte olup, kanuni yükümlülüklerin, esas sözleşme gereklerinin ve genel kurul kararlarının sonucu, dönem kârının nasıl ve nerelere dağıtıldığını gösteren önemli bir tablodur (Akdoğan & Tenker, 2010).

Kâr dağıtım tablosu aracılığıyla, şirketin kâr dağıtım biçimi açıkça görülebileceği gibi, yıllar itibariyle karşılaştırmalar yapılarak şirketin kâr dağıtım politikası konusunda bilgi edinilebilir ve bu bilgiler gelecekte elde edilecek kârların nasıl kullanılacağı konusunda tahminler yapılmasını da kolaylaştırır.

Finansman kurumları da, bu tablodan yararlanarak, firmaların kârlarını nasıl kullandıklarını izleyebildikleri gibi, (elde edilen kârların firma bünyesinde bırakılıp bırakılmadığı, yeni yatırımların dönem kârları ile yapılıp yapılmadığı gibi) ödenecek vergi karşılıkları ve dağıtılacak kâr paylarını irdeleyebilir, kâr dağıtım şeklini göz önünde tutarak bilançoyu analize uygun hale getirebilirler (Akgüç, 2008).

Kâr dağıtım tablosu hazırlanırken ve incelenirken, Türk Ticaret Kanunu (TTK), şirket ana sözleşmesi, vergi kanunları, şirket halka hisse senedi arz etmiş bir anonim ortaklık ise Sermaye Piyasası Kanunu hükümleri ve SPK'nın konuya ilişkin düzenlemeleri göz önünde tutulmalıdır (Akgüç, 2008).

2.2.2.5. Öz Kaynaklar Değişim Tablosu

Özkaynaklar değişim tablosu, ilgili dönemde özkaynak hesaplarında meydana gelen artış veya azalışları bir bütün olarak gösteren tablodur (Ataman, 1999).

Özkaynaklar değişim tablosu, bir işletmenin belli bir döneminde özkaynak hesaplarında meydana gelen değişiklikleri gösterir. Bu tablo, özellikle sermaye işletmelerinde özkaynak hesaplarında meydana gelen değişimleri toplu olarak görebilmek için düzenlenir. Özkaynaklar değişim tablosu, önceki dönem ve cari dönem verilerini kapsayacak şekilde düzenlenmekte olup, dönemler arasındaki artış ya da azalışları göstermektedir.

Özkaynaklar değişim tablosunda; ödenmiş sermaye yedekleri, kâr yedekleri, geçmiş yıllar kârları ve zararları, dönem net kâr ve zararı her dönem için dönem başı tutarları, dönem içi değişiklikleri ve dönem sonu tutarları gösterilir (Burucu, 2009).

BÖLÜM III

3. MALİ TAHLİL VE FİNANSAL TABLOLARDAKİ YAPILACAK AKTARMA–ARINDIRMA İŞLEMLERİ

3.1. Mali Tahlil Hakkında Genel Bilgiler

Mali tahlil, müşterinin mali verileri ve faaliyetleri göz önüne alınarak krediyi geri ödeyebilme gücüne sahip olup olmadığının tespitine yönelik yapılan değerlendirme ve analizlerdir. Bankalar mali tahlil aracılığıyla kredi talep edenin geçmiş ve mevcut performansını inceleyerek ve geleceğe yönelik tahminler yaparak müşterinin kredi değerliliğini belirlemeye çalışırlar (Tuğcu, et al., 2013).

Mali tahlil için gerekli olan bilgilerin kaynakları çok çeşitlidir. Firmanın faaliyet gösterdiği sektörün ve ekonominin genel durumundan ve bunlarla ilgili istatistiklerden, firma faaliyetleri ile ilgili çeşitli istatistiki bilgilere kadar, firma hakkında yargıya ulaşmaya yarayacak her türlü bilgi bu konuda fayda sağlamaktadır. Fakat bu bilgi kaynakları içerisinde en önemli bilgi kaynağı, hesap durumu ya da mali tablolar ve bunlarla ilgili destekleyici bilgilerdir. Kredi talep eden firmanın hesap durum belgesini ya da mali tablolarını bankaya sunması kanun gereğidir.

Mali tablolar analizi; bir firmanın mali durumunu faaliyet sonuçlarını ve finansal yönden gelişmelerini saptayabilmek ve o firma ile ilgili geleceğe dönük tahminlerde bulunabilmek için, mali tablolarda yer alan rakamlar arasındaki matematiksel ilişkilerin ve bunların zaman içinde göstermiş oldukları eğilimlerin incelenmesidir (Sinan, 2005).

3.2. Finansal Tabloların Mali Tahlile Hazır Hale Getirilmesi

Bankalar tarafından yapılan mali tahlil çalışmalarının etkinliği her şeyden önce analiz için temel bilgi kaynağı olarak kullanılan mali tabloların doğruluğuna ve güvenilirliğine bağlıdır. Bu şart sağlanmadıkça hangi mali tahlil tekniği kullanılırsa kullansın, hangi sistemsel programlar oluşturulursa oluşturulsun, ne kadar ayrıntılı bir çalışma yapılırsa yapılsın sonuçlar yanlış bir kredi kararı verilmesine neden olacaktır.

Firmalar bilanço ve gelir tablolarını sağlıklı bir şekilde düzenlemedikleri takdirde, bankaların müşterilerinin mali durumları hakkında fikir edinmeleri zorlaşır. Muhasebe ilkelerine uygun sistemli ve düzenli bir şekilde hazırlanmış bilançolar bile, mali tahlil yapmak için uygun olmayabilir. Bu nedenlerle, firmalardan temin edilen mali tabloların, hesaplarının içerikleri, mevzuat ve banka uygulama kurallarına göre analize hazır hale getirilecek şekilde değiştirilmelidir (İş Bankası, 2005).

Mali tahlil çalışmalarının doğru sonuçlar verebilmesi için mali tabloların analize hazır hâle getirilmesi gerekmektedir. Çünkü firmalar tarafından kimi durumlarda gerçek durumu gizlemek için yasal ve yasal olmayan birtakım yollara başvurulabilir ya da bilgisizlik ve ilgisizlik nedeniyle birtakım hatalar yapılabilir. Makyajlama ya da manipülasyon olarak bilinen gerçek durumu gizleme amacıyla bilerek yapılan düzenlemeler ya da bilmeyerek yapılan hatalar mali tabloların güvenilirliğini azaltmaktadır. Firmalar tarafından mali tabloları makyajlamada pek çok yöntem kullanılabilir. Bu yöntemlerden bazıları aşağıda gibi sıralanmıştır (İş Bankası, 2005).

- Varlıkları olduğundan fazla göstermek,
- Bazı borçları mali tablolarda göstermemek,
- Gider yazılması gereken bir harcamayı aktifleştirerek kârı ve varlıkları olduğundan fazla göstermek,
- Şüpheli hale düşmüş alacaklar için karşılık ayırmamak,
- Faturasız işlem yaparak bazı alış ve satışları kayıt dışı tutmak,
- Açıktan ödeme yaparak bazı giderleri daha az göstermek vb.

Mali tablolar, kredi talebinde bulunan firmalar hakkında başlıca bilgi kaynağı olmalarının yanı sıra bazı hallerde kredi kararının en önemli dayanağını oluşturduklarından, bu tabloların analizi bankalar açısından çok fazla önem taşır. Bankalar için mali tablolar analizinde amaç, tabloların düzenlendiği tarihte firmanın borç ödeme gücünün olup olmadığı, borç ödeme gücünün gelecekte sürme olasılığı, firmanın gelirinin geçmiş dönemlerde göstermiş olduğu eğilimi ve firmanın gelecek dönemlerde talep ettiği krediyi geri ödeyebilecek ölçüde fon oluşturup oluşturamayacağını saptanmasıdır (Akgüç, 2006).

Mali tablolarda kasıtlı olarak veya genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin yanlış uygulanması ya da farklı yorumu veya vergi kanunlarının esnek seçim hakkı tanıyan hükümleri nedeniyle yapılan hataların düzeltilmesi gerekmektedir. Bu nedenle mali tablolar analiz edilmeden önce, mali tablolarda yer alan hesapların incelenmesi, değerlendirilmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılması gerekir. Mali tablolar gerekirse yeniden düzenlenerek analize uygun hale getirilmesi, analizin sağlıklı sonuçlar verebilmesi için en önemli temel koşuldur (Akgüç, 2006).

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından, bankaların şirket mali tablolarına güveni üzerine bir anket çalışması yapılmıştır. Ankete katılan bankacılar tarafından mali tablolara güvenmemelerinin en önemli nedenleri olarak;

- Türkiye’de belge düzeninin tam olarak yerleştirilememiş olması,
- Vergi kontrolündeki yetersizlikler,
- Kayıt dışı ekonominin varlığı nedeniyle işletmelerin gerçek faaliyetleri tam olarak mali tablolara yansıtılamaması belirtilmiştir.

Mali tablolar üzerinde yapılan mali tahlil çalışmalarının başarısı ancak makyajların ve hataların tespit edilerek gerekli düzeltmelerin yapılmasına bağlıdır. Bankacılıkta finansal tablolarda yapılabilecek düzeltme işlemlerine aktarma–arındırma işlemleri denir.

Aktarma işlemi: Bilanço denkleğini bozmaksızın aktif ya da pasifte yer alan bir hesaptan düşülen değer diğer bir hesaba eklenmesine aktarma denir.

Arındırma İşlemi: Bilançonun aktif ve pasif hesaplarında olmaması gereken tutarların bulunması ve bilanço büyüklüğünün olması gerekenden yüksek görünmesine neden olan bilançodaki aktif ve pasif hesaplardaki tutarların karşılıklı olarak düşülmesine arındırma denir.

Konsolidasyon: Aralarında bağlı ortaklık ya da iştirak ilişkisi bulunan firmaların mali tablolarının birleştirilerek tek bir mali tablo hâlinde sunulmasına konsolidasyon denir. Konsolidasyonun yapılmasındaki amaç, grup bünyesindeki bütün işletmelerin mali tablolarının birleştirilmesi, grubun net olarak faaliyet sonuçlarının ortaya

konulabilmesi ve bu doğrultuda grubun kredi geri ödeme gücüne göre limit tahsislerinin yapılabilmesidir.

Grup firmalarının ayrı ayrı değerlendirilmesi kredi riskini artıran bir unsur olarak düşünülmektedir. Çünkü bazı durumlarda grup bünyesinde bulunan firmalardan bir kaçının çok borçlu olmasına karşılık diğer firmaların özkaynak yapıları daha güçlü olabilmektedir. Bu gibi durumlarda firmaların ayrı ayrı değerlendirilmesi halinde bir firmanın kredibilitesi zayıf çıkarken diğer firmanın kredibilitesi yüksek çıkmaktadır. Buradaki en önemli konu ise, konsolide çalışma yapılmadığı için kredibilitesi zayıf olan firmanın grubu tasfiye sürecine götürüp götürmeyeceğinin ölçülememesidir. Bir firmayı, bağlı grup firmalarından ya da iştiraklerinden ayrı değerlendirmek hatalı kararlara neden olabilir. Kredi kararını doğru olarak verebilmek için söz konusu firmaların tabloları konsolide edilmelidir.

3.3. Bilanço Hesaplarının Tanımı, İşleyişi ve Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri

Bilanço, bir kurumun belirli bir andaki varlık ve bu varlığın kaynak durumunu gösteren, muhasebe kural ve ilkelerine uygun olarak oluşturulmuş çift yanlı bir çizelgedir. Bilanço hesapları TDHP'ye göre, aktif hesaplar ve pasif hesaplar olmak üzere iki ana gruba ayrılmıştır. Bilançonun sol tarafını aktif hesaplar, sağ tarafını ise pasif hesaplar oluşturmaktadır. Çift taraflı hesap sisteminin gereği olarak aktif hesaplarla pasif hesapların birbirine eşit olması gerekmektedir.

MSUGT'de bilanço hesaplarının sıralaması likidite esasına göre belirlenmiştir. Tebliğde konu aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

Bilançonun aktifinde yer alan varlıklar, paraya dönüşme hızlarına göre en çok likitten en az likit değere doğru, pasifte yer alan kaynaklar ise en kısa vadeli kaynaktan en uzun vadeli kaynağa doğru sıralanır.

Bilançoda aşağıdaki ana hesap grupları yer almaktadır:

Dönen Varlıklar: Nakit mevcudu ile en çok bir yıl içinde paraya çevrilebilen ya da kullanılabilen varlıklardır.

Duran Varlıklar: İşletmede kullanım süresi bir yıldan fazla olan ya da bir yıldan uzun sürede paraya çevrilebilen varlıklardır.

Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar: İşletmenin bilanço günü itibariyle vadesi bir yıldan kısa olan borçlarıdır.

Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar: İşletmenin bilanço günü itibariyle vadesi bir yıldan fazla olan borçlarıdır.

Özkaynaklar: İşleme sahiplerinin getirdiği kıymetlerin karşılıkları ile işletmede tuttıkları karlardan oluşan tutarlardır.

2 Nolu MSUGT'ne göre hesap planı aşağıdaki esaslar dâhilinde kullanılır:

- Hesap planında belirtilen hesap grubu ve defteri kebir hesaplarının isimleri, kod numaraları veya sıralamaları değiştirilemez.
- Grup sıralamasında boş görünen 2'li kodların (örneğin; 1. ana grubun 14 ve 16 no.lu kodları) ekonomik gelişmeler ve ihtiyaçlara paralel olarak kullanılması Maliye Bakanlığı'nın yetkisindedir.
- Hesap planında boş olarak görünen 3'lü kodlar, aşağıdaki hususlara uymak kaydıyla, serbestçe kullanılarak hesap açılabilir.

Açılan hesap ana grup ve grubun mantığı ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır.

Açılan hesapta izleneceği bildirilen işlemler mevcut bir hesabın kapsamında yer alacak nitelikte olmamalıdır.

3.3.1. **Aktif Hesaplardan Dönen Varlık Hesaplarının Tanımı, İşleyişi ve Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri**

Bu ana hesap grubu; nakit olarak elde ve bankada var olan varlıklar ile normal koşullarda en fazla bir yıl veya işletmenin normal faaliyet dönemi içinde paraya çevrilmesi veya tüketilmesi öngörülen varlıkları kapsar (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

Finansal tabloların sunulmasına ilişkin 1 Nolu TMS'na göre aşağıdaki özellikleri taşıyan varlıkların dönen varlıklar grubu içerisinde yer alacağı açıklanmıştır.

- İşletmenin normal faaliyet dönemi içinde paraya çevrilmesinin, satılmasının veya tüketilmesinin beklenmesi.
- Özellikle ticari amaçla elde bulundurulması.
- Bilanço gününden sonraki on iki ay içinde paraya çevrilecek olması.
- Nakit veya nakit benzeri değer olması (bir borcun ödenmesi için ayrılanlar hariç).
- Bu nitelikleri taşımayan tüm varlıklar 'duran varlık' sayılır.

TDHP'ye göre dönen varlıklar grubu aşağıdaki hesaplardan oluşmaktadır:

1 Dönen Varlıklar

10 Hazır Değerler

11 Menkul Kıymetler

12 Ticari Alacaklar

13 Diğer Alacaklar

14

15 Stoklar

16

17 Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri

18 Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları

19 Diğer Dönen Varlıklar

Çalışmamızda Dönen Varlıklar Grubunda yer alan ana ve alt hesapları ayrı ayrı tanımladıktan, işleyişleri hakkında bilgi verdikten sonra ilgili hesapta yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri detaylı bir şekilde anlatılacaktır.

3.3.1.1. Hazır Değerler

Bir bilanço terimi olan hazır değerler, bilanço gününde işletmenin elinde bulunan yasal dolaşım gücüne sahip, ulusal para ile yabancı paraları, bankalardaki mevduatı ve istenildiği an değer kaybına uğramadan paraya çevrilme olanağı bulunan menkul kıymetler dışındaki varlıklardır (Akgüç, 2008).

TDHP'ye göre hazır değerler aşağıdaki hesaplardan oluşur:

100 Kasa

101 Alınan Çekler

102 Bankalar

103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-)

108 Diğer Hazır Değerler

100 Kasa

Kasa hesabı, işletmenin elinde bulunan ulusal ve yabancı paraların.- TL karşılığının izlenmesi için kullanılır.

TDHP yabancı paraların da bu hesapta izlenmesini öngörmüş, bu nedenle, yabancı paralar için başka bir hesap açılmamıştır (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

İşleyişi: Tahsil olunan para tutarları borç, ödemeler ve bankaya yatırılan para tutarları alacak kaydedilir. Hesap daima borç bakiyesi verir veya sıfır olur. Hiçbir şekilde alacak bakiyesi vermez (İSMMMO, 2005).

Kasa hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma-arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kasa hesabı hiçbir zaman alacak bakiyesi vermez. İşletmelerdeki kasalar düşünüldüğünde (fiziki olarak) kasada ya para vardır, ya da yoktur. Hiçbir zaman negatif (-) para olmaz. Bu gibi durumlarda firmadan ilgili mali verilerin

düzeltilmesi talep edilir. (Bazı durumlarda küçük tutarlı alacak bakiyesi veren bakiyelerin pasif hesaplardan banka kredilerine eklenebileceği ileri sürülse de ilgili mali verilerin firma yetkililerince düzeltilmesi daha uygun olacaktır).

- Firmaların yaptıkları bazı ödemeler için belge sağlayamamaları veya ödemelerin yasal olmaması, firma sahibinin veya ortakların şahsi ihtiyaçları için işletmeden çektikleri fonların muhasebeleştirilmemesi gibi nedenlerle, kasa hesaplarının bakiyeleri olduğundan daha yüksektir. Kasa hesabının bakiyesi olduğundan yüksek gözüken firmalarda, kasa hesabında görülen tutarın, muhasebeleştirilmemiş işlemlerin varlığı nedeniyle, fiktif olabileceği bilanço incelemelerinde göz önünde tutulmalıdır (İş Bankası, 2005).
- Fiktif olduğu saptanan tutarlar kasa hesabından ve öz sermaye hesabından karşılıklı olarak tenzil edilir. (Firmaların maksimum 1 haftalık ciro tutarları kasa hesabında bırakılarak üzerindeki tutarlar tenzil edilir. Öz sermaye içerisinde ise Diğer Sermaye Yedeklerinde bakiye varsa oradan, bakiye yok ise kâr Yedeklerinden tenzil işlemi yapılabilir.)

Aşağıdaki tabloda, firma mali verilerinde 10.000.– TL tutarında bir fiktif bakiyenin bulunduğu tespit edilmiştir. 10.000.– TL fiktif hesap bakiyesi Kasa ve Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y) hesaplarından karşılıklı olarak tenzil edilmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
100	Kasa	70.000		100	Kasa	60.000	
529	D.S.Y.		100.000	529	D.S.Y.		90.000

- Firmaların yüksek kasa bakiyelerinin görülebilmesinin bir diğer nedeni ise, bankalardaki kiralık kasalarında bulunan varlıklarını kasa hesaplarında muhasebeleştirmelerinden kaynaklanmaktadır. Eğer kiralık kasalardaki varlıkların nakit fonlardan oluştuğuna kanaat getirilebiliyorsa herhangi bir işlem yapılmayabilir, fakat kiralık kasalarda çek, senet vb. gibi varlıklar bulunuyorsa yüksek bakiyelerin mahiyetlerinin öğrenilerek ilgili aktif hesaplara aktarılmaları gerekmektedir.

- Yüksek kasa bakiyesinin nedeni, bankaya yatırılmış fakat muhasebe kayıtlarına yansımamışsa, paranın yatırıldığı bankadan o tarihli alınacak hesap ekstresine istinaden ilgili bakiye bankalar hesabına aktarılmalıdır.
- Yüksek kasa bakiyesinin nedeni, işletmeden çekilen paraların işletmenin faaliyetleri ile ilgili olarak avans mahiyetinde çekildiği, firmaya mal, sabit kıymet, veya başka bir şekilde döneceğinin anlaşılması halinde ilgili tutar kasa hesabından çıkarılarak ortaklardan alacaklar hesabına aktarılır.

Aşağıdaki tabloda, Kasa hesabına kaydedilen 5.000.- TL'lik bir tutarın firma ortakları tarafından mal alımı yapmak amacıyla çekildiği firma yetkilileri tarafından belirtilmiştir. İlgili bakiye Kasa hesabından düşülerek, Ortaklardan Alacaklar (Ort. Ala.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
100	Kasa	70.000		100	Kasa	65.000	
133	Ort. Ala.	12.000		133	Ort. Ala.	17.000	

- Kasa hesabının yüksek bakiye vermesinin bir diğer nedeni ise, kayıt dışı işlemlerin yoğun olduğu bazı firmalar, personeline ödedikleri maaş ve ücretleri gerçek tutarın altında muhasebeleştirmekte ve personele yapılan açıktan ödemeler ve benzeri giderler kasa hesabında muhasebeleştirilmektedir. Bu durumdan kaynaklanan kasadaki yükseklik gider mahiyetinde olduğundan özkaynaklardan indirilir.
- Ticari mal, diğer stok veya hammadde alımına yönelik muhasebeleştirilmemiş tutarlar stoklar hesap grubundaki ilgili hesaba aktarılır.
- Ortakların şahsi giderleri için firmadan çekmiş oldukları paralardan kaynaklanan muhasebeleştirilmemiş tutarlar, cari yılda muhasebeleştirilmiş olması ve geri ödendiğinin tespiti veya bu yönde kanaat oluşması durumunda, Ortaklardan Alacaklar hesabına aktarılır, aksi durumda özkaynaklardan indirilir.

Aşağıdaki tabloda, şirket ortaklarının şahsi harcamalarından kaynaklandığı tespit edilen 12.000.– TL tutarındaki hesap bakiyesi Kasa hesabından çıkartılarak Ortaklardan Alacaklar (Ort. Ala.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
100	Kasa	70.000		100	Kasa	58.000	
131	Ort. Ala.	8.000		131	Ort. Ala.	20.000	

- Yüksek kasa bakiyesinin nedeni, maddi duran varlıklara yapılan yatırım harcamaları ile ilgili muhasebeleştirilmemiş tutarlardan kaynaklanıyorsa, maddi duran varlıklar hesap grubundaki ilgili hesaba aktarılmalıdır. (Örneğin firmanın mali verilerinde görülen yüksek kasa bakiyesi ile firmaya bir gayrimenkul alımı, taşıt alımı veya tesis makine ve cihazlara yapılan yatırımlar finanse edilmiştir. Bu durumlarda ilgili yüksek bakiyenin hangi yatırım için kullanıldığı firma yetkililerinden alınacak bilgiye göre kasa hesabında düşülerek ilgili hesaba aktarılmalıdır.)
- Yoğun olarak avans ile mal alımı yapan firmalarda, verilen sipariş avanslarının muhasebeleştirilmemesinden kaynaklanan tutarlar, stoklar hesap grubundaki Verilen Sipariş Avansları hesabına aktarılır.
- Firma sermayesinin daha güçlü görünmesi amacıyla sermaye artışı yapılması ve yapılan sermaye artışının firma kaynaklarından karşılanması nedeniyle ilgili tutarların kasa hesabında muhasebeleştirildiğinin öğrenilmesi halinde ilgili tutarlar Kasa hesabından çıkarılarak Ortaklardan Alacaklar hesabına aktarılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda yapılan son sermaye artışına göre firma ortaklarından birinin 30.000.– TL tutarındaki sermaye taahhüdünü şirket kaynaklarından karşıladığı bu tutarın ise kasa hesabında muhasebeleştirildiği belirtilmiştir. Bu nedenle ilgili tutar Kasa hesabından çıkarılarak Ortaklardan Alacaklar hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
100	Kasa	70.000		100	Kasa	40.000	
131	Ort. Ala.			131	Ort. Ala.	30.000	
500	Sermaye		100.000	500	Sermaye		100.000

- Yüksek Kasa bakiyesinin nedeni, grup bünyesinde faaliyet gösteren firmalardan, grup şirketlerine aktarılan fonlardan kaynaklanan muhasebeleştirilmemiş tutarlar ise, cari yılda muhasebeleştirilmiş olması ve geri ödendiğinin tespiti veya bu yönde kanaat oluşması durumunda Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar hesabına aktarılır, aksi durumda Özkaynaklardan tenzil edilmelidir.
- Firmanın kasa hesabındaki yüksek bakiyelerin nedeni, İnşaat taahhüt işleri konusunda faaliyet gösteren firmalarda İnşaat harcamaları ile ilgili olarak; devam eden yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerine ait muhasebeleştirilmemiş harcamaların bilânço tarihi itibariyle hak edişi tahakkuk etmiş olanlardan kaynaklandığının öğrenilmesi halinde ilgili tutarlar Yıllara Yaygın inşaat ve Onarım Maliyetlerine, hak edişi tahakkuk etmemiş olan tutarlar ise hak edişi yapılmamış harcamalar hesabına aktarılır. Yüksek kasa bakiyesi tamamlanmış işlerden kaynaklanıyor ise ilgili tutarlar özkaynaklardan tenzil edilir.

Aşağıdaki tabloda yüksek kasa bakiyesinin 50.000.- TL'lik kısmının devam eden inşaat taahhüt işlerinden kaynaklandığının belirtilmesi üzerine, ilgili tutar Kasa hesabından düşülerek Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri (Y.Y.İ.O.M.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
100	Kasa	70.000		100	Kasa	20.000	
170	Y.Y.İ.O.M.	16.000		131	Y.Y.İ.O.M.	66.000	

- Kasa hesabının içeriğinde, varlığı tespit edilen ileri tarihli çeklerin ticari işlemde kaynaklananları, Alacak Senetleri hesabına, ticari işlemde kaynaklanmayanları ise, Diğer Çeşitli Alacaklar hesabına aktarılır.
- Yüksek Kasa bakiyesi döviz cinsinden varlıklarla ilgili olarak, kasada yer alan yabancı paraların değerlendirildiği kur, bilanço tarihindeki MB tarafından açıklanan değerlendirme kurundan, açıklama yapılmamışsa TCMB döviz alış kurundan büyük ise, aradaki fark, Kasa hesabından ve Özkaynaklardan karşılıklı olarak tenil edilir.
- Genel olarak perakende sektöründe faaliyet gösteren firmalarda Kasa hesabında yüksek bakiyeler görülebilmektedir. Yüksek kasa bakiyelerinin nedeni yoğun olarak kredi kartı (POS cihazları) ile yapılan satışlardan kaynaklanıyor ise ilgili yüksek bakiyeler Diğer Hazır Değerler hesabına aktarılır.
- İşletmenin olağan faaliyeti dışında amaçlara tahsis edilmiş paraların Kasa hesabına dâhil edildiği durumlarla karşılaşılabilir. İşletmenin büyütülmesinde, modernizasyonunda veya uzun süreli borçların ödenmesine ayrılmış nakit değerler nedeniyle Kasa hesabı yüksek bakiye vermiş olabilir. Bu tutarlar, Kasa hesaplarına dâhil edilmemelidir. Bloke paralar niteliğindeki bu fonların, bilançolar analize uygun hale getirilirken, Diğer Mali Duran Varlıklar hesabında gösterilmeleri analiz açısından daha doğru ve anlamlı olacaktır.

Aşağıdaki tabloda firmanın 1 yıldan uzun süreli olarak kullanmış olduğu 60.000.- TL tutarındaki kredilerine karşılık, elinde nakdi parası bulunmaktadır. Piyasanın nasıl gelişeceğini tahmin edilememesi nedeniyle firmanın elindeki nakdi parasını kasada tuttuğu belirtilmiştir. Bu yüksek kasa bakiyesi ile uzun vadeli kredi borçlarının kapatılacağı firma tarafından ifade edilmiştir. İlgili yüksek bakiye Kasa hesabından düşülerek, Diğer Mali Duran Varlıklar (D.M.D. V.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
100	Kasa	70.000		100	Kasa	10.000	
248	D.M.D. V			248	D.M.D. V	60.000	

- Kasa hesabında izlendiği tespit edilen damga veya posta pulu Diğer Çeşitli Alacaklar hesabına aktarılır.

101 Alınan Çekler

Alınan çekler hesabı, gerçek ve tüzel kişiler tarafından işletmeye verilmiş olup, istendiği anda tahsil edilebilecek olmasına karşılık, henüz tahsil için bankaya verilmemiş veya ciro edilmemiş olan çeklerin izlenmesini sağlar. Yabancı para üzerinden düzenlenen çeklerde Türk Lirası tutarları üzerinden bu hesapta izlenir.

İşleyişi: Alınan çeklerin yazılı değerleri ile borç, bankadan tahsil veya ciro edildiğinde alacak kaydedilir.

Üçüncü kişilerden alınan çeklerden Türk Lirası üzerinden düzenlenmiş olanlar yazılı değerleri üzerinden, yabancı paralı olanlar ise yazılı değer çekin alındığı gündeki kura göre karşılığı olan Türk Lirası üzerinden bu hesaba borç yazılır. Çekin tahsil edilmesi veya başkasına ciro edilmesi durumlarında ise çekin işletmenin mülkiyetinden çıkması sonucunu veren işlemler nedeniyle çek alındığı değer üzerinden bu hesaba alacak kaydedilir (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

Alınan Çekler hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Alınan Çekler hesabında firma lehine düzenlenmiş çekler, ileri tarihli düzenlenmeleri durumunda, özün önceliği kavramı gereği, Alacak Senetleri hesabına aktarılır (Demirtürk, 2011).

Aşağıdaki tabloda firmanın Alınan Çekler hesabında bulunan 60.000.– TL tutarlı çeklerin vadelerinin 10 günden fazla oldukları belirtilmiştir.

Bu nedenle 60.000.– TL tutarındaki çekler Alınan Çekler hesabından çıkarılarak Alacak Senetleri hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
101	Al. Çek.	110.000		101	Al. Çek.	50.000	
121	Ala. Sen.	10.000		121	Ala. Sen.	70.000	

- Alınan çekler içerisinde, ticari mal veya hizmet satışından kaynaklanmayan tutarlar var ise bu tutarların Diğer Çeşitli Alacaklar hesabına aktarılması gerekir. Bu aktarma işlemi yapılmadığı takdirde, finansal analiz açısından ticari alacakların tahsil süresinin yanlış hesaplanması söz konusu olacaktır.

Aşağıdaki tabloda firmanın Alınan Çekler hesabında asıl faaliyet konusu dışından elde edilen 20.000.- TL tutarındaki çek kaydının Alınan Çekler içerisinde muhasebeleştirildiği belirtilmiştir. Firma beyanına istinaden ilgili bakiye Alınan Çekler (Al. Çek.) hesabından çıkartılarak Diğer Çeşitli Alacaklar (D.Ç.A.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
101	Al. Çek	110.000		101	Al. Çek.	90.000	
136	D.Ç.A.	2.000		136	D.Ç.A.	22.000	

- Alınan çekler içerisinde, ortakların keşide etmiş oldukları çekler bulunduğu takdirde, bu çeklerin firmaya verilmiş nedenine göre;
 - Sermaye taahhüt ödemeleri nedeniyle verildiyse, yönetim kurulunun apel çağrısı yapıp yapmadığı araştırılmalıdır. Apel çağrısı yapılması sonucu işletmeye verilen çeklerden doğan alacaklar, Ortaklardan Alacaklar hesabında (vadesi dikkate alınarak) gösterilir.
 - Apel çağrısı yapılmadan, tamamen ödenmemiş sermayenin ödenmiş gibi gösterilmesine yönelik olarak alınmış çekler olduğu takdirde ilgili bakiyeler aktifte alınan çeklerden arındırılarak, pasifte ödenmemiş sermaye hesabına aktarılmalıdır.

- Alınan çekler içerisinde bayilerden alınmış olan teminat amaçlı çekler varsa ilgili bakiyeler, Diğer Mali Duran Varlıklar hesabına aktarılır.
- Firma müşterileri arasında tasfiye haline gelmiş veya güncel olarak çok sayıda moraliter olumsuzluğu bulunan firmalardan alınan çekler varsa bu bakiyeler tahsil edilebilme durumuna göre, şüpheli ticari alacaklar hesabına aktarılmalı, eğer tahsil imkânı kalmadığının kesinleştiği biliniyor ise ilgili tutarlar Alınan Çekler ve Özkaynaklar hesaplarından karşılıklı olarak tenzil edilmelidir.
- Alınan çekler hesabında eski tarihli (Keşide tarihini 10 günden fazla geçenler) veya önceki dönemlere ait donuk bakiyeler varsa ilgili tutarlar tahsil edilebilme durumlarına göre ya Şüpheli Ticari Alacaklar hesabına aktarılır ya da Özkaynaklardan tenzil edilmelidir.
- Alınan çekler içerisinde gerçek bir ticari ilişkiden kaynaklanmayan (Hatır Çekleri) çek bakiyelerinin ve kimden alındıklarının tespit edilmesi halinde ilgili bakiyeler ters kayıt ile kayıtlardan çıkartılmalıdır. Eğer ilgili bakiyelerin tespit edilmiş olmasına karşılık kimden alındıkları hakkında bilgi alınamıyorsa o zaman ilgili bakiyeler Özkaynaklardan tenzil edilmelidir.

Aşağıdaki tabloda firmanın Alınan Çekler hesabı içerisinde 20.000.– TL tutarlı 2 adet çekinin hatır çeki olduğu tespit edilmiş fakat çeklerin kimden alındıkları konusunda bilgi alınamamıştır. Bu nedenle Alınan Çekler hesabı ile Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y.) hesaplarından ilgili tutarlar karşılıklı olarak tenzil edilmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
101	Al. Çek.	110.000		101	Al. Çek.	90.000	
529	D.S.Y.		100.000	529	D.S.Y.		80.000

- Firma, Alınan Çekler hesabındaki bazı çekleri gayri kabil-i rücu faktoring yapmış olmasına rağmen, hala alınan çeklerde göstermeye devam ediyorsa ilgili çek bakiyeleri tespit edilerek alınan çeklerden çıkarılmalı ve özkaynaklardan düşülmelidir.

- Alınan Çekler hesabının ters bakiye vermesi (alacak bakiyesi) vermesi halinde ilgili bakiyeler Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri hesabına aktarılır.

Aşağıdaki tabloda Alınan Çekler hesabında görülen 12.000.- TL tutarlı ters bakiyenin kaynağı öğrenilememiştir. Bu nedenle ilgili bakiye Alınan Çekler (Al. Çek.) İçerisinden çıkartılarak pasif karakterli aktif bir hesap olan Verilen Çekler Ve Ödeme Emirleri (V.Ç.Ö.E.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
101	Al. Çek.	110.000	12.000	101	Al. Çek.	110.000	
103	V.Ç.Ö.E.		100.000	103	V.Ç.Ö.E		112.000

- Alınan çekler içerisinde vadeleri 1 yılın üzerinde olanlar varsa ilgili hesap bakiyeleri uzun vadeli Senetli Ticari Alacaklar hesabına aktarılmalıdır.

102 Bankalar

Bankalar hesabı, işletmenin yurt içi ve yurt dışı bankalar ve benzeri finans kurumları nezdinde vadeli veya vadesiz.- TL mevduatlarının ve dönem sonu kuru ile Türk Lirasına çevrilmiş yabancı para mevduatının faizli veya kâr payı bakiyesinin eklenmesi ile kaydedildiği hesaptır.

Bankalar hesabı, işletmenin; gerektiği anda (vadesiz) ve bazı durumlarda da belli sürenin sonunda (vadeli) ya da belli süre önceden haber vermek koşulu ile (ihbarlı) çekmek üzere banka ve benzeri finans kurumlarına yatırdığı paraların izlendiği hesaptır.

TDHP banka mevduatı için Duran Varlıklar bölümünde hesap öngörmediğinden (vadeli mevduat uygulamada faizinden vazgeçmek kaydıyla her zaman çekilebildiği için tüm mevduatı dönen varlık saymak için niteliğine uygun olarak düşünülebilmektedir.) 1 yıldan uzun vadeli mevduat da bu hesapta izlenecektir (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

İşleyişi: Bankalara para olarak veya hesaben yatırılan değerler borç, çekilen tutarlar ile üçüncü kişilerce tahsil edildiği anlaşılan çek ve ödeme emirleri alacak kaydedilir.

Banka hesabından izlenen mevduat, kayıtlı (mukayyet) değeri ile değerlenir (VUK m.281). Yabancı para mevduat ise dönem sonlarında değerlendirme kuru ile bilanço günündeki değerine getirilir (VUK m. 280).

Bankalar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Bankalar hesabında kredi kartlı satışlardan kaynaklanan ve rapor tarihi itibarıyla tahsil edilmemiş tutarların bulunması halinde ilgili bakiyeler Diğer Hazır Değerler hesabına aktarılır.
- Bankalar hesabının ters bakiye (Alacak bakiye) vermesi halinde ilgili tutarlar Banka Kredileri hesabına aktarılır. Bankalar hesabında bulunan ters bakiyeler ile ilgili olarak firma yetkililerinden detaylı bilgi alınmalı ve ona göre aktarma işlemleri yapılmalıdır. Eğer firma yetkililerinden bilgi alınamıyor ise ilgili bakiyeler banka kredileri hesabına aktarılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda firmanın Bankalar hesabında 10.000.– TL tutarlı ters bakiye kaydı bulunmaktadır. İlgili ters bakiye hakkında bilgi alınamamış olup, 10.000.– TL tutarlı ters bakiye Bankalar hesabından çıkarılarak pasif bir hesap olan Banka Kredileri (Bnk. Kr.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
102	Bankalar	50.000	20.000	102	Banklar	50.000	
300	Bnk. Kr.		150.000	300	Bnk. Kr.		170.000

- Firma mali verilerinde, bankalar hesabı içinde gösterilmiş olan, ithal edilecek mallar için yurtdışındaki satıcı firmalara ödenmek üzere bankalara yatırılan paralar Akreditifler hesabına çekilmeli; açtırılan akreditifler için bankalara peşin

ödenmiş masraflar ise Diğer Alacaklar veya Diğer Çeşitli Alacaklar hesabına aktarılır.

- Menkul kıymet niteliği taşıyan varlıkların (Repo, hazine bonusu, devlet tahvili vb.) bankalar hesabında izlendiğine rastlanması durumunda, ilgili tutarlar Menkul Kıymetler grubundaki Diğer Menkul Kıymetler hesabına aktarılır.

Aşağıdaki tabloda firmanın Bankalar hesabında bulunan mevduatlarının aslında 90.000.- TL'sinin Repo veya Hazine Bonusu veya Devlet Tahvilinde olduğunun belirtilmesine istinaden ilgili tutar Bankalar hesabından düşülerek Diğer Menkul Kıymetler (D.M.K.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
102	Bankalar	150.000		102	Bankalar	60.000	
118	D.M.K.	7.000		118	D.M.K.	97.000	

- Kredi talebinde bulunan firmanın bankalar hesabında bloke veya rehin edilmiş mevduatlara rastlanması durumunda blokenin veya rehinin nedenleri detaylı olarak araştırılmalı ve firmaya hazırlanacak olan rating raporunda detaylı olarak bilgi verilmelidir. Bir yıldan daha uzun sürede çözülecek bloke veya rehinli mevduat Diğer Çeşitli Duran Varlıklar hesabına, daha kısa sürede çözülebilecek bloke veya rehinli mevduat Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar hesabına aktarılır.
- Bankalar hesabında izlenmekte olan tahsil veya teminat için bankalara verilen senet veya çekler, ticari nitelikli mal veya hizmet satışından kaynaklanmış ise Alacak Senetleri hesabına, diğer işlemlerden kaynaklanmış ise Diğer Çeşitli Alacaklar hesabına aktarılmalıdır.
- Yabancı para cinsinden olan mevduatların değerlendirildiği kur bilânço tarihindeki MB tarafından açıklanan değerlendirme kurundan, açıklama yapılmamışsa TCMB döviz alış kurundan büyük ise, aradaki fark Özkaynaklardan indirilir.

Aşağıdaki tabloda firmanın Bankalar hesabında bulunan yabancı para mevduatlarının muhasebeleştirildiği tarihte MB tarafından açıklanan döviz alış

kurundan yüksek şekilde.– TL’ye çevrilerek kaydedildiği tespit edilmiştir. İlgili tutar Bankalar ve Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y.) hesaplarından karşılıklı olarak tenzil edilmiştir. Yapılan hesaplama sonucunda tenzil edilecek tutarın 15.000.– TL olduğu hesaplanmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
102	Bankalar	150.000		102	Bankalar	135.000	
529	D.S.Y.		100.000	529	D.S.Y.		85.000

- Firmanın, TMSF’ye devir olacak ya da olma ihtimali çok yüksek olduğu bilinen bankalarda mevduatının bulunması durumunda söz konusu mevduatın tahsil edilebilecek tutarı ve süresi detaylı bir şekilde araştırılmalıdır. Tahsil edilebilme imkânı olmayan mevduat özkaynaklardan indirilir. Bir yıldan kısa sürede tahsil edilebilecek olanlar Diğer Dönen Varlıklar hesabına bir yıldan daha uzun sürede tahsil edilebilecek olanlar Diğer Duran Varlıklar hesabına aktarılmalıdır.
- Bankalar hesabında rastlanılan, açtırılmış olan akreditifler için yatırılan paraların sabit kıymet alımına yönelik olanları Verilen Avanslar hesabına, stok alımına yönelik olanları Stoklar hesap grubundaki Verilen Sipariş Avansları hesabına aktarılmalıdır.
- Banka mevduatları içerisinde görülebilecek olan, suni (kaydi) nitelikli mevduatlar, aktifte Bankalardan; pasifte ise, Banka kredilerinden düşülmelidir. Firmaların finansman giderleri göstererek kârlarını düşürebilmek için yapmış oldukları bu uygulama, gerçek anlamda bir yükümlülük ve varlık unsurunu göstermemektedir. Banka mevduatları ve Banka Kredileri hesaplarında yapılacak arındırma işlemlerinde düzeltmelerin gerçek nedenlerinin araştırılması ve ona göre gerekli düzeltme işlemlerinin yapılması önem arz etmektedir. Firma yetkililerinden banka mevduatları hakkında detaylı bilgi alınmalı, bu bilgiler diğer bankalardan yapılan banka istihbaratları ile teyit edilmelidir. Banka kredileri ile ilgili olarak ise memzuç kayıtlarının göz önünde bulundurulması ile birlikte gerekli arındırma işlemlerinin yapılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda firmanın yılsonunda kullanmış olduğu 65.000.– TL tutarındaki Banka Kredisini mevduat olarak Bankalar hesabında tuttuğu belirtilmiştir. Bu işlemler sonucunda firmanın finansman giderleri nedeniyle dönem net karını düşük gösterdiği yeni dönemde ise Bankalarda bulunan hesap bakiyesi ile Banka Kredilerinin (Bnk.Kr.) kapatılacağı tespit edilmiştir. Bu nedenle yılsonu mali verileri üzerinden hazırlanacak olan raporda ilgili tutarlar karşılıklı olarak tenzil edilmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
102	Bankalar	135.000		102	Bankalar	70.000	
300	Bnk. Kr.		250.000	300	Bnk. Kr.		185.000

- Gerçek kişi firmalarında bilanço dışı tespit edilen mevduatlar aktifte Bankalar hesabına, pasifte ise Özkaynaklar hesabına eklenir.

103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (–)

Verilen çekler hesabı işletmenin üçüncü kişilere çekle yapmış olduğu ödemelerden henüz bankadan çekildiğine dair bir bilginin gelmediği çekleri izleyen, alacak kalanı veren bir hesaptır (Akdoğan & Tenker, 2010). Verilen Çekler Ve Ödeme Emirleri hesabı aktif düzenleyici pasif karakterli bir hesaptır.

İşleyişi: Kişilere çek ve ödeme emri verildiğinde hesaba alacak; çek ve ödeme emirlerinin bankadan tahsil edildiği anlaşıldığında bu hesaba borç, kaydedilir (İSMMMO, 2005).

Verilen çekler ve ödeme emirleri hesabındaki tutarlar kayıtlı değeri ile değerlendirilir. Yabancı paralı tutarlar dönem sonlarında değerlendirme kuru ile değerlendirilerek bilanço günündeki değerine getirilir (VUK md 280).

Verilen Çekler ve Ödemeler Emirleri (–) hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Verilen çekler içerisinde bağlantı çeklerinin olduğu tespit edilirse (gelecek dönemlerde yapılacak muhtemel hizmet veya mal alımına yönelik verilen çekler), aktifteki karşılığının bulunduğu hesaptan (Verilen Sipariş Avansları, Verilen Avanslar veya Gelecek Aylara Ait Giderler vb.) indirilmiştir.
- Firma tarafından ileri tarihli çek verilmesi halinde, ilgili çek ticari işlemlerden kaynaklanmışsa, söz konusu çek tutarları vadeli bir borç olarak değerlendirilerek pasif hesap olan Borç Senetleri hesabına aktarılmalıdır. Verilen çekleri ticari nitelikli işlemlerden kaynaklanmıyor ise (sabit kıymet alımı gibi) vadelerine göre kısa vadeli veya uzun vadeli, Diğer Çeşitli Borçlar hesabına aktarılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda firmanın Verilen Çekler Ve Ödeme Emirleri hesabında muhasebeleştirilmiş olan 35.000.- TL tutarlı çeklerin uzun vadeli oldukları tespit edilmiştir. İlgili tutar Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (V.Ç.Ö.E.) hesabından çıkartılarak Borç Senetleri hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
103	V.Ç.Ö.E		85.000	103	V.Ç.Ö.E		50.000
321	Brç. Sen.		150.000	321	Brç. Sen.		185.000

- Verilen Çekler Ve Ödeme Emirleri hesabının içerisinde grup şirketlerine verilmiş çeklerin tespit edilmesi halinde ilgili bakiyeler, Verilen Çekler Ve Ödeme Emirleri hesabından düşülerek Bağlı Ortaklıklara Borçlar hesabına aktarılmalıdır.
- Verilen çekler ve ödeme emirleri hesabında gerçek ticari işlemlerden kaynaklanmayan (Hatır Çekleri) işlemlerin tespit edilmesi halinde ilgili çeklerin kime verildiğinin araştırılması ve karşılıklı olarak ilgili bakiyelerin tenzil edilmesi gerekmektedir. Eğer verilen çeklerin kime verildiği tespit edilemiyor ise o zaman mevcut ticari işlemlerden kaynaklanmadığı bilinen tutar kadar Verilen Çekler Ve Ödeme Emirleri hesabı ile Alacak Senetleri hesabından karşılıklı olarak tenzil işlemi yapılır.

Aşağıdaki tabloda Verilen Çekler Ve Ödeme Emirleri hesabında 35.000.– TL’lik 5 adet çekin ticari işlemlerden kaynaklanmadığı (Hatır Çeki) tespit edilmiştir. Fakat ilgili çeklerin kime verildiği konusunda bilgi alınamamaktadır. Bu nedenle 35.000.– TL’lik bakiye, Verilen Çekler Ve Ödeme Emirleri (V.Ç.Ö.E.) hesabı ile Alacak Senetleri (Al. Sen.) hesaplarından karşılıklı olarak tenzil edilmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
121	Al. Sen.	100.000		121	Al. Sen.	65.000	
103	V.Ç.Ö.E		85.000	103	V.Ç.Ö.E		50.000

108 Diğer Hazır Değerler

Diğer hazır değerler, nitelik itibarıyla hazır değer sayılan vadesi gelmiş kuponları, posta pulları, banka ve posta havaleleri (yoldaki paralar) gibi hesapları içerir (Kaygusuz, Aslan, & Kepçe, 2013).

İşleyişi: Bu değerler elde edildiğinde hesabın borcuna, elden çıkarıldığında da hesabın alacağına kaydedilir.

Bu hesaba kaydedilen kıymetler kayıtlı değeri üzerinden değerlendirilir. Yabancı para üzerinden olan kıymetler dönem sonunda değerlendirme kuru üzerinden değerlendirilir (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

Genellikle hesap bakiyesi çok yüksek olmamakla birlikte kredi kartı ile yoğun olarak satış yapan firmalarda yüksek bakiyeler görülebilir.

Diğer Hazır Değerler hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Diğer Hazır Değerler hesabında görülen yüksek bakiyelerin pos blokelerinden kaynaklandığının firma yetkilileri tarafından belirtilmesine istinaden bloke vadelerinin de göz önünde bulundurulması ile (30 gün ve üzeri durumlarda) ilgili tutarlar Diğer Ticari Alacaklar hesabına aktarılmalıdır.

3.3.1.2. Menkul Değerler

Menkul kıymetler, faiz geliri ve kâr payı sağlamak veya fiyat değişmelerinden yararlanarak kâr elde etmek amacı ile geçici bir süre elde tutulmak üzere satın alınan kıymetli evraklardır.

Menkul Kıymetler genel olarak hisse senedi, tahvil, hazine bonosu, finansman bonosu, yatırım fonu katılma belgesi, kâr–zarar ortaklığı senedi, gelir ortaklığı senedi, varlığa sayalı menkul kıymet gibi varlıklar oluşur (Akdoğan & Tenker, 2010).

Sermaye Piyasası Kanunu'na (md 3) göre, menkul kıymetler para, çek, poliçe ve bono hariç olmak üzere, satın alma veya satma veya birbirleri ile değiştirme hakkı veren türev araçlar şeklinde belirtilmektedir (SPK, 2012).

TDHP'ye göre Menkul Kıymetler aşağıdaki hesaplardan oluşur:

110 Hisse Senetleri

111 Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları

112 Kamu Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları

118 Diğer Menkul Kıymetler

119 Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı (–)

VUK 279. maddesine göre:

Hisse senetleri ile fon portföyünün en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle (Bir varlığın edinilmesinde hesaben veya nakden ödenen bedelidir.), bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluştuğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel menkul kıymetin alış bedelini vadesinde elde edilecek gelirin(kur farkları dâhil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi sureti ile hesaplanır. Ayrıca yine borsa rayici bulunmayan getirisi ihraç edenin kâr ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibariyle hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler, alış bedeli ile değerlendirilir.

110 Hisse Senetleri

Geçici olarak, elde tutulan hisse senetleri bu hesapta izlenir.

Firma, gelirinden veya fiyat farkından yararlanmak ve bu amacın gerçekleşmesi veya beklenmeyen bir nedenle nakde gereksinme duyulması halinde satmak üzere kısa süre için edindiği hisse senetleri bu hesapta izlenir (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

İşleyişi: Hisse senetleri edinildiğinde alış bedeli üzerinden borç, elden çıkartıldığında ise, aynı bedel ile alacak kaydedilir.

Hisse senetlerinin satın alma giderleri Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar grubundaki ilgili gider hesabında izlenir. Hisse senedinin satışından kaynaklanan zararlarda yine Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar grubundaki ilgili hesapta; hisse senedi satışından kaynaklanan kârlar ise, Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar grubundaki ilgili hesaplarda izlenmelidir.

Hisse Senetleri hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Firma mali verilerinde, uzun süreli ortaklık amacıyla edinilen hisse senetlerinin tespit edilmesi halinde, mevcut hisse senetleri tutarları Diğer Mali Duran Varlıklar hesabına aktarılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda firmanın Hisse Senetleri hesabında uzun vadeli yatırım veya ortaklık amacıyla alınmış hisse senetleri bakiyeleri tespit edilmiştir. İlgili bakiyelerin uzun vadeli olması nedeniyle Hisse Senetleri (His. Sen.) hesabından çıkartılarak Diğer Mali Duran Varlıklar (D.M.D. V.) hesabına aktarılmasının doğru olacağı düşünülmüştür. 30.000.– TL’lik uzun vadeli Hisse Senetleri D.M.D. V. hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
110	His. Sen.	70.000		110	His. Sen.	40.000	

248	D.M.D.V	10.000		248	D.M.D.V	40.000	
-----	---------	--------	--	-----	---------	--------	--

- Menkul kıymetler içerisindeki Hisse Senetleri hesabında rehin verilen menkul kıymetler bulunduğu tespit edilmesi durumunda, rehinin hangi kuruma, ne tür işlemde dolayı verildiği ve rehinin süresi konusunda firma yetkililerinden detaylı bilgi alınmalıdır. Rehlin verilen menkul kıymet ile ilgili olarak, bilanço tarihinden itibaren bir yıldan sonra çözülecek rehinli menkul kıymetler Diğer Duran Varlıklar hesabına bir yıl içerisinde çözülecek rehinli menkul kıymetler Diğer Dönen Varlıklar hesabına aktarılır.
- Satış kabiliyeti olmayan, tasfiye sürecine girmiş şirketlere ait hisse senetlerinin firma mali verilerinde bulunması halinde, ilgili bakiyeler Hisse Senetleri ve Özkaynaklar hesap grubundan tenzil edilir.

Aşağıdaki tabloda firmanın Hisse Senetleri hesabında tasfiye sürecine girmiş, güncel olarak nakde dönüşme ihtimali kalmamış 50.000.- TL tutarlı hisse senetleri bulunduğu tespit edilmiştir. İlgili tutar Hisse Senetleri (His. Sen.) ve Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y.) hesaplarından karşılıklı olarak tenzil edilmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
110	His. Sen.	70.000		110	His. Sen.	20.000	
529	D.S.Y		100.000	529	D.S.Y		50.000

- Hisse senetleri hesabında değer düşüklüğü tespit edilen menkul kıymetler için karşılık ayrılmamışsa oluşan değer düşüklüğü özkaynaklardan indirilir (Poyraz, 2010).

111 Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları

Özel sektörde faaliyet gösteren firmalar tarafından çıkartmış olan tahvil, senet ve bonolar bu hesapta izlenir. Firmanın sahip olduğu tahvil, senet ve bonolardan özel sektör tarafından çıkartılmış olanların kaydedildiği hesaba, tahviller ile diğer senet ve bonolar kaydedilecektir (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

İşleyişi: Özel kesim tarafından çıkartılmış tahvil, senet ve bono şeklinde bir menkul kıymet edinildiğinde bu hesaba borç, menkul kıymetin herhangi bir nedenle elden çıkartılmasında ise olacak kaydedilir.

Hesap borç kalanı verir ve bu kalan işletmenin sahip olduğu tahvil, senet ve bonoların borsa değeri (borsa değerine göre değerlendirme yapmayanlarda alış bedeli) üzerinden hesaba kaydedilir (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

Tahvil, senet ve bonolar Vergi Usul Kanunu'na göre (md 279) borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayici yoksa işlemiş faizi hesaba katılarak bilanço günündeki değeri bulundur.

Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Firmanın sahip olduğu özel kesim tahvil, senet ve bonoları; vadesi bir yıldan uzun olmakla birlikte borsalarda nakde dönüştürülme imkânı bulunanlar, Kısa Vadeli Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları hesabında, bir yıldan önce nakde dönüştürülebilme yeteneği olmayan menkul kıymetler ise Mali Duran Varlıklar hesap grubundaki ilgili hesaba aktarılmalıdır.
- Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonolar içerisinde değer düşüklüğü tespit edilen menkul kıymetler varsa ve bunlar için karşılık ayrılmamışsa oluşan değer düşüklüğü özkaynaklardan indirilmelidir.
- Özel kesim tahvil, senet ve bonoları hesabındaki menkul kıymetler içerisinde rehin verilenlerin tespit edilmesi halinde, rehinin hangi kuruma, ne tür işlemden dolayı verildiği ve rehinin süresi konusunda firma yetkililerinden detaylı bilgi alınmalıdır. Rehinli menkul kıymetler ile ilgili olarak, bilanço tarihinden itibaren bir yıldan sonra çözülecek olanlar Diğer Çeşitli Duran Varlıklar hesabına bir yıl içerisinde çözülecek olanlar ise Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar hesabına aktarılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda firmanın Özel Kesim Tahvil Senet Ve Bonolar hesabında çeşitli bankalara kullanmış olduğu krediler karşılığında rehin verilmiş olan bakiyeler tespit edilmiştir. İlgili bakiyeler hakkında firma yetkililerinden alınan bilgilere göre

90.000.– TL tutarlı Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonolar hesabının 10.000.– TL’sinin bir yıl içerisinde mevcut rehinin kaldırılacağı, diğer 50.000.– TL tutarlı rehinli menkul kıymetin ise rehinin bir yıldan uzun sürede kalkabileceği bilgisi alınmıştır. Bu doğrultuda 90.000.– TL bakiye vermiş olan Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonolar hesabından 10.000.– TL düşülerek Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar (D. Ç. Dö. V.) hesabına aktarılması, diğer uzun vadeli rehinli tutar olan 50.000.– TL’nin ise Diğer Çeşitli Duran Varlıklar (D. Ç. Dr. V.) hesabına aktarılması gerekmektedir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
111	Ö.K.T.S.B.	90.000		111	Ö.K.T.S.B.	30.000	
198	D.Ç.Dö.V.			198	D.Ç.Dö.V.	10.000	
297	D.Ç.Dr.V.			297	D.Ç.Dr.V.	50.000	
300	Bnk. Kr.		150.000	300	Bnk. Kr.		150.000

112 Kamu Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları

Kamu tarafından çıkartılmış bulunan tahvil, senet ve bonolar bu hesapta izlenir.

İşleyişi: Kamu tarafından çıkarılmış tahvil, senet ve bono şeklinde bir menkul kıymet edinildiğinde bu hesaba borç, menkul kıymetin herhangi bir nedenle elden çıkarılmasında ise alacak kaydedilir.

Hesap borç kalanı verir ve bu kalan işletmenin sahip olduğu tahvil, senet ve bonoların borsa değeri (borsa değerine göre değerlendirilmeyen durumlarda alış bedeli) üzerinden tutarını gösterir (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Firmanın sahip olduğu kamu kesim tahvil, senet ve bonoları; vadesi bir yıldan uzun olmakla birlikte borsalarda nakde dönüştürülme imkânı bulunanlar, Kısa Vadeli Kamu Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları hesabında, bir yıldan önce nakde

dönüştürülebilme yeteneği olmayan menkul kıymetler ise Mali Duran Varlıklar hesap grubundaki ilgili hesaba aktarılmalıdır.

- Kamu Kesim Tahvil, Senet ve Bonolar içerisinde değer düşüklüğü tespit edilen menkul kıymetler varsa ve bunlar için karşılık ayrılmamışsa oluşan değer düşüklüğü özkaynaklardan indirilmelidir.

Aşağıdaki tabloda firmanın mali verilerinde görülen 70.000.- TL tutarlı Kamu Kesim Tahvil, Senet ve Bonolar hesap bakiyesi ile ilgili olarak rapor tarihi itibarıyla 20.000.- TL değer düşüklüğü tespit edilmiştir. İlgili tutar için herhangi bir karşılık firma mali verilerinde herhangi bir karşılık ayrılmamıştır. Bu nedenle Kamu Kesim Tahvil, Senet ve Bonolar (K.K.T.S.B) hesap bakiyesinden ve Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y) hesabından karşılıklı olarak 20.000.- TL tenzil edilmelidir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
112	K.K.T.S.B.	70.000		112	K.K.T.S.B.	50.000	
529	D.S.Y.		100.000	529	D.S.Y.		80.000

- Kamu kesim tahvil, senet ve bonoları hesabındaki menkul kıymetler içerisinde rehin verilenlerin tespit edilmesi halinde, rehinin hangi kuruma, ne tür işlem den dolayı verildiği ve rehinin süresi konusunda firma yetkililerinden detaylı bilgi alınmalıdır. Rehinli menkul kıymetler ile ilgili olarak, bilanço tarihinden itibaren bir yıldan sonra çözülecek olanlar Diğer Çeşitli Duran Varlıklar hesabına bir yıl içerisinde çözülecek olanlar ise Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar hesabına aktarılmalıdır.

118 Diğer Menkul Kıymetler

Hisse senetleri, kamu ve özel sektör tarafından çıkarılmış bulunan tahvil, bono ve senetlerin dışındaki diğer menkul kıymetlerin takip edildiği hesaptır.

İşleyişi: Diğer Menkul Kıymetler hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Menkul kıymetler edinildiğinde alış bedeli üzerinden yukarıdaki hesaplara borç, elden çıkartıldığında ise, aynı bedel ile alacak kaydedilir.

Menkul kıymetlerin satın alma giderleri '65. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider Ve Zararlar' grubundaki ilgili gider hesabında izlenir. Menkul kıymetlerin satışından doğan zararlar 'Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar' grubundaki ilgili hesapta; kârlar ise '64. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar' grubundaki ilgili hesapta izlenir.

Bu hesapta yer alan menkul kıymetlerin muhasebeleştirilmesinde;

Değişken getirili menkul kıymetler (gelir ortaklığı senedi gibi) için, menkul kıymet edinildiğinde alış bedeli üzerinden borç, elden çıkartıldığında ise, aynı bedel ile alacak kaydedilir,

Sabit getirili menkul kıymetler için (varlığa dayalı menkul kıymetler gibi) bir menkul kıymet edinildiğinde bu hesaba borç, menkul kıymetin herhangi bir nedenle elden çıkarılmasında ise alacak kaydedilir.

Diğer Menkul Kıymetler hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Değer düşüklüğü tespit edilen diğer menkul kıymetler için karşılık ayrılmamışsa oluşan değer düşüklüğü özkaynaklardan indirilir.

Aşağıdaki tabloda, firmanın dönem içinde elde etmiş olduğu 50.000.– TL tutarlı gelir ortaklığı senedinin rapor tarihi itibarıyla değerinin 38.000.– TL'ye düştüğü tespit edilmiştir. İlgili değer düşüşü hakkında firma mali verilerinde herhangi bir karşılık ayrılmamıştır. Bu nedenle firmanın Diğer Menkul Kıymetler (D.M.K.) hesabı ile Dönem Net Kârı (D. N. K.) hesaplarından karşılıklı olarak 12.000.– TL tenzil edilmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
118	D.M.K.	50.000		118	D.M.K.	38.000	
590	D.N.K.		80.000	590	D.N.K.		68.000

119 Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı (–)

Menkul kıymetlerin borsa veya piyasa değerinde önemli ölçüde ya da sürekli olarak değer azalması olduğu tespit edildiğinde ortaya çıkacak zararların karşılanması amacı ile ayrılması gereken karşılıkların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: MSUGT’nde belirtilen TDHP’ye göre hesabın işleyişi aşağıdaki gibi olacaktır:

Değer azalışları için azalışın tamamını karşılayacak olan tutar bu hesaba alacak ‘65 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar’ grubunda yer alan ‘654 Karşılık Giderleri’ hesabına borç kaydedilir. Kendisine karşılık ayrılmış olan menkul kıymet elden çıkarıldığında veya değer düşüklüğünün gerçekleşmemesi halinde bu hesaba borç kaydedilerek, karşılık tutarı ‘644 Konusu Kalmayan Karşılıklar’ hesabına aktarılarak kapatılır.

Akdoğan ve Sevilengül’ün değer düşüş karşılıklar hakkındaki görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

Değer azalışı için karşılık ayrılması ‘ihtiyatlılık’ kavramı ve genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri açısından tüm menkul kıymetler için zorunluluk olmasına mukabil, Vergi Usul Kanunu hisse senetleri ve fon portföyünün en az %51’i Türkiye’de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma fonlarına böyle bir karşılığın ayrılmasına cevaz vermediğinden, bu kıymetler için ayrılan karşılık kanunen kabul edilmeyen gider olacaktır. Bu nedenle işletme karşılığı ayıracak, ancak bu miktarı kanunen kabul edilmeyen gider olarak vergi matrahına ekleyerek mali kârı vergi mevzuatının tanımına uygun duruma getirecektir.

3.3.1.3. Ticari Alacaklar

İşletmenin normal faaliyet konusunu oluşturan, mal ve hizmetlerin satışı nedeniyle ortaya çıkan ve vadesi bir yılı aşmayan senetli ve senetsiz alacakların izlendiği hesap grubudur (Çabuk & Lazol, 2009).

TDHP’ye göre Ticari Alacaklar aşağıdaki hesaplardan oluşur:

120 Alıcılar

121 Alacak Senetleri

122 Alacak Senetleri Reeskontu (–)

124 Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri (–)

126 Verilen Depozito ve Teminatlar

127 Diğer Ticari Alacaklar

128 Şüpheli Ticari Alacaklar

129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (–)

120 Alıcılar

Alıcılar hesabı, işlemin bilanço tarihi itibarıyla ana faaliyetlerini oluşturan mal ve hizmet satışından doğan ve vadesi bir yılı aşmayan senetsiz alacaklarının (Piyasa açık hesap şeklinde ifade edilen) izlendiği hesaptır (İş Bankası, 2005).

İşletmeler bazı müşterilerine olan güvenleri nedeniyle açık hesap çalışırlar. Bu müşterileri ile olan ticari ilişkileri nedeniyle herhangi bir çek, senet veya başka bir ödeme aracı almazlar. Bu şekilde yapılan satışlar alıcılar hesabında muhasebeleştirilmektedir.

İşleyişi: Senetsiz alacağın doğması ile bu hesaba borç, tahsil edilmesi halinde (ödemeler, aktarmalar ve hesaben mahsuplar dâhil) alacak kaydedilir.

Alıcılar hesabı, satış sözleşmesi hükümlerine ve koşullarına uyularak satışın gerçekleşmesi üzerine, satışa konu olan mal ve hizmet bedelleri ile bunlara ilişkin olarak ödenen alıcıya ait giderler, anlaşma uyarınca hesaba yürütülen faizler ve alıcıdan olan alacağı arttıran diğer işlemler nedeniyle borçlanır. Hesap; alıcının nakit olarak ve hesap üzerinden yaptığı ödemeler, satılan mallardan iadeler ve İskontoları ile alıcıdan olan alacağı azaltan diğer işlemler nedeniyle alacak kaydedilerek muhasebeleştirilir. Ayrıca yabancı paralı bir alacağın, değerlendirme kuru ile değerlendirilmesi dolayısıyla, Türk Lirası tutarının artması durumunda bu hesaba borç, azalması durumunda alacak yazılır (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

Alicılar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Ters bakiye veren alıcılar ile ilgili olarak; söz konusu ters bakiye tutarlarının toplamı Alıcılar Hesabına ve Alınan Sipariş Avansları hesabına eklenir. Eğer mizan hesaplarında ters bakiyelerin toplamları verilmiş ise ilgili ters bakiyeler Alınan Sipariş Avansları hesabına aktarılır. Fakat mizanda ters bakiyeler toplam olarak verilmemiş ise bilanço eşitliği nedeniyle mali tahlil uzmanı tarafından ters bakiyeler toplanarak hem Alıcılar hesabına hem de Alınan Sipariş Avanslarına karşılıklı olarak eklenir.
- Alıcılar hesaplarının ters bakiye vermesi zaman zaman vade farklarından kaynaklıda olabilir. Peşin satış fiyatı üzerinden fatura kesilerek (karşı tarafın bilgisi dâhilinde) Ticari Alacaklara kayıt yapılmasına karşılık, tahsilât aşamasında, vade farkı dâhil tutarın muhasebeleştirilmesi nedeniyle hesap ters bakiye verebilir. Bazı durumlarda ise karşı tarafın ödeme gücüne düşmesi nedeniyle mevcut alacağın vadesi uzatılır, ancak vade farkı faturası kesilmez. Bu durumda da Alıcılar hesabı ters bakiye verebilir.
- Özellikle dış ticaret işlemleri konusunda faaliyet gösteren firmalarda, döviz bazında satış yapılmasına rağmen; faturada vb. belgelerde satışı.– TL üzerinden yapılmış gibi gösterip ticari alacaklarda.– TL karşılığı takip edilmektedir. İlgili firmadan tahsilât yapıldığında ise, o günkü kur üzerinden.– TL karşılığı muhasebeleştirilir, dolayısıyla Alıcılar hesabı aradaki kur farkı kadar ters bakiye verebilir.
- Genellikle Alıcılar hesabının ters bakiye vermesinin nedeni ağırlıklı olarak firmanın kayıtlarına yansıtmadığı kur farkı veya vade farklarından kaynaklandığı uygulamalarda dikkat çekmektedir.

Aşağıdaki tabloda, firmanın Alıcılar hesabının 15.000.– TL ters bakiye verdiği tespit edilmiş olup, ilgili ters bakiyenin kur farklarından veya vade farklarından kaynaklandığı firma yetkilileri tarafından belirtilmiştir. Bu nedenle Alıcılar hesabında görülen ters bakiyeler hem Alıcılar hesabına hem de Alınan Sipariş Avansları (A.S.A) şeklinde değerlendirilerek aktarma işlemi yapılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
120	Alıcılar	80.000	15.000	120	Alıcılar	95.000	
340	A.S.A.		20.000	340	A.S.A.		35.000

- Kısa vadeli Alıcılar hesabına kaydedilmiş olmasına karşılık, bir yıldan uzun vadeli alacakların tespit edilmesi halinde, ilgili alacaklar, uzun vadeli Alıcılar hesabına aktarılır.
- Alıcılar hesabı içerisinde iki dönem üst üste hareketsiz olduğu tespit edilen alacakların bulunması halinde ilgili tutarlar uzun vadeli Alıcılar hesabına aktarılmalıdır.
- Alıcılar hesabı içerisinde yer alan ve ticari bir işlemten kaynaklanmadığı tespit edilen alacaklar vadeleri göz önünde bulundurularak Kısa Vadeli Diğer Çeşitli Alacaklar veya Uzun Vadeli Diğer Çeşitli Alacaklar hesabına aktarılmalıdır.
- Firmanın İştirakinden veya Bağlı Ortaklıklarından olan ve ticari işlemten kaynaklanmadığı tespit edilen alacaklarının tespit edilmesi halinde, ilgili alacaklar vadeleri göz önünde bulundurularak kısa veya uzun vadeli Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar hesabına aktarılmalıdır.
- Firmanın müşterileri arasında iflas sürecine girmiş veya borçlarını ödeyemeyeceği hususunda ciddi anlamda piyasa istihbaratı edinilmiş şirketlerin bulunması halinde, bu şirketlerden olan alacaklar için mutlaka karşılık ayrılmalıdır. Ayrıca, Şüpheli Ticari Alacakların tamamı için Şüpheli Ticari Alacak Karşılığı ayrılmamış olması durumunda tahsil kabiliyetini kaybettikleri belirlenenler özkaynaklardan indirilir. Alıcılar hesabı içerisinde tahsil kabiliyetini kaybetmeyen ve bir yıl içinde tahsil edilmesi mümkün görülen alacakların bulunması halinde, kısa vadeli Alıcılar hesabında, bir yıldan daha uzun sürede tahsil edilmesi mümkün görülen alacaklar ise uzun vadeli Alıcılar hesabına çekilmelidir.
- Firmanın alıcı ve satıcıları arasında, farklı firma ve şahıslardan olan borç ve alacakların birbiriyle mahsup edildiğinin firma yetkilileri tarafından belirtilmiş

olmasına veya mali verilerden ilgili durumun tespit edilmesi halinde yapılan mahsup işlemleri ilgili hesaplara ilave edilebilir.

- Belirli bir muhasebe dönemine ait mali verilerde, aynı şahıs veya aynı firmalardan olan alacak ve borçların bulunması halinde ilgili hesap bakiyelerinin aynı nitelikte, aynı vadelerde olmalarıda göz önünde bulundurularak karşılıklı mahsup işlemi yapılabilir. (Buradaki asıl amaç birbirleri ile ticari ilişki içerisinde bulunan firmaların birbirlerine kesmiş oldukları aynı vadeler, aynı niteliklere sahip faturaların mali verilerin dışına çıkarılmasıdır.)

Aşağıdaki tabloda, firma mali verilerinde aynı müşterilere ait aynı vadeli, aynı nitelikli 20.000.- TL tutarlı hesap bakiyeleri tespit edilmiştir. İlgili hesap bakiyeleri Alıcılar ve Satıcılar hesaplarından karşılıklı olarak mahsup edilerek bilanço dışına çıkarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
120	Alıcılar	80.000		120	Alıcılar	60.000	
320	Satıcılar		70.000	320	Satıcılar		50.000

- Ağırlıklı olarak ihracatçı firmalarda görülen ve yabancı para cinsinden alacakları olan firmalarda, yabancı paraların değerlendirildiği döviz kurunun bilanço tarihindeki MB tarafından açıklanan değerlendirme kurundan açıklama yapılmamışsa, TCMB döviz alış kurundan, büyük olması durumunda aradaki fark Alıcılar ile Diğer Sermaye Yedekler hesaplarından tenzil edilir.
- Alıcılar hesabı içinde satıcılara verilen sipariş avanslarının tespit edilmiş olması halinde faaliyet konusu ile ilgili hammadde veya mal alımına yönelik olanları Stoklar hesap grubundaki Verilen Sipariş Avansları (inşaat taahhüt firmalarında Hak edişi Yapılmamış Harcamalar hesabına) hesabına, Maddi Duran Varlık alımına yönelik olanları Maddi Duran Varlıklar hesap grubundaki Verilen Avanslar hesabına aktarılmalıdır.
- Alıcılar hesabı içerisinde tahsili şüpheli hale gelmiş alacaklar için gerekli karşılıkların ayrılmış olup olmadığı detaylı olarak incelenmelidir. Gerekli

karşılıklar ayrılmamışsa Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığına giriş yapılarak ilgili tutarlar Özkaynaklardan tenzil edilmelidir. Tahsiline hiçbir şekilde olanak kalmamış olan değersiz alacaklar da yine Alıcılar hesabı ile Özkaynaklar hesaplarından karşılıklı olarak tenzil edilmelidir.

Aşağıdaki tabloda, firmanın müşterilerinden birinin iflas ettiği ve ilgili müşteriden 15.000.– TL tutarlı alacak bakiyesi bulunmaktadır. İnceleme konumuz firma yetkililerinin ilgili alacağın tahsil edilemeyeceğine yönelik açıklamaları üzerine ilgili tutar Alıcılar ve Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y.) hesaplarından karşılıklı olarak tenzil edilmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
120	Alıcılar	70.000		120	Alıcılar	55.000	
529	D.S.Y.		100.000	529	D.S.Y.		85.000

- Firma mali verilerinden grup içi işlemlerden kaynaklı alacaklar var ise, bu alacakların işletmenin diğer alacaklarından ayrı olarak takip edilmesi gerekmektedir. Grubun konsolide bilançosu düzenlenirken, bu alacaklar mahsup edilmelidir. Ayrıca, ilgili firmanın bilançosu değerlendirilirken, firmanın iştiraklerinden, bağlı ortaklıklarından olan alacakları süreklilik gösteriyorsa, ilgili bakiyeler Uzun Vadeli Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar hesabına alınmalıdır.

Aşağıdaki tabloda, firmanın dönemler itibariyle grup şirketlerinden olan alacakların hareketsiz olduğu veya artış eğiliminde bir seyir izlediği tespit edilmiştir. İlgili alacakların Alıcılar hesabından çıkarılarak uzun vadeli Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar (B.O.A.) hesabına çekilmesi gerekmektedir. 20.000.– TL'lik bir işlemin dönemler itibariyle hareketsiz olması nedeniyle aktarma işlemi yapılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak

120	Alıcılar	70.000		120	Alıcılar	50.000	
233	B.O.A.			233	B.O.A.	20.000	

- Ayrıca mahkeme kararına veya kanaat verici bir belgeye göre artık tahsiline imkân kalmayan alacakların, değersiz alacak niteliği kazandıkları tarihte gider yazılmak suretiyle işletme alacaklarından silinmesi gereklidir.
- Firmanın ana faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet satışından kaynaklanmayan, menkul ve gayrimenkul vb. kıymetlerin satışından kaynaklanan tutarların alıcılar hesabında takip edildiğinin tespit edilmesi halinde ilgili alacakların vadeleride göz önünde bulundurularak , Diğer Çeşitli Alacaklar hesabına aktarılır.
- Alıcılar hesabında yatırımlar nedeniyle verilen avans bakiyelerinin bulunması halinde, ilgili bakiyeler Alıcılar hesabından çıkarılarak Maddi Duran Varlıklar hesap grubundaki Verilen Avanslar hesabına aktarılmalıdır.
- Alıcılara hesabında, kaydi nitelikli alacaklar (finansman giderlerinin aktifleştirilmesi nedeniyle oluşan) bulunması halinde, bu alacaklar Alıcılar hesabından ve pasifte ise gelir tablosu ile ilişki kurularak Özkaynaklardan düşülmelidir. Bu tür alacakların tespiti ise; firmanın ayrıntılı mizanının incelenmesi ile mümkündür. Bir müşteriye ait borç bakiyesinin bulunmasına karşılık alacak bakiyesi hiç hareket görmüyorsa ve bu durum sonraki mali verilerdede tespit edilebiliyorsa bu bakiyelerin kaydi nitelikli alacaklar oldukları anlaşılabilir.

121 Alacak Senetleri

Alacak senetleri hesabı, işletmenin faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet satışlarından kaynaklanan senede bağlanmış alacaklarını kapsar (Ataman, 1999).

İşleyişi: Alınan senet tutarları bu hesaba borç, tahsilinde ise alacak kaydedilir.

Akdoğan ve Sevilengül'e göre Alacak Senetlerinin işleyişi aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Alacak senetleri hesabı, işletmenin üçüncü kişilere sattığı asıl faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmetler karşılığında alınan bonolarla, poliçelerin nominal tutarları üzerinden (Yabancı paralı senetlerde Türk Lirası karşılığı üzerinden) borçlanır. Ticari alacak senedinin, vadesinde işletmece doğrudan veya banka aracılığı ile tahsil edilmesi, üçüncü kişilere ciro edilmesi, başka bir senetle değiştirilmesi, şüpheli alacak haline gelmesi, değersiz alacak haline gelmesi nedeniyle zarar yazılması gibi nedenlerle işletmenin mülkiyetinden çıkması veya finansal açıdan senetli alacak olma niteliğini kaybetmesi durumunda hesap alacak kaydedilir.

Alacak senetleri bu hesaba, senette yazılı olan değer üzerinden kaydedilir. Ancak değerlendirme sırasında vadeye kadar geçecek günlerin faizi göz önünde tutularak peşin değerlerinin bulunması ve bu değer üzerinden değerlendirilmesi gerekir. Vergi Usul Kanunu da bu şekildeki değerlemeye imkân tanımaktadır.

VUK md 280–281’e göre:

Yabancı para üzerinden düzenlenmiş senetler alındıkları tarihte geçerli olan kurla değerlendirilerek hesaba alınır. Bu senetler envantere, değerlendirme kuru ile yeniden değerlendirilir ve Türk lirası karşılığı bilanço günündeki tutarına eşitlenir. Yabancı para üzerinden düzenlenen senetlerin değerlemesinin bu şekilde yapılacağı Vergi Usul Kanununda açıkça belirtilmiştir.

Alacak Senetleri hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Özellikle faaliyet konusunu ticaret olan firmalarda alacak senetlerinin içeriği detaylı bir şekilde incelenmelidir. Alacak Senetleri içerisinde bağlantı senetlerinin (gelecek dönemlerde yapılacak muhtemel mal satışları karşılığı alınan senetler) olduğu tespit edilirse, pasifteki karşılığı olan hesaptan (genellikle Alınan Avanslar hesabı) mahsup edilir.
- Firmanın ana faaliyetini oluşturan mal ve hizmet satışından kaynaklanmayan, menkul ve gayrimenkul vb. kıymetlerin satışından kaynaklanan, senetli alacaklar vadelerine göre Diğer Çeşitli Alacaklar hesaplarına aktarılır.

Aşağıdaki tabloda firmanın alacak senetleri hesabında 10.000.– TL tutarlı bir adet alacak senedinin firmanın ana faaliyet konusu dışındaki bir işlemde

kaynaklandığının firma yetkilileri tarafından belirtilmiş olması nedeniyle, ilgili tutar Alacak Senetleri (Al. Sen.)hesabından çıkarılarak Diğer Çeşitli Alacaklar (D.Ç.A.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
121	Al. Sen.	70.000		121	Al. Sen.	60.000	
136	D.Ç.A.	25.000		136	D.Ç.A.	35.000	

- Alacak Senetleri, sadece finans kuruluşlarından kredi almayı kolaylaştırmak için düzenlenmiş ve gerçek bir alacağı temsil etmeyen Hatır Senetleri (Finansman Senetleri), Alacak Senetleri hesabından ve pasifte karşılığının bulunduğu hesaptan çıkarılır. Karşılığı tespit edilemiyor ise Özkaynaklardan indirilir.

Aşağıdaki tabloda, firmanın alacak senetleri içerisinde bankalardan kullanılacak kredilere teminat oluşturması amacıyla 25.000.– TL tutarlı bir adet Alacak Senedi düzenlendiği (Hatır Senedi) tespit edilmiştir. İlgili Alacak Senedinin tespit edilmesine karşılık kimden alındığının tespit edilememesi nedeniyle 25.000.– TL tutarındaki bakiye Alacak Senetleri (Al. Sen.) ve Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y.) hesaplarından karşılıklı olarak tenzil edilmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
121	Al. Sen.	70.000		121	Al. Sen.	45.000	
529	D.S.Y.		100.000	529	D.S.Y.		75.000

- Alacak Senetler içerisinde firma ortaklarına ait Alacak Senetlerinin bulunması ve ilgili senetlerin sermaye artırımına katılmış olan firma ortaklarına ait olduklarının tespit edilmesi halinde, (apel çağrısı yapılmış olan halka açık şirketler hariç), ilgili bakiyeler Alacak Senetlerinden çıkarılarak ödenmemiş sermayeye ekleme yapılmak suretiyle ödenmiş sermayeden indirilmelidir.

- Alacak Senetleri hesabında protestolu senetlerin bulunması halinde ilgili senetler tahsil edilebilme vadelerine göre kısa veya uzun olmak üzere Şüpheli Ticari Alacaklar hesaplarına aktarılmalıdır. Eğer mevcut protestolu senetlerin tahsil imkanı kalmadığının tespit edilebilmesi halinde ilgili protestolu senetler Alacak Senetleri hesabından ve Diğer Sermaye Yedekleri hesaplarından karşılıklı olarak tenzil edilmelidir.

Aşağıdaki tabloda firmanın Alacak Senetleri hesabında 25.000.- TL tutarlı bir adet Alacak Senedinin protestolu hale geldiğinin tespit edilmiş olması nedeniyle ilgili bakiyeler Alacak Senetlerinden çıkartılarak Şüpheli Ticari Alacaklar (Ş.T.A.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
121	Al. Sen.	70.000		121	Al. Sen.	55.000	
128	Ş.T.A.	5.000		128	Ş.T.A.	20.000	

- Firma mali verilerinde senetlerle ilgili oluşan Alacak Senetleri Reeskontu hesabı mevcutsa, alacak senetleri reeskontu ile borç senetleri reeskontu bilançoda mahsup edilerek net değer üzerinden izlenmelidir. Alacak senetlerine ilişkin reeskont tutarı, borç senetlerine ilişkin reeskont tutarından fazla ise fark pasifte Uzun Vadeli Diğer Çeşitli Borçlar hesabına; borç senetleri reeskontu tutarı daha fazla ise aradaki fark aktifte Mali Duran Varlıklar hesap grubundaki Diğer Bağlı Menkul Kıymetler hesabına alınır. Gelir Tablosunda ise reeskont faiz geliri ve reeskont faiz giderleri brüt değerleri üzerinden Diğer Olağan Gelir ve Kârlar ile Diğer Olağan Gider ve Zararlar hesap gruplarında gösterilmelidir.
- Yoğun olarak faktoring işlemi yaptıran firmalarda, firma ticari alacaklarını temlik etmesine karşılık, faktoring şirketlerinden henüz bir ön ödeme almamış olabilir. Bu durumda, söz konusu alacak tutarı faktoring şirketinden alacak olarak Diğer Alacaklar hesap grubundaki ilgili hesapta gösterilmelidir. Rapor tarihi itibarıyla firmanın acil nakit ihtiyacı nedeniyle faktoring yoluna gitmiş olup olmadığı detaylı bir şekilde araştırılmalıdır. Türkiye’de genellikle faktoring

kurumları, senetleri vadelerini göz önünde tutarak, iskontolu şekilde kabul etmeleri nedeniyle tahsilinde problem yaşanması halinde senetleri temlik eden firmaya rücu etmektedirler. Bu işleme geri dönülebilir faktoring denilmekte olup, faktoring şirketi yalnızca alacağın tahsili ile uğraşır, hiçbir risk üstlenmez, bu nedenle faktoring şirketi her zaman müşteriye başvurma hakkına sahip olmaktadır (Seyidoğlu, 2003). Bu durumda firma, senet bedellerini gecikme faizi ile birlikte faktoring kuruluşuna ödemek zorunda kalmaktadır. Bu nedenle, yüksek tutarda faktoring işlemi yaptıran firmalarda, bu durumun yaratacağı finansman ihtiyacı göz önüne alınmalıdır.

- Yabancı para üzerinden düzenlenmiş senetlerde, senet tahsil veya ciro edildiği tarihteki.– TL tutarı ile alındığı.– TL tutarı arasındaki fark Kambiyo zararı veya Kambiyo kârı olarak değerlendirilmelidir (Ataman & Sumer, 2003). Eğer fark alacak senetlerinde muhasebeleştirilmiş ise ilgili tutarlar bu hesaptan düşülerek Kambiyo kârı veya zararı hesaplarına aktarılmalıdır.

122 Alacak Senetleri Reeskontu (–)

Bilanço gününde, senetli alacakların tasarruf değeri ile değerlendirilmesini sağlamak üzere alacak senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlenmesinde kullanılır.

Senetli alacakların değerlendirilmesi konusunda Vergi Usul Kanunu (md 281) ‘Vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacaklar değerlendirme gününün kıymetine irca olunabilir.’ demek suretiyle, yükümlünün isteğine bağlı olmak üzere, reeskont işleminin yapılacağını belirttiğinden bu konuda vergi mevzuatı ile bir çatışma söz konusu değildir (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

İşleyişi: MSUGT’ne göre Alacak Senetleri Reeskontu (–) hesabının işleyişi aşağıdaki gibidir:

Hesaplanan reeskont tutarları bu hesaba alacak, ‘65 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar’ grubundaki ‘652 Reeskont Faiz Giderleri’ hesabına gider yazılır. İzleyen dönemde bu hesap ‘65 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar’ grubundaki ‘642 Faiz Gelirleri’ hesabına aktarılarak kapatılır.

VUK md 280–281 göre;

Vadesi gelmemiş alacakların değerini bilanço günündeki değerine indirgemede, senette faiz oranı açıklanmışsa bu oran esas alınır. Faiz oranı açıklanmamışsa; Türk Lirası senetlerde TCMB'nin resmi iskonto haddi, yabancı paralı senetlerde değerlendirme gününde geçerli olan Londra Bankalar Arası Faiz Oranı (LIBOR) geçerli olur.

Alacak Senetleri Reeskontu hesabı (–) ile ilgili olarak yapılabilecek aktarım–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Alacak senetleri içerisinde hatır senetlerinin bulunması ve bu senetlere ait reeskont işleminin yapıldığının tespit edilmesi durumunda ilgili tutarlar pasifteki karşılığı ile birlikte tenzil edilerek mali veri dışına çıkarılmalıdır. Hatır senetleri ile firma alacak senetlerini artırmış ve likidite oranlarının yüksek çıkmasını sağlamakla birlikte aktif yapısının daha güçlü görünmesini sağlamıştır. İlgili senetlere reeskont işlemi uygulayarak ise gider yazmış ve dönem kârını azaltarak daha az vergi ödemiştir (Sipahioğlu).

124 Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri (–)

Bu hesap finansal kiralamanın yapıldığı tarihte kiralama işlemlerinden doğan alacaklar ile kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki farkı gösteren henüz kazanılmamış finansal kiralama faiz gelirlerinin izlendiği hesaptır.

Bu gelirlerin hesaplanmasına ilişkin bilgiler bilanço dipnotlarında ayrıntılı olarak kaydedilmelidir. Bu hesap finansal kiralama şirketlerinde yer alır (Akdoğan & Tenker, 2010).

İşleyişi: MSUGT'ne göre Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri (–) hesabının işleyişi aşağıdaki gibidir:

Finansal kiralama sözleşme tutarı ile finansal kiralamayla ilgili kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki fark 'Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri' olarak bu hesaba alacak kaydedilir. Her dönem sonunda gerçekleşmiş olan faiz gelirleri tutarları bu hesaba borç '60–Brüt Satışlar' hesap grubunda ilgili satış geliri hesabına alacak olarak kaydedilir. Ancak, esas faaliyet konusu finansal kiralama olmayan işletmelerce yapılan finansal kiralama işlemiyle ilgili gerçekleşmiş faiz gelirleri, '64–Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar' hesap grubunda faiz geliri hesabına alacak olarak kaydedilir.

Kazanılmamış finansal kiralama faiz gelirleri (–) hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Finansal kiralama işlemlerinde makineyi kiralayan firmanın anapara ve faizlerden oluşan vadesi gelmiş ancak tahsil edilememiş taksitleri Uzun Vadeli Diğer Çeşitli Alacaklar hesabına aktarılmalıdır.
- Finansal kiralama tutarı içindeki faizin gelecek dönemlerde gelire dönüşecek tutarları, Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri hesabına alınır (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

126 Verilen Depozito ve Teminatlar

Firmaların diğer işletmelere, üçüncü kişilere karşı bir işin yapılmasının üstlenilmesi veya bir sözleşmenin ya da diğer işlemlerin karşılığı olarak geri alınmak üzere verilen depozito ve teminat niteliğindeki varlıkların izlendiği hesaptır (Akdoğan & Tenker, 2010).

Verilen depozito ve teminatlar hesabına sadece nakit olarak verilen değerler alınır. Teminat olarak verilen menkul kıymet, alacak senedi, emtia gibi kıymetler bu hesapta değil Nazım Hesaplarda izlenir.

İşleyişi: Verilen depozito ve teminatlar bu hesabın borcuna, geri alınanlar veya hesaba sayılanlar alacağına kaydedilir.

Verilen depozito ve teminatlar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Verilen depozito ve teminatlar hesabında bir yıl içinde geri alınacağı öngörülen depozito ve teminatlar kaydedilir. Bir yıldan uzun süre kalabilecekler varsa, bu tutarlar (elektrik, su depozitosu gibi) duran varlıklar bölümündeki duran varlıklar bölümündeki uzun vadeli Verilen Depozito ve Teminatlar hesabına aktarılmalıdır (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

Aşağıdaki tabloda firmanın kısa vadeli Verilen Depozito Ve Teminatlar hesabında, Elektrik, Su ve Doğalgaz depozitosu olarak vermiş olduğu 5.000.– TL tutarlı

bakiye tespit edilmiştir. İlgili bakiyenin bir yıldan uzun süreli olarak verilmiş depozito veya teminatlar olması nedeniyle duran varlıklar içerisinde bulunan Verilen Depozito Ve Teminatlar (V.D.T) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
126	V.D.T.	20.000		126	V.D.T.	15.000	
226	V.D.T.	3.000		226	V.D.T.	8.000	

- Herhangi bir satış işleminden doğmamış verilen depozito ve teminatlar; vadesine göre Diğer Dönen Varlıklar veya Diğer Duran Varlıklar hesap gruplarındaki ilgili hesaplara aktarılmalıdır.

127 Diğer Ticari Alacaklar

İşletmenin ticari faaliyetleri sonucu ortaya çıkan ve daha önce bahsi geçen ticari alacakların hiç birisinin kapsamına girmeyen tahsili gecikmiş alacaklar (henüz şüpheli alacak niteliği kazanmayanlar) ve diğer çeşitli senetsiz ticari alacaklar bu hesapta izlenir.

İşleyişi: Yukarıda belirtilen alacaklar bu hesaba borç ve tahsil veya mahsup işlemi yapıldığında hesaba alacak kaydedilir (Akdoğan & Tenker, 2010).

128 Şüpheli Ticari Alacaklar

Ödeme süresi geçmiş, bu nedenle vadesi bir kaç defa uzatılmış veya protesto edilmiş, yazı ile birden fazla istenmiş ya da dava ve icra safhasında bulunan senetsiz ve senetli ticari alacakları kapsar (Akdoğan & Tenker, 2010).

İşleyişi: Tahsili şüpheli hale gelmiş olan alacaklar ilgili hesapların alacağı karşılığında bu hesaba borç yazılarak, normal alacaklardan çıkarılır. Alacağın tahsili veya tahsil edilemeyeceğinin kesinleşmesi durumunda bu hesaba alacak kaydedilir (İSMMMO, 2005).

Şüpheli alacakların kayıtlı değerinde meydana gelen azalış için karşılık ayrılarak alacak, bilanço günündeki değerine indirgenir. Daha önce ayrılmış karşılık varsa, miktarı bilanço günündeki risk miktarına eşitlenir (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

Şüpheli ticari alacaklar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Şüpheli Ticari Alacakların tamamı için Şüpheli Ticari Alacak Karşılığı ayrılmamış olması durumunda tahsil kabiliyetini kaybettikleri belirlenenler özkaynaklardan tenzil edilir. Tahsil kabiliyetini kaybetmeyen ve bir yıl içinde tahsil edilmesi mümkün olan alacaklar, Kısa Vadeli Ticari Alacaklar hesap grubunda, bir yıldan daha uzun vadede tahsil edilmesi mümkün olan alacaklar Uzun Vadeli Ticari Alacaklar hesap grubunda gösterilir.

Aşağıdaki tabloda Şüpheli Ticari Alacaklar hesabında bulunan 8.000.– TL tutarlı bir alacağın tahsilinin imkânsız hale geldiği tespit edilmiştir. 8.000.– TL’lik bakiye hem Şüpheli Ticari Alacaklar (Ş.T.A.) hesabından Hem de Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y.) hesabında karşılıklı olarak tenzil edilmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
128	Ş.T.A.	20.000		128	Ş.T.A.	12.000	
529	D.S.Y.		100.000	529	D.S.Y.		92.000

129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (–)

MSUGT’ne göre Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı hesabının tanımı aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

Şüpheli Ticari Alacaklar için ayrılacak karşılıklarla, perakende satış yöntemi kullanarak bilanço gününden önceki iki hesap döneminde vadesinde tahsil edilemeyen alacakların ilgili dönemlerdeki toplam vadeli satışlara oranlarının ortalamasının değerlendirildiği dönemdeki vadeli satışlara uygulanması suretiyle bulunacak ortalama, şüpheli alacaklar için ayrılan karşılıkları kapsar. Teminatlı alacaklarda teminatı aşan kısım için ayrılır.

Akdoğan ve Tenker'e göre Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı hesabının çalışması aşağıdaki gibidir:

Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı, hem kesin olarak VUK hükümlerine göre şüpheli duruma düşmüş ticari alacaklar için, hem de geçmiş dönem uygulamalarından edinilen sonuçlara göre ortalama bir değer üzerinden ayrılabilir. Birinci durumda, hangi alacağın şüpheli duruma düştüğü kesin olarak bilindiğinden, bu tür alacaklar şüpheli ticari alacaklar hesabına alınmaktadır. İkinci durumda hangi alacakların şüpheli olduğu bilinmemekte, belirlenen esaslara göre hesaplanan ortalama üzerinden şüpheli alacaklar karşılığı ayrılmaktadır. Bu nedenle, şüpheli ticari alacaklar karşılığı hesabı, bilançoda 'Ticari Alacaklar' grubunda tüm ticari alacaklardan düşülmek üzere bir indirim unsuru olarak yer alır.

İşleyişi: MSUGT'ne göre Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-) hesabının işleyişi aşağıdaki şekildedir:

Hesaplanan karşılık tutarı bu hesaba alacak, '654. Karşılık Giderleri' hesabına borç kaydedilir. Şüpheli alacağın tahsiline bağlı olarak, tahmin olunan zararın kısmen ya da tamamen gerçekleşmemesi halinde, gerçekleşmeyen kısım '644. Konusu Kalmayan Karşılıklar' hesabı alacağına devredilerek bu hesaba borç kaydedilir. Şüpheli alacağın tahsilinin imkânsız olduğu kesinleştiği takdirde bu hesaba borç, ilgili hesaba da alacak kaydedilir. Gerçekleşen zararın ayrılan karşılıklardan fazla olması halinde, ayrılan karşılık kadar bu hesaba borç, zarar fazlası ise '681. Önceki Dönem Gider ve Zararları' hesabına borç, tahsil edilemeyen tutar, ilgili alacak hesabına alacak kayıt edilir.

Perakende satış yönteminin uygulanması sonucunda bulunan, dönemin karşılık tutarının o tarihteki şüpheli alacaklar karşılığı tutarından az olması durumunda, aradaki fark '644. Konusu Kalmayan Karşılıklar' hesabına aktarılmak üzere bu hesaba borç yazılır.

Daha önce alacaklardan düşülen ve bu hesaba borç kaydedilen alacakların tahsili söz konusu olduğu takdirde, oluşlarına göre '671. Önceki Dönem Gelir ve Kârlar' hesabına alınır.

3.3.1.4. Diğer Alacaklar

Diğer alacaklar hesap grubu; herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş ve en çok bir yıl içinde tahsil edilmesi düşünülen senetli, senetsiz alacaklar ile bu gruba ait şüpheli alacak ve şüpheli alacak karşılığının izlenmesini sağlayan ana hesap grubudur.

TMS 24 md 9'a göre Diğer Alacaklar ile ilgili olarak aşağıdaki açıklamalar bulunmaktadır. :

TMS:24 İlişkili taraf açıklamaları Standardında ilişkili taraflarla olan işlemlerin tablolarda açıklanması istenmektedir. Bu bağlamda bu gruptaki hesaplar ilişkili taraflardan olan alacakların izlenmesine olanak vermektedir. İlişkili taraf kavramı kapsamına; ana ortaklık (ortaklar), iştirakler, bağlı ortaklıklar, kilit personel, iş ortaklıkları, ortaklar ve kilit personelin aile bireyleri ve işletme üzerinde önemli etkisi veya kontrol gücü olan ortaklıklar ve işletmenin ya da işletme ile ilişkili taraf olan işletmelerin çalışanlarına işten ayrılma sonrasında fayda planı olan taraflar girmektedir.

TDHP'ye göre Diğer Alacaklar aşağıdaki hesaplardan oluşur:

131 Ortaklardan Alacaklar

132 İştiraklerden Alacaklar

133 Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar

135 Personelden Alacaklar

136 Diğer Çeşitli Alacaklar

137 Diğer Alacak Senetleri Reeskontu (–)

138 Şüpheli Diğer Alacaklar

139 Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (–)

131 Ortaklardan Alacaklar

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısı ile ödünç verme ve benzer nedenlerle ortaklarından olan kısa vadeli alacakların izlendiği hesaptır.

Mal ve hizmet satımından dolayı ortaklardan alacaklar bu hesapta gösterilmez, ticari alacaklar içinde gösterilir (Akdoğan & Tenker, 2010).

Ortaklardan alacaklar hesabına, ana ortaklıklar, kontrol gücünü elinde bulunduran ve önemli etkinliğe sahip ortaklardan olan senetli ve senetsiz alacakların tümü alınır. Bu husus diğer ilişkili taraflardan olan alacaklar için de geçerlidir.

İşleyişi: Alacağın doğması halinde hesaba borç, tahsili halinde ise alacak kaydedilir.

Ortaklardan alacaklar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Ortaklardan alacaklar hesabındaki hareket, şirket ile ortak arasındaki ticari bir işlemde (faaliyet konusu ile ilgili mal veya hizmet satışı) kaynaklanmışsa, vadesine göre Kısa veya Uzun Vadeli Alıcılar hesabına aktarılmalıdır.
- Sermaye şirketlerinde ortaklardan alacaklar hesabındaki tutar yıllar itibariyle süreklilik gösteriyor ve/veya artarak devam ediyorsa Uzun Vadeli Diğer Alacaklar hesap grubundaki ilgili hesaba aktarılır.

Aşağıdaki tabloda firmanın Ortaklardan Alacaklar hesap bakiyelerinin dönemler itibariyle hareketsiz veya artış eğiliminde bir seyir izlediği tespit edilmiştir. Bu nedenle kısa vadeli hesaplarda takip edilen Ortaklardan Alacaklar hesap bakiyeleri uzun vadeli Ortaklardan Alacaklar hesabına aktarılmıştır. Ortaklardan Alacaklar (Ort. Ala.) hesabın 50.000.– TL’lik tutarın geçmiş yıllardan süregeldiği tespit edilmiş olup ilgili tutar uzun vadeye çekilmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
131	Ort. Ala.	58.000		131	Ort. Ala.	8.000	
231	Ort. Ala.	10.000		231	Ort. Ala.	68.000	

- Ortaklardan Alacaklar hesap bakiyelerinin, şirkette yapılan sermaye artışından kaynaklandığının (Firma ortaklarının şirket kaynaklarını kullanarak sermaye artışı yapmaları durumu) tesbit edilmesi halinde, ilgili bakiyelere Ortaklardan

Alacaklar hesabından çıkarılmalı ve pasif hesaplardan olan Ödenmemiş Sermayeye eklenerek Özkaynaklardan tenzil edilmelidir.

Aşağıdaki tabloda, firmanın yüksek tutarlı Ortaklardan Alacak bakiyesi verdiği dikkat çekmiştir. İlgili bakiyenin nedeni araştırıldığında, yapılan sermaye artışının firma kaynaklarından sağlandığı veya kaydi olarak yapıldığı tespit edilmiştir. Ortaklardan Alacaklar hesabından 50.000.- TL çıkarılmış olup, pasif hesaplarda ise Ödenmemiş Sermaye (Ö.S.) hesabına eklenerek Özkaynaklar içerisinde çıkarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakileri				Düzeltilmiş Mizan Bakileri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
131	Ort. Ala.	78.000		131	Ort. Ala.	28.000	
501	Ö.S(-)			501	Ö.S(-)		50.000

- Hatır senedi niteliğinde olduğu tespit edilen Ortaklardan Alacaklar, pasifteki karşılığında mahsup edilir. Karşılığı yok ise Özkaynaklardan indirilir.
- Faaliyet konusu inşaat taahhüt dışındaki firmalarda, belgelendirilemeyen dönem giderlerinden Ortaklardan Alacaklar hesabında muhasebeleştirildiğinin tespit edilmesi halinde ilgili hesap bakiyeleri, Ortaklardan Alacaklar hesabından ve Özkaynaklar grubunda bulunan Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y.) hesaplarından karşılıklı olarak tenzili edilir.

Aşağıdaki tabloda firmanın Ortaklardan Alacaklar hesabında bulunan bakiyenin 30.000.- TL'sinin belgelendirilemeyen dönem giderlerinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. İlgili bakiye Ortaklardan Alacaklar ve Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y.) hesaplarından karşılıklı olarak tenzil edilmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakileri				Düzeltilmiş Mizan Bakileri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
131	Ort. Ala.	50.000		131	Ort. Ala.	20.000	
529	D.S.Y.		100.000	529	D.S.Y.		70.000

- İnşaat taahhüt firmalarında ortaklardan olan alacaklar bilanço tarihi itibariyle belgelendirilemeyen inşaat harcamalarından kaynaklanabilmektedir. Hak edişi alınmış olan devam eden işlere ait tutarları Yıllara Yaygın inşaat ve Onarım Maliyetlerine aktarılır, bitmiş işlerle ilgili olanları Özkaynaklardan indirilir.

Aşağıdaki tabloda Ortaklardan Alacaklar hesap bakiyesinin faaliyet konusu inşaat taahhüt olan firmada devam etmekte olan inşaat taahhüt işlerine ait harcamalardan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Rapor tarihi itibariyle inşaat taahhüt işlerinin devam etmesi nedeniyle Ortaklardan Alacaklar hesap bakiyesi Yıllara Yaygın İnşaat Ve Onarım Maliyetleri (Y.Y.İ.O.M.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
131	Ort. Ala.	70.000		131	Ort. Ala.	20.000	
170	Y.Y.İ.O.M	40.000		170	Y.Y.İ.O.M	90.000	

- Kâra mahsuben firma ortakları tarafından çekilmiş olan paralardan kaynaklanan ortaklardan alacaklar bakiyesi, dönem kârının dağıtılmasına karar verilen kısmından (alacaklı olunan ortağın temettüden alacağı pay dikkate alınarak) mahsup edilir.
- Şahıs şirketlerinde, (Adi Ortaklıklarda, Kolektif Şirketlerde veya Komandit Şirketlerde komandite ortaklar olmak üzere) ortaklardan olan alacaklar işletme sahibinin veya ortağının firma faaliyetleri dışında şahsi ihtiyaçlarını karşılamak için çektiği tutarlar ile vergi kanunlarına göre gider kabul edilmeyen harcamalardan ortaya çıkan tutarlar Özkaynaklardan indirilir.
- Şahıs firmalarında firma faaliyetleri ile ilgili olmasa bile, varlık alımına (konut, arsa, araç vb. menkul/gayrimenkul) yönelik olan harcamalar Özkaynaklardan indirilmez.
- Ortaklardan Alacaklar hesapları, firmalardan fon çekişlerinin gizlenmesi, hesap mutabakatsızlıkları, kayıt dışı işlemlerin gizlenmesi gibi amaçlara yönelik çok sık olarak kullanıldığı uygulamalardan görülmektedir. Bu nedenle Ortaklardan Alacaklar hesap bakiyesi mali analiz uzmanı tarafından çok dikkatle incelenmesi

ve özellikle yüksek bakiyeler hakkında mutlaka firma yetkililerinden detaylı bilgi alınmalıdır.

132 İştiraklerden Alacaklar

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısı ile ödünç verme ve benzer nedenlerle iştiraklerinden olan kısa vadeli alacaklarını kapsar.

İşleyişi: Bu hesaba; alacağın doğması halinde borç, tahsili halinde ise alacak kaydedilir.

133 Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısı ile ödünç verme ve benzer nedenlerle ortaya çıkan bağlı ortaklıklardan olan alacaklarını içerir.

Bu hesaba; bağlı ortaklıklara satılan ticari mal, mamul ve hizmet bedellerinden doğma alacaklar dışındaki alacaklar kaydedilir (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

İşleyişi: Bağlı ortaklardan alacaklar hesabında alacağın doğması halinde borç, tahsili halinde ise alacak kaydedilir.

Bağlı ortaklıklardan alacaklar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Firmanın Bağlı ortaklığından ve grup şirketlerinden olan finansal ya da diğer nitelikli alacaklar, yıllar itibariye hareketsiz veya artış eğiliminde bir seyir izliyorsa ilgili bakiyeler uzun vadeli Bağlı Ortaklardan Alacaklar hesabına aktarılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda firmanın kısa vadeli Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar hesabının dönemler itibariyle hareketsiz olduğu görülmektedir. Bu nedenle geçmiş dönemlere ait olan 60.000.– TL tutarındaki hesap bakiyesi uzun vadeli Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar (B.O.A.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri	Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri
--------------------------------	------------------------------

Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
133	B.O.A.	80.000		133	B.O.A.	20.000	
233	B.O.A.	10.000		233	B.O.A.	70.000	

- Grup şirketleri arasında yapılan fon aktarımlarından borç veren firmanın söz konusu alacağına faiz tahakkuk ettirmesine karşılık borç olan firmanın söz konusu borcuna karşılık faiz gideri yapmaması nedeniyle grup firmaları arasındaki borç alacak ilişkisinde (Özellikle muhasebe kaydı olarak) mutabakatsızlıklar ortaya çıkabilmektedir. Bu kapsamda, mevcut kayıtların düzeltilebilmesi için söz konusu şirketin bağlı ortaklıklardan alacaklar ve faiz gelirleri hesaplarından ilgili faiz tutarının düşülmesi gerekmektedir.

135 Personelden Alacaklar

İşletmeye dâhil personel ve işçilerin işletmeye olan çeşitli borçlarını kapsar.

İşleyişi: Bu hesaba, alacağın doğması halinde borç; tahsili halinde ise alacak kaydedilir.

Personelden alacaklar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Personelden alacaklar hesabında, işletmenin esas faaliyet konusu mal ve hizmetlerin personele satılmasından kaynaklanan alacakların bulunması halinde, ilgili tutarlar senetli ve senetsiz oluşlarına göre Alıcılar veya Alacak Senetleri hesaplarına aktarılır (Akdoğan & Sevilengül, 2007).
- Personelden alacaklar hesabında, personele verilmiş avans varsa (ücret avansları dâhil) ilgili bakiyeler, Personel Avansları hesabına aktarılır (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

Aşağıdaki tabloda Personelden Alacaklar hesabında muhasebeleştirilmiş olan 30.000.– TL tutarındaki bakiyenin personele verilmiş olan ücret avanslarından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu nedenle 30.000.– TL hesap bakiyesi Personelden

Alacaklar (P. Al.) hesabından çıkarılarak, Personel Avansları (P.Av.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
135	P. Al.	80.000		135	P. Al.	50.000	
196	P.Av.	10.000		196	P.Av.	40.000	

136 Diğer Çeşitli Alacaklar

Ticari nitelikte olmayan ve yukarıda belirtilen kısa vadeli hesaplarda yer almayan diğer çeşitli alacakların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: İşletme lehine doğan alacaklar bu hesaba borç; tahsilatlar alacak kaydedilir.

Diğer çeşitli alacaklar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Diğer Çeşitli Alacaklar hesabında tahsil kabiliyeti olmayan alacaklara rastlanması (Örneğin, gayri faal durumdaki bir bağlı ortaklıktan olan alacak) halinde ilgili alacaklar tutarı varsa karşılığında, yoksa Özkaynaklardan indirilir.

137 Diğer Alacak Senetleri Reeskontu (–)

Ticari işlemler dışında olmayan (Senetli) alacakların bilanço gününde tasarruf değeri ile değerlendirilmesini sağlamak üzere hesaplanan reeskont tutarlarını içerir.

Bu hesap, bu gruptaki vadeli alacakların değerini düzelteren bir nitelik taşıdığından grubun altında indirim unsuru olarak yer alır (Akdoğan & Tenker, 2010).

İşleyişi: Hesaplanan reeskont tutarları bu hesaba alacak, ‘652. Reeskont Faiz Giderleri’ hesabına gider yazılır. İzleyen dönemde bu hesap ‘642. Faiz Gelirleri’ hesabına aktararak kapatılır.

138 Şüpheli Diğer Alacaklar

Ödeme süresi geçmiş bu nedenle vadesi birkaç defa uzatılmış veya protesto edilmiş, yazı ile birden fazla istenmiş ya da dava veya icra safhasında bulunan senetli ve senetsiz diğer alacakların izlendiği hesaptır.

Rapor tarihi itibarıyla tahsil edilebilmesi konusunda şüphe bulunan alacaklar, yukarıdaki tanıma tam uymasa da şüpheli alacak olarak değerlendirilmeli ve bu hesaba alınarak beklenen risk kadar karşılık ayrılmalıdır (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

İşleyişi: Tahsili şüpheli hale gelen diğer alacaklar ilgili hesapların alacağı karşılığında bu hesaba borç kaydedilir. Alacağın tahsili veya tahsil edilemeyeceğinin kesinleşmesi halinde bu hesaba alacak kaydedilir.

139 Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (–)

Senetli ve senetsiz şüpheli diğer alacakların tahsil edilememe ihtimalinin kuvvetlenmiş olması halinde, bu tür risklerin giderilmesini sağlamak üzere ayrılan karşılıkları kapsar. Teminatlı alacaklarda karşılık, teminatı aşan kısım için kullanılır.

İşleyişi: MSUGT'ne göre Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (–) hesabının işleyişi aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Hesaplanan karşılık tutarı bu hesaba alacak, '654. Karşılık Giderleri' hesabına borç kaydedilir. Şüpheli alacağın tahsiline bağlı olarak, tahmin olunan zararın kısmen ya da tamamen gerçekleşmemesi halinde; gerçekleşmeyen kısım '644. Konusu Kalmayan Karşılıklar' hesabına alacak kayıt edilerek bu hesaba borç yazılır. Şüpheli alacağın tahsilinin imkânsız olduğu kesinleştiği takdirde bu hesaba borç, ilgili hesaba da alacak kaydedilir. Gerçekleşen zararın ayrılan karşılıklardan fazla olması halinde, ayrılan karşılık kadar bu hesaba, zarar fazlası ise '681. Önceki Dönem Gider ve Zararları' hesabına borç yazılır. Tahsil edilemeyen tutar ise ilgili alacak hesabına alacak kayıt edilir.

Daha önce alacaklardan düşülen ve bu hesaba borç kaydedilen alacakların tahsili söz konusu olduğu takdirde, oluşlarına göre '671. Önceki Dönem Gelir ve Kârları' hesabına alınır.

3.3.1.5. Stoklar

Stoklar hesap grubu, işletmenin satmak, üretimde kullanmak veya tüketmek amacıyla edindiği, İlk madde ve malzeme, yarı mamul, mamul, ticari mal, yan ürün, artık ve hurda gibi varlıklardan oluşur. Genel olarak stokların bir yıl içerisinde nakde çevrileceği düşünülmektedir. Faturası gelmemiş stoklar ilgili buldukları hesabın içinde gösterilir.

Genel olarak iktisadi varlığın stoklara dâhil edilip edilmemesini belirleyen faktör, işin özelliği ve yöneticilerin söz konusu iktisadi değeri kullanma amacıdır. Bu nedenle taşınmazlar da, satış amacıyla elde tutuluyorsa stoklara dâhildir (Akgüç, 2006).

İmalat ve ticaret işletmelerinde stoklar önemli bir bilanço hesabıdır. İmalat işletmelerinde üretimin stoklardan kaynaklı olarak aksamadan yürütülebilmesi için uygun düzeyde İlk madde stoku bulundurulması gerekir. Ayrıca üretim sürecinin uzunluğuna bağlı olarak imalat işletmelerinde belli oranda (firmanın bir haftalık ya da bir aylık satış hacmine göre) yarı mamul stokunun bulunması doğaldır. Diğer taraftan işletmenin satış fırsatlarını değerlendirebilmesi için de mamul ve ticari mal stokları yeterli olmalıdır.

Stok hesap grubuna ilişkin herhangi bir satın alımda maliyet bedeli üzerinden bu hesaba borç, üretime verildiğinde ya da tüketildiğinde, satıldığında veya fire verdiğinde ise alacak yazılır.

Stok değerlemesi gerek dönem kârının gerek net işletme sermayesi ve öz sermayenin hesaplanması açısından büyük önem taşır. Muhasebe kuramı ve mevzuatında stokların değerlendirilmesinde maliyet bedeli esas kabul edilmiştir.

Maliyet bedelinin saptanmasında çeşitli yöntemler vardır. Bunlardan bazıları aşağıda ki gibidir;

- İlk giren ilk çıkar (FİFO)
- Son giren ilk çıkar (LİFO)
- Hareketli tartılı ortalama maliyet
- Ağırlıklı (tartılı) ortalama maliyet

- Basit ortalama maliyet
- Her malın özgün maliyet bedeli ile değerlendirilmesi

Mükellefler stoklarını hangi yöntemle değerlendirme yaptıklarını bilanço dip notunda belirtmek zorundadırlar.

TDHP'ye göre Stoklar aşağıdaki hesaplardan oluşur:

150 İlk Madde Ve Malzeme

151 Yarı Mamuller-Üretim

152 Mamuller

153 Ticari Mallar

157 Diğer Stoklar

158 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)

159 Verilen Sipariş Avansları

150 İlk Madde Ve Malzeme

İşletmenin esas olarak üretimde kullanmak amacıyla temin etmiş olduğu mallardır. Firmada bulundurulmuş hammadde, yardımcı madde işletme malzemesi ve diğer malzemelerin izlendiği hesaptır (Akdoğan & Tenker, 2010).

İşleyişi: Satın alındıkları ya da üretildikleri maliyet bedelleri ile bu hesabın borcuna, üretime verildiğinde, tüketildiğinde, satıldığında veya devredildiğinde ise hesabın alacağına kaydedilir.

İlk madde ve malzeme hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma-arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Özellikle sanayi kuruluşlarında, makinelere ilişkin çeşitli bakım ve onarım malzemeleri stoklar arasında yer alabilir, ayrıca dönem sonlarında kırtasiye ve

çeşitli büro malzemelerinde İlk Madde ve Malzeme hesabında muhasebeleştirildiği görülebilmektedir. Bu gibi durumlarda ilgili hesap bakiyeleri İlk Madde Ve Malzeme hesabından çıkarılarak Gelecek Aylara Ait Giderleri hesabına aktarılmalıdır.

- İlkmadde ve Malzeme hesabında bazı stokların zaman içerisinde değerini kaybettiklerinin anlaşılması halinde, bu değersiz stok tutarları bilançodaki şişkinliğin giderilmesi amacıyla, Özkaynaklardan indirilir.

Aşağıdaki tabloda, firmanın İlk Madde Ve Malzeme hesap bakiyesi içerisinde 10.000.– TL tutarındaki stokların değerini kaybettikleri anlaşılmıştır. Bu nedenle değersiz stok halinde geldikleri anlaşılan İlk Madde Ve Malzeme (İ.M.M.) hesabı ile karşılıklı olarak Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y.) hesaplarından 10.000.– TL tenzil edilmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
150	İ.M.M.	70.000		150	İ.M.M.	60.000	
529	D.S.Y.		100.000	529	D.S.Y		90.000

- İlkmadde ve malzemeler içerisinde değer düşüklüğü karşılığı ayrılmamış değeri düşen mallar tespit edildiğinde, değer düşüklüğü tutarı kadar özkaynaklardan indirim yapılır.
- Kabul şartına bağlı olarak satıcılar tarafından firmaya gönderilmiş olan mallar, faturası henüz düzenlenmemiş ve firma mülkiyetine geçmemiş olması nedeniyle, stoktan ve ilgili pasif hesaptan (Ticari Borçlar vb.) indirilir.

151 Yarı Mamuller–Üretim

Henüz tam mamul haline gelmemiş ancak direkt İlk madde ve malzeme ile direkt işçilik ve genel üretim giderlerinden belli oranlarda pay almış üretim aşamasındaki mamullerin izlendiği hesaptır.

Akdoğan ve Tenker’ in Yarı Mamuller hakkındaki açıklamaları aşağıdaki gibidir:

Yarı mamuller–üretim hesabı; üretim giderlerinin maliyet dönemi içinde toplandığı ve maliyet hesapları sonucunda stoklara, dönem giderlerine, zararlara vb. hesaplara aktarıldığı bir hesaptır. Hesabın kalanı maliyet dönemleri sonunda henüz üretimi devam eden yarı mamullerin değerini gösterir. Bu niteliğinden dolayı hesabın isminde, hem dönem içi fonksiyonunu anlatan ‘üretim’, hem de dönem sonundaki fonksiyonunu anlatan ‘yarı mamuller’ deyimini yer almaktadır. Hesabın kalanı otomatik olarak yarı mamullerin değerini gösterdiğinden maliyet dönemleri sonlarında bu hesaptaki kalanın ayrı bir stok hesabına aktarılması söz konusu değildir.

İşleyişi: Maliyet dönemi sonunda direkt İlk madde ve malzeme, direkt işçilik ve genel üretim giderleri tutarları kadar bu hesap borçlandırılır. Üretimi tamamlananların maliyet tutarı bu hesabın alacağı karşılığında ilgili stok hesaplarına aktarılır.

Yarı Mamuller–Üretim hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Konut inşaatı konusunda faaliyet gösteren firmanın, yapmış olduğu konutların satışlarının yapıldığının ve satış aşamasında olduklarının tespit edilmesi halinde ilgili hesap bakiyeleri yarı mamüllerden çıkartılarak mamüller veya ticari mallar hesaplarına aktarılmalıdır.
- Ticaret işletmelerinin muhasebe kayıtlarında yarı mamül hesap bakiyelerinin bulunması halinde ilgili hesapların yanlışlıkla kaydedildiğinin tespit edilmesi halinde Ticari Mallar hesabına katarılması gerekmektedir.
- Yarı Mamuller içerisinde değer düşüklüğü karşılığı ayrılmamış değeri düşen mallar tespit edildiğinde, değer düşüklüğü tutarı kadar özkaynaklardan indirim yapılır.

152 Mamuller

Üretimi tamamlanmış ve satılmak üzere ambara alınmış mallar, mamul stokları olarak adlandırılır.

İşleyişi: Bu hesap, üretimi tamamlanan mamullerin ambarlara alınmasıyla borçlandırılır. Satılması veya herhangi bir nedenle ambardan çekilmesi ile alacak kaydedilir.

Mamuller hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- İnşaat sektöründe faaliyet gösteren firmanın kat karşılığı veya mülkiyetine sahip olduğu arsa üzerine satmak amacıyla yapılan konut inşaatlarına ait tutarlar eğer inşaat projeleri devam ediyorsa Mamuller hesabından çıkarılarak, Yarı Mamuller hesabına aktarılmalıdır.
- Mamuller içerisinde değer düşüklüğü karşılığı ayrılmamış değeri düşen mallar tespit edildiğinde, değer düşüklüğü tutarı kadar özkaynaklardan indirim yapılır.
- İşletmenin mamuller hesabında modası geçmiş, sürümü ağırlaşmış malların bulunması halinde bunlar mamuller hesabından çıkarılarak Diğer Çeşitli Duran Varlıklar hesabına aktarılmalıdır.
- Faturasız satışları yoğun olan firmaların mali verilerinde mamuller hesap bakiyesi genellikle yüksek seyretmektedir. Bu nedenle firmanın stok hesapları dikkatle incelenmeli mevcut stoklarının reel olup olmadıkları konusunda firma yetkililerinden detaylı bilgi alınmalıdır. Yüksek mamuller hesap bakiyesinin reel olmadığı tespit edilmesi durumunda pasif hesaplardan Ortaklara Borçlar hesabının kullanılarak muhasebe denkliğinin sağlandığı genel olarak uygulamalarda görülmektedir. Mamullerdeki fazlalık Ortaklara Borçlar hesabı ile karşılıklı olarak düşülmelidir. İlgili tutarlar Ortaklara Borçlar hesabının müsait olmaması durumunda Özkaynaklardan indirilmelidir.

Aşağıdaki tabloda, firmanın mamuller hesabının faturasız satışlar nedeniyle reel olmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda 60.000.– TL’lik faturasız satışlardan kaynaklanan hesap bakiyesi Mamuller hesabı ve Ortaklara Borçlar (Ort. Brç.) hesaplarından karşılıklı olarak düşülmüştür.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
152	Mamuller	90.000		152	Mamuller	30.000	
331	Ort. Brç.		70.000	331	Ort. Brç.		10.000

- Kabul şartına bağılı olarak satıcılar tarafından firmaya gönderilmiş olan mallar, faturası henüz düzenlenmemiş ve firma mülkiyetine geçmemiş olması nedeniyle, stoktan ve ilgili pasif hesaptan (Ticari Borçlar vb.) indirilir.

153 Ticari Mallar

Herhangi bir değişikliğe tabi tutulmadan satmak amacı ile işletmeye alınan ticari mallar (emtia) ve benzeri değerler bu hesapta yer alır.

İşleyişi: Satın alınan ticari mallar (emtia) maliyet bedeli ile bu hesaba borç, satılması veya herhangi bir nedenle ambardan çekilmesinde ise maliyet bedeli ile alacak kaydedilir.

Satın alınan ticari malların alış bedelleri ile bunların maliyetine girmesi gereken diğer harcamalar, ilgili varlık veya kaynak hesabının alacağına karşılık bu hesabın borcuna kaydedilir (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

Ticari mallar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Gayrimenkul vb. duran varlık alım satımı üzerine faaliyet gösteren işletmelerde, bu hesapların bir yıl içerisinde nakde dönüşmesi beklenenlerin maliyetleri Stoklar hesap grubundaki Ticari Mallar hesabında gösterilir. Bir yıl içerisinde nakde dönüşmesi beklenmeyenlerin maliyetleri ise Diğer Çeşitli Duran Varlıklar hesabına çekilir.
- İşletmenin ticari mallar içerisinde yer alan ve konsinye olarak işletme nezdinde bulunan mallar pasifteki karşılığıyla birlikte bilanço dışına çıkarılır.
- Ticari mallar içerisinde değer düşüklüğü karşılığı ayrılmamış değeri düşen mallar tespit edildiğinde, değer düşüklüğü tutarı kadar özkaynaklardan indirim yapılır.
- İşletmenin ticari malları içerisinde modası geçmiş, sürümü ağırlaşmış malların bulunması halinde bunlar ticari mallar hesabından çıkarılarak Diğer Stoklar hesabına aktarılır.

Aşağıdaki tabloda, firmanın Ticari Malları arasında modası geçmiş ve satışlarının zor olduğu anlaşılan 15.000.– TL tutarındaki Ticari Malları tespit edilmiştir. Bu nedenle 15.000.– TL tutarındaki hesap bakiyesi Ticari Mallar arasında çıkarılarak Diğer Stoklar hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
153	Tic. Mal.	100.000		153	Tic. Mal.	85.000	
157	D. Stok	5.000		157	D. Stok	20.000	

- Firma mali verileri içerisinde Ticari mallarının bir kısmının rehinli stok olduğunun belirlenmesi halinde, firma yetkililerinden rehinli stok hakkında detaylı bilgi alınmalıdır. Rehlinli stok tutarının bir yıldan kısa sürede kaldırılacağına kanaat getirilebiliyorsa ilgili hesap bakiyeleri Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar hesabına aktarılmalıdır. Eğer rehinli stokların bir yıldan uzun sürede kaldırılacağı anlaşılıyorsa, ilgili hesap bakiyeleri Diğer Çeşitli Duran Varlıklar hesabına aktarılmalıdır.
- Faturasız satışları yoğun olan firmaların mali verilerinde Ticari Mallar hesap bakiyesi genellikle yüksek seyretmektedir. Bu nedenle firmanın stok hesapları dikkatle incelenmeli mevcut stoklarının reel olup olmadıkları konusunda firma yetkililerinden detaylı bilgi alınmalıdır. Yüksek Ticari Mallar hesap bakiyesinin reel olmadığı tespit edilmesinde durumunda pasif hesaplardan Ortaklara Borçlar hesabının kullanılarak muhasebe denkliliğinin sağlandığı genel olarak uygulamalarda görülmektedir. Ticari Mallardaki fazlalık Ortaklara Borçlar hesabı ile karşılıklı olarak düşülmelidir. İlgili tutarlar Ortaklara Borçlar hesabının müsait olmaması durumunda Özkaynaklardan indirilmelidir.
- Kabul şartına bağlı olarak satıcılar tarafından firmaya gönderilmiş olan mallar, faturası henüz düzenlenmemiş ve firma mülkiyetine geçmemiş olması nedeniyle, stoktan ve ilgili pasif hesaptan (Ticari Borçlar vb.) indirilir.
- Ticari mal alım satımı yapan firmaların, hem mal alımlarında hemde mal satışlarında yüksek avanslarla çalışmaları nedeniyle dönem dönem aynı firmaların hem Alınan Sipariş Avansları hem de Verilen Sipariş Avansları

hesaplarında izlendiği görülebilmektedir. Bu durum ile karşılaşılması halinde ilgili hesaplar arasında karşılıklı olarak mahsup işlemleri yapılabilir.

157 Diğer Stoklar

Yukarıdaki stok hesaplarının hiç birinin kapsamına alınmayan ürün, artık ve hurda gibi değerler bu hesap grubunda yer alır.

İşleyişi: Elde edilen bu stoklar maliyet bedeli ile hesaba borç, satıldığında, devredildiğinde veya kullanıldığında alacak kaydedilir.

Üretim artıkları mamul sayılmadığından satış bedelleri satış gelirlerine alınmaz. Bunların satış bedeli–kayıtlı değer farkı, kâr ya da zarar yazılır (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

Diğer stoklar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Diğer stoklar hesabında izlenmekte olan; artık, hurda gibi değerlerin satılabilir niteliğe sahip olanları Stoklar hesap grubundaki Ticari Mallar hesabında değerlendirilir.

158 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (–)

Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (–) hesabı MSUGT’ne göre aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Bu hesap, yangın, deprem, su basması gibi doğal afetler ve bozulmak, çürümek, kırılmak, çatlamak, paslanmak, teknolojik gelişmeler ve moda değişiklikleri nedenleriyle stokların fiziki ve ekonomik değerlerinde önemli azalışların ortaya çıkması veya bunların dışında diğer nedenlerle, stokların piyasa fiyatlarında düşmelerin meydana gelmesi dolayısıyla kayıpları karşılamak üzere, ayrılan karşılıkların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (–) hesabının işleyişi MSUGT’ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Stok değer düşüklüğü tespit edildiğinde 654. Karşılık Giderleri Hesabının borcu karşılığında bu hesaba alacak kaydedilir. Karşılık ayrılan stok kaleminin işletme içinde kullanılması ya da satılması halinde; ilgili stok hesabının alacağı ile karşılaştırılarak daha önce ayrılan karşılık 644. Konusu Kalmayan Karşılıklar Hesabına aktarılarak kapatılır.

159 Verilen Sipariş Avansları

Yurt içinden ya da yurt dışından satın alınmak üzere sipariş verilen stok hesaplarıyla ilgili olarak yapılan avans ödemelerini kapsar.

Verilen sipariş avansları stok hesabına dönüşecek bir harcama olduğu için stoklar grubunda gösterilmesi uygun bulunmaktadır (Akdoğan & Tenker, 2010).

Belirli bir malın teslimini isteme hakkını temsil eden sipariş avansları, sonuçta bir stokun maliyetine dönüşeceğinden ve stok edinme amacına bağlanmış fon olduğundan, Tekdüzen Hesap Planında stoklar grubunda yer almaktadır (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

İşleyişi: Yapılan ödemeler bu hesaba borç, malın teslimi üzerine alacak kaydedilir.

Verilen sipariş avansları hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Verilen Sipariş Avansları hesabının ters bakiye vermesi halinde öncelikle firmanın Alıcılar ve Satıcılar hesapları detaylı olarak incelenmelidir. İlgili ters bakiye eğer Alıcılar veya Satıcılar hesaplarından kaynaklanıyorsa karşılıklı olarak mahsup işlemleri yapılmalıdır.
- İnşaat taahhüt konularında faaliyet gösteren firmalarda, Verilen Sipariş Avansları hesabı içerisinde devam etmekte olan inşaat taahhüt işlerine ait bakiyelerin bulunması halinde, ilgili hesap bakiyeleri Verilen Sipariş Avansları hesabında çıkarılarak Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri (Y.Y.İ.O.M.) hesabına aktarılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda, firmanın inşaat taahhüt faaliyetleri konusunda faaliyet göstermesine karşılık taşeronlara verilen avansların Verilen Sipariş Avansları (V.S.A.)

hesabında muhasebeleştirildiği görülmektedir. İlgili hesap bakiyeleri Verilen Sipariş Avanslarından çıkarılarak Yıllara Yaygın İnşaat Ve Onarım Maliyetleri (Y.Y.İ.O.M.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
159	V.S.A.	95.000		159	V.S.A.	55.000	
170	Y.Y.İ.O.M.	35.000		170	Y.Y.İ.O.M	75.000	

- Akreditif işlemlerinden kaynaklanan Verilen Sipariş Avansları hesap bakiyeleri, yapılacak olan ithaların bir yıldan uzun sürede gerçekleşeceği kesin ise, yapılacak işlemin, mal alımına yönelik, hammaddeye yönelik veya sabit kıymet alımına yönelik olması gö önünde bulundurulmadan ilgili hesap bakiyeleri Maddi Duran Varlık grubundaki Verilen Avanslar hesabına aktarılmalıdır.

3.3.1.6. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri

Bu grup, yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri yapan işletmelerin, bu işleri dolayısıyla yaptıkları harcamaların izlendiği hesapları kapsar.

Yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri aşağıdaki hesaplardan oluşur:

170 Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri

178 Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme Hesabı

179 Taşeronlara Verilen Avanslar

170 Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri

İşletmenin üstlendiği yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri yapan işletmelerin bu işleri dolayısıyla yaptıkları harcamaların izlendiği hesaptır. İnşaat türüne ve çeşitlerine göre yıllar itibariyle bölümlendirilir (Akdoğan & Tenker, 2010).

Yıllara Yaygın İnşaat Ve Onarım Maliyetleri hesabı hakkında Bayrak'ın açıklamaları aşağıdaki gibidir:

TDHP’de yıllara yaygın işler konusunda detaylı bir düzenleme olmadığından vergi mevzuatında geçerli hükümler dikkate alınmaktadır. Geçerli olan uygulama ise ‘tamamlanmış sözleşme’ yöntemidir. Bu yöntemle göre inşaat maliyetleri ve hak edişlerin bitiminde sonuç hesaplarına aktarılır, işin tamamlanmasına kadar doğabilecek zararlar için herhangi bir karşılık ayrılmaz. UFRS’de ise ‘tamamlanma yüzdesi’ yöntemi belirlenmiştir. Bu yöntemle göre her dönem işin tamamlanma yüzdesine göre maliyet ve gelir unsurları gelir tablosuna aktarılır, dönem içinde doğabilecek zararlar için de ihtiyatlılık ilkesi gereği karşılık ayrılır (Bayrak, 2011).

İşleyişi: Yıllara Yaygın İnşaat Ve Onarım Maliyetleri hesabının işleyişi MSUGT’ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

İşletmenin üstlendiği inşaat ve onarım işleri ile ilgili giderleri, ‘741–Hizmet Üretim Maliyeti Yansıtma’ hesabı ve faaliyet giderleri ile finansman giderlerinden bu inşaat ve onarıma düşen ortak gider payları ise 751, 761, 771 ve 781 kod numaralı yansıtma hesaplarının alacağı karşılığında bu hesaplara borç kaydedilir.

Bu hesaplarda olunan maliyet, geçici kabul yapıldığında ‘622–Satılan Hizmet Maliyeti’ hesabına devredilir.

İnşaat ve onarım işinin proje bazındaki sayısı, her bir inşaatın 170–178 hesap aralığında açılacak hesaplar üzerinde defteri kebir düzeyinde izlenmesine imkân vermeyecek kadar fazla ise; diğer proje yardımcı defter düzeyinde izlenebilir. Bu durumda, her bir proje için tutulacak yardımcı defterler, defteri kebir hükmündedir.

Yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Özel konut inşaat işleri konusunda faaliyet gösteren firmaların zaman zaman mali verilerinde Yıllara Yaygın İnşaat Ve Onarım Maliyeti hesaplarını kullandıkları uygulamada karşılaşılmaktadır. Bu durumlarda ilgili hesap bakiyeleri yapılan konut inşaatı projelerine göre tamamlanma süreleri göz önünde bulundurularak Stoklar hesap grubundaki Yarı Mamuller veya Mamuller hesaplarına aktarılmalıdır. Eğer projelerin tamamlanması süreleri bir yıldan fazla ise ilgili bakiyeler Diğer Duran Varlıklar hesap grubundaki ilgili hesaplara aktarılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda, firmanın faaliyet konusu özel konut inşaat işleri olmasına karşılık muhasebe kayıtlarında konut inşaatlarına ait harcamaları Yıllara Yaygın İnşaat Ve Onarım Maliyetleri (Y.Y.İ.O.M.) hesabında izlediği görülmektedir. Firmanın faaliyet konusu inşaat taahhüt olmaması nedeniyle ilgili bakiyeler Yarı Mamuller hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
151	Y. Mamul	80.000		151	Y. Mamul	240.000	
170	Y.Y.İ.O.M	160.000		170	Y.Y.İ.O.M		

- Hak ediş şeklinde işlemeyen, iş tamamlandığında (veya kısım kısım) faturalandırılan inşaat taahhüt işleri ile ilgili harcamalar, harcamaların faturalandırılma ve fatura bedelinin tahsil edilme (işle ilgili alınmış avanslar dikkate alınır) süreleri göz önüne alınarak Stoklar hesap grubundaki Yarı Mamuller hesabına veya Diğer Duran Varlıklar hesap grubundaki ilgili hesapta değerlendirilir.
- Firmanın yurt dışından üstlendiği işlerle ilgili olarak, yurt dışına aktarılan fonlar veya yurtdışı işler ile ilgili olarak Türkiye’de yapılan masraflar tahsil edilebilme süreleri göz önüne alınarak uzun veya kısa vadeli Bağlı Ortaklıklarından Alacaklar hesabına aktarılır.
- Bilânço tarihi itibarıyla harcama fazlası ile devam eden taahhüt işlerinden cari yılda zararlarla tamamlanmış olanların harcama fazlaları (harcama fazlası cari yılda oluşan kesin zarardan büyük ise zarar kadarı) Özkaynaklardan indirilir.
- İş ortaklığı şeklinde üstlenilen taahhüt işleriyle ilgili olarak iş ortaklığına aktarılan finansal fonlar firmaya dönüş süresi dikkate alınarak kısa veya uzun vadeli olarak Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar hesabına aktarılır.

178 Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme Hesabı

Bu hesap, 697–Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme Hesabının borç kalanının aktarılarak proje bazında açılacak tali hesaplar düzeyinde izlendiği hesaptır (Akdoğan & Tenker, 2010).

İşleyişi: Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme hesabı ile ilgili olarak MSUGT'ne göre işleyişi aşağıdaki gibidir:

'697–Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme' hesabının borç kalanı dönem sonlarında söz konusu hesabın alacağına karşılık bu hesabın borcuna alınarak geçici kabule kadar bu hesapta bekletilir. Geçici kabul yapıldığında o projeye ilişkin tutar bu hesaptan '658–Enflasyon Düzeltmesi Zararları' hesabına aktarılır.

Akdoğan Ve Sevilengül'e göre Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme Hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek işlem aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Enflasyon düzeltilmesine gidildiği dönemlerde yıllara yaygın inşaat ve onarım harcamaları ile alınan hak edişlerin düzeltilmesinden ortaya çıkan farklar 697 Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme hesabında toplanır. O dönemdeki düzeltmelerin sonucu olumsuz ise (697 no.lu hesap borç kalanı vermişse) toplam düzeltme farkları 697 no.lu hesabın alacağı karşılığında bu hesaba aktarılır. İzleyen dönemlerde 697 no.lu hesapta olumlu fark oluşursa söz konusu hesaptaki tutar önce bu hesaptaki tutardan düşülür. Olumlu fark bu hesaptaki tutardan daha büyükse; bu hesaptaki tutarın mahsubundan sonra kalan olumlu fark 358 Yıllara Yaygın Enflasyon Düzeltme hesabına kaydedilir. Geçici kabule kadar oluşabilecek olumlu farklarla karşılanamayan olumsuz düzeltme farkları işin geçici kabulü yapıldığında, 658 Enflasyon Düzeltmesi Farkları hesabına aktarılarak dönemin sonuçlarına yansıtılır ve bu hesap kapatılır.

179 Taşeronlara Verilen Avanslar

Yıllara yaygın inşaat ve onarım faaliyetinde bulunan işletmeler tarafından, almış oldukları inşaat taahhüt işlerinin bir bölümünü ya da tamamının taşeronlara yaptırılması halinde, taşeronlara verilen avansların proje bazında izlenmesi için kullanılmaktadır.

İşleyişi: Taşeronlara avans verildiğinde bu hesaba borç, avansın taşeronun yaptığı işe mahsubunda ise alacak kaydedilir.

Taşeronlara verilen avanslar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Taşeronlara Verilen Avanslar içerisinde bilanço tarihi itibarıyla tamamlanmış ve hak edişi alınmış işlerin karşılığı olan ve kayıtlarda henüz fatura edilmediğinden

avans olarak görünen tutarlar varsa, tutarların devam eden işlerle ilgili olanları Yıllara Yaygın inşaat ve Onarım Maliyetlerine aktarılır. Tamamlanmış ve Gelir Tablosuna intikal ettirilmiş işlerle ilgili olanları ise özkaynaklardan düşülür.

Aşağıdaki tabloda, taşeronlara verilen avanslar içerisinde devam eden inşaat işlerine ait hak edişi alınmış hesap bakiyeleri bulunmaktadır. Hak edişi alınmış olan işlerler ilgili olarak 50.000.- TL tutarındaki hesap bakiyesi Taşeronlar Verilen Avanslar (T.V.A.) hesabından çıkarılarak Yıllara Yaygın İnşaat Ve Onarım Maliyetleri (Y.Y.İ.O.M.) hesaplarına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
179	T.V.A.	90.000		179	T.V.A.	40.000	
170	Y.Y.İ.O.M	80.000		170	Y.Y.İ.O.M	130.000	

- Oluşturduğu iş ortaklığının taşeronu olarak, iş ortaklığından üstlenilen ve işin bedeli hak ediş düzenlemek suretiyle alınan devam eden işlere ait harcamaların hakedişi alınmayanları, Hak edişi Yapılmamış Harcamalar hesabına aktarılır.

3.3.1.7. Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları

İçinde bulunulan dönemde ortaya çıkan ancak gelecek dönemlere ait olan giderler ile faaliyet dönemine ait olup da kesin borç kaydı hesap döneminden sonra yapılacak gelirlere oluşur.

Bu grupta yer alan hesaplar, dönem ayırıcı niteliğinde bulunan hesaplardır.

TDHP'ye göre Gelecek aylara ait giderleri ve gelir tahakkukları aşağıdaki hesaplardan oluşur:

180 Gelecek Aylara Ait Giderler

181 Gelir Tahakkukları

180 Gelecek Aylara Ait Giderleri

Peşin ödenen ve cari dönem içinde ilgili gider hesaplarına kaydedilmemesi gereken, gelecek döneme ait giderleri izlemek için kullanılan bir hesaptır.

Gelecek Aylara Ait Giderler hesabı; izleyen aylarla, ilgili olarak ödenen giderlerin, ilgili oldukları aylarda gider hesaplarına alınıncaya kadar bekletildikleri hesaptır (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

İşleyişi: Gelecek aylarda ilgili gider ve maliyet hesaplarına borç kaydedilecek peşin olarak ödenen giderler, bu hesabın borcuna kaydedilir. Gelecek aylarda bu hesaba alacak verilmek suretiyle ilgili gider hesabına aktarılır.

Gelecek aylara ait giderler hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Gelecek Aylara Ait Giderler hesabında bir gelecek yıllara git giderlerin kaydedilmiş olması halinde ilgili bakiyeler Gelecek Aylara Ait Giderler hesabından çıkartılarak, Gelecek Yıllara Ait Giderleri hesabına aktarılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda, firmanın Gelecek Aylara Ait Giderler hesabında kaydedilen tutarlardan 50.000.– TL’lik bölümünün Gelecek Yıllara Ait Giderlerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. İlgili hesap bakiyesi Gelecek Aylara Ait Giderler (G.A.A.G.) hesabında çıkartılarak, Gelecek Yıllara Ait Giderler (G.Y.A.G.) hesabına aktarılması gerekmektedir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
180	G.A.A.G	90.000		180	G.A.A.G	40.000	
280	G.Y.A.G			280	G.Y.A.G	50.000	

- Kanunen kabul edilmeyen giderlerin veya aktifleştirilmiş dönem/geçmiş dönem giderlerinin Gelecek Aylara Ait Giderler hesabında izlenmesi durumunda, söz konusu tutarlar Özkaynaklardan indirilir.

- Gelecek Aylara Ait Giderler içerisinde banka kredileri ve satıcı kredilerinin gelecek dönemlere ait faizleri, kur farkları yer alıyorsa, ilgili hesaptan ve pasifteki karşılığında mahsup edilir.
- Gelecek Aylara Ait Giderler hesabında banka kredileri ve satıcı kredilerinin gelecek dönemlere ait faizleri, kur farkları yer alıyorsa, bu tutarlar ilgili hesaptan ve pasif hesaplardaki karşılığında karşılıklı olarak mahsup edilir.

181 Gelir Tahakkukları

Üçüncü kişilerden tahsili ya da bunlar hesabına kesin borç kaydı, hesap döneminden sonra yapılacak gelirlerin, içinde bulunan döneme ait olan kısımlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Gelir Tahakkukları hesabı ile ilgili olarak MSUGT'ne göre işleyişi aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Dönem sonlarında, döneme ait olarak hesaplanacak tutarlar ilgili hasılat ve gelir hesapları karşılığında bu hesaba borç kaydedilir. Sonraki dönemde, alacakların kesinleşmesiyle hesaptaki tutarlar bu hesabın alacağına karşılık ilgili hesapların borcuna geçirilerek kapatılır.

Gelir tahakkukları hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Gelir Tahakkukları içerisinde yüksek hesap bakiyelerinin bulunması halinde ilgili hesaplar dikkatle incelenmeli, cari yılda gerçekleşip gerçekleşmediği araştırılmalı ve kârlılık yorumlarında dikkate alınmalıdır. Gelir Tahakkukları içerisinde gerçekleşmediği ve gerçekleşmeyeceği anlaşılan fiktif tutarların bulunduğu tespit edilmesi halinde ilgili tutarlar Gelir Tahakkukları ve Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y.) hesaplarından karşılıklı olarak düşülmelidir.

Aşağıdaki tabloda, firmanın Gelir Tahakkukları hesabında 25.000.– TL'lik hesap bakiyesinin fiktif olduğu tespit edilmiştir. İlgili hesap bakiyeleri karşılıklı olarak Gelir Tahakkukları (Gel. Tah.) ve Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y.) Hesaplarında düşülmüştür.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
181	Gel. Tah.	45.000		181	Gel. Tah.	35.000	
529	D.S.Y.		100.000	529	D.S.Y.		90.000

- Döviz mevcutları, bankalardaki Döviz Tevdiat Hesabı (DTH) ve dövizli alacaklar için kur değerlemesi mahiyetindeki gelir tahakkuklarının bulunması halinde, söz konusu tutarlar ilgili hesaplara aktarılır.

3.3.1.8. Diğer Dönen Varlıklar

Diğer dönen varlıklar, yukarıda belirtilen bölümlere girmediği için özellikle kendi bölümlerinde, tanımlanmamış olan diğer dönen varlık hesapları bu grupta yer alır.

Bu grupta parasal olan ve olmayan varlıklara ilişkin hesaplar yer almaktadır. Parasal olmayan değerler hesaba alındıkları ayın endeksinden hareketle enflasyon düzeltilmesine tabi tutulur (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

TDHP'ye göre Diğer Dönen Varlıklar aşağıdaki hesaplardan oluşur:

190 Devreden Katma Değer Vergisi

191 İndirilecek Katma Değer Vergisi

192 Diğer Katma Değer Vergisi

193 Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar

195 İş Avansları

196 Personel Avansları

197 Sayım ve Tesellüm Noksanları

198 Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar

199 Diğer Dönen Varlıklar Karşılığı (-)

190 Devreden Katma Değer Vergisi

Bir dönemde indirilemeyen ve izleyen döneme devreden katma değer vergisinin kaydedildiği ve izlendiği hesaptır.

İşleyişi: MSUGT’ne göre hesabın işleyişi aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

‘191–İndirilecek KDV’ hesabının ‘391–Hesaplanan KDV’ hesabı ile karşılaştırılmasından sonraki bakiyesi dönem sonlarında söz konusu hesaba karşılık bu hesaba borç, izleyen dönem veya dönemlerde yapılacak indirimler alacak kaydedilir. ‘291–Gelecek Yıllarda İndirilecek KDV’ hesabından, ‘191–İndirilecek KDV’ hesabına aktarılan tutarlar indirilme dönemlerinden önce bu hesaba intikal ettirilmez.

191 İndirilecek Katma Değer Vergisi

Her türlü mal ve hizmetin satın alınması sırasında satıcılara ödenen katma değer vergisinin kaydedildiği ve izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Mal ve hizmet alımlarından doğan indirilecek KDV bu hesaba borç, mevzuat gereği yapılan indirimler ve hesaba yapılan düzeltmeler ile indirilemeyen ve 190–Devreden KDV hesabına aktarılan borç bakiyesi bu hesaba alacak yazılır.

192 Diğer Katma Değer Vergisi

Teşvikli yatırım mallarının ithalinde ödenmesi gerektiği halde ödenmeyip, fiilen indirilmesinin mümkün olacağı tarihe kadar bir yıl süre ile ertelenen katma değer vergisinin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Teşvikli yatırım mallarının ithalinde, gümrük idareleri tarafından tarh ve tahakkuk ettirilerek ertelenen katma değer vergisi pasifteki ilgili hesabın alacağı mukabili bu hesaba borç kaydedilir.

Diğer katma değer vergisi hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarım–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

193 Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar

Mevzuat gereğince peşin ödenen ve bir yıl içinde indirim konusu yapılabilecek gelir, kurumlar ve diğer vergiler ile fonların kayıt ve takip edildiği hesaptır.

Peşin ödenen vergiler ve fonlar hesabı, kurumlar vergisi yükümlüsü işletmelerde kullanılmak üzere açılmıştır. Bu işletmelerde dönem sonu kârı üzerinden hesaplanacak kurumlar vergisinden mahsup edilmek üzere stopaj yoluyla ödenen vergi ile dönem içinde ödenen geçici vergi mahsup işlemi yapıncaya kadar bu hesapta izlenir.

İşleyişi: MSUGT'ne göre hesabın işleyişi aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Peşin ödenen ve bir yıl içinde indirim konusu yapılabilecek gelir, kurumlar ve diğer vergiler ile fonlar, bu hesaba borç yazılır. Dönem sonunda tahakkuk edecek gelir veya kurumlar vergisi ile fon karşılıklarından yapılacak olan indirim teminen '37 Borç ve Gider Karşılıkları' grubunda bulunan '371 Dönem Karının Peşin Ödenen Vergi ve Diğer Yükümlülükleri' hesabının borcuna aktarılır. Ancak aktarılacak tutar '370 Dönem Kârı Vergi ve Yükümlülük Karşılıkları' hesabının tutarından fazla olamaz. Aktarılamayan tutar, dönem sonunda bu hesabın bakiyesi olarak kalır.

Peşin ödenen vergi ve fonlar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Peşin ödenen vergi ve fonlar ile biten taahhüt işleriyle ilgili stopaj ve fonlar, Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükleri Karşılığı hesabından mahsup edilir.
- Ara dönem incelemelerinde peşin ödenen vergi ve fonların aktif ve pasiften mahsubu sırasında, vergi karşılığı bilançoya yansıtılmamış ise, ilgili vergi karşılığı Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükleri hesabına aktarılır.

195 İş Avansları

İşletme adına mal ve hizmet satın alacak, işletme adına bir kısım gider ve ödemeleri yapacak personel ve personel dışındaki kişilere verilen iş avanslarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Avans verildiğinde bu hesaba borç; avans alanın ibraz ettiği harcama veya ödeme belgelerine dayanılarak ilgili hesapların borcu karşılığında, bu hesaba alacak kaydedilir.

İş avansları hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- İnşaat taahhüt firmalarında devam eden taahhüt işlerinin maliyetlerine girmesi gerekirken faturası gelmediği için bu hesap grubundaki İş Avansları hesabında izlendiği tespit edilen tutarların hak edişi alınmış olanları Yıllara Yaygın inşaat ve Onarım Maliyeti hesabına aktarılır.
- İş Avansları hesabında stok alımlarından kaynaklanan hesap bakiyelerinin bulunması halinde ilgili bakiyeler İş avanslarından düşülerek Verilen Sipariş Avansları hesabına aktarılır.

Aşağıdaki tabloda, firmanın iş avansları hesabında stok alımlarından kaynaklandığı tespit edilen 65.000.– TL tutarlı hesap bakiyesinin bulunduğu tespit edilmiştir. İlgili hesap bakiyesi İş Avansları hesabından çıkarılarak Verilen Sipariş Avansları (V.S.A.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
195	İş Av.	85.000		195	İş Av.	20.000	
159	V.S.A.	5.000		159	V.S.A.	70.000	

196 Personel Avansları

Personel ve işçilere maaş, ücret ve yolluklarına mahsuben önceden verilen avansların izlendiği hesaptır.

Bu hesaba yolluk avansları ile personelin hak ettiği, ancak tahakkuk işleminin yapılması günü gelmemiş ücretlerine karşılık yapılan ödemeler kaydedilir (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

İşleyişi: Yapılan ödemeler bu hesaba borç; nakden iadeler ile istihkaklardan kesilen tutarlar ve tevdi edilen belgeler tutarı alacak kaydedilir.

Personel avansları hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Ücret ve maaşından mahsup edilmek üzere aynı personele verilen avans ile ücret, maaş ve yolluk borçlarının mahsubu yapılmamışsa ilgili hesaptan mahsubu yapılır.

197 Sayım ve Tesellüm Noksanları

Sayımlar sonucunda tespit edilen kasa, stok ve maddi duran varlıklar noksanlarıyla, tesellüm sırasında ortaya çıkan noksanların geçici olarak kayıt ve izleneceği hesaptır.

İşleyişi: Noksanlığın ortaya çıkması ile hesaba borç, sorumlularından tahsili veya zarar kaydedilmesi halinde ise alacak kaydedilir.

198 Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar

Yukarıdaki hesaplarda tanımlananlar dışında kalan diğer çeşitli dönen varlıkların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Yukarıdaki bölümlerde tanımlananların dışında bir varlık ortaya çıktığında bu hesaba borç, bu kıymetlerin çıkışında alacak kaydedilir.

199 Diğer Dönen Varlıklar Karşılığı (-)

Yılsonlarında ilgili kesin hesaplarına aktarılması imkânı bulunmayan kasa, stok ve maddi duran varlık sayım noksanlarının, sayım fazlaları tutarının üstünde olması halinde fark kadar ayrılacak karşılıkların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Ayrılan karşılık tutarı bu hesaba alacak ‘654 Karşılık Giderleri’ hesabına borç kaydedilir, karşılık nedeninin gerçekleşmesi halinde ‘197 Sayım ve Tesellüm Noksanları’ hesabı karşılığında bu hesaba borç kaydedilir.

3.3.2. Aktif Hesaplardan Duran Varlık Hesaplarının Tanımı, İşleyişi ve Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri

Bu ana hesap grubu, işletmelerin bir yıldan veya normal faaliyet dönemlerinden daha uzun sürelerle, faaliyetlerinin sürdürülmesi için kullanılmak amacıyla elde edilen ve normal faaliyet dönemi içerisinde tüketilmesi öngörülmemeyen varlıkları kapsar.

TDHP'ye göre 'Duran Varlıklar' grubu aşağıdaki hesaplardan oluşmaktadır:

2 Duran Varlıklar

20

21

22 Ticari Alacaklar

23 Diğer Alacaklar

24 Mali Duran Varlıklar

25 Maddi Duran Varlıklar

26 Maddi Olmayan Duran Varlıklar

27 Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar

28 Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları

29 Diğer Duran Varlıklar

Çalışmamızda Duran Varlık Grubu'nda yer alan ana ve alt hesapları ayrı ayrı tanımladıktan, işleyişleri hakkında bilgi verdikten sonra yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri hesap grupları bazında detaylı bir şekilde anlatılacaktır.

3.3.2.1. Ticari Alacaklar

Uzun vadeli ticari alacaklar, firma bilançolarının düzenlendiği tarihten itibaren vadeleri bir yıldan daha uzun olan senetli ve senetsiz alacaklarının izlendiği hesaptır.

TDHP'ye göre, 'Ticari Alacaklar' aşağıdaki hesaplardan oluşur.

220 Alıcılar

221 Alacak Senetleri

222 Alacak Senetleri Reeskontu (-)

224 Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri (-)

226 Verilen Depozito ve Teminatlar

229 Şüpheli Alacaklar Karşılığı

220 Alıcılar

İşletmenin faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet satışlarından kaynaklanan ve vadesi bir yıldan uzun olan senetsiz alacaklarını ifade eder.

İşleyişi: Satış akdi hüküm ve koşullarına uygun olarak uzun vadeli kredili satışın gerçekleşmesi üzerine, satışa konu olan mal ve hizmet bedelleri ile bunlara ilişkin alıcıya ait gider ve anlaşma uyarınca hesaba yürütülen faizler nedeniyle borçlanır.

221 Alacak Senetleri

İşletmenin faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet satışlarından kaynaklanan ve vadesi bir yıldan fazla olan senede bağlanmış alacakları ile diğer her türlü senetli alacakların izlendiği hesaptır.

TDHP'ye göre yukarıdaki açıklamada 'diğer her türlü senetli alacak' ifadesini sadece ticari alacaklarla ilgili olarak anlamak gerekir. Ticari işlemler dışındaki senetli alacakların bu hesaba alınması 'ticari alacak/diğer alacak' ayrımını bozar (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

İşleyişi: Akdoğan ve Sevilengül'e göre Alacak Senetlerinin işleyişi aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Alacak Senetleri Hesabı, işletmenin üçüncü kişilere sattığı asıl faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmetler karşılığında alınan bonolarla işletme lehine düzenlenmiş veya ciro edilmiş poliçelerin nominal tutarları üzerinden (yabancı paralı senetlerde Türk parası karşılığı üzerinden) borçlanır. Ticari alacak senedinin; vadesi 1 yılın altına inmesi halinde, üçüncü kişilere ciro edilmesi, başka bir senetle değiştirilmesi, şüpheli alacak haline gelmesi, değersiz alacak haline gelmesi nedeniyle zarar yazılması halinde bu hesaba alacak kaydedilir.

222 Alacak Senetleri Reeskontu (-)

Bilanço gününde, senetli alacakların tasarruf değeriyle değerlendirilmesini sağlamak amacı ile alacak senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlenmesinde kullanılır.

İşleyişi: Alacak senetleri Reeskontu (-) hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

MSUGT'ne göre; hesaplanan reeskont tutarları bu hesaba alacak, '65 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar' grubundaki '657 Reeskont Faiz Giderleri' hesabına gider yazılır. İzleyen dönemde bu hesap '64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar' grubundaki '647 Reeskont Faiz Gelirleri' hesabına aktarılarak kapatılır.

224 Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri (-)

Bu hesap finansal kiralamanın yapıldığı tarihte kiralama işlemlerinden doğan alacaklar ile kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki farkı gösteren henüz kazanılmamış finansal kiralama faiz gelirlerinin izlendiği hesaptır.

Bu gelirlerin hesaplanmasına ilişkin bilgiler bilanço dipnotlarında yer alır.

İşleyişi: MSUGT'ne göre hesabın işleyişi aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Finansal kiralama sözleşme tutarı ile finansal kiralamayla ilgili kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki fark 'Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri' olarak bu hesaba alacak kaydedilir. Kiralama sözleşmesine uygun olarak tamamlanan ve her dönem sonunda hesaplanan izleyen döneme ait faiz gelirleri tutarı bu hesaba borç '124-Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri' hesabına alacak olarak kaydedilir.

226 Verilen Depozito ve Teminatlar

İşletmede, üçüncü kişilere karşı bir işin yapılmasının üstlenilmesi ve bir akdin karşılığı olarak, geri alınmak üzere verilen, bir yıldan uzun süreli depozito ve teminat niteliğindeki değerlerin izlendiği hesaptır.

Bu hesaba sadece nakit olarak verilen değerler alınır. Teminat olarak verilen menkul kıymet, alacak senedi, emtia gibi kıymetler bu hesapta izlenmez (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

İşleyişi: Verilen depozito ve teminatlar bu hesabın borcuna, geri alınanlar veya hesaba sayılanlar alacağına kaydedilir.

229 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-)

Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-) MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Perakende satış yöntemi kullanarak bilanço gününden önceki iki hesap döneminde vadesinde tahsil edilemeyen alacakların ilgili dönemlerdeki toplam vadeli satışlara oranlarının ortalamasının değerlendirilmesi dönemindeki vadeli satışlara uygulanması suretiyle bulunacak şüpheli alacaklar için ayrılan karşılıkları kapsar. Teminatlı alacaklarda karşılık teminatı aşan kısım için ayrılır.

İşleyişi: MSUGT'ne göre Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-) hesabının işleyişi aşağıdaki şekildedir:

Hesaplanan karşılık tutarı bu hesaba alacak, '654. Karşılık Giderleri' hesabına borç kaydedilir. Şüpheli alacağın tahsiline bağlı olarak, tahmin olunan zararın kısmen ya da tamamen gerçekleşmemesi halinde, gerçekleşmeyen kısım '644. Konusu Kalmayan Karşılıklar' hesabı alacağına devredilerek bu hesaba borç kaydedilir. Şüpheli alacağın tahsilinin imkânsız olduğu kesinleştiği takdirde bu hesaba borç, ilgili hesaba da alacak kaydedilir. Gerçekleşen zararın ayrılan karşılıklardan fazla olması halinde, ayrılan karşılık kadar bu hesaba borç, zarar fazlası ise '681. Önceki Dönem Gider ve Zararları' hesabına borç, tahsil edilemeyen tutar, ilgili alacak hesabına alacak kayıt edilir.

Perakende satış yönteminin uygulanması sonucunda bulunan, dönemin karşılık tutarının o tarihteki şüpheli alacaklar karşılığı tutarından

az olması durumunda, aradaki fark '644. Konusu Kalmayan Karşılıklar' hesabına aktarılmak üzere bu hesaba borç yazılır.

Daha önce alacaklardan düşülen ve bu hesaba borç kaydedilen alacakların tahsili söz konusu olduğu takdirde, oluşlarına göre '671. Önceki Dönem Gelir ve Kârlar' hesabına alınır.

Uzun Vadeli Ticari Alacaklar hesap grubunda yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Uzun vadeli alıcılar hesabında grup firmalarına veya iştiraklere ait bakiyelerin bulunması durumunda, bakiyeler diğer alacaklar hesap grubundaki ilgili hesaplara aktarılmalıdır.
- Uzun vadeli ticari alacaklar içerisinde rapor tarihi itibarıyla vadeleri bir yılın altına düşen alacaklar kısa vadeli ticari alacaklar grubundaki ilgili hesaplara aktarılmalıdır.

3.3.2.2. Diğer Alacaklar

Herhangi bir ticari işleme dayanmadan meydana gelmiş ve bir yıldan uzun sürede tahsil edilmesi düşünülen alacakları kapsar.

TDHP'ye göre Diğer Alacaklar aşağıdaki hesaplardan oluşur.

231 Ortaklardan Alacaklar

232 İştiraklerden Alacaklar

233 Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar

235 Personelden Alacaklar

236 Diğer Alacak Senetleri Reeskontu (–)

239 Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (–)

231 Ortaklardan Alacaklar

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısı ile (ödünç verme ve benzeri nedenlerle ortaya çıkan) ortaklardan (ferdi işletmelerde işletme sahibinden) alacaklı bulunduğu vadesi bir yıldan uzun olan tutarların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Ortaklardan veya işletme sahibinden esas faaliyet konusu dışındaki bir işlem sonucu uzun vadeli bir alacağın doğması halinde bu hesaba borç, vadesi bir yılın altına inenlerin veya ortaklar tarafından nakden ödenmesi halinde alacak yazılır.

232 İştiraklerden Alacaklar

İşletmenin, esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısı ile (ödünç verme ve benzer nedenlerle ortaya çıkan) iştiraklerinden olan ve vadesi bir yıldan uzun olan alacakları içerir.

İşleyişi: Esas faaliyet konusu dışındaki bir işlem sonucu iştiraklerden uzun vadeli bir alacağın doğması halinde bu hesaba borç, vadesi bir yılın altına inenlerin veya iştirakler tarafından nakden ödenmesi halinde alacak yazılır.

233 Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar

İşletmenin, esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısı ile (ödünç verme ve benzer nedenlerle ortaya çıkan) bağlı ortaklıklarından olan ve vadesi bir yıldan uzun olan alacakları kapsar.

İşleyişi: Esas faaliyet konusu dışındaki bir işlem sonucu bağlı ortaklıklardan uzun vadeli bir alacağın doğması halinde bu hesaba borç, vadesi bir yılın altına inenlerin veya bağlı ortaklıklardan alacakların nakden ödenmesi halinde alacak yazılır.

235 Personelden Alacaklar

İşletme topluluğuna dâhil personel ve işçinin, işletmeye olan uzun vadeli çeşitli borçlarını kapsar. Personele verilen avanslar bu hesapta izlenmez.

İşleyişi: Esas faaliyet konusu dışındaki bir işlem sonucu personelden uzun vadeli bir alacağın doğması halinde bu hesaba borç, vadesi bir yılın altına inenlerin veya personelden olan alacakların tahsil edilmesi halinde alacak yazılır.

236 Diğer Çeşitli Alacaklar

Ticari olmayan ve yukarıda sayılan hesaplardan herhangi birine dâhil edilemeyen ve vadesi bir yıldan uzun olan alacakların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: İşletme lehine oluşan alacaklar bu hesaba borç, vadelerinin bir yılın altına düşmesi ile dönen varlıklar bölümündeki Diğer Çeşitli Alacaklar hesabına alınması veya tahsil edilmesi halinde alacak kaydedilir.

237 Diğer Alacak Senetleri Reeskontu (-)

Bilanço gününde, diğer alacaklar grubundaki senetli alacakların değerlendirilmesini sağlamak amacı ile alacak senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlenmesinde kullanılır.

İşleyişi: MSUGT'ne göre; hesaplanan reeskont tutarları bu hesaba alacak, '657 Reeskont Faiz Giderleri' hesabına gider yazılır. İzleyen dönemde bu hesap '647 Reeskont Faiz Gelirleri' hesabına aktararak kapatılır.

239 Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (-)

Senetli ve senetsiz uzun vadeli şüpheli diğer alacakların, tahsil edilememe ihtimalinin kuvvetlenmiş olması durumunda, bu tür risklerin giderilmesini önlemek üzere ayrılan karşılıkları kapsar.

Teminatlı alacaklarda karşılık teminatı aşan kısım için kullanılır.

İşleyişi: Hesaplanan karşılık tutarı bu hesaba alacak, '654 Karşılık Giderleri' hesabına borç kaydedilir. Karşılık ayrılmasına neden olan olayın ortadan kalkması durumunda daha önce ayrılmış bulunan karşılıklar '644 Konusu Kalmayan Karşılıklar' hesabına alacak, bu hesaba borç yazılarak iptal edilir. Karşılığa konu oluşturan alacağın

tahsilinin imkânsız olduğu kesinleştiği takdirde bu hesaba borç, ilgili alacak hesabına da alacak kaydedilir.

Diğer Alacaklar hesap grubunda yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Rapor tarihi itibarıyla vadeleri bir yılın altına düşen Diğer Ticari Alacaklar hesaplarındaki bakiyeler Dönen Varlıklar bölümündeki ilgili hesaplara aktarılır.

3.3.2.3. Mali Duran Varlıklar

Uzun vadeli amaçlarla veya yasal zorunluluklar nedeniyle elde tutulan uzun vadeli menkul kıymetlerle veya paraya dönüşme niteliğini kaybetmiş uzun vadeli menkul kıymetler bu grupta izlenir.

Ayrıca, diğer bir işletmeye veya bağlı ortaklığa ortak olmak amacıyla edinilen sermaye payları da bu grupta yer alır.

TDHP'ye göre, Mali Duran Varlıklar aşağıdaki hesaplardan oluşur.

240 Bağlı Menkul Kıymetler

241 Bağlı Menkul kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı (–)

242 İştirakler

243 İştiraklere Sermaye Taahhütleri (–)

244 İştirakler Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (–)

245 Bağlı Ortaklıklar

246 Bağlı Ortaklıklara Sermaye Taahhütleri (–)

247 Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (–)

248 Diğer Mali Duran Varlıklar

249 Diğer Mali Duran Varlıklar Karşılığı (–)

240 Bağlı Menkul Kıymetler

Bağlı Menkul Kıymetler hesabı MSUGT'ne göre aşağıdaki Şekilde açıklanmıştır:

Uzun vadede elde tutulması amaçlanan ancak iştirakler hesabında izlenmesi için aranan asgari yüzdeleri taşımayan hisse senetleri ile hisse senetleri dışında kalan ve uzun vadeli amaçlarla veya yasal zorunluluklar nedeniyle ya da paraya dönüşme niteliği kaybolduğu için elde tutulan menkul kıymetler bilançoda bu hesap içerisinde izlenir.

TMS'ye göre; bağlı menkul kıymetler grubunda izlenen uzun vadeli yatırımlar, satılmaya hazır finansal varlıklar ve vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar olarak gruplandırılır.

İŞleyişi: Bu menkul kıymetler elde edildiğinde veya bu gruba devredilmesi gerektiğinde borç, elden çıkarıldığında bu hesaba alacak kaydedilir.

241 Bağlı Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı (–)

Bağlı menkul kıymetlerin; borsa veya piyasa değerlerinde önemli ölçüde ya da sürekli olarak değer azalması olduğu tespit edildiğinde; ortaya çıkacak zararların karşılanması amacı ile ayrılması gereken karşılıkların izlendiği hesaptır.

İŞleyişi: Maliyet fiyatıyla değerlenen bağlı menkul kıymetlerin, değeri maliyet fiyatının altına düşmüş ise meydana gelen değer azalışı bu hesaba alacak, ilgili sonuç hesabına (karşılık giderleri hesabına) borç kaydedilir.

242 İŞtirakler

İŞletmenin, doğrudan veya dolaylı olarak diğer Şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği hisse senetleri veya ortaklık paylarının izlendiği hesaptır.

İŞtirakler hesabı, bir ortaklıktaki en fazla % 50 oranında olan sermaye payları veya oy haklarının izlenmesinde kullanılır.

İştirak edilen ortaklıklarda iştirak ilişkisinden bahsedebilmek için sermaye payı dikkate alınmaksızın sahip olunan oy hakkı veya yönetime katılma hakkının en az % 10 oranında bulunması gerekir (Ünver, 2012).

İşleyişi: İştirak için sermaye taahhüdünde bulunulduğunda veya hisse senedi edinildiğinde hesaba borç, elden çıkarılmalarında alacak kaydedilir.

243 İştiraklere Sermaye Taahhütleri (–)

İştiraklere konulması taahhüt edilen ancak hesap dönemi içerisinde ödenmeyen sermaye taahhütlerinin kaydedildiği hesaptır.

İşleyişi: İştirak için sermaye taahhüdünde bulunulduğunda 242. İştirakler hesabı karşılığında bu hesaba alacak, taahhüt yerine getirildikçe de hesaba borç kaydedilir.

244 İştirakler Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (–)

İştirak paylarının borsa veya piyasa değerinde sürekli ya da önemli ölçüde meydana gelen değer azalmalarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Hesabın işleyişi, MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Ayrılması kararlaştırılan değer azalma karşılıkları '654 Karşılık Giderleri' hesabına gider kaydı suretiyle bu hesaba alacak; kendisine karşılık ayrılmış olan iştirak payı elden çıkartıldığında veya değer düşüklüğünün gerçekleşmemesi halinde ise '644 Konusu Kalmayan Karşılıklar' hesabına gelir kaydı suretiyle hesaba borç kaydedilir.

245 Bağlı Ortaklıklar

İşletmenin doğrudan veya dolaylı olarak yüzde 50 oranından fazla sermaye ya da oy hakkına veya en az bu oranda yönetim çoğunluğunu seçme hakkına sahip olduğu iştiraklerin sermaye paylarının izlendiği hesaptır.

Bağlı ortaklığın sahipliğinin belirlenmesinde yukarıdaki kıstaslardan, yönetim çoğunluğunu seçme hakkı, esas alınır.

İşleyişi: Bağlı ortaklık için sermaye taahhüdünde bulunulduğunda veya hisse senedi edinildiğinde hesaba borç, ortaklık paylarının elden çıkarılmasıyla alacak kaydedilir.

246 Bağlı Ortaklıklara Sermaye Taahhütleri (-)

Bağlı ortaklıklarla ilgili sermaye taahhütlerinin izlendiği hesaptır. İşletmenin bağlı ortaklığı durumunda

İşleyişi: Bağlı ortaklık için sermaye taahhüdünde bulunulduğunda ‘245 Bağlı Ortaklıklar’ hesabı karşılığında bu hesaba alacak, taahhüt yerine getirildikçe de hesaba borç kaydedilir.

247 Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)

Bağlı ortaklığa iştirak paylarının borsa veya piyasa değerinde, sürekli ya da önemli ölçüde meydana gelen değer azalmalarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Hesabın işleyişi, MSUGT’ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Ayrılması kararlaştırılan değer azalma karşılıkları, ‘654 Karşılık Giderleri’ hesabına gider kaydı suretiyle bu hesaba alacak; kendisine karşılık ayrılmış olan bağlı ortaklık sermaye payı elden çıkartıldığında veya değer düşüklüğünün gerçekleşmemesi halinde ise ‘644 Konusu Kalmayan Karşılıklar’ hesabına alacak kaydı suretiyle hesaba borç kaydedilir.

248 Diğer Mali Duran Varlıklar

Yukarıda belirtilen hesapların hiçbirinin kapsamına girmeyen özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmayan diğer mali duran varlıkların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Diğer mali duran varlıklar edinildiklerinde veya dönen varlık hesaplardan aktarıldıklarında bu hesaba borç, uzun vadeli bir yatırım olma niteliğini kaybetmeleri paraya çevrilmeleri veya paraya çevrilme imkânını tamamen yitirmeleri durumunda da bu hesaba alacak yazılır.

249 Diğer Mali Duran Varlıklar Karşılığı (–)

Diğer mali duran varlıkların değerinde, sürekli ya da önemli ölçüde meydana gelen değer azalmalarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Akdoğan ve Sevilengül'e göre hesabın işleyişi aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Ayrılması kararlaştırılan değer azalma karşılıkları '654 Karşılık Giderleri' hesabına gider kaydı suretiyle (TMS uygulamasında değer azalmasının sürekli olduğuna ilişkin nesnel göstergeler yoksa özkaynaklar bölümünde bu konuya özel olarak açılmış hesaba kaydedilerek) bu hesaba alacak kaydedilir. Kendisine karşılık ayrılmış olan mali duran varlığın elden çıkartılmasında veya değer düşüklüğünün gerçekleşmemesi halinde '644 Konusu Kalmayan Karşılıklar' hesabına alacak kaydı suretiyle bu hesaba borç kaydedilir. (Söz konusu karşılık gideri kanunen kabul edilmediğinden mali kâra eklenmelidir.)

Mali Duran Varlıklar hesap grubu ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kısa süre için elde bulundurulmak üzere edinilmiş olan, borsalarda işlem gören hisse senetleri Menkul Kıymetler hesap grubundaki ilgili hesaba aktarılır.

Aşağıdaki tabloda, firmanın Bağlı Menkul Kıymetler (B.M.K.) hesabında kaydedilmiş olan hisse senetlerinin aynı dönem içerisinde tekrar elden çıkartılacağına firma yetkilileri tarafından belirtilmiş olmasına istinaden ilgili hesap bakiyeleri Hisse Senetleri hesaplarına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
110	His. Sen.	5.000		110	His. Sen.	40.000	
240	B.M.K.	45.000		240	B.M.K.	10.000	

- Firmanın aynı iştirak ve Bağlı Ortaklıklarına sermaye taahhüt borcunun bulunması karşılık firmanın aktif hesaplarında aynı İştirak veya Bağlı

Ortaklıklara ait varlıklarının bulunması durumunda Aktif ve Pasif hesaplar arasında mahsup işlemi yapılabilir.

Aşağıdaki tabloda, firmanın İştirakler hesabına hesabında 70.000.– TL varlığının bulunmasına karşılık aynı İştirakler’ ten kaynaklandığı tespit edilen pasif hesaplarında İştiraklere Borçlar hesabında 30.000.– TL hesap bakiyesi bulunmaktadır. Bu nedenle karşılıklı olarak mahsup işlemi yapılmalıdır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
242	İştirakler	70.000		242	İştirakler	40.000	
332	İşt. Borç		30.000	332	İşt. Borç		

- Değerini yitirmiş olan iştirakler aktiften ve varsa pasifteki karşılığında yoksa özkaynaklardan indirilir.
- İştirak ve bağlı ortaklıkların maliyet bedellerinin nominal değerlerinden yüksek bir değerde olması durumunda fiktif bir nitelik taşıyıp taşımadığı araştırılmalı, fiktif olduğu tespit edilen tutar özkaynaklardan indirilmelidir.

3.3.2.4. Maddi Duran Varlıklar

İşletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere edinilen ve tahmini yararlanma süresi bir yıldan fazla olan fiziki varlık hesaplarının ve bunlarla ilgili birikmiş amortismanların izlendiği hesap grubudur.

TDHP’ye göre, Maddi Duran Varlıklar aşağıdaki hesaplardan oluşur.

250 Arazi ve Arsalar

251 Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri

252 Binalar

253 Tesis, Makine ve Cihazlar

254 Taşıtlar

255 Demirbaşlar

256 Diğer Maddi Duran Varlıklar

257 Birikmiş Amortismanlar (-)

258 Yapılmakta Olan Yatırımlar

259 Verilen Avanslar

250 Arazi ve Arsalar

İşletmeye ait her türlü arazi ve arsaları kapsar.

Arazi ve arsaların ömrü sınırsızdır. Boş olarak duran arazilerin ve arsa ömrünün sınırsız olması, diğer bir deyişle kullanılarak yok olmaları söz konusu olmadığından bunlara amortismanda ayrılmaz.

İşleyişi: Arazi ve arsa edinildiğinde elde etme maliyeti üzerinden bu hesaba borç; satılması, istimlak edilmesi gibi nedenlerle işletme mülkiyetinden çıkması veya üzerinde yapılan bina ya da tesislere eklenmesi durumunda bu hesaba alacak yazılır.

Arazi ve arsalar amortismanına tabi olmadıkları için, işletme bünyesinde bulunan arazi ve arsaların maliyetine amortismanına tabi maliyet unsurları katılmamalıdır.

251 Yeraltı ve Yerüstü Düzenleri

Herhangi bir işin gerçekleşmesini sağlamak veya kolaylaştırmak için yer altında veya yerüstünde inşa edilmiş her türlü yol, hark, köprü, tünel, bölme, sarnıç, iskele vb. yapıları kapsar.

İşleyişi: Akdoğan ve Sevilengül'e göre Yeraltı Ve Yerüstü Düzenleri hesabının işleyişi aşağıdaki gibidir:

Yapımı tamamlanan yer altı ve yerüstü düzeninin Yapılmakta Olan Yatırımlar hesabında oluşan maliyetinin bu hesaba aktarılarak aktifleştirilmesinde, daha önce aktifleştirilmiş olan yer altı ve yerüstü tesislerin ekonomik değerini artırıcı bir harcama yapılmasında veya

tamamlanmış olarak yer altı ve yerüstü tesis satın alınmasında borçlanır. Yer altı ve yerüstü düzenlerinin yeniden değerlemesinde de artan değer kadar bu hesaba borç yazılır. Hesap, yer altı ve yerüstü düzeninin hizmet dışı kalması, yenilenmesi için sökülmesi veya devredilmesi durumunda alacak kaydedilir.

252 Binalar

Binalar hesabı, işletmenin her türlü binaları ve bunların ayrılmaz parçalarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Bina satın alındığında, aktifler arasında bulunan bir binanın ekonomik değerini artırıcı bir harcama yapıldığında, binaların yeniden değerlendirildiğinde borçlanır, binaların herhangi bir nedenle aktiften çıkarılmasında alacak kaydedilir.

253 Tesis, Makine ve Cihazlar

Üretimde kullanılan her türlü tesis, makine ve cihazlar ile bunların eklentileri ve bu amaçla kullanılan taşıma gereçlerinin (konveyör, forklift vb.) izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Tesis makine ve cihazların satın alınması, söz konusu maddi duran varlıkların değerini ve ekonomik ömrünü artırıcı harcama yapılması durumlarında hesap borçlanır.

İşletme aktifine kayıtlı herhangi bir tesis, makine ve cihazın satılması, kazaya uğraması, hurdaya ayrılması vb. nedenlerle bir başka hesaba aktarılması söz konusu olduğunda hesap alacak kaydedilir.

254 Taşıtlar

İşleme faaliyetlerinde kullanılan tüm taşıtların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Hesap, satın alınan veya aktifler arasında bulunan bir taşıtın ekonomik değerini artırıcı bir harcama yapıldığında borç kaydedilir. Hesap, taşıtların herhangi bir nedenle aktiften çıkmasında alacak kaydedilir.

255 Demirbaşlar

İşletme faaliyetlerinin yürütülmesinde kullanılan her türlü büro makine ve cihazları ile döşeme, masa, koltuk, dolap ve mobilya gibi varlıkların izlendiği hesaptır (Kaya A. , 2012).

İşleyişi: Satın alınan veya işletmece imal edilen demirbaşlar maliyetleri üzerinden bu hesaba borç yazılır. Hesap, demirbaşların herhangi bir nedenle aktiften çıkmasında alacak kaydedilir.

256 Diğer Maddi Duran Varlıklar

Yukarıda belirtilen hesapların hiçbirinin kapsamına girmeyen özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmayan diğer maddi duran varlıkların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Maddi duran varlıklar hesapları satın alma, devir, inşa veya imal bedelleriyle borçlandırılır. Satılan, devredilen, kullanma yeteneğini kaybedenler ise, alacak kaydı ile hesaplardan çıkarılır.

257 Birikmiş Amortismanlar (-)

Maddi duran varlık hesaplarında boş duran arazi ve arsa dışındakiler sınırlı bir ömre sahiptir. Bu nedenle da maliyetlerin varlıkların kullanıldıkları dönemlere dağıtılması gerekir. Bilindiği gibi bu işlem de amortisman ayrılarak yapılır.

Bilançoda maddi duran varlıkların o güne kadar ayrılmış olan amortisman tutarlarını gösteren birikmiş amortismanlar hesabı, bir değer düzeltme hesabı olduğundan varlıkların altında indirim unsuru olarak gösterilir.

Amortisman: Sermaye mallarının değerinde üretimde kullanılmaları sonucu meydana gelen azalma için bir tahsistir (Lipsey, Steiner, & Purvis, 1984).

Maddi duran varlıklar, yıpranmaya, aşınmaya, değer kaybına uğradıklarından bu varlıklar için yıl sonunda amortisman ayrılır. Ancak amortisman işleminin amacı, duran varlıklarda ortaya çıkan bu eskime, yıpranma ya da demode olmanın değerini ölçmek değildir. Buradaki temel amaç, duran varlığa ilişkin edinme maliyet bedellerinin ekonomik ömür denen kullanım süresi içinde akılcı yöntemlerle, ticaret işletmelerinde,

dönem giderlerine, üretim işletmelerinde ise üretim maliyetlerine aktarılarak dağıtılmasıdır (Özbay, 2011).

İşleyişi: Ayrılan amortismanlar ilgili gider hesapları karşılığında bu hesaba alacak, satılan, devredilen, kullanma yeteneğini kaybedenler ise hesaba borç, ilgili varlık hesabına da alacak kaydedilir.

258 Yapılmakta Olan Yatırımlar

Henüz tamamlanmamış yatırım halindeki maddi duran varlıklar, bu bölümde yer alır. Yapılmakta olan yatırımlar, tamamlandığında ilgili maddi duran varlık hesaplarına aktarılacak olup, her türlü harcamaları kapsar.

Yapılmakta olan yatırımlarla ilgili olarak ortaya çıkan finansman giderleri ve kur farkları da, yatırım tamamlanıp kullanılabilir duruma gelinceye kadar, yatırım maliyetlerine eklenir.

Yapılmakta olan yatırımlar, tamamlandığında maddi duran varlık haline getirilecek yatırımlardır. Henüz tamamlanarak kullanılmadıkları için amortismanına tabi olmaları da söz konusu olamaz (Akdoğan & Tenker, 2010).

İşleyişi: Yapılmakta olan yatırım projelerine direkt ve endirekt şekilde gelen harcamalar bu hesaba borç, tamamlanan yatırım bedelleri ilgili maddi duran varlık hesabına borç kaydedilerek, bu hesaba alacak kaydedilir.

259 Verilen Avanslar

Yurt içinden veya yurt dışından satın alınmak üzere sipariş edilen maddi duran varlıklarla ilgili olarak yapılan avans ödemelerinin izlendiği hesaptır. Bu hesap, yapılacak sipariş avansı ile ilgili tüm giderleri (nakliye, montaj, proje giderleri) kapsar.

İşleyişi: Ödeme yapıldığında hesaba borç, sipariş edilen malzeme teslim alındığında ilgili hesabın borcu karşılığında bu hesaba alacak kaydedilir.

‘Maddi Duran Varlıklar’ hesap grubunda yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Maddi Duran Varlığın aktifleştirilmesinden sonra iktisap edilmesinde kullanılan kredilerle ilgili olarak maliyet değerine eklenen finansman gideri veya kur farkları özkaynaklardan indirilir.
- Bazı firma mali verilerinde mülkiyeti firma ortaklarına ait olan taşınmazların Maddi Duran Varlıklar arasında, pasif hesaplarda ise Ortaklara Borçlar hesabında gösterildiği uygulamalarda görülmektedir. Bu gibi durumlarla karşılaşılması halinde ortaklar tarafından sermaye olarak konulmamış, mülkiyeti firmaya geçmemiş taşınmazların firma mali verilerinin dışına çıkartılması gerekmektedir.

Aşağıdaki tabloda, firmanın binalar hesabında görülen faaliyet merkezinin aslında firma mülkü olmadığı, firma ortaklarına ait olduğu şirket yetkilileri tarafından belirtilmiş olup, karşılığının ise Ortaklara Borçlar hesabında gösterildiği tespit edilmiştir. 85.000.- TL tutarlı hesap bakiyeleri Binalar hesabından ve Ortaklara Borçlar hesabından karşılıklı olarak düşülmüştür.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
252	Binalar	125.000		252	Binalar	40.000	
331	Ort. Brç		85.000	331	Ort. Brç		

- Ortaklara ait veya üçüncü kişilerden kiralanmış arsa üzerinde yapılmış bina maliyetleri, Maddi Olmayan Duran Varlıklar hesap grubundaki Özel Maliyetler hesabına aktarılır.
- Kiralanan taşınmazların ekonomik değerlerini devamlı artırmak amacıyla yapılan giderlerin aktifleştirilerek sabit değerler arasında gösterildiği tespit edilirse, bu tutarlar özel maliyetler hesabına aktarılır.

Aşağıdaki tabloda, firma mali verilerinde Yapılmakta Olan Yatırımlar hesabındaki tutarların aslında kiralık olarak kullanılan faaliyet merkezine yapılan restorasyon işlemlerinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Bu nedenle Yapılmakta Olan Yatırımlar hesap bakiyeleri Özel Maliyetler hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
258	Yap. Yat.	55.000		258	Yap. Yat.		
264	Özel Mal.			264	Özel Mal.	55.000	

- Yap–işlet–Devret modeliyle gerçekleştirilmekte olan yatırımların yapılmakta olan yatırımlar hesabında gösterilmesi halinde, bu tür yatırım harcamaları özel maliyet niteliğinde olduğundan ilgili bakiyeler Özel Maliyetler hesabına aktarılır.
- Firma mali verilerinde bazen yapılmakta olan yatırımların tamamlandığı ve fayda sağlamaya başladığı, yatırımla ilgili olarak kullanılan kredilerin geri ödemelerinin yapılmış olmasına karşılık, yatırımla ilgili olmayan banka kredilerinden doğan finansman giderlerinin yapılmakta olan yatırımlar içerisinde aktifleştirildiği görülmektedir. Bu gibi durumlarda tespit edilen tutar aktifteki kaydedildiği hesaptan, pasifte ise gerektiği takdirde Gelir Tablosu ile ilişkilendirilerek Özkaynaklardan düşülmelidir.
- Kiralanan maddi sabit kıymetler, eğer finansal kiralama şirketi dışındaki kişi ve kuruluşlardan kiralanmışlarsa; mülkiyeti firmaya ait olmadıklarından pasifteki karşılığı ile birlikte bilançodan çıkarılmalıdır.
- Verilen Avanslar hesabında maddi duran varlık (Bina, taşıt, tesis makine gibi) alımlarından kaynaklanan bakiyelerin bulunması halinde bakiyeler ilgili oldukları hesaplara aktarılır.

3.3.2.5. Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan ve işletmenin belli bir şekilde yararlandığı veya yararlanmayı beklediği aktifleştirilen giderler ile belli koşullar altında hukuken himaye gören haklar ve şerefiyelerin izlendiği hesap grubudur.

TDHP'ye göre, 'Maddi Olmayan Duran Varlıklar' aşağıdaki hesaplardan oluşur.

260 Haklar

261 Şerefiyeler

262 Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri

263 Araştırma ve Geliştirme Giderleri

264 Özel Maliyetler

267 Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar

268 Birikmiş Amortismanlar (-)

269 Verilen Avanslar

260 Haklar

İmtiyaz, patent, lisans, ticari marka ve unvan gibi bir bedel ödenerek elde edilen bazı hukuki tasarruflar ile kamu otoritelerinin firmaya belirli anlarda tanıdığı kullanma, yararlanma gibi yetkiler dolayısıyla yapılan harcamaların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Edinilen haklar, maliyet bedelleri ile bu hesaba borç kaydedilir. Yararlanma süreleri içerisinde, yararlanma sürelerinin belli olmaması durumunda, 5 (beş) yıllık sürede eşit taksitlerle itfa olunarak yok edilir.

261 Şerefiyeler

Şerefiyeler, bir işletme devralınırken katlanılan maliyet ile söz konusu işletmenin rayiç bedelle hesaplanan net varlıklarının değeri arasındaki olumlu farkların izlenmesinde kullanılan bir hesaptır.

Şerefiye hesaplanırken rayiç bedelin tespit edilmemesi halinde, net defter değeri esas alınır. Muhasebe standartlarına göre şerefiyeye amortisman ayırma uygulamasına son verilmiştir. Şerefiyeye değer düşüklüğü karşılığı ayrılmaktadır.

İşleyiş: Ödenen şerefiye bedellerinin tamamı bu hesabın borcuna kaydedilir. Yok edilmeleri amortisman yoluyla 5 yıl içinde eşit taksitlerle yapılır.

262 Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri

İşletmenin kurulması, yeni bir şubenin açılması, işlerin sürekli olarak genişlemesi için yapılan ve karşılığında maddi bir değer elde edilmeyen giderlerin aktifleştirilmeleri durumunda, izleneceği hesaptır.

İşleyişi: Maliyet değerleriyle bu hesaba borç kaydedilir. Yok edilmeleri amortisman yolu ile olur. Genelde 5 yılda eşit taksitlerle itfa olunarak yok edilir.

263 Araştırma ve Geliştirme Giderleri

İşletmede yeni ürün ve teknolojiler oluşturulması, mevcutların geliştirilmesi ve benzeri amaçlarla yapılan her türlü harcamaların aktifleştirilen tutarlarını kapsar.

İşleyiş: Araştırma ve geliştirme giderleri maliyet değerleri ile bu hesaba borç kaydedilir, yararlanma süresi belli ise bu süre belli değilse 5 yıl içinde eşit taksitlerle itfa edilerek yok edilir.

264 Özel Maliyetler

Kiralanan gayrimenkullerin geliştirilmesi veya ekonomik değerinin sürekli olarak artırılması amacıyla yapılan giderler ile bu gayrimenkulün kullanılması için yapılıp, kira süresinin sonunda mal sahibine bırakılacak olan, varlık bedellerini kapsar.

İşleyişi: Yapılan harcamalar bu hesaba borç kaydedilir. Bu harcamalar kira süresi içerisinde, kira süresinin beş yıldan fazla olması durumunda da 5(beş) yılda eşit tutarlarla itfa edilerek yok edilir.

267 Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Yukarıda sayılanların dışında kalan maddi olmayan duran varlıklara ilişkin tutarların izlendiği hesaptır.

İşleyiş: Yukarıda sayılanların dışında bir maddi olmayan varlık ortaya çıktığında o duran varlık için yapılan harcamalar üzerinden bu hesaba borç yazılır. Varlık tamamen amorti edildiğinde, birikmiş amortisman hesabının borcuna karşılık, bu hesaba alacak yazılır.

268 Birikmiş Amortismanlar (–)

Maddi duran varlıklar gibi maddi olmayan duran varlıklarda amortisman tabidirler. Maddi olmayan duran varlık bedellerinin, kullanılacakları süre içerisinde yok edilebilmesini sağlamak amacıyla kullanılan hesaptır.

İşleyişi: Ayrılan amortismanlar, ilgili gider hesapları karşılığında bu hesaba alacak, kullanım hakkı sona erenler ya da elden çıkarılanlar hesaba borç, ilgili varlık hesabına alacak kaydedilir.

269 Verilen Avanslar

Maddi olmayan duran varlıklarla ilgili olarak gerek yurtiçi gerekse yurtdışındaki kişi ve kuruluşlara yapılan avans ödemelerinin takip edildiği hesaptır.

İşleyişi: Ödeme yapıldığında hesaba borç, varlıklar elde edildiğinde ise ilgili hesabın borcu karşılığında bu hesaba alacak kaydedilir.

Maddi Olmayan Duran Varlıklar hesap grubunda yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Firma faaliyetlerine olumlu katkısı olmadığı tespit edilen veya faaliyetlerinin geliştirilmesi amacı taşımakla birlikte bu amaca hizmet etmediği veya bu özelliğini kaybettiği anlaşılan Maddi Olmayan Duran Varlıklardan ekonomik değeri olmayanları aktiften ve pasifte özkaynaklardan indirilir.
- Yap–işlet–Devret modeliyle gerçekleştirilen yatırımların net değeri Maddi Olmayan Duran Varlıklar hesap grubundaki Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar hesabında değerlendirilir.
- Özel maliyetler hesaplarında bulunan bakiyelerin firmaya ait olan bir taşınmazdan kaynaklandığının belirlenmesi halinde (Binalardan) ilgili bakiyeler Maddi Duran Varlıklar içerisindeki Binalar hesabına aktarılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda firma mülkiyetinde bulunan binalar için yapılan yatırım harcamalarının firma mali verilerinden Özel Maliyetler hesaplarına kaydedildiği tespit

edilmiştir. Firma mali verilerinde görülen Özel Maliyetler hesabındaki 30.000.– TL tutarlı hesap bakiyesi Binalar hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
252	Binalar	50.000		252	Binalar	80.000	
264	Özel Mal.	30.000		264	Özel Mal.		

3.3.2.6. Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar

Belirli bir maddi varlıkla çok yakından ilgili bulunan veya tamamen tüketime tabi varlıklar için yapılan, üretim çalışmalarının zaman ve yoğunluğu ile sınırlı bir ömre sahip olan giderleri içerir.

Özel tükenmeye tabi değerler, üretim ile tamamen tüketilen ve yerine aynen konması mümkün olmayan varlıklardır.

TDHP'ye göre, Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar aşağıdaki hesaplardan oluşur.

271 Arama Giderleri

272 Hazırlık ve Geliştirme Giderleri

277 Diğer Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar

278 Birikmiş Tükenme Payları (–)

279 Verilen Avanslar

271 Arama Giderleri

Arama Giderleri, MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Arama amacı ile yapılan ve bununla ilgili giderlerin izlendiği hesaptır. Maden yatağının işletmeye elverişli olup olmadığının belirlenmesi ve giriş noktalarının saptanması için, işletmeye geçmeden önce yapılan arama giderleri ile petrol araştırması ile ilgili olarak arazinin yerden ve havadan (topoğrafik, jeolojik, jeofizik, jeoşimik vb.)

incelenmesine ve gerekli işlem, deneyim ve jeolojik bilgi almak amacı ile yapılan sondaj giderleri gibi yapılan harcamalar bu hesapta izlenir.

Arama faaliyetlerinin sonucunda üretilebilir cevher rezervi saptanamamışsa yapılan giderler zarar kaydedilir.

İşleyişi: İşletme dışında firma ve kuruluşlara (MTA gibi) yaptırılan veya bizzat işletme tarafından yapılan aramalar dolayısıyla yapılan giderler bu hesaba borç yazılır.

Arama sonucunda işletmeye elverişli rezerv (cevher veya petrol) bulunamazsa gelecekte ekonomik yarar sağlanamayacağı için, yapılan giderlerin toplamı bu hesabın alacağı karşılığında zarar yazılır.

Tamamen amorti edilen arama giderleri, birikmiş amortismanı ile mahsup edilerek kayıtlardan çıkartılır (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

272 Hazırlık ve Geliştirme Giderleri

Hazırlık Ve Geliştirme Giderleri, MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Açık işletmelerde, maden üstündeki örtüyü kaldırmak veya yeraltındaki maden yataklarına girmek, bu yatakla yerüstü arasında genel kütleinin tüketilmesine kadar sürekli bir bağlantı kurmak ve maden yataklarını üretime elverişli parçalara bölmek, gerek insanların gerekse araçların gidip gelme ve havalandırılmalarını ve cevherin taşınmasını sağlamak amacıyla açılacak olan düşey, yatay ve eğimli yol, mecra ve benzeri faaliyetlerin gerektirdiği giderlerle; petrol işlemlerinden kuyu açma, temizleme, derinleştirme, bitirme veya bu işlemlere hazırlık için yapılan işçilik, yakıt, tamir ve bakım, nakliye, ikmal, malzeme vb. giderlerin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: İşletme tarafından yapılan veya işletme dışına ihale edilen hazırlık işleri ile ilgili giderler bu hesaba borç yazılır. Yapılan gider karşılığında çıkarılmaya hazır hale getirilen cevher veya petrol miktarı göz önünde tutularak itfa edilir.

Hazırlık giderleri yapılan sahadan cevherin veya petrolün tamamen çıkarılmasından sonra bu hesapta biriken gider, birikmiş tükenme payı ile mahsup edilerek, kayıtlardan çıkartılır (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

277 Diğer Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar

Özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmayan özel tükenmeye tabi diğer varlık değerlerinin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Yukarıda sayılanların dışında bir özel tükenmeye tabi varlık ortaya çıktığında o varlık için yapılan harcamalar üzerinden bu hesaba borç yazılır. Varlık tamamen amorti edildiğinde, birikmiş amortisman hesabının borcuna karşılık bu hesaba alacak yazılır.

278 Birikmiş Tükenme Payları (-)

Özel tükenmeye tabi varlıklar üretim birimlerine veya yüzde yöntemine göre tükenme payı ayrılmak suretiyle amorti edilir.

İşleyişi: Özel tükenmeye tabi varlıklar tükenme payı, maliyet ve gider hesapları karşılığında hu hesaba alacak, kayıtlardan çıkarıldığı takdirde borç kaydedilir.

279 Verilen Avanslar

Özel tükenmeye tabi varlıklar için yapılan avans ödemelerinin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Avans ödemesi yapıldığında hesaba borç, kesinleşen ödemelerde, önceki avans ödemesi mahsup edilmek üzere hesaba alacak kaydedilir.

Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar hesap grubunda yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Firmanın faaliyetlerinin geliştirilmesi amacıyla birlikte bu amaca ulaşmadığı ya da ekonomik özelliğini yitirdiği saptanan veya faaliyetleri geliştirici nitelikte olmayan, Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar içerisindeki ekonomik değeri olmayan tutarlar aktiften ve pasifte Özkaynaklardan karşılıklı olarak düşülür.

Aşağıdaki tabloda Arama Giderleri içerisinde bulunan 10.000.– TL tutarındaki hesap bakiyesinin ekonomik değerini kaybettiğinin firma yetkilileri tarafından

belirtilmesi üzerine Arama Giderlerinden veya Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y.) hesaplarından karşılıklı olarak düşülmüştür.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
271	Ara. Gid.	25.000		271	Ara. Gid.	15.000	
529	D.S.Y.		100.000	529	D.S.Y.		90.000

3.3.2.7. Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları

Bu grup, içinde bulunulan dönemde ortaya çıkan ancak gelecek yıllara ait olan giderlerle, faaliyet dönemine ait olup da ileriki yıllarda tahsil edilebilecek gelirlerden oluşur.

TDHP'ye göre, 'Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları' aşağıdaki hesaplardan oluşur.

280 Gelecek Yıllara Ait Giderler

281 Gelir Tahakkukları

280 Gelecek Yıllara Ait Giderler

Gelecek yıllara ait giderler, peşin ödenen ve cari dönem içinde ilgili gider hesaplarına kaydedilmemesi gereken, gelecek yıllara ait giderleri izlemek için kullanılır.

İşleyişi: Gelecek yıllarla ilgili gider ve maliyet hesaplarına borç kaydedilecek olan peşin ödenen giderler bu hesabın borcuna kaydedilir. İlgili hesap dönemlerinde bu hesabın alacağı karşılığında dönen varlıklardaki 'Gelecek Aylara Ait Giderler' hesabına gerekli aktarmalar yapılır.

281 Gelir Tahakkukları

Üçüncü kişilerden tahsili ya da bunlar hesabına kesin borç kaydı bir yıl veya daha sonraki yıllarda yapılacak gelirlerin içinde bulunulan döneme ait olan kısımlarının, ilgili gelir hesabı karşılığında borç kaydedileceği hesaptır.

İşleyişi: Dönem sonlarında, döneme ait olarak hesaplanacak tutarlar ilgili hasılat ve gelir hesapları karşılığında bu hesaba borç kaydedilir. Sonraki yıllarda alacakların kesinleşmesiyle hesaptaki tutarlar bu hesabın alacağına karşılık, üçüncü kişi hesaplarının borcuna geçirilerek kapatılır.

Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları hesap grubunda yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Bilançonun düzenlenme tarihinde bu grupta yer alan hesapların gözden geçirilmesi ve izleyen döneme ait tutarların bu hesaplardan çıkartılarak, gelecek aylara ait giderler ve gelir tahakkukları hesaplarından ilgili olanına aktarılmalıdır
- Firmanın detay mizanında Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları hesabında geçmiş dönemlerde oluşan zararların bulunması (Ör: 2010 mizanında 2009 yılına ait araç satış zararı, 2007 yılı amortisman gideri gibi.) halinde ilgili bakiyeler özkaynaklardan tenzil edilir.

Aşağıdaki tabloda firmanın Gelir Tahakkukları hesabında geçmiş yıllardan kaldığı tespit edilen 12.000.– TL tutarındaki hesap bakiyesinin inceleme dönemlerimiz itibariyle zarar mahiyetinde olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle ilgili hesap bakiyeleri Gelir Tahakkukları ve Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y.) hesaplarından karşılıklı olarak düşülmüştür.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
281	Gel. Tah.	12.000		281	Gel. Tah.		
529	D.S.Y.		100.000	529	D.S.Y.		88.000

3.3.2.8. Diğer Duran Varlıklar

Bundan önceki bölümlerde sayılan duran varlık hesaplarına girmeyen özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan diğer duran varlık hesapları bu grupta yer alır.

TDHP'ye göre, Diğer Duran Varlıklar aşağıdaki hesaplardan oluşur.

291 Gelecek Yıllarda İndirilecek KDV

292 Diğer KDV

293 Gelecek Yıllar İhtiyacı Stoklar

294 Elden Çıkarılacak Stoklar ve Maddi Duran Varlıklar

295 Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar

297 Diğer Çeşitli Duran Varlıklar

298 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)

299 Birikmiş Amortismanlar (-)

291 Gelecek Yıllarda İndirilecek KDV

Satın alınan veya imal edilen, amortismanına tabi iktisadi kıymetlerle ilgili, bir yıldan daha uzun sürede indirilebilecek nitelikteki KDV'nin kayıt ve izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Amortismanına tabi iktisadi kıymetlerle ilgili bir yıldan daha uzun sürede indirilebilecek nitelikteki KDV bu hesaba borç, indirilebilme dönemlerine isabet eden tutarlar ise bilanço dönemi sonunda bu hesaba alacak yazılırken, İndirilecek KDV hesabına aktarılır.

292 Diğer KDV

Ertelenen, iadesi gereken, tahsil edilen ve çeşitli şekillerde ortaya çıkan diğer KDV'nin bir yılı aşan tutarlarının kaydedildiği hesaptır.

İşleyişi: Yukarıda belirtilen nitelikteki KDV'nin ortaya çıkması halinde bu hesaba borç, ilgili hesaba alacak kaydedilir.

293 Gelecek Yıllar İhtiyacı Stoklar

Tedbirli satın alma ve imal etme politikası gereği ve stok dönüş hızı düşüklüğü nedeniyle işletmede bulunan ve işletmenin bir yıllık dönem içinde kullanabileceğinden daha fazla olan stok hesaplarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Bir malın veya malzemenin planlı olarak bir yıldan daha uzun bir süre için edinilmesinde borçlanılır. Kullanma veya satın alma süresi bir yılın altına inen stokların dönen varlıklardaki stok hesabına alınması, bu hesapta iken satılması veya fire ve zayıf verilmesi nedenleriyle alacak kaydedilir.

294 Elden Çıkarılacak Stoklar ve Maddi Duran Varlıklar

Çeşitli nedenlerle işletmede kullanılmama ve satış olanaklarını yitiren stoklar ve duran varlıkların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Tanımdaki niteliğe dönüşen varlıklar ilgili buldukları varlık hesaplarından çıkarılarak bu hesabın borcuna kaydedilir; elden çıkarıldıklarında ise hesap alacak kaydedilir.

295 Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar

İzleyen yıldan sonraki yıllarda indirim konusu yapılabilecek olan peşin ödenen vergi ve fonların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Gelecek dönemden daha sonraki yıllarda indirim konusu yapılabilecek nitelikteki vergi ve fonlar ödendiğinde bu hesaba borç yazılır. İndirilebilme süresi bir yılın altına inen vergi ve fonlar bu hesabın alacağına karşılık, Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar hesabına aktarılır.

297 Diğer Çeşitli Duran Varlıklar

Diğer çeşitli duran varlıklar, bu hesap grubu içerisinde sayılanların dışında kalan diğer çeşitli duran varlıkların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Yukarıdaki bölümlerde tanımlananların dışında bir duran varlık ortaya çıktığında bu hesaba borç, bu kıymetlerin aktiften çıkışında alacak kaydedilir.

298 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (–)

Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı hesabı MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Bu hesap yangın, deprem, su basması gibi doğal afetler ve bozulmak, çürümek, kırılmak, çatlak, paslanmak, teknolojik gelişmeler ve moda değişiklikleri nedeniyle, stokların fiziki ve ekonomik değerlerinde önemli azalışların ortaya çıkması veya bunun dışında diğer nedenlerle gelecek yıllar ihtiyaç stokların piyasa fiyatlarında düşmelerin meydana gelmesi veya elden çıkarılacak stoklar dolayısıyla, kayıpları karşılamak üzere ayrılan karşılıkların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Stok değer düşüklüğü tespit edildiğinde '654. Karşılık Giderleri' hesabının borcu karşılığında bu hesaba alacak kaydedilir. Karşılık ayrılan stok kaleminin işletme içinde kullanılması ya da satılması halinde; ilgili stok hesabının alacağı ile karşılaştırılarak daha önce ayrılan karşılık '644. Konusu Kalmayan Karşılıklar' hesabına aktararak kapatılır.

299 Birikmiş Amortismanlar (–)

Bu gruptaki amortisman tabi varlıklar için ayrılan amortismanların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Maddi duran varlıkların kayıtlı değeri bu gruptaki 294 veya 297 no.lu hesaplara alınırken birikmiş amortismanları da bu hesaba alacak yazılır. Duran varlığın satılması, devredilmesi ya da imha edilmesi durumunda bu hesap borçlandırılır.

3.3.3. Pasif Hesaplardan Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Hesaplarının Tanımı, İşleyişi ve Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri

Kısa Vadeli yabancı kaynaklar, dönen varlıkların ayrılmasında kullanılan ölçüye uygun olarak, en çok bir yıl veya işletmenin normal faaliyet dönemi sonunda ödenecek yabancı kaynakları kapsar.

TMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu Standardının 60 md Kısa vadeli yabancı kaynak olma kriterlerini aşağıdaki gibi sıralamıştır.

- Normal faaliyet dönemi içinde ödenmesinin beklenmesi,
- Özellikle ticari amaçla ilgili olması,
- Bilanço gününden sonra oniki ay içinde ödenecek olması.

TDHP'ye göre 'Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar' grubu aşağıdaki hesaplardan oluşmaktadır.

3 Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

30 Mali Borçlar

31

32 Ticari Borçlar

33 Diğer Borçlar

34 Alınan Avanslar

35 Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hak edişleri

36 Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler

37 Borç ve Gider Karşılıkları

38 Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları

39 Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

Çalışmada Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar hesabında yer alan ana ve alt hesapları ayrı ayrı tanımladıktan, işleyişleri hakkında bilgi verdikten sonra ilgili hesapta yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri detaylı bir şekilde anlatılacaktır.

3.3.3.1. Mali Borçlar

İşletmenin kredi kurumlarına olan kısa vadeli borçlar ile kısa vadeli para ve sermaye piyasası araçları ile sağlanan krediler ve vadesine bir yıldan daha az bir süre kalan uzun vadeli mali borçların anapara taksit ve faizlerini kapsar.

TDHP'ye göre, Mali Borçlar aşağıdaki hesaplardan oluşur.

300 Banka Kredileri

301 Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar

302 Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri (-)

303 Uzun Vadeli Kredilerin Anapara Taksitleri ve Faizleri

304 Tahvil Anapara Borç, Taksit ve Faizleri

305 Çıkarılmış Bonolar ve Senetler

306 Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler

308 Menkul Kıymetler İhraç Farkı (-)

309 Diğer Mali Borçlar

300 Banka Kredileri

Banka kredileri hesabı, vadesi bir yıldan kısa banka ve diğer finans kuruluşlarından sağlanan krediler banka kredileri olarak bu hesapta izlenir.

İşleyişi: Alınan kısa vadeli krediler bu hesaba alacak, ödenmeleri halinde borç kaydedilir.

Bankalar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Bilanço tarihi itibariyle, vadesi bir yılın üzerinde olan krediler Kısa Vadeli Banka Kredileri hesabından çıkarılarak Uzun Vadeli Banka Kredileri hesabına aktarılır.

Aşağıdaki tabloda firma mali verilerinde banka kredi borçlarının tamamının kısa vadeli olarak kaydedilmiş olmasına karşılık, yapılan incelemeler sonucunda toplam banka borçlarının 40.000.– TL'sinin bir yıldan uzun olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle

firma mali verilerindeki Kısa Vadeli Banka Kredileri (K.V.B.Kr.) hesabından 40.000.– TL tutarındaki bakiye düşülerek, Uzun Vadeli Banka Kredileri (U.V.B.Kr.) hesabında aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakileri				Düzeltilmiş Mizan Bakileri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
300	K.V.B.Kr.		120.000	300	K.V.B.Kr.		80.000
400	U.V.B.Kr.			400	U.V.B.Kr.		40.000

- Firma mali verilerinde Banka Kredileri hesabı içerisinde akreditif kredileri kaydedilmiş ise; söz konusu tutar gerçekte yurtdışına olan mal, hammadde veya makine vb. alım borcuna bankanın verdiği ödeme taahhüdü olduğundan ticari mal veya hammadde alımına yönelik olanları vadesine göre Kısa veya Uzun Vadeli Ticari Borçlar hesabına, makine gibi yatırım malı alımına yönelik olanları yine vadesine göre Kısa veya Uzun Vadeli Diğer Borçlar hesap grubundaki Diğer Çeşitli Borçlar hesabına aktarılır.
- Firmanın kullanmış olduğu döviz cinsinden kredilerin bilânço tarihindeki kurlar ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Kur değerlemesinin firmaca yapılmadığının belirlenmesi durumunda, bu değerlendirme mali analiz uzmanınca yapılır. Söz konusu kur farkı; kredilere TCMB Döviz satış kuru üzerinden, karşılığı tespit edilebiliyor ise ilgili aktif hesabına TCMB Döviz alış kuru üzerinden eklenir, alış satış kuru arasındaki fark özkaynaklardan indirilir. Kredide kur farkı nedeniyle, oluşan artış tutarı aktifteki karşılığı tespit edilemiyor ise özkaynaklardan indirilir.
- Merkez Bankası'nın aylık olarak Türkiye'deki tüm bankalar ile paylaştığı Birleştirilmiş Risk Bildiri kayıtları (Memzuç) incelenmeli; firmanın Memzuc kayıtlarında yer alan nakdi riski (Faiz Reeskont/Komisyon ile Faiz Tahakkuk/Komisyon başlıkları altında gösterilen borçlar dâhil) ile firma bilançosunda yer alan nakdi banka riskleri arasında aleyhte fark varsa;
 - Memzuç farkı; firmanın gerçekleştirmiş olduğu varlık (arsa, bina, taşıt, mevduat gibi belgelendirilebilen) yatırımına yönelik olarak kullanmış

olduğu kredinin temin edilen varlıkla birlikte kayıtlara alınmaması nedeniyle oluşmuş ise söz konusu varlığın firma mülkiyetine geçtiği belirlenmişse aktifte ilgili aktif hesaba ve pasifte banka kredilerine hesabına eklenir.

- Yapılan araştırma sonucunda farkın bankaların kredi tutarını TCMB'ye hatalı bildirimlerinden kaynaklanıyor ise herhangi bir düzeltme işlemi yapılmaz ve rapor içerisinde bilgi verilir.
- Aleyhte Memzuç farkının, firmanın kredi taksit ödemesindeki gecikme kaynaklı Faiz/Komisyon Tahakkuku veya zarar niteliğindeki bir giderin kayıtlara yansıtılmamasından kaynaklandığı tespit edilmiş ise; aleyhte fark banka kredileri hesabına eklenip, özkaynaklardan indirilir.
- Yapılan araştırmalar sonucunda aleyhte oluşan Memzuç farkının nedeni tespit edilemezse, söz konusu fark muhasebenin ihtiyatlılık kavramına göre pasifte Banka Kredilerine, aktifte ise Diğer Duran Varlıklar hesap grubundaki Memzuç Farkı hesabına eklenir.
- Firmanın beyan etmiş olduğu banka kredisi borçları ile memzuç kayıtlarının karşılaştırmasında firma lehine bir fark varsa (memzuç kayıtlarında görünen risk tutarı, firmanın beyan ettiği kadar ise) herhangi bir düzeltme işlemi yapılmaz.
- Orta ve uzun vadeli kredilerin cari yıl taksitleri Kısa Vadeli Mali Borçlar hesap grubundaki Banka Kredileri hesabının altındaki Orta Vadeli Kredilerin Anapara Taksiti yardımcı hesabına aktarılmalıdır.
- Hermes, ihracat Kredi Garanti Programı (GSM) vb. krediler ise vadesine göre uzun veya kısa vadeli olmak üzere, Mali Borçlar hesap grubundaki Diğer Mali Borçlar hesabına aktarılır.

301 Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar

Bu hesap, kiracıların finansal kiralama yapanlara olan ve vadesi 1 yılı geçmeyen borçlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Finansal kiralama sözleşme tutarı bu hesaba alacak, finansal kiralamaya konu olan ilgili varlık hesabına kira ödemelerinin bugünkü değeri ile borç ve bu iki tutar

arasındaki fark da 302 Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri hesabına borç kaydedilir.

302 Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri (–)

Finansal kiralamanın yapıldığı tarihte kiralama işlemlerinden doğan borçlar ile kiralanan varlığa ilişkin kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki farkı gösteren henüz ödenmemiş finansal kiralama borçlanma maliyetlerinin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri (–) hesabının işleyişi MSUGT’ne göre aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

Finansal kiralama sözleşme tutarı ile finansal kiralamaya konu olan varlığa ilişkin kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki fark ‘Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri’ olarak bu hesaba borç kaydedilir. Kiralama sözleşmesine uygun olarak tamamlanan her dönem sonunda gerçekleşmiş olan faiz giderleri tutarları bu hesaba alacak ‘66 Borçlanma Maliyetleri’ hesap grubunda ilgili borçlanma gideri hesabına borç olarak kaydedilir.

303 Uzun Vadeli Kredilerin Anapara Taksitleri ve Faizleri

Vadelerine bir yıldan fazla süre bulunmakla beraber uzun vadeli kredilerin, bilanço tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenecek anapara taksitleri ile vadesi bir yılın altına düşenleri ve bunların tahakkuk ettiği halde henüz ödenmeyen faizlerini kapsar.

İşleyişi: İşletmenin uzun vadeli borçlarından, bilançonun düzenlenme tarihini izleyen bir yıllık dönemde ödenecek olan taksitleri ve faizleri bu hesaba alacak, ödenmeleri halinde ise borç kaydedilir.

Uzun vadeli kredilerin anapara taksitleri ve faizleri hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Bankalardan veya diğer finans kuruluşlarından kullanılan kredilerin rapor tarihi itibarıyla bir yıl içinde ödenecek olan bölümleri bu hesapta aynen bırakılmalıdır. Bir yıl üzerindeki ise bu hesaptan çıkartılarak, uzun vadeli banka kredileri hesabına aktarılması gerekmektedir.

304 Tahvil Anapara Borç, Taksit ve Faizleri

Bilanço tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenecek tahvil anapara borç taksitleri ile tahvillerin ait faizlerin tahakkuk etmiş olup da henüz ödenmeyen faizlerinin izlendiği hesaptır.

Çıkarılmış tahviller uzun vadeli yabancı kaynak olmakla birlikte, bilanço tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenecek tahvil senetleri ve tahvil faizleri kısa vadeli yabancı kaynaklarda yer alır.

İşleyişi: Yukarıda belirtilen tahvil anapara borç, taksit ve faizleri bu hesaba alacak, ödenmeleri halinde ise borç kaydedilir.

Tahvil anapara borç taksit ve faizleri hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Nominal değer altında ihraç edilmiş olan tahvil vb. diğer menkul kıymetlerin bilançodaki tutarının bilanço tarihi itibarıyla tasfiye edilmesi (ödenmesi) gerektiğinde firmaya getireceği yük göz önüne alınarak belirlenmesi gerekmektedir. Bilanço’da gösterilmesi gereken tutarda eksiklik olduğu anlaşılır ise ilgili hesaba ilave edilip, Özkaynaklar toplamından indirilir.

305 Çıkarılmış Bonolar ve Senetler

Tedavüldeki finansman bonoları ve banka bonoları gibi kısa vadeli para ve sermaye piyasası araçları karşılığında sağlanan fonların izlendiği hesaptır. Bu hesapta yer alan rakamlar bilançoda nominal değerleri ile gösterilir.

İşleyişi: Bu hesapta tanımlanan menkul kıymetler ihraç edildiğinde nominal bedel üzerinden bu hesaba alacak, ilgili hesaplara borç kaydedilir. Çıkarılmış bonolar ve senetlerin ödenmeleri halinde hesaba borç kaydedilir.

306 Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler

Çıkarılmış bonolar ve senetler kapsamına alınamayan diğer menkul kıymetlerin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Yukarıda tanımlananlar dışında çıkarılmış diğer menkul kıymetler nominal bedel üzerinden bu hesaba alacak, ilgili hesaplara borç kaydedilir. Ödenmeleri halinde borç kaydedilir.

308 Menkul Kıymetler İhraç Farkı (-)

Nominal değerinin altında ihraç edilen tahvil, senet vs. diğer menkul kıymetlerin nominal değeri ile satış fiyatı arasındaki farklardan gelecek döneme ait olanları kapsar. Bu hesap grubunun altında eksi olarak gösterilir.

İşleyişi: Menkul Kıymetler İhraç Farkı (-) hesabının işleyişi hakkında MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

Nominal değerinin altında ihraç edilen tahvil, senet vs. diğer menkul kıymetlerin nominal değeri ile satış fiyatı arasındaki farklardan gelecek döneme ait olanlar ve 408 Menkul Kıymetler İhraç Farkı Hesabından bu hesaba aktarılanlar bu hesabın borcuna, menkul kıymetin vadesine paralel olarak itfa edilmesi kaydıyla hesaplanan itfa tutarları, 66 Finansman Giderleri grubundaki hesaplar karşılığında bu hesaba alacak kaydedilir.

309 Diğer Mali Borçlar

Yukarıdaki hesapların hiç birinin kapsamına alınmayan mali borçların izlendiği hesaptır. Bu hesaba; borcun doğması halinde alacak, ödenmesi halinde borç kaydedilir.

İşleyişi: Bu hesaba, borcun doğması halinde alacak, ödenmesi halinde borç kaydedilir.

Diğer mali borçlar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Mali Borçlar hesap grubunda yer alan dövizli borçların da bilanço tarihindeki kurlar üzerinden gösterilmesi gerekmekte olup, kur değerlemesi yapılmamış bu tür borçların kur değerlemesi Banka Kredileri hesap grubunda belirtilen hususlar doğrultusunda yapılır.

3.3.3.2. Ticari Borçlar

İşletmenin ticari ilişkileri nedeniyle ortaya çıkan senetli ve senetsiz borçlarının kaydedildiği hesapları kapsar.

İşletmenin esas faaliyet konusu ile ilgili olarak ortaya çıkan her türlü mal ve kıymet alımlarından kaynaklanan, en fazla bir yıl içinde ödenmesi gereken senetli, senetsiz tüm borçlar, bu grupta yer alır.

TDHP'ye göre, 'Ticari Borçlar' aşağıdaki hesaplardan oluşur.

320 Satıcılar

321 Borç Senetleri

322 Borç Senetleri Reeskontu (-)

326 Alınan Depozito ve Teminatlar

329 Diğer Ticari Borçlar

320 Satıcılar

İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan vadesi bir yıldan az olan senetsiz borçları kapsar.

Bu hesabı satıcı kredileri olarak değerlendirmekte mümkün olup, 'kredi kolaylığı sunan firma açısından, satıcı kredileri bir bakıma satışı arttırma aracı olarak kullanılmaktadır.

Özellikle sermaye yapısı zayıf ve likidite sıkıntısı çeken, kredi kurumlarından borçlanmak için yeterli bir kredi değerliliğine sahip olmayan KOBİ işletmeleri tarafından sıkça kullanılmaktadır. Bu tür kredilerin teminatı firmanın ticari itibarıdır (Berk, 2005).

İşleyişi: Senetsiz borcun doğması ile bu hesaba alacak, ödenmesi halinde borç kaydedilir.

Satıcılar hesabının işleyişi Akdoğan ve Sevilengül'e göre detaylı olarak aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

Satıcılar hesabı, satış akdi hükümlerine ve koşullarına uygun olarak alışın gerçekleşmesi üzerine, satışa konu olan mal ve hizmet bedelleriyle bunlara ilişkin olarak işletme yerine satıcı tarafından ödenen giderler, anlaşma uyarınca hesaba yürütülen faizler ve satıcıya olan borç tutarını artıran diğer işlemler nedeniyle alacak kaydedilir. Hesap, satıcıya nakden ve hesap üzerinden yapılan ödemeler, satın alınan mallardan iadeler ve iskontolar ile satıcıya olan borcu azaltan diğer işlemler nedeniyle borçlanır. Ayrıca yabancı paralı bir borcun, değerlendirme kuru ile değerlendirilmesi dolayısıyla, Türk parası tutarının artması durumunda bu hesaba alacak, azalması durumunda borç yazılır.

Satıcılar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Bir yıldan uzun süreli olduğu tespit edilen ticari borçlar, Kısa Vadeli Ticari Borçlar hesap grubundan, Uzun Vadeli Ticari Borçlar hesap grubundaki ilgili hesaba aktarılır.
- Satıcılar hesabı içerisinde grup şirketlerine ait hesap bakiyelerinin bulunması halinde ilgili hesap bakiyeleri Bağlı Ortaklıklara Borçlar hesabına aktarılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda, firmanın Satıcılar hesabı içerisinde grup şirketlerine ait olduğu tespit edilen 70.000.– TL hesap bakiyesi Satıcılar hesabında çıkarılarak, Bağlı Ortaklıklara Borçlar (B.O.B.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
320	Satıcılar		270.000	320	Satıcılar		200.000
333	B.O.B.			333	B.O.B.		70.000

- Satıcılar hesabı içerisinde borç bakiyesi veren (Ters bakiye) cari hesaplara rastlanması durumunda, söz konusu tutar mal veya hizmet alımı ile ilgili ise Satıcılar hesabına ve Stoklar hesap grubundaki Verilen Sipariş Avansları hesabına, duran varlık alımıyla ilgili ise Maddi Duran Varlıklar hesap grubundaki Verilen Avanslar hesabına karşılıklı olarak eklenmelidir.

Aşağıdaki tabloda firma mali verilerinde Satıcılar hesabı içerisinde görülen 30.000.- TL tutarındaki borç bakiyesinin (ters bakiye) stok hesaplarından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu nedenle 30.000.- TL borç bakiyeleri (ters bakiye) Satıcılar hesabı ile Verilen Sipariş Avansları (V.S.A.) hesaplarına karşılıklı olarak eklenmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
159	V.S.A.	20.000		159	V.S.A.	50.000	
320	Satıcılar	30.000	270.000	320	Satıcılar		300.000

- Mal ve hizmet alımları ile ilgili dövizli borçları bulunan firmanın, bu hesap grubunda yer alan yabancı para cinsinden borçların.- TL karşılıklarının bilanço tarihindeki döviz satış kuru ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu kur değerlemesinin firmaca yapılmadığının belirlenmesi durumunda bu değerlendirme TCMB döviz satış kuru üzerinden Mali Tahlil ve istihbarat elemanı tarafından yapılır. Bilanço tarihi itibarıyla henüz satılmamış olması nedeniyle bilançoda yer alan stokların tedarikinde kullanılan dövizli borçlardan kaynaklanmış aleyhte kur farkları stoklara ve ticari borçlara eklenir. Söz konusu stokların satıldığı ve bilançoda yer almadığı belirlenmişse özkaynaklardan indirilir. Stoklar kısmen satılmış ise satılma oranına göre işlem yapılır.
- Satıcılar hesabında yer alan, alınan depozito ve teminatlar varsa ilgili bakiyeler vadelerine göre kısa veya uzun vadeli Alınan Depozito ve Teminatlar (ADT) hesabına aktarılır.

Aşağıdaki tabloda, firmanın satıcılar hesabında 20.000.- TL tutarındaki hesap bakiyesinin Alınan Depozito ve Teminatlar (A.D.T.) hesabından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu nedenle ilgili tutar Satıcılar hesabından düşülerek, Alınan Depozito ve Teminatlar (A.D.T.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
320	Satıcılar		270.000	320	Satıcılar		250.000

326	A.D.T.		20.000	326	A.D.T.		40.000
-----	--------	--	--------	-----	--------	--	--------

- Satıcılar hesabı içerisinde Faktoring borçlarının bulunması halinde ilgili bakiyeler Mali Borçlar içerisinde bulunan Diğer Mali Borçlar hesabına aktarılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda, Satıcılar hesabı içerisinde kaydedildiği görülen 120.000.– TL tutarlı hesap bakiyesinin Faktoring borçlarından kaynaklandığı tespit edilmiştir. İlgili hesap bakiyeleri Satıcılar hesabından çıkarılarak Diğer Mali Borçlar (D.M.B.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
309	D.M.B.		30.000	309	D.M.B.		130.000
320	Satıcılar		250.000	320	Satıcıları		150.000

321 Borç Senetleri

İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan bilanço düzenlenme tarihinde vadesine bir yıldan az bir süre kalmış ve senede bağlanmış olan ticari borçların izlendiği hesaptır. Ayrıca işletmenin keşide ettiği ileri tarihli çekler de bu hesapta izlenir.

İşleyişi: Borç senetleri tutarları bu hesaba alacak, ödenmesi halinde borç kaydedilir.

Borç Senetleri hesabının işleyişi Akdoğan ve Sevilengül'e göre detaylı olarak aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

Borç senetleri hesabı, işletmenin üçüncü kişilerden satın aldığı, asıl faaliyet konusu ile ilgili mal ve hizmetler karşılığında imzalanan bonolarla, işletme üzerine düzenlenmiş ve işletme tarafından 'kabul' edilmiş poliçelerin nominal tutarları üzerinden (yabancı paralı senetlerde Türk parası karşılığı üzerinden) alacak kaydedilir. Ticari borç senedinin, vadesinde işletme tarafından doğrudan veya banka aracılığı ile ödenmesi,

başka bir senetle değiştirilmesi veya herhangi bir nedenle senedin lehtarı ile anlaşarak iptal edilmesi gibi durumlarda hesap borçlanır.

Borç senetleri hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Grup içinde faaliyet gösteren firmaların grup içi fon alış verişleri dikkatle incelenmelidir Borç senetleri içerisinde firma ortaklarına veya grup şirketlerine olan ana faaliyet konusu dışında herhangi bir mal veya hizmet alımından kaynaklanmamış hesap bakiyelerine rastlanması halinde, ilgili bakiyeler vadeleri göz önünde bulundurulmak şartıyla Ortaklara Borçlar hesabına ya da Bağlı Ortaklara Borçlar hesabına aktarılmalıdır.
- Borç Senetleri hesabında işletmenin ana faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere mal ve malzeme alımından kaynaklı senetler yer almalıdır. Firmanın ana faaliyet dışındaki işlemlerden kaynaklı tutarların borç senetleri hesabına muhasebeleştirildiklerinin tespit edilmesi halinde ilgili tutarlar Diğer Çeşitli Borçlar hesabına aktarılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda firmanın borç senetleri hesabında kaydedilmiş olan 60.000.– TL tutarındaki hesap bakiyesinin firmanın ana faaliyet konusu dışında elde edildiğinin firma yetkilileri tarafından belirtilmeleri üzerine ilgili tutarlar Borç Senetlerinden çıkartılarak Diğer Çeşitli Borçlar (D.Ç.B.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
321	Brç. Sen.		380.000	321	Brç. Sen.		320.000
336	D.Ç.B.		20.000	336	D.Ç.B.		80.000

- Firma mali verileri içerisinde senetli borç ve alacaklara ilişkin olarak, farklı firmalardan senetli borç ve alacaklar karşılıklı mahsup edilmişse mahsup edilen tutarlar firma yetkililerinden alınan bilgiler doğrultusunda ilgili aktif ve pasif hesaplara ilave edilmelidir.
- Borç senetleri hesabı içerisinde müşterilerden alınan bağlantı senetleri yer alıyorsa ve aktifte karşılığı varsa mahsup yapılarak bilanço dışına çıkarılır.

322 Borç Senetleri Reeskontu (–)

Bilanço gününde, senetli borçların tasarruf değeri ile değerlemesini sağlamak üzere borç senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlenmesinde kullanılır.

İşleyişi: Borç Senetleri Reeskontu (–) hesabının işleyişi hakkında MSUGT’ne göre aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

Hesaplanan reeskont tutarları bu hesaba borç, ‘64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar’ grubundaki ‘642 Faiz Gelirleri’ hesabına alacak kaydedilir. Takip eden dönemde bu hesap ‘65 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar’ grubunun ‘652 Faiz Giderleri’ hesabına aktarılarak kapatılır.

Borç senetleri reeskontu (–) hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarım–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Borç senetleri ile ilgili olarak; hem borç hem de alacak senetleri için reeskont yapılmışsa; ilgili reeskont tutarları karşılıklı olarak mahsup edilir. Alacak senetlerine ilişkin reeskont tutarı borç senetlerine ilişkin reeskont tutarından daha yüksek ise fark pasifte uzun vadeli Diğer Ticari Borçlar hesabına; borç senetleri tutarı alacak senetlerinden daha ise aradaki fark aktifte uzun vadeli Diğer Ticari Alacaklar hesabına aktarılır.

326 Alınan Depozito ve Teminatlar

Üçüncü kişilerin belli bir işi yapmalarını, aldıkları bir değeri geri vermelerini sağlamak amacıyla ve belli sözleşmeler nedeniyle gerçekleşecek bir alacağın karşılığı olarak alınan depozito ve teminat niteliğindeki değerleri kapsar.

Bu hesaba sadece nakit olarak alınan değerler kaydedilir. Teminat olarak alınan ve aynı varlıklar olarak iade edilecek olan menkul kıymet, senet, emtia gibi kıymetler bu hesapta değil, Nazım Hesaplarda izlenir (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

İşleyişi: Alınan depozito ve teminatlar hesabına, borcun doğması halinde alacak, ödenmesi halinde ise borç kaydedilir.

329 Diğer Ticari Borçlar

Yukarıdaki hesapların hiç birinin kapsamına alınamayan ticari borçların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Bu hesaba, borcun dogması halinde alacak, ödenmesi halinde borç kaydedilir.

3.3.3.3. Diğer Borçlar

Bu hesap grubu; herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş ve en çok bir yıl içinde ödenmesi düşünülen borçların kaydedildiği hesapları kapsar.

TDHP'ye göre, Diğer Borçlar aşağıdaki hesaplardan oluşur.

331 Ortaklara Borçlar

332 İştiraklere Borçlar

333 Bağlı Ortaklıklara Borçlar

335 Personele Borçlar

336 Diğer Çeşitli Borçlar

337 Diğer Borç Senetleri Reeskontu (-)

331 Ortaklara Borçlar

İşletmenin, esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla ortaklara (ferdi işletmelerde işletme sahibine) borçlu bulunduğu ve bir yıl içinde ödenecek olan tutarların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Borcun dogması halinde hesaba alacak, ödenmesi halinde ise borç kaydedilir.

Ortaklara borçlar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Firma, şahıs şirketi ise (Adi Ortaklık, Kolektif Şirket ve Komandit Şirketlerde komandite ortak) işletme sahibinin veya ortakların firmadan süreklilik gösteren alacakları, örtülü sermaye niteliği taşıdığından özkaynaklara eklenir.

Aşağıdaki tabloda firmanın şahıs şirketi olması ve 180.000.- TL tutarlı Ortaklara Borçlar hesap bakiyesinin süreklilik gösteriyor olması nedeniyle ilgili tutarlar Ortaklara Borçlar hesabından çıkartılarak Diğer Sermaye Yedekleri (D.S.Y.) hesabına eklenmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
331	Ort. Brç.		180.000	331	Ort. Brç.		
529	D.S.Y.		90.000	529	D.S.Y.		270.000

- İncelenen firma sermaye şirketleri ise, süreklilik arz eden ve hareket görmeyen ortaklara borçlar Uzun Vadeli Ortaklara Borçlar hesabına aktarılır.
- Firma aktifinde kâra mahsuben ortaklarca firmadan çekilen fonlar söz konusu ise dönem kârının dağıtılmasına karar verilen kısmından (ilgili ortağın payına düşen kârdan fazla olmamak üzere) mahsup edilebilir.
- Sermaye şirketlerinde ortaklara dağıtılacak net temettü tutarı Kısa Vadeli Ortaklara Borçlar hesabında gösterilir.
- Faturasız işlemlerden kaynaklandığı tespit edilen Ortaklara Borçlar hesap bakiyesi ile ilgili olarak tutarı belirlenebilen faturası kesilmemiş satışların aktifte Stok hesaplarından, pasifte ise Ortaklara Borçlar hesabından karşılıklı olarak düşülmesi gerekmektedir.

Aşağıdaki tabloda, firmanın 50.000.- TL tutarındaki satışlarına fatura kesilmediği, bu nedenle stoklar hesabında ilgili tutar kadar bir fazlalık bulunmasına karşılık pasifte ise 50.000.- TL tutarındaki hesap bakiyesinin Ortaklara Borçlar hesabına kaydedildiği tespit edilmiştir. Bu nedenler faturasız işlemlerden kaynaklanan 50.000.- TL tutarındaki hesap bakiyesi Ticari Mallar hesabı ile karşılıklı olarak Ortaklara Borçlar hesaplarından düşülmüştür.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
153	Tic. Mal.	240.000		153	Tic. Mal.	190.000	
331	Ort. Borç		180.000	331	Ort. Borç.		130.000

- Uzun vadeli ortak tevdiatlarının cari yılda ortaklar tarafından çekilecek kısımları ilgili kısa vadeli hesaba aktarılır.
- Cari yılda sermaye artışına kullanıldığı kayıtlardan saptanan ortak fonları, incelenen yıllar içinde Sermaye hesabına aktarılmalıdır.
- Ayrıca sermaye artışı ile ilgili genel kurul kararı alınmış ve o yıl ortaklara kâr dağıtılmasına karar verilmiş ise, ortaklara ödenecek kâr payı tutarları sermaye artışı ile tekrar sermayeye döneceğinden borç olarak değil Özkaynak unsuru olarak değerlendirilir.
- Firmanın mali verilerinde görülen ortaklara borçlar hesap bakiyesinin yurtdışı bankalardan kullanılan kredilerden kaynaklandığının tespit edilmesi halinde ilgili hesap bakiyeleri Ortaklara Borçlar hesaplarında çıkartılarak, vadeleride göz önünde bulundurulmak suretiyle Mali Borçlar hesap grubun içindeki Bankalar hesaplarına aktarılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda, firma mali verilerinde görülen 180.000.– TL tutarlı Ortaklara Borçlar hesap bakiyesinin firma ortaklarının yurtdışı bankalardan kullanmış olduğu kredilerden kaynaklandığının tespit edilmesi halinde ilgili bakiyeler Ortaklara Borçlar hesabından çıkartılarak vadelerine göre Banka Kredileri (Bnk. Kr.) hesaplarına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
331-431	Ort. Bor.		200.000	331-431	Ort. Bor.		20.000
300-400	Bnk. Kr.		250.000	300-400	Bnk. Kr.		430.000

- Aynı ortaklarda oluşan Ortaklara Borçlar ve Ortaklardan Alacaklar hesap bakiyelerinin bulunması halinde işlemin mahiyetleri araştırılarak karşılıklı olarak arındırılır.
- Sermaye şirketlerinde firma ortaklarının devamlılık gösteren alacaklarının bulunması halinde bu hesap bakiyeleri işletme için uzun vadeli borç olarak değerlendirilmeli ve Uzun Vadeli Ortaklara Borçlar hesabına aktarılmalıdır.

332 İştiraklere Borçlar

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla iştiraklerine olan borçlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Bu hesaba; borcun doğması halinde alacak, ödenmesi halinde ise borç kaydedilir.

İştiraklere borçlar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- İştiraklere borçlar içerisinde, sermaye taahhüdü niteliğindeki borçlar varsa, Mali Duran Varlıklar hesap grubundaki ilgili hesaptan indirilir.

333 Bağlı Ortaklıklara Borçlar

İşletmenin; sermaye taahhüdünden borçları hariç olmak üzere faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla bağlı ortaklıklara olan borçlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Bu hesaba, borcun doğması halinde alacak, ödenmesi halinde ise borç kaydedilir.

Bağlı ortaklıklara borçlar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kayıt dışı işlemler veya faturası kesilmemiş satışlardan yapılan tahsilâtlar Bağlı Ortaklıklara Borçlar hesabına kaydedilmişse, belirlenebilen faturası kesilmemiş satış tutarı, stoklarındaki fiktifliğin giderilmesi için aktifte ilgili stok

hesaplarından, pasifte ise Bağlı Ortaklıklara Borçlar hesabından karşılıklı olarak düşülmelidir.

335 Personele Borçlar

İşletmenin personeline olan ve bir yıl içerisinde ödenmesi gereken çeşitli borçlarının izlendiği hesaptır.

Personelin tahakkuk edipte henüz ödenmeyen ücret, prim, ikramiye, nakdi sosyal yardımlar gibi istihkakları ile avansı aşan seyahat giderlerinin vb. alacaklarının personele ödeninceye kadar tutulduğu hesaptır (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

İşleyişi: Tahakkuk eden personele borçlar bu hesabın alacağına, ödenmesi halinde borcuna kaydedilir.

336 Diğer Çeşitli Borçlar

Ticari olmayıp yukarıdaki hesaplardan hiç birinin kapsamına girmeyen kısa vadeli çeşitli borçların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Bu hesaba, borcun doğması halinde alacak, ödenmesi halinde ise borç kaydedilir.

Diğer çeşitli borçlar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Diğer Çeşitli Borçlar içerisinde izlendiği tespit edilen, faaliyet konusu ile ilgili mal veya hizmet alımından kaynaklanmış borçlar vadelerine göre kısa veya uzun vadeli olmak üzere Ticari Borçlar hesap grubundaki ilgili hesaplara aktarılır.

337 Diğer Borç Senetleri Reeskontu (-)

Bilanço gününde, diğer borçlar grubundaki senetli borçların değerlemesini sağlamak amacı ile borç senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlendiği hesaptır.

Alacak karakterli bir hesap olup, hesaplarda izlenen senetli borçları bilanço günündeki değerine indirir. Hesap tüm grubu düzenleyici niteliktedir.

İşleyişi: Hesaplana reeskont tutarları bu hesaba borç, ‘642 Faiz Gelirleri’ hesabına gelir kaydedilir. İzleyen dönemde bu hesap ‘652 Reeskont Faiz Giderleri’ hesabına aktarılarak kapatılır.

3.3.3.4. Alınan Avanslar

Gerek satış sözleşmeleri dolayısıyla gerekse diğer nedenlerle, işletme tarafından üçüncü kişilerden alınan avansların izlendiği hesaptır.

TDHP’ye göre, ‘Alınan Avanslar’ aşağıdaki hesaplardan oluşur.

340 Alınan Sipariş Avansları

349 Alınan Diğer Avanslar

340 Alınan Sipariş Avansları

İşletmenin satış amacıyla gelecekte yapacağı (en geç bir yıl içinde) mal ve hizmet teslimleri ile ilgili olarak peşin tahsil ettiği tutarların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Firmanın ticari faaliyetlerinden kaynaklanan alınan avanslar bu hesabın alacağına, malın teslim edilmesi, hizmetin görülmesi halinde borcuna yazılır.

Alınan sipariş avansları hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Firmanın alınan avansları içerisinde, yapılacak işin veya teslim edilecek emtianın süresinin bir yıldan fazla olması halinde ilgili hesap bakiyeleri uzun vadeli Alınan Avanslar hesabına aktarılmalıdır.
- İnşaat taahhüt firmalarında, yıllara yaygın taahhüt işleri için alınmış avansların bir yıl içinde hak edişlerden mahsubu yapılacak tutarları, bu hesap içerisinde değerlendirilir. Fakat, bir yıldan uzun sürede hak edişlerden mahsubu yapılacak ise ilgili tutarlar uzun vadeli Alınan Avanslar hesabına aktarılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda, firmanın devam eden inşaat taahhüt işleri ile ilgili olarak almış olduğu avans tutarlarından 80.000.– TL’sinin bir yıldan daha fazla bir sürede hak edişlerinin yapılabileceği hakkında firma yetkililerinin beyanları bulunmakta olup, bu

doğrultuda ilgili hesap bakiyesi kısa vadeli Alınan Sipariş Avansları hesabından çıkartılarak, uzun vadeli Alınan Sipariş Avansları (A.S.A.) hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
340	A.S.A.		220.000	340	A.S.A		140.000
440	A.S.A.		30.000	440	A.S.A		110.000

- Alınan Sipariş Avanslarında izlenmekte olan ve gerçek bir nakit avans niteliği taşımayan tutarların tespit edilmesi halinde ilgili tutarlar, karşılığı ile birlikte bilanço dışına çıkarılır.
- Kat karşılığı veya yap-sat şeklinde inşaat işi yapan firmalarda, yapılmakta olan konut projelerinin satışı için alınan avanslar, projelerin tamamlanma sürelerinin de göz önünde bulundurulması ile uzun vadeli Alınan Avanslar hesabına aktarılır veya kısa vadeli Alınan Avanslar hesabında değerlendirilebilir.

349 Alınan Diğer Avanslar

Özel bölümünde tanımlanan avanslar dışında, işletmenin aldığı her türlü kısa vadeli avansların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: İşletmenin ticari faaliyetleri haricinde alınan avanslar bu hesabın alacağına, işlemin yerine getirilmesi halinde borcuna yazılır.

3.3.3.5. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hak edişleri

Bu grup, yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri yapan işletmelerin üstlendikleri işlerden, gerçekleştirdikleri kısım karşılığında aldıkları hak edişlerin izlendiği hesapları kapsar.

TDHP'ye göre, 'Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hak edişleri' aşağıdaki hesaplardan oluşur.

350 Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hak ediş Bedelleri

358 Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme Hesabı

350 Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hak Ediş Bedelleri

İşletmenin üstlendiği yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinden, tamamladıkları kısımlar için düzenlenen hak ediş bedellerinin izlendiği hesaplardır. Bu hesaplar ‘170–178’ hesaplara paralel olarak düzenlenir.

Akdoğan ve Sevilengül’e göre Yıllara Yaygın İnşaat Ve Onarım Hak Ediş Bedelleri hesaplarının çalışma şekilleri aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Mevcut uygulamada, yıllara yaygın inşaat ve onarım sözleşmelerine ilişkin gerek maliyet bedelleri gerekse hak ediş bedelleri VUK’nın öngördüğü ‘kârın işin tamamlanmasında ölçülmesi’ esasına göre muhasebeleştirilmektedir. Geçici kabul yapıncaya kadar katlanılan maliyetler 17. Grupta biriktirilirken, alınan hak ediş tutarları da bu hesaplarda biriktirilmektedir. Geçici kabulde işin tamamlandığı kabul edilerek, 17. Gruptaki maliyetler, Satılan Hizmet Maliyeti hesabına, 35. Gruptaki alınan hak ediş bedelleri ise Yurt içi/Yurt Dışı Satış hesaplarına aktarılarak eşleştirilmekte ve kâr veya zarar hesaplanmaktadır.

TMS 11–İnşaat Sözleşmeleri Standardına göre:

Maliyetler ve hak ediş bedelleri, ‘işin tamamlanma yüzdesine göre’ sonuç hesaplarına aktarılmaktadır. Böylece dönemsellik ilkesine uyum sağlanmakta ve her dönemin gelir ve giderleri ölçülerek eşleştirilmektedir.

İşleyişi: MSUGT’ne göre Yıllara Yaygın İnşaat Ve Onarım Hak Ediş Bedelleri hesaplarının işleyişleri aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri ile ilgili olarak düzenlenen ve işveren tarafından onaylanan hak ediş bedelleri bu hesaplara alacak olarak yazılır. İşin geçici kabulü yapıldığında, bu hesaplardaki hak ediş bedelleri, ilgili satış hesaplarının alacağı karşılığında bu hesaplara borç kaydedilir.

Yıllara yaygın inşaat ve onarım hak edişleri hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Hak edişler, hak edişe konu olan Yıllara Yaygın inşaat ve Onarım Maliyetlerinden mahsup edilir ve hak ediş lehine oluşan fark, Hak ediş–Harcama Farkı hesabında değerlendirilir.

- Hak edişler içerisinde firma tarafından düzenlenmiş ancak işveren kurum tarafından ilgili tarih itibariyle onaylanmamış hak ediş bedelleri tespit edilirse, aktifteki karşılığında mahsup edilir.

358 Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme Hesabı

Bu hesap, 697–Yıllara Yaygın inşaat Enflasyon Düzeltme Hesabının alacak kalanının aktararak proje bazında açılacak tali hesaplar düzeyinde izlendiği hesaptır.

İşleyişi: MSUGT’ne göre Yıllara Yaygın İnşaat Ve Onarım Hak Ediş Bedelleri hesaplarının işleyişleri aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

‘697–Yıllara Yaygın inşaat Enflasyon Düzeltme’ hesabının alacak kalanı dönem sonlarında söz konusu hesabın borcuna karşılık bu hesabın alacağına alınarak geçici kabule kadar bu hesapta bekletilir. Geçici kabul yapıldığında o projeye ilişkin tutar bu hesaptan ‘648–Enflasyon Düzeltmesi Kârları’ hesabına aktarılır.

3.3.3.6. Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler

İşletmenin ekonomik faaliyetlerde bulunmasının sonucu olarak ilgili mali mevzuat uyarınca, mükellef veya sorumlu sıfatıyla kendisine, personeline ve üçüncü kişilere ilişkin olarak ödeyeceği vergi, resim, harç ve fonların izlendiği hesaptır.

TDHP’ye göre, Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler aşağıdaki hesaplardan oluşur.

360 Ödenecek Vergi ve Fonlar

361 Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri

368 Vadesi Geçmiş Ertelenmiş Veya Taksitlendirilmiş Vergi ve Diğer Yükümlülükler

369 Ödenecek Diğer Yükümlülükler

360 Ödenecek Vergi ve Fonlar

İşletmenin ekonomik faaliyetlerde bulunmasının sonucu ilgili mali mevzuat uyarınca mükellef veya sorumlu sıfatıyla işletmenin kendisine, personeline ve üçüncü kişilere ilişkin olarak ödenmesi gereken vergi, resim, harç ve fonların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Vergi, resim, harçların tahakkuk ettirilmesini gerektiren olaylar ve işlemler ortaya çıktıkça anılan hesaplar alacak kaydedilir, ödemeler yapıldıkça borç kaydedilir.

Ödenecek vergi ve fonlar hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Geçmiş dönemlere ait vergi borçlarının bulunması ve ilgili vergi borçlarının bir yıl içerisinde ödeneceğinin tespit edilmesi halinde ilgili bakiyeler, Vadesi Geçmiş, Ertelenmiş Veya Taksitlendirilmiş Vergi ve Diğer Yükümlülükler hesabına aktarılır.
- Bir yıldan daha uzun sürede ödenecek ertelenmiş veya takside bağlanmış vergiler varsa, bunlar Kamuya Olan Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Borçlar hesabına aktarılır.

361 Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri

Ödenecek Sosyal güvenlik Kesintileri hesabı MSUGT’ne göre aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

İşletmenin, personelin hak edişlerinden sosyal güvenlik mevzuatı hükümlerine göre kesintiye tabi tutmakla yükümlü bulunduğu, personele ait emeklilik keseneği ve sigorta primleri ile bunlara ilişkin işveren katılma payları ve işverence sosyal güvenlik kuruluşlarına ödenecek diğer yükümlülüklerin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Kesintiler yapıldıkça bu hesap alacak kaydedilir, ödemeler yapıldıkça borçlandırılır.

Ödenecek sosyal güvenlik kesintileri hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Geçmiş dönemlere ait ödenecek sosyal güvenlik kesintilerinin bulunması ve ilgili vergi borçlarının bir yıl içerisinde ödeneceğinin tespit edilmesi halinde ilgili hesap bakiyeleri, Vadesi Geçmiş, Ertelenmiş Veya Taksitlendirilmiş Vergi ve Diğer Yükümlülükler hesabına aktarılır.
- Bir yıldan daha uzun sürede ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri varsa, bunlar 438. Kamuya Olan Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Borçlar hesabına aktarılır.

368 Vadesi Geçmiş Ertelenmiş Veya Taksitlendirilmiş Vergi ve Diğer Yükümlülükler

Kanuni süresi içerisinde ödenmeyen vergi ve yükümlülükler ile erteleme ve taksitlendirme süresi bilanço tarihinde bir yıldan az olan vergi ve yükümlülükleri kapsar.

İşleyişi: Vadesi Geçmiş Ertelenmiş Veya Taksitlendirilmiş Vergi ve Diğer Yükümlülükler hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Vadelerinde ödenemeyen vergi ve diğer yükümlülüklerle erteleme veya taksitlendirme süresi bir yıldan az olanlar ile vadesi bir yılın altına düştüğü için 438 nolu hesaptan bu hesaba aktarılanlar, hesabın alacağına kaydedilir. Ödenmeleri halinde hesaba borç kaydedilir. Ancak, vadesi geçmiş vergi ve diğer yükümlülüklerde erteleme veya taksite bağlama süresi bir yılı aşanlar bu hesabın borcu karşılığında '438. Kamuya Olan Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Borçlar' hesabına aktarılır.

Vadesi geçmiş ertelenmiş veya taksitlendirilmiş vergi ve diğer yükümlülükler hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Vadesi geçmiş vergi ve diğer yükümlülüklerde erteleme veya taksite bağlama süresi bir yılı aşanlar bu hesabın borcu karşılığında Kamuya Olan Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Borçlar hesabına aktarılır.

369 Ödenecek Diğer Yükümlülükler

Özel bölümlerinde tanımlananlar dışında kalan yükümlülüklerin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Tahakkuk ettirilmesini gerektiren olaylar ve işlemler ortaya çıktıkça anılan hesaplar alacak kaydedilir, ödemeler yapıldıkça borçlanır.

3.3.3.7. Borç ve Gider Karşılıkları

Borç ve Gider Karşılıkları hesabı MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Bilanço tarihinde belirgin olarak ortaya çıkan ancak tutarının ne olacağı kesin olarak bilinmeyen veya tutarı bilinmekle birlikte ne zaman tahakkuk edeceği bilinmeyen kısa vadeli borçlar veya giderler için ayrılan karşılıkların izlendiği hesap grubudur. Bu grupta yer alan karşılık hesapları aktif düzenleyici nitelikte değildir.

TDHP'ye göre, Borç ve Gider Karşılıkları aşağıdaki hesaplardan oluşur.

370 Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları

371 Dönem Kârının Peşin Ödenen Vergi ve Diğer Yükümlülükleri (–)

372 Kıdem Tazminatı Karşılığı

373 Maliyet Giderleri Karşılığı

379 Diğer Borç ve Gider Karşılıkları

370 Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları

Dönem kârı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisi, diğer vergi ve kesintiler, fonlar ve benzeri diğer yükümlülükler için ayrılan karşılıkların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Dönem Karı Veri ve Diğer Yasal Yükümlülükler Karşılıkları hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Dönem kârı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisi ve yasal yükümlülükler, dönem kârı hesabının borcu karşılığında bu hesaba alacak kaydedilir. Vergi tahakkukunun kesinleşmesi durumunda borç kaydı suretiyle hesap kapatılır ve ilgili tutar '371. Dönem Kârının Peşin Ödenen Vergi ve Diğer Yükümlülükleri' ile mahsup edilerek kalan tutar '360. Ödenecek Vergi ve Fonlar' hesabına aktarılır.

371 Dönem Kârının Peşin Ödenen Vergi ve Diğer Yükümlülükleri (–)

Mevzuat gereğince peşin ödenen gelir ve kurumlar vergisi ile diğer yükümlülüklerin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Dönem Kârının Peşin Ödenen Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükleri hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıklarından indirilmek üzere, “193. Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar” hesabından yapılan aktarmalar bu hesabın borcuna, 193 nolu hesabın alacağına kaydedilir. Tahakkuk eden tutarlar ve gelir vergisinden mahsup edilen tutarlar ise bu hesaba alacak kaydedilir.

372 Kıdem Tazminatı Karşılığı

Bu hesapta, belirlenecek esaslar çerçevesinde ayrılan ve bir yıl içinde ödeneceği öngörülen kıdem tazminatları karşılıkları izlenir.

İşleyişi: 472. Kıdem Tazminatı Karşılığı Hesabından yukarıda yapılan tanım çerçevesinde yapılan aktarmalar bu hesaba alacak, ödenmesi halinde ise borç kaydedilir.

Kıdem tazminatı karşılığı hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarmaların arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Birikimli olarak hesaplanan kıdem tazminatları, bilançoda Kıdem Tazminatları Karşılığı hesabında, ilgili hesap dönemine ilişkin kısmı ise Gelir Tablosu hesaplarından Genel Yönetim Giderleri hesaplarında raporlanmalıdır. Geçmiş yıllarda kıdem tazminatı ayrılmamasından kaynaklanan farkın bulunması halinde, ilgili tutarlar Geçmiş Yıllar Kârlarından indirilmek ya da Geçmiş Yıl Zararı oluşturmak suretiyle, Özkaynaklardan düşülmelidir.

373 Maliyet Giderleri Karşılığı

Aylık maliyetlerin belirlenmesinde, gelecek aylarda kesin tahakkuku yapılacak giderlerle aylık maliyetlere pay verilmesinde, tamir–bakım, ikramiyeler, finansman giderleri vb. giderlere ilişkin tahmini gider karşılıklarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Aylık maliyetlere yüklenen tahmini gider karşılıkları bu hesaba alacak bu giderlerin kesin tutarları belli olduğunda ise bu hesaba borç kaydedilir.

Maliyet giderleri karşılığı hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Maliyet Giderleri Karşılığı hesabında kullanılan krediler karşılığı hesaplanan faiz ve kur farkı gider karşılığına rastlanması halinde, kredinin vadesine göre kısa veya uzun vadeli Banka Kredileri hesaplarına aktarılmalıdır.
- Maliyet Giderleri Karşılığı hesabında; amortisman gider karşılıklarına rastlanıyor ise ilgili hesap bakiyeleri bu hesaptan çıkarılarak Aktif’te ilgili Birikmiş Amortismanlar hesabına eklenmesi gerekmektedir.
- Maliyet Giderleri Karşılığı hesabında işçilik ve personel ücret tahakkukları yer almaktaysa, Kısa Vadeli Diğer Borçlar içerisinde yer alan Personele Borçlar hesabına aktarılması gerekmektedir.

379 Diğer Borç ve Gider Karşılıkları

Kısa vadeli diğer borç ve gider karşılıklarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Bu grubun yukarıda belirtilen hesaplar içinde yer almayan ve önemlilik kavramına göre de ayrı ayrı hesaplarda izlenmesi mümkün olmayan borç ve gider karşılıkları bu hesaba alacak, ödenmeleri halinde de borç kaydedilir.

3.3.3.8. Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları

Bu hesap grubu, içinde bulunulan dönemde ortaya çıkan ancak gelecek aylara ait gelirler ile faaliyet dönemine ait olup ödenmesi gelecek aylarda yapılacak giderlerden oluşur.

TDHP’ye göre, Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları aşağıdaki hesaplardan oluşur.

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler

381 Gider Tahakkukları

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler

Gelecek bilanço dönemlerine ait peşin tahsil olunan gelirlerin bir yıldan kısa süreye ait kısımlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Peşin tahsil olunan gelirler bu hesabın alacağına kaydedilir. Ait olduğu dönemde ilgili gelir hesaplarına devredilir.

381 Gider Tahakkukları

Gider tahakkukları, bilançonun düzenlendiği döneme ilişkin olup kesinlikle belgeye dayalı olan ancak ödenmesi gelecek döneme kalan giderlerin tahakkuk ettirilmesi sonucu oluşan çeşitli gider tahakkukları hesabından oluşur.

Dönemsellik ilkesine göre, gerek gider tahakkukları gerekse peşin tahsil edilen gelirleri dönem ayırıcı işlemler sonucu kullanılan hesaplardır. Böylece bilanço kârı bu döneme ilişkin işlemlerden oluşur (Akdoğan & Tenker, 2010).

İşleyişi: Yapılan tahakkuklar ilgili gider ve zarar hesaplarına borç, bu hesaba alacak, yapılan ödemeler borç kaydedilir.

Gider tahakkukları hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Ödemesi gelecek yıllarda yapılacak olan gider tahakkuklarının, Kısa Vadeli Gider Tahakkukları hesabında gösterilmesi durumunda, ilgili tutar Uzun Vadeli Gider Tahakkukları hesabına aktarılır.
- Gider Tahakkukları hesabında, kredilere ilişkin tahakkuk eden faiz giderlerine rastlanması durumunda, firma kayıtlarında yer alan banka kredileri toplamı ile Memzuc bilgilerinin denkliğini sağlamak amacıyla kısa vadeli banka kredileri hesabına aktarılır. Kur farkı tahakkukları da esas borcun mahiyetine göre Banka Kredileri, Ticari Borçlar veya Diğer borçlar hesaplarına aktarılır.
- Gider Tahakkukları hesabında, personel, Sosyal Güvenlik Kurumu ve benzeri ile ilgili önemli tutarda tahakkuk bulunuyorsa nedenleri araştırılır. Bu tutarların

ödeme süresi geçmiş borçlar olduğunun anlaşılması halinde ilgili tutarlar Diğer Çeşitli Borçlar hesabına aktarılır.

3.3.3.9. Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

Özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan diğer kısa vadeli yabancı kaynaklar bu grupta yer alır.

TDHP'ye göre, Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar aşağıdaki hesaplardan oluşur.

391 Hesaplanan Katma Değer Vergisi

392 Diğer Katma Değer Vergisi

393 Merkez ve Şubeler Cari Hesabı

397 Sayım ve Tesellüm Fazlaları

399 Diğer Çeşitli Yabancı Kaynaklar

391 Hesaplanan Katma Değer Vergisi

Hesaplanan katma değer vergisi hesabı, teslim edilen mal veya ifa edilen hizmetler üzerinden hesaplanan Katma Değer Vergisi ile işlemi gerçekleşmeyen ya da işleminden vazgeçilen mal ve hizmetlere ilişkin katma değer vergisinin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Hesaplanan Katma Değer Vergisi hesabı MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Hesaplanan katma değer vergisi bu hesaba alacak kaydedilir. Düzeltmeler bu hesaba borç kaydedilir. Vergilendirme dönemi itibariyle bu hesabın bakiyesi, '191 İndirilecek KDV' ve/veya '190 Devreden KDV' hesapları ile karşılaştırılır. Yapılan karşılaştırmada bu hesabın bakiyesi '191 İndirilecek KDV' ve/veya '190 Devreden KDV' hesaplarının bakiyesinden fazla olduğu takdirde vadesinde ödenmek üzere '360 Ödenecek Vergi ve Fonlar' hesabına aktarılarak kapatılır.

Hesaplanan KDV hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Hesaplanan KDV hesapları aktifteki ilgili KDV hesaplarından mahsup edilir.

392 Diğer Katma Değer Vergisi

Bu hesap; teşvikli yatırım mallarının ithalinden doğan ve ertelenen Katma Değer Vergisi ve ihraç kaydıyla satış nedeniyle ertelenen ve terkin edilecek Katma Değer Vergisi gibi ihtiyaca göre bölümlenir.

İşleyişi: Diğer Katma Değer Vergisi hesabı MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Teşvikli yatırım mallarının ithalinde gümrük idareleri tarafından tarh ve tahakkuk ettirilerek ertelenen katma değer vergisi, aktifteki ilgili hesabın borcu mukabili bu hesaba alacak, mevzuat gereği yapılacak terkin sonunda aktifteki ilgili hesabın alacağı karşılığı bu hesaba borç kaydedilmek suretiyle işlem görür.

Yatırım teşvik belgelerinde öngörüldüğü şekilde gerçekleşmemesi halinde ertelenen katma değer vergisi bu hesaba borç, ödenmek üzere pasifteki tahakkuk hesabına alacak kaydedilir.

Vergi dairesince tecil olunan katma değer vergisi '391. Hesaplanan Katma Değer Vergisi' hesabının borcu mukabili bu hesaba alacak, mevzuat gereği yapılacak terkin sonucunda borçlusunun alacağı mukabili bu hesaba borç kaydedilir. İhracatın gerçekleşmemesi halinde ise, tecil olunan katma değer vergisi '391. Hesaplanan Katma Değer Vergisi' hesabının alacağı mukabili bu hesaba borç kaydedilir.

Diğer KDV hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Diğer KDV hesapları aktifteki ilgili KDV hesaplarından mahsup edilir.

393 Merkez ve Şubeler Cari Hesabı

Merkezin şubelerle, şubelerin merkezle veya kendi aralarındaki borç ve alacak ilişkilerinin izlendiği borçlu ve alacaklı olarak çalışan hesaptır. Bu hesap dönem içinde kullanılır, füzyon da kapatılır.

İşleyişi: Merkezin şubelerden, şubelerin diğer şubelerden veya merkezden olan alacakları bu hesaba borç, borçları da alacak kaydedilir.

Merkez ve şubeler cari hesabı ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Merkez ve Şubeler Cari Hesabı, ara dönemlerde kullanılmakta ve yıl sonlarında merkez ile şubelerinin finansal tabloları konsolide edilerek kapatılmaktadır. Söz konusu hesap kapatılmamışsa, karşılıklı (aynı şubeye ait olması kaydıyla) mahsup edilir. Ancak, serbest bölgelerde veya yurtdışında şubesi veya irtibat bürosu, şantiyesi, temsilciliği vb. bulunan işletmelerde yılsonu kesin bilânçolarda da söz konusu hesapta bakiye bulunabilmektedir. Söz konusu bakiye, ödeme zamanı ve hareket görüp görmediği göz önüne alınarak kısa veya uzun vadeli Diğer Borçlar hesap grubundaki Bağlı Ortaklıklara Borçlar hesabına, mal veya hizmet alımından kaynaklanmışsa Ticari Borçlar hesap grubundaki ilgili hesaba aktarılır.

397 Sayım ve Tesellüm Fazlaları

Yapılan sayımlar ve teslim alınan varlıklarda meydana gelen fazlalıklar, nedeni ortaya çıkıncaya veya gerekli araştırma tamamlanıncaya kadar bu hesap içinde izlenir.

İşleyişi: Sayım ve Tesellüm Fazlaları hesabı MSUGT’ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Kasa sayım fazlasının tespitinde kasa hesabı borcu karşılığında bu hesaba alacak kaydedilir. Belgelerine dayanarak üçüncü şahıslara ödenmesi gereken kasa fazlaları bu hesabın borcuna kaydedilir. Bu hesaptaki kalıntıdan bekleme süresini dolduranlar ‘671. Önceki Dönem Gelir ve Kârlar’ hesabı alacağına aktarılır.

Stok sayım fazlalarının tespitinde, emsal değeri üzerinden bu hesaba alacak, ilgili stok hesabına borç yazılır. Sayım dönemi içinde normal olduğu belgelenen fazlalar ilgili maliyet hesapları karşılığında bu hesaba borç kayıt edilir.

Maddi duran varlık fazlasının tespitinde, fazlalar emsal değerleriyle ilgili duran varlık hesabı karşılığında bu hesaba alacak yazılır, sayım dönemi içinde kâr kaydı gerektiği belgelenenler ‘679. Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar’ hesabı karşılığında bu hesaba borç yazılır.

399 Diğer Çeşitli Yabancı Kaynaklar

Bu hesap grubu içinde sayılanların dışında kalan diğer çeşitli kısa vadeli yabancı kaynakların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Yukarıda ki hesaplar dışında oluşan diğer yabancı kaynaklar bu hesabın alacağına, ödemeler ise borcuna yazılır.

3.3.4. Pasif Hesaplardan Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Hesaplarının Tanımı, İşleyişi ve Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri

Kredi kurumlarından, sermaye piyasasından ve işletmenin ilişkide bulunduğu üçüncü kişilerden sağlanan ve bir yıldan fazla vadeli olan işletme borçlarını kapsar.

Uzun vadeli borçlar, yatırımların finanse edilmesi, işletme sermayesinde artış sağlanması ve kısa vadeli borçların karşılanması amacıyla başvuru bir kaynak olması itibarıyla büyük bir önem taşır.

Yatırımların kısa vadeli borçla finanse edilmesi, işletmeyi çok kısa bir süre sonra likidite sorunları ile karşı karşıya bırakabilecektir. Hatta bu durum işletmeyi tasfiye sürecine kadar götürebilir. Yatırımların uzun vadeli borçla veya öz sermaye ile finanse edilmesi gerekir. Bu esas, finansmanda uygunluk ilkesi olarak adlandırılır (İş Bankası, 2005).

Tekdüzen Hesap Planı'na göre, Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar grubu aşağıdaki hesaplardan oluşmaktadır.

4 Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

40 Mali Borçlar

41

42 Ticari Borçlar

43 Diğer Borçlar

44 Alınan Avanslar

45

46

47 Borç ve Gider Karşılıkları

48 Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları

49 Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

Çalışmada ‘Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar ’da yer alan ana ve alt hesapları ayrı ayrı tanımladıktan, işleyişleri hakkında bilgi verdikten sonra yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri hesap grupları bazında detaylı bir şekilde anlatılacaktır.

3.3.4.1. Mali Borçlar

Bilanço tarihi itibariyle vadesine bir yıldan fazla süre kalmış bulunan, banka ve diğer finans kuruluşlarından alınan krediler ile işletmece borçlanma amacıyla ihraç edilmiş menkul değerler bu hesap grubunda yer alır.

TDHP’ye göre, Uzun Vadeli Mali Borçlar aşağıdaki hesaplardan oluşur.

400 Banka Kredileri

401 Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar

402 Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri (–)

405 Çıkarılmış Tahviller

407 Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler

408 Menkul Kıymetler İhraç Farkı (–)

409 Diğer Mali Borçlar

400 Banka Kredileri

Banka ve diğer finans kuruluşlarından alınan uzun vadeli kredilerin yer aldığı hesaptır. Hesap kullanılan nakdi kredileri içerir. Gayri nakdi kredi (teminat mektubu, kabul kredisi gibi) tutarlar ise Nazım Hesaplarda izlenir.

İşleyişi: Banka Kredileri hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Alınan uzun vadeli krediler bu hesaba alacak, ödenmeleri halinde borç kaydedilir. Bilanço tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenecek anapara taksitleri ile vadesi bir yıla düşen tutarlar 303. Uzun Vadeli Kredilerin Anapara Taksitleri ve Faizleri Hesabının alacağına aktarılmak suretiyle bu hesaba borç kaydedilir.

401 Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar

Bu hesap, kiracıların finansal kiralama yapanlara olan ve vadesi 1 yılı aşan borçlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Finansal kiralama sözleşme tutarı bu hesaba alacak, finansal kiralamaya konu olan ilgili varlık hesabına kira ödemelerinin bugünkü değeri ile borç ve bu iki tutar arasındaki fark da 402–Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri hesabına borç kaydedilir. Dönemsellik varsayımına uygun olarak dönem sonlarında, izleyen dönemi ilgilendiren tutar; 301–Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar hesabına alacak, bu hesaba borç kaydedilir.

402 Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri (–)

Finansal kiralamanın yapıldığı tarihte kiralama işlemlerinden doğan ve vadesi bir yılı aşan borçlar ile kiralanan varlığa ilişkin kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki farkı gösteren henüz ödenmemiş finansal kiralama borçlanma maliyetlerinin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Finansal kiralama sözleşme tutarı ile finansal kiralamaya konu olan varlığa ilişkin kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki fark Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri olarak bu hesaba borç kaydedilir. Kiralama sözleşmesine uygun olarak tamamlanana ve her dönem sonunda izleyen döneme ilişkin tutar ‘302–Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri’ hesabına borç, bu hesaba alacak kaydedilir.

405 Çıkarılmış Tahviller

Anonim şirketlerde, Sermaye Piyasası kanununa ve bu kanunla ilgili tebliğlere uygun olarak tahvil karşılığı borçlanabilir. Genel olarak tahviller geri ödeme süresi bir yıldan uzun olan borç senetleridir (Başoğlu, Ceylan, & Parasız, 2009). Bunun için uzun vadeli borç olarak adlandırılır. Çıkarılmış tahviller nominal değerleri ile mali borçlar içinde yer alır.

İşleyişi: Çıkarılmış Tahviller hesabının işleyişi MSUGT’ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Çıkarılmış tahviller nominal bedelleri ile bu hesaba alacak kaydedilir. Bilanço tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenecek tahvil, anapara borç ve taksitleri bilanço dönemlerinde ‘304. Tahvil Anapara, Borç, Taksit ve Faizleri’ hesabına aktarılmak suretiyle bu hesaba borç kaydedilir.

407 Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler

İşletmece çıkarılmış katılma intifa senedi dışındaki vadeleri bir yıldan uzun olan diğer menkul değerler bu hesapta yer alır.

Yukarıdaki hesaplarda tanımlanmış menkul kıymetler dışında kalan çıkarılmış diğer menkul kıymetler bu hesapta izlenir.

İşletmece çıkarılmış katılma intifa senetleri ve özkaynak niteliğindeki diğer menkul kıymetler bu hesapta yer almaz.

Ortakların ‘Katılma intifa Senedi’ ihraç etmeleri halinde, ‘Katılma İntifa Senedi Sermayesi’ özkaynaklar grubunda ‘Sermaye’ hesabının altında, ‘Geri Satın Alınan Katılma İntifa Senetleri’ ise dönen varlıklarda menkul kıymetler hesap grubu içinde gösterilir.

İşleyişi: Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Yukarıda tanımlananlar dışında çıkarılmış diğer menkul kıymetler nominal bedelle bu hesaba alacak kaydedilir. Bilanço tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenecek tahvil anapara borç ve taksitleri bilanço dönemlerinde 306. Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler Hesabına aktarılmak suretiyle bu hesaba borç kaydedilir.

408 Menkul Kıymetler İhraç Farkı (-)

Nominal değerinin altında ihraç edilen tahvil, senet ve diğer menkul kıymetlerin nominal değerleri ile satış fiyatı arasındaki farkın gelecek yıllara ait olan kısmı bu hesapta izlenir.

İşleyişi: Menkul Kıymetler İhraç Farkı (-) hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Nominal değerinin altında ihraç edilen tahvil, senet ve diğer menkul kıymetlerin nominal değeri ile satış fiyatı arasındaki fark bu hesabın borcuna kaydedilir. Bu satış farklarında gelecek dönemde itfa edilecek kısmı bilanço tarihinde '308. Menkul Kıymetler İhraç Farkı' hesabına aktarılarak bu hesaba alacak kaydedilir.

409 Diğer Mali Borçlar

Yukarıdaki hesapların hiçbirine girmeyen değerler bu başlık altında toplanır.

İşleyişi: Bu hesaba, borcun doğması halinde alacak, ödenmesi halinde borç kaydedilir.

Uzun vadeli mali borçlar hesap grubu ile ilgili olarak yapılabilecek aktarım-arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Banka kredilerinde bilanço tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenecek anapara taksitleri ile vadesi bir yıla düşen tutarlar Uzun Vadeli Kredilerin Anapara Taksitleri ve Faizleri hesabına aktarılır.
- Bilanço tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenecek tahvil, anapara, borç ve taksitleri, bilanço dönemlerinde kısa vadeli yabancı kaynak grubunda yer alan

tahvil, anapara, borç, taksit ve faizleri hesabına aktarılır (Akdoğan & Tenker, 2010).

3.3.4.2. Ticari Borçlar

Bu hesapta işletmenin esas faaliyetiyle ilgili olan ticari mal, hammadde, malzeme vb. alımlarından kaynaklanan ve vadeleri 1 yılı aşan senetli ve senetsiz borçlar izlenir.

TDHP'ye göre, 'Uzun Vadeli Ticari Borçlar' aşağıdaki hesaplardan oluşur.

420 Satıcılar

421 Borç Senetleri

422 Borç Senetleri Reeskontu (-)

426 Alınan Depozito ve Teminatlar

429 Diğer Ticari Borçlar

420 Satıcılar

İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan vadelerine bir yıldan fazla süre bulunan senetsiz borçların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Senetsiz ticari borcun doğması ile bu hesaba alacak kaydedilir. Bilanço çıkarma dönemlerinde vadeleri bir yılın altına düşenler ve ödeme yapılarak kapatılan bakiyeler borç kaydedilir.

421 Borç Senetleri

İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan vadelerine bir yıldan fazla süre bulunan senetli borçlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Borç senetleri tutarları bu hesaba alacak bilanço tarihinde vadeleri bir yılın altına düşen senetli borçlar ile ödenen borç senetleri bakiyeleri ise borç kaydedilir.

422 Borç Senetleri Reeskontu (-)

Bilanço gününde, senetli borçların tasarruf değeriyle değerlendirilmesini sağlamak üzere, borç senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlenmesinde kullanılır. Borç senetleri için ayrılan reeskont tutarları, Borç Senetleri hesabının altında bir indirim hesabı olarak gösterilir.

İşleyişi: Borç Senetleri Reeskontu (-) hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Hesaplanan reeskont tutarları bu hesaba borç, '64. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar' grubundaki '642. Faiz Gelirleri' hesabına alacak kaydedilir. İzleyen dönemde bu hesap, '65. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar' grubunun '652. Reeskont Faiz Giderleri' hesabına aktararak kapatılır.

426 Alınan Depozito ve Teminatlar

326. Alınan Depozito ve Teminatlar hesabında alış amaçları belirtilen depozito ve teminattan vadeleri bir yıldan fazla olan kısımları bu hesap kapsamına girer.

Bu hesaba sadece nakit olarak alınan değerler kaydedilir. Teminat olarak alınan menkul kıymet, borç senedi, emtia gibi kıymetler Nazım Hesaplarda izlenir.

İşleyişi: Alınan depozito ve teminatlar bu hesabın alacağına, geri verilenler veya hesaba sayılanlarla, geri verilmemiş bilanço gününde vadeleri bir yılın altına düşenler bu hesabın borcuna yazılarak, Alınan Depozito ve Teminatlar hesabına aktararak kapatılır.

429 Diğer Ticari Borçlar

Yukarıdaki hesapların hiç birinin kapsamına alınamayan bir yılı aşan ticari borçların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Bu hesaba borcun doğması halinde alacak, vadesi bir yılın altına düşenler ise borç kaydedilir.

Uzun vadeli ticari borçlar hesap grubu ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Firmanın uzun vadeli satıcılar hesabında grup firmalarına ait ticari nitelikte olmayan bakiyelerin bulunması durumunda ilgili bakiyeler vadeleri dikkate alınarak Bağlı Ortaklıklara Borçlar hesabına alınmalıdır. Konsolide çalışmaya dâhil edilmeyen grup firmalarına ait bakiyelerin bulunması halinde ise ilgili bakiyeler vadeleri dikkate alınarak İştiraklere Borçlar hesabına alınması gerekmektedir.

Aşağıdaki tabloda, firmanın uzun vadeli Satıcılar hesabında iştiraklerine ait 40.000.– TL hesap bakiyelerinin kaydedildiği tespit edilmiştir. İlgili tutarlar Satıcılar hesabından çıkartılarak İştiraklere Borçlar hesabına aktarılmıştır.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
420	Satıcılar		162.000	420	Satıcılar		122.000
432	İşt. Borç			432	İşt. Borç		40.000

3.3.4.3. Diğer Borçlar

Bu hesap grubu, herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş vadeleri bir yıldan fazla süreli bulunan borçların kaydedildiği hesapları kapsar.

TDHP’ye göre, ‘Uzun Vadeli Diğer Borçlar’ aşağıdaki hesaplardan oluşur.

431 Ortaklara Borçlar

432 İştiraklere Borçlar

433 Bağlı Ortaklıklara Borçlar

436 Diğer Çeşitli Borçlar

437 Diğer Borç Senetleri Reeskontu (–)

438 Kamuya Olan Ertelenmiş Veya Taksitlendirilmiş Borçlar

431 Ortaklara Borçlar

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla ortaklara borçlu bulunduğu ve vadelerinin bir yıldan fazla olan tutarların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Borcun doğması halinde hesaba alacak kaydedilir, vadesi bir yılın altına düşmesi veya ödenmesi halinde borç kaydedilir.

432 İştiraklere Borçlar

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla iştiraklerine olan vadeleri bir yıldan fazla süreli borçlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Borcun doğması halinde hesaba alacak vadesi bir yılın altına düşmesi veya ödenmesi halinde borç kaydedilir.

433 Bağlı Ortaklıklara Borçlar

İşletmenin sermaye taahhüdünden borçları hariç olmak üzere faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla bağlı ortaklıklara olan borçlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Borcun doğması ile hesaba alacak, vadesi bir yılın altına düşenler veya ödeme yapılması halinde borç kaydedilir.

436 Diğer Çeşitli Borçlar

Ticari olmayıp yukarıdaki hesaplardan hiç birinin kapsamına alınamayan çeşitli borçların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Borcun doğması halinde alacak, bilanço tarihinde vadesi bir yılın altına düşenler veya ödeme yapılması halinde borç kaydedilir.

437 Diğer Borç Senetleri Reeskontu (-)

Bilanço gününde, uzun vadeli diğer borçlar grubunda yer alan senetli borçların değerlemesini sağlamak amacı ile borç senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Hesaplanan reeskont tutarları bu hesaba borç, 642 Faiz Gelirleri Hesabına gelir kaydedilir. İzleyen dönemde bu hesap 652 Reeskont Faiz Giderleri Hesabına aktarılarak kapatılır.

438 Kamuya Olan Ertelenmiş Veya Taksitlendirilmiş Borçlar

Kamuya olan vergi ve benzeri borçlardan vadesinde ödenmeyip ertelenmiş veya taksite bağlanmış olup bir yıldan daha uzun bir sürede ödenecek olan kısmının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Kamuya Olan Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Borçlar hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Bir yıldan uzun vadeli kamuya olan ertelenmiş veya taksitlendirilmiş borçlar ile '368. Vadesi Geçmiş Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Vergi ve Diğer Yükümlülükler' hesabından vadeleri bir yılı aşan borçlar hesaba alacak; vadesi bir yılın altına düşenler kısa vadeli yabancı kaynaklarda yer alan ilgili hesaplara aktarılmak suretiyle bu hesaba borç kaydedilir.

3.3.4.4. Alınan Avanslar

Satış sözleşmeleri ve diğer nedenlerle alınan, vadeleri bir yılı aşan avanslar bu bölüm kapsamına girer.

TDHP'ye göre, 'Uzun Vadeli Alınan Avanslar' aşağıdaki hesaplardan oluşur.

440 Alınan Sipariş Avansları

449 Alınan Diğer Avanslar

440 Alınan Sipariş Avansları

İşletmenin satış sözleşmesine dayanarak mal ve hizmetin tesliminden önce tahsil ettiği bir yılı aşan avansların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Alıcılardan alınan avanslar bu hesaba alacak, vadesi bir yılın altına düşenler Alınan Sipariş Avansları hesabına aktarılmak suretiyle bu hesaba borç kaydedilir.

449 Alınan Diğer Avanslar

Yukarıda açıklanan avanslar dışında, işletmenin aldığı her türlü uzun vadeli avansların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Alınan avanslar bu hesabın alacağına, vadesi bir yılın altına düşenler Alınan Diğer Avanslar hesabına aktarılmak suretiyle bu hesaba borç kaydedilir.

3.3.4.5. Borç ve Gider Karşılıkları

Borç ve Gider Karşılıkları hesabının açıklaması MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

Bilanço tarihinde belirgin olarak ortaya çıkan ancak tutarının ne olacağı kesin olarak bilinmeyen veya tutarı bilinmekle birlikte ne zaman tahakkuk edeceği bilinmeyen uzun vadeli borçlar veya giderler için ayrılan karşılıkların izlendiği hesap grubudur. Bu grupta yer alan karşılık hesapları aktif düzenleyici nitelikte değildir.

TDHP'ye göre, 'Uzun Vadeli Borç ve Gider Karşılıkları' aşağıdaki hesaplardan oluşur.

472 Kıdem Tazminatı Karşılığı

479 Diğer Borç ve Gider Karşılıkları

472 Kıdem Tazminatı Karşılığı

Belirlenecek esaslar çerçevesinde ayrılacak kıdem tazminatı karşılıkları bu hesapta gösterilir.

İş kanuna göre hesaplanan kıdem tazminatları yanında Emekli Sandığı Kanunu çerçevesinde hesaplanan emeklilik ikramiyeleri karşılıkları ve çeşitli mevzuat veya sözleşme gereğince hesaplanacak ödemeler için ayrılan karşılıklar da bu hesapta izlenir.

İşleyişi: Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Hesaplanan kıdem tazminatı karşılık tutarları ilgili gider hesaplarına borç bu hesaba alacak kaydedilir. İzleyen dönemde ödenmesi beklenen kıdem tazminatı karşılık tutarları bu hesabın borcuna, '37. Borç ve Gider Karşılıkları' grubundaki '372. Kıdem Tazminatı Karşılığı' hesabına alacak kaydedilir.

479 Diğer Borç ve Gider Karşılıkları

Uzun vadeli diğer borç ve gider karşılıklarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Diğer Borç ve Gider Karşılıkları hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Bu grubun yukarıda belirlenen hesaplar içinde yer almayan ve önemlilik kavramına göre de ayrı ayrı hesaplarda izlenmesi mümkün olmayan borç ve gider karşılıkları doğduğunda bu hesaba alacak, ilgili gider gruplarına borç kaydedilir. İzleyen dönemde ödenmesi beklenen borç ve gider karşılık tutarları bu hesabın borcuna, '379. Diğer Borç ve Gider Karşılıkları' hesabının alacağına kaydedilir.

3.3.4.6. Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları

Bilançonun çıkarıldığı dönemi izleyen yıldan daha sonraki bilanço dönemlerine ait peşin tahsil olunan gelirler ile faaliyet dönemine ait olup da gelecek bilanço dönemlerinde ödenecek giderlerden oluşur.

TDHP'ye göre, Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları aşağıdaki hesaplardan oluşur.

480 Gelecek Yıllara Ait Gelirler

481 Gider Tahakkukları

480 Gelecek Yıllara Ait Gelirler

Gelecek bilanço dönemlerine ait peşin tahsil olunan gelirlerin bir yıldan uzun süreye ait kısımlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Peşin tahsil olunan gelirler bu hesabın alacağına kaydedilir. Kısa vadeli nitelik kazanan gelirler bu hesabın borcu mukabili Gelecek Aylara Ait Gelirler hesabına aktarılır.

481 Gider Tahakkukları

Gelecek yıllarda ödenmesi yapılacak ve kesinlikle belgeye dayalı gider tahakkuklarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Yapılan tahakkuklar ilgili gider ve zarar hesapları mukabili bu hesaba alacak, vadesi bir yılın altına düşenler Gider Tahakkukları hesabına aktarılarak bu hesaba borç kaydedilir.

3.3.4.7. Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

Özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan diğer uzun vadeli yabancı kaynaklar bu grupta yer alır.

TDHP'ye göre, Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar aşağıdaki hesaplardan oluşur.

492 Gelecek Yıllara Ertelenen Veya Terkin Edilen KDV

493 Tesise Katılma Payları

499 Diğer Çeşitli Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

492 Gelecek Yıllara Ertelenen Veya Terkin Edilen KDV

Gelecek Yıllara Ertelenen veya Terkin Edilen KDV hesabının tanımı MSUGT'ne aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Teşvikli yatırım mallarının ithalinde ödenmesi gerektiği halde ödenmeyip, fiilen indirilmesinin mümkün olacağı tarihe kadar ertelenen katma değer vergisi ile imalatçı teşebbüsler tarafından imal ettikleri mallardan ihraç edilmek kaydı ile ihracatçılara yapılan teslimler nedeniyle hesaplanan ve düzenlenen fatura ve fatura yerine geçen belgelerde mevzuat gereği ihracatçılardan tahsil edilmeyen ve tamamının indirim konusu yapılmaması nedeniyle gelecek bilanço devrelerine kadar tecil olunan katma değer vergisinin kaydedildiği ve izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Bu hesap bilanço döneminde Diğer Katma Değer Vergisi hesabıyla ilişkilendirilmek suretiyle kullanılır ve bu hesap gibi işlem görür.

493 Tesise Katılma Payları

İşletmeye ait tesislerden yararlanmak amacıyla üçüncü kişilerin, tesis bedellerine katılma paylarının kayıt ve izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Katılma paylarının tahsilinde bu hesaba alacak, tesisin ömrü süresine göre belirlenecek itfa tutarları '649. Faaliyetle İlgili Diğer Gelir ve Kârlar' hesabına alınarak bu hesaba borç kaydedilir.

499 Diğer Çeşitli Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

Bu hesap grubu içerisinde sayılanların dışında kalan diğer çeşitli yabancı kaynakların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Tahakkuk eden tutarlar bu hesaba alacak, vadesi bir yılın altına düşenler, '399. Diğer Çeşitli Yabancı Kaynaklar' hesabına aktararak borç kaydedilir.

3.3.5. Pasif Hesaplardan Özkaynaklar Hesaplarının Tanımı İşleyişi ve Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri

Özkaynaklar; işletme sahip veya sahiplerinin işletme kişiliğinin aktifleri üzerindeki, toplam haklarının parasal ifadesidir.

İşletme sahip veya ortaklarının bilanço tarihinde işletmeye yapmış oldukları sermaye yatırımlarının tutarını gösteren ödenmiş sermaye ile Sermaye Yedekleri, Kâr Yedekleri, Geçmiş Yıllar Kârları ve Geçmiş Yıllar Zararları ve Dönemin Net Kâr veya Zararını kapsar.

Firmanın ihtiyaç duyduğu iktisadi varlıkların edinilmesinde bir finansman kaynağı olmanın ötesinde, güçlü bir öz sermaye yapısı, firmanın alacaklıları için de bir güvence oluşturur.

Firmanın uğrayabileceği muhtemel zararların işletme bünyesinden karşılanabilmesi ve üçüncü kişilerin bu tür zararlardan etkilenmemesi, güçlü bir öz sermayenin varlığı ile daha fazla teminat altına alınmıştır.

Bankalar, kredi taleplerini değerlendirirken firmaların öz sermayelerine büyük önem verirler (İş Bankası, 2005).

Firmaların öz sermayeleri değerlendirilirken şahıs veya sermaye şirketleri olmaları da önem arz etmektedir. Çünkü şahıs şirketlerinde firma sahipleri veya ortakları şirket alacaklılarına karşı tüm mal varlıkları ile sınırsız sorumludurlar. Bu nedenle söz konusu firmaların değerlendirilmeleri aşamasında firma sahibinin veya sahiplerinin kişisel varlıkları, firma dışından elde ettiği gelir veya kazançları, firma dışında borçlarının olup olmadıkları konularında detaylı araştırmaların yapılması gereklidir.

TDHP'ye göre Özkaynaklar grubu aşağıdaki hesaplardan oluşmaktadır.

5 Özkaynaklar

50 Ödenmiş Sermaye

51

52 Sermaye Yedekleri

53

54 Kâr Yedekler

55

56

57 Geçmiş Yıllar Kârları

58 Geçmiş Yıllar Zararları

59 Dönen Net Kârı (Zararı)

Çalışmada Özkaynaklar da yer alan ana ve alt hesapları ayrı ayrı tanımladıktan, işleyişleri hakkında bilgi verdikten sonra yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri hesap grupları bazında detaylı bir şekilde anlatılacaktır.

3.3.5.1. Ödenmiş Sermaye

İşletme sahibi veya sahiplerinin işletmeye yapmış oldukları sermaye yatırımları taahhütlerinin ödenmiş tutarlarını gösterir.

TDHP’ye göre, Ödenmiş Sermaye aşağıdaki hesaplardan oluşur.

500 Sermaye

501 Ödenmemiş Sermaye(–)

502 Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları

503 Sermaye Düzeltmesi Olumsuz Farkları (–)

500 Sermaye

Sermaye hesabının tanımı MSUGT’ne göre aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

İşletmeye tahsis edilen veya işletmelerin ana sözleşmelerinde yer alan ve Ticaret Siciline tescil edilmiş bulunan sermaye tutarı bu hesapta yer alır. Kayıtlı sermaye sistemine alınan ortaklıklarda çıkarılmış sermaye gösterilir. Kayıtlı sermaye tavanı ayrıca dipnotlarda belirtilir.

İşleyişi: Taahhüt edilen sermaye tutarı bu hesaba alacak, ödenmemiş sermaye hesabına borç kaydedilir.

501 Ödenmemiş Sermaye(-)

İşletmeye tahsis edilen veya ortaklarca yüklenilen sermayenin henüz ödenmemiş kısmıdır.

İşleyişi: Akdoğan ve Tenker'e göre Ödenmemiş Sermaye hesabının işleyişi aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Taahhüt edilen sermaye tutarı 500 Sermaye hesabı alacağı ile bu hesaba borç, ödenen tutarlar alacak kaydedilir. Ödenmemiş sermayenin, henüz apel çağrısında bulunulmamış kısmının nominal sermayeden düşülmesi gerektiğini burada bir kez daha vurgulayalım. Apel çağrısı yapılan kısmı aktifte ortaklardan alacaklar hesabına devredilir ve bu hesapta raporlanır.

502 Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları

Bu hesap ödenmiş sermaye tutarının düzeltilmesi sonucu ortaya çıkan olumlu farkların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Ödenmiş sermaye tutarının enflasyon düzeltilmesine tabi tutulması sonucunda ödenmiş sermaye tutarında meydana gelen artışlar bu hesabın alacağına, 698–Enflasyon Düzeltme Hesabının borcuna kaydedilir, izleyen dönemde enflasyon oranının düşmesi sonucu taşıma işleminden ortaya çıkan azalışlar bu hesabın borcuna '698–Enflasyon Düzeltme Hesabının alacağına kaydedilir. Bu farkların sermayeye eklenmesi durumunda '500 Sermaye' hesabının alacağına karşılık bu hesap borçlandırılır.

503 Sermaye Düzeltmesi Olumsuz Farkları (-)

Bu hesap ödenmiş sermaye tutarının düzeltilmesi sonucu ortaya çıkan olumsuz farkların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Sermaye Düzeltmesi Olumsuz Farkları hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Ödenmiş sermaye tutarının ilk kez enflasyon düzeltilmesine tabi tutulması sonucu ödenmiş sermaye tutarında azalış meydana gelmesi durumunda bu hesabın borcuna, 698–Enflasyon Düzeltme Hesabının alacağına kaydedilir, izleyen dönemlerde düzeltme sonucunda ortaya çıkan olumlu farklar önce bu hesaptaki tutardan mahsup edilir, varsa kalanı 502–Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farklar hesabına alacak yazılır.

Ödenmiş sermaye hesap grubu ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Sermaye taahhüdünün fiktif nitelikli (Hatır Bonusu, Hatır çeki vb.) hesaplarla kapatıldığı belirlenmesi durumunda ilgili aktif hesap Ödenmemiş Sermaye hesabına aktarılır.

Aşağıdaki tabloda, firma ortakları tarafından taahhüt edilen sermaye tutarlarının firmaya verilmiş olan Alacak Senetleri ile karşılandığı, reel anlamda bir sermaye artışının yapılmadığının tespit edilmesi nedeniyle Alacak Senetleri hesabında buluna firma ortaklarına ait 60.000.– TL tutarlı Alacak Senet bakiyeleri düşülerek, firma Özkaynaklar grubundaki Ödenmemiş Sermaye (Ö.S.) hesabına eklenmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
121	Al. Sen.	180.000		121	Al. Sen.	120.000	
500	Sermaye		220.000	500	Sermaye		220.000
501	Ö.S.(–)			501	Ö.S.(–)		60.000

3.3.5.2. Sermaye Yedekleri

Hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları ve yeniden değerlendirme değer artışları gibi sermaye hareketleri dolayısıyla ortaya çıkan ve işletmede bırakılan tutarların izlendiği hesap grubudur.

TDHP’ye göre, ‘Sermaye Yedekleri’ aşağıdaki hesaplardan oluşur.

520 Hisse Senedi İhraç Primleri

521 Hisse Senedi İptal Kârları

522 Maddi Duran Varlık Yeniden Değerleme Artışları

523 İştirakler Yeniden Değerleme Artışları

529 Diğer Sermaye Yedekleri

520 Hisse Senedi İhraç Primleri

Yeni çıkarılan hisse senetlerinin primli satışından kaynaklanan tutarlar bu hesapta izlenir.

İşleyişi: Hisse senedinin nominal fiyatı ile satış fiyatı arasındaki fark bu hesabın alacağına, satış biçimine bağlı olarak ilgili hesabın borcuna kaydedilir. Bu tutarların sermayeye ilavesi veya başka bir amaçla kullanılması durumunda hesaba borç kaydedilir.

521 Hisse Senedi İptal Kârları

İptal edilen hisse senetlerinin bedellerine mahsuben yapılan ödemelerin, bunların yerine çıkarılan hisse senetlerinden elde edilen hasılat noksanı kapatıldıktan sonra artan kısmın izlendiği hesaptır.

İşleyiş: Elde edilen hisse senedi iptal kârları bu hesaba alacak kaydedilir. Bu tutarların sermayeye ilavesi veya başka amaçlarla kullanılması durumunda ilgili hesaplara borç kaydedilir.

522 Maddi Duran Varlık Yeniden Değerleme Artışları

İşletmenin aktifine kayıtlı maddi duran varlıklarının yeniden değerlendirilmesinden oluşan değer artışlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Yeniden değerlendirme net değer artışı ilgili hesaplar karşılığında bu hesaba alacak kaydedilir. Bu tutarların sermayeye ilavesi veya başka bir amaçla kullanılması durumunda bu hesaba borç kaydedilir.

523 İştirakler Yeniden Değerleme Artışları

İşletmenin iştirakleri ile bağı ortaklıkları bünyesinde yapılan yeniden değerlendirme dolayısıyla oluşan değer artışlarının sermayeye eklenmesi sonucunda, bu sermayeden işletmeye isabet eden kısmı gösterir.

İşleyişi: İştirakler Yeniden Değerleme Artışları hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

İşletmenin iştirakleri ve bağı ortaklıkları bünyesinde yapılan yeniden değerlendirme dolayısıyla oluşan değer artışları sermayeye eklenmesi sonucunda, işletmeye bedelsiz olarak verilen hisse senetleri ve payları bu hesabın alacağına, 242. İştirakler veya 245. Bağı Ortaklıklar Hesaplarının borcuna kaydedilir.

529 Diğer Sermaye Yedekleri

Bu hesap grubu içerisinde, yukarıda sayılanların dışında kalan diğer sermaye yedeklerinin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Yukarıda sayılanların dışında bir sermaye yedeği ortaya çıktığında bu hesaba alacak, bu tutarların sermayeye ilavesi veya başka bir amaçla kullanılması durumunda bu hesaba borç kaydedilir.

3.3.5.3. Kâr Yedekleri

Kanun, ana sözleşme hükümleri ya da ortaklıkların yetkili organları tarafından alınan kararlar uyarınca, dağıtılmamış ya da işletmede alıkonulmuş kârlar bu hesap grubunda gösterilir.

TDHP'ye göre, 'Kâr Yedekleri' aşağıdaki hesaplardan oluşur.

540 Yasal Yedekler

541 Statü Yedekleri

542 Olağanüstü Yedekler

548 Diğer Kâr Yedekleri

549 Özel Fonlar

540 Yasal Yedekler

Kanun hükümleri uyarınca ayrılmış bulunan yedekler bu hesapta izlenir.

İşleyişi: Yedekler faaliyet yılı kârından mahsup edilmek suretiyle bu hesaplara alacak kaydedilir.

541 Statü Yedekleri

Ana sözleşme hükümleri çerçevesinde ayrılan yedekler bu hesap içerisinde yer alır.

İşleyişi: Yedekler faaliyet yılı kârından mahsup edilmek suretiyle bu hesaplara alacak kaydedilir.

542 Olağanüstü Yedekler

Sermaye şirketlerinde Genel Kurul tarafından ayrılmasına karar verilen olağanüstü yedek akçeler ile dağıtım dışı kalan kârlar bu hesapta yer alır.

İşleyişi: Yedekler faaliyet yılı kârından mahsup edilmek suretiyle bu hesaplara alacak kaydedilir.

548 Diğer Kâr Yedekleri

Özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan kârdan ayrılan diğer yedekler bu hesapta izlenir.

İşleyişi: Kârdan ayrılan tutarlar bu hesaba alacak, mahsubunda borç kaydedilir.

549 Özel Fonlar

İşletmede bırakılması ve tasarrufu zorunlu yasal fonlar ile diğer amaçlarla ayrılan fonlar bu hesap içinde izlenir.

İşleyişi: Kârdan ayrılan tutarlar bu hesaba alacak ve mahsubunda borç kaydedilir.

3.3.5.4. Geçmiş Yıllar Kârları

Geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan ve işletme sahibine veya ortaklarına dağıtılmamış bulunan kârlardan ilgili yedek hesaplarına alınmayan tutarların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Geçmiş Yıllar Kârları hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Önceki yılın net kârı '590 Dönem Net Kârı' hesabından bu hesaba aktarılır. Kâr hesabının; yedeklere aktarılması, ödenecek temettü olarak ayrılması, işletme sahiplerinin hesaplarına aktarılması veya önceki dönem zararlarına mahsup edilmesi şeklinde kullanılmasında hesap borçlanır. Hesabın kalanı henüz dağıtılmamış veya zarara mahsup edilmemiş kâr bakiyesini gösterir.

Geçmiş yıllar kârları hesap grubu ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Firmanın geçmiş yıl kârlarından ortaklara dağıtılmasına karar verilen kısım dağıtılma süresi göz önüne alınarak Kısa Vadeli veya Uzun Vadeli Ortaklara Borçlar hesabına aktarılır, bakiyesi özkaynaklarda (geçmiş yıllar kârları hesabında) bırakılır.
- Geçmiş yıl kârlarında kayıtlı olan tutarın, ortaklara dağıtılmasına karar verilen veya üç yıllık bilanço incelemesinde dağıtıldığı tespit edilen kısmı, kısa vadeli Ortaklara Borçlar hesabına alınır.

3.3.5.5. Geçmiş Yıllar Zararları (–)

Geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan dönem net zararlarının izlendiği hesaptır.

Tüm düzenleyici hesaplarda olduğu gibi, geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan zararlar, aktifte değil, pasifte özkaynak toplamının içinde bir indirim unsuru olarak gösterilmelidir (Akdoğan & Tenker, 2010).

İşleyişi: Önceki yılın zararı Dönem Net Zararı hesabından, bu hesaba aktarılır. Zararın yedeklerle karşılanması veya izleyen dönemlerde net kârdan mahsup edilmesi durumunda hesap alacak kaydedilir.

3.3.5.6. Dönem Net Kârı/Zararı

İşletmenin nihai faaliyet sonucunu gösteren hesapları kapsar.

İşletmenin faaliyet dönemine ilişkin vergi sonrası net kârı özkaynak grubunda gösterilir. Faaliyet dönemine ilişkin dönem net zararı ise özkaynak grubunda indirim unsuru olarak gösterilir (Akdoğan & Tenker, 2010).

TDHP'ye göre, Dönem Net Kârı/Zararı aşağıdaki hesaplardan oluşur.

590 Dönem Net Kârı

591 Dönem Net Zararı(-)

590 Dönem Net Kârı

İşletmenin faaliyet dönemine ilişkin vergi sonrası net kâr tutarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Sonuç hesaplarında yer alan '692 Dönem Net Kârı veya Zararı' hesabından aktarılan tutarlar bu hesaba alacak, aynı hesaba borç kaydedilir.

591 Dönem Net Zararı(-)

İşletmenin faaliyet dönemine ilişkin net zarar tutarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Sonuç hesaplarında yer alan '692 Dönem Net Kârı veya Zararı' hesabından aktarılan tutarlar bu hesaba borç, aynı hesaba alacak kaydedilir.

Dönem net kârı (zararı) hesap grubu ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma-arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Firmalar, dönem sonlarında elde etmiş oldukları net kârlarından, ortaklara dağıtılmasına karar verilen temettülerin dağıtılma tarihlerine göre kısa veya uzun

vadeli Ortaklara Borçlar hesabına aktarılır. Mali analiz uzmanı tarafından firmaya rapor düzenleme tarihi itibarıyla kâr dağıtımı veya dağıtılmaması ile ilgili kararın henüz alınmamış olması durumunda firma yetkililerin alınan kâr dağıtımı konusundaki beyanları, firmanın kâr dağıtımı konusundaki geçmiş yıl uygulamaları göz önüne alınarak Ortaklara Borçlar hesabına aktarılacak kâr tutarı konusunda Mali Analiz uzmanı tarafından karar verilir.

- İşletmelerin yetkili organları dönem kârından yönetim kurulu üyeleri ve personele temettü veya prim dağıtılması kararı alınmışsa, bu durumda dağıtılmasına karar verilen tutarlar ödeneceği vadeler dikkate alınarak kısa veya uzun vadeli Diğer Borçlar hesap grubunda ilgili hesaplara aktarılır. Firmanın üst düzey yöneticileri arasında aynı zamanda ortak olanlara ödenecek bu tür temettü veya primler Ortaklara Borçlar hesabına aktarılır.
- Firmanın ara dönem mali verileri üzerinden hazırlanarak olan raporlarda özkaynaklar içerisinde yer verilen geçici net dönem kârı, Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar hesap grubundaki Geçici Kâr Yardımcı hesabına aktarılır. Eğer ara dönemlerde zarar elde edilmişse, bu durum inceleme dönemi itibarıyla varlıklardaki azalmayı ifade ettiğinden, söz konusu tutar özkaynaklar içerisinde değerlendirilmelidir.
- Bilançoda kâr hesabında yasal yedek akçeler, bilançodaki Kâr Yedekleri hesap grubundaki Yasal Yedekler hesabına aktarılır. İhtiyari yedek akçeler ise bilançoda Kâr Yedekleri hesap grubundaki Olağanüstü Yedekler hesabına alınır.
- Firmanın vergi karşılık hesapları detaylı olarak incelenmelidir. Vergi ve yasal yükümlülük karşılığının eksik veya fazla ayrıldığı tespit edilirse, ödenecek vergi, vergi beyannamelerinden yararlanılarak ayrıca hesaplanır eğer eksik tutar varsa Dönem Net Kârından Kısa Vadeli Borç ve Gider Karşılıkları hesap grubundaki ilgili hesaba aktarılır; fazlalık varsa, fazla tutar vergi karşılıkları azaltılarak özkaynaklara eklenmelidir.

3.4. Gelir Tablosu Hesaplarının Tanımı, İşleyişi ve Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri

Firmanın belirli bir hesap döneminde mal ve hizmet satışlarından ve diğer faaliyetlerinden elde ettiği bütün gelirleri ile bu gelirlerin elde edilmesi amacıyla katlandığı tüm maliyet ve giderleri topluca gösteren ve dönem net kârını ya da zararını ayrıca sunan yani firmanın faaliyetleri sonucunda ulaşılmış olduğu noktayı gösteren mali tablolarıdır (İş Bankası, 2005).

Gelir tablosu, firmaların en önemli amaçlarından biri olan kâr elde edilmesi konusunda detaylı bilgi sunması nedeniyle, diğer mali tablolara göre daha fazla önem arz eden bir muhasebe aracıdır denebilir.

Belli bir tarihteki mali bakiyelerin fotoğrafı denen bilançolar, gelir tablosu olmadan eksiktir. Çünkü özkaynaklar kısmının en önemli tamamlayıcısı gelir tablosudur. Gelir tablosu ise belli bir tarihte değil, belli tarih aralığındaki gelir–gider ile kazanç–zarar durumunu ve yine dikkat edelim bakiyeleri değil kümülatif tutarlarını tasnifli bir şekilde gösteren tablodur.

Gelir tablosu sistematigi gereği, ilgili tarih aralığındaki dönemin kârını veya zararını verir. Gelir tablosunun son satırında yer alan kâr/zarar rakamı pasifteki öz sermayeye aktarılarak bilanço eşitliği sağlanmış olur (Aliyaz, 2014).

Gelir tablosu, hesap dönemine ait gelir kaynaklarını ve gelir sağlamak için yapılan giderleri ayrıntılı bir şekilde gösterdiği gibi, işletmenin gelecek yıllarda elde edebileceği gelirlerin tahmini konusunda da yol gösterici olabilir (İş Bankası, 2005).

Tekdüzen Hesap Planı'na göre 'Gelir Tablosu' hesap grubu aşağıdaki ana hesaplardan oluşmaktadır.

60 Brüt Satışlar

61 Satış İndirimleri (–)

62 Satışların Maliyeti (–)

63 Faaliyet Giderleri (–)

64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar

65 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar (–)

66 Finansman Giderleri (–)

67 Olağandışı Gelir ve Kârlar

68 Olağandışı Gider ve Zararlar (–)

69 Dönem Net Kârı Veya Zararı

Çalışmada Gelir Tablosunda yer alan ana ve alt hesapları ayrı ayrı tanımladıktan, işleyişleri hakkında bilgi verdikten sonra yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri hesap grupları bazında detaylı bir şekilde anlatılacaktır.

3.4.1. **Brüt Satışlar**

Brüt satışlar, ilgili faaliyet döneminde işletmenin ana faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmetlerin satışından sağlanan geliri belirtmektedir. Brüt satışlar işletmenin brüt esas faaliyet gelirlerini ifade eder.

Satılan mal ve/veya hizmetlerle ilgili sübvansiyonlar, satış tarihindeki vade farkları, ihracatla ilgili dönem içinde ortaya çıkan kur farkları ve vergi iadeleri brüt satışlar içinde gösterilir. Brüt satışlara KDV dâhil edilmez.

Holding ana şirketlerinin, kendisine bağlı yurtiçi ve yurtdışı ortaklıklardan elde ettiği gelirler, ana şirketin esas faaliyet gelirini oluşturduğundan, bu bölümdeki hesaplarda izlenir (İş Bankası, 2005).

TDHP'ye göre, Brüt Satışlar aşağıdaki hesaplardan oluşur.

600 Yurtiçi Satışlar

601 Yurtdışı Satışlar

602 Diğer Gelirler

600 Yurtiçi Satışlar

Yurt içindeki gerçek ve tüzel kişilere satılan mal ve hizmetler karşılığında alınan ya da tahakkuk ettirilen toplam değerlerin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Satış gerçekleştiğinde veya ana faaliyet konusu gelirler tahakkuk ettiğinde bu hesaba alacak kaydedilir. Dönem sonlarında hesap, '690 Dönem Kârı veya Zararı' hesabına devredilerek kapatılır.

601 Yurtdışı Satışlar

Yurt dışına satılan mal ve hizmetler karşılığında alınan ya da alınacak olan toplam değerlerin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Akdoğan ve Sevilengül'e göre Yurtdışı Satışları hesabının işleyişi aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Satış gerçekleştiğinde hasılat tutarı bu hesaba alacak kaydedilir. Satış tutarının Türk Lirası karşılığı malın gümrükten çıktığı tarihteki kur dikkate alınarak hesaplanır. Mal bedelinin transferleri tarihi ile malın gümrükten çıkış tarihi arasında ortaya çıkan olağan kur farkları da, Tekdüzen Hesap Planına göre, bu hesapta izlenir. Bu hesap dönem sonlarında '690 Dönem Kârı veya Zararı' hesabına devredilerek kapatılır.

602 Diğer Gelirler

Diğer Gelirler hesabı MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

İşletmenin korunması, ihracatı teşvik ya da hükümet politikasına uyma zorunluluğu karşısında oluşan işletmenin faaliyet hasılatındaki düşüklüğü veya faaliyet zararını gidermek için, sermaye katkısı niteliğinde olmayan, mali yardımlar (sübvansiyonlar), devletin bazı malları vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülüklerden istisna etmesi yoluyla yaptığı yardımlar (vergi iadeleri) ve satış tarihindeki vade farkları, ihracatla ilgili fiyat istikrar destekleme primi vb. hasılat kalemleri bu hesapta izlenir.

İşleyişi: Dönem içindeki faaliyetlerden doğan sübvansiyon, vergi iadesi, vade farkları, vb. tutarları saptanarak ilgili hesaba borç, bu hesaba ise alacak kaydedilir.

Brüt satışlar hesap grubu ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Firmanın dönem içerisinde elde etmiş olduğu satış hasılatı ile birlikte devlet adına tahakkuk ettirilen vergiler (KDV, BSMV gibi) brüt satışlar içerisinde değerlendirilmiş ise, ilgili tutarlar bu hesaptan düşülmelidir.
- Firmalar dönem kârlarını ve dönem cirolarını yüksek göstermek amacıyla siparişi alınmış ama henüz müşteriye teslim edilmemiş ürünleri teslim edilmiş gibi gösterebilmektedirler. Mali Analiz uzmanı özellikle firma ziyaretlerinde bu konu üzerinden titizlikle durmalı eğer bu gibi durumlarla karşılaşması halinde ilgili tutarları satışlardan düşmeli ve bilanço hesaplarında da gerekli aktarma işlemlerini yapmalıdır (Demir & Bahadır, 2007).
- Firmanın dönemler itibariyle satış hasılatları detaylı olarak incelenmelidir. Geçmiş dönemlerdeki firma hasılatlarının yüksek farklılıklar (oldukça düşük veya çok yüksek hasılatların elde edilmesi) göstermesi halinde bu durumun kaynağı detaylı olarak araştırılmalıdır. Bu durumun, sektördeki aşırı bir talep değişmesinden mi kaynaklandığı, firmanın satış politikalarında yapmış olduğu bir değişiklik sonucunda mı oluştuğu, özellikle satış hasılatının oldukça yüksek seviyelerde gerçekleştiği dönemlerde firmanın grup şirketleri ile olan alış satışlarından mı kaynaklandığı detaylı olarak incelenmelidir. Eğer satışların yüksek gerçekleştiği dönemlerde bu satışların fiktif olduğu (aynı malın grup firmasına satılıp tekrar geri alınması ve sonra bir başka firmaya satılması durumu) anlaşılması halinde, ilgili fiktif durum stoklar ve özkaynaklar hesap gruplarında yapılacak mahsup işlemleri ile firma mali verilerinden çıkartılmalıdır.
- Firmanın önceki dönemlerde yapmış olduğu satışlarından kaynaklanan kur farklarının cari dönem içerisinde muhasebeleştirildiğinin tespit edilmesi halinde ilgili bakiyeler cari dönem satışlarından çıkartılmalı, Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar hesap grubu içerisindeki ilgili hesaba aktarılmalıdır.
- Firmanın yabancı para üzerinden mevcut borç ve alacaklarının, dönem sonu itibariyle değerlendirilmesinde ortaya çıkan olumlu kur farkları Diğer

Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar hesap grubundaki Kambiyo Kârları hesabında yer almalıdır.

- Yurtdışındaki gerçek ve tüzel kişilere satılmış olan veya yurtdışı satış kabul edilen, mal ve hizmetler karşılığında alınan ya da tahakkuk ettirilen toplam değerlerin Yurtdışı Satışlar hesabında izlenmesi gerekmektedir. Ayrıca yurtdışı satış tutarı ile istihbarat bilgileri arasında yer alan ihracat tutarlarının uyumlu olup olmadıkları da kontrol edilmelidir.
- Firma mali verilerinde Diğer Gelirler hesabına hâsılat olarak yazılabilecek vade farkları satış anında belirlenen ve satış belgesinde satış tutarına eklenen vade farklarıdır. Sonradan ortaya çıkabilecek vade farklarının Diğer Gelirler içerisinde muhasebeleştirildiğinin tespit edilmiş olması halinde, ilgili tutarlar, Diğer Olağan Gelir ve Kârlar hesabına aktarılmalıdır.
- Firmanın tedarikçilerinden temin ettiği mallarla ilgili olarak, belirli dönem sonlarında söz konusu satıcılar tarafından iskonto, indirim vb. isimlerle verilen başarı veya miktar primleri, alıcı firma için bir hasılat unsuru değildir. Bu unsurlar verilen hizmet karşılığı elde edilmediğinden söz konusu tutar, Diğer Gelirler hesabında bir hasılat unsuru olarak kaydedilmemelidir. Bu tutarlar belirli bir dönem boyunca alınan malların maliyetini azaltan bir unsur olup, Diğer Gelirler hesabında bir gelir olarak değil, Satış indirimleri hesap grubunda yer almalı ve gerekli aktarma işlemi gerçekleştirilmelidir.
- Firmanın tedarikçilerinden temin ettiği asıl faaliyet konusu mallarla ilgili olmayan, örneğin stant bedeli gelirleri, personel bedeli gelirleri, reyon ve stantların kira gelirleri Diğer Gelirler içerisine kaydedilmiş ise bu gelirlerin Diğer Olağan Gelir ve Kârlar hesabına aktarılması gerekmektedir (www.bilancoloji.com/aktarma, 2014).
- Diğer Gelirler hesabında izlenmiş olan gelirlerin bir kısmının, aslında bu hesap dışındaki başka hesapları ilgilendirmesi halinde bu tutarlar (başarı ve miktar primi, menkul kıymet satış hasılatı, gayrimenkul satış gelirleri vb.) ilgili hesaplara aktarılır.

- Brüt Satışlar bölümüne satış hâsılatının yanı sıra; satışlarla ilgili vade farkları, faaliyet konusu gereği satıcı firmalardan düzenli olarak elde edilen ciro, destekleme, teşvik primi gibi gelirler de ilave edilir.
- Olağanüstü gelir ve kârlar hesabında takip edilmesi gereken tutarların firmanın cari dönem gelirlerini artırmak amacıyla Brüt Satışlar hesap grubu içinde takip edildiğinin anlaşılması halinde ilgili bakiyeler olağanüstü gelir ve kârlar hesabına aktarılmalıdır (Ulusoy, 2007).

3.4.2. Satış İndirimleri (–)

Net satış hasılatına ulaşabilmek için brüt satışlardan indirilmesi gereken değerleri kapsar.

TDHP'ye göre, 'Satış İndirimleri' aşağıdaki hesaplardan oluşur.

610 Satıştan İadeler (–)

611 Satış İskontoları (–)

612 Diğer İndirimler (–)

610 Satıştan İadeler (–)

Tüketicilerin hoşnut olmayıp geri verdikleri mal tutarlarıdır.

İşleyişi: Satıştan İadeler (–) hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Daha önce yapılan satışlar ile ilgili olarak hesaplara borç, Brüt Satışlardan ilgili hesaplara alacak kaydedilmiş bulunan malın fatura tutarı, malın kısmen ya da tamamen iade edilmesi durumunda '610 Satıştan İadeler' hesabının borcuna, buna karşılık ilgili hesaba alacak kaydedilir. Dönem sonlarında hesap, '690 Dönem Kârı veya Zararı' hesabına devredilerek kapatılır.

611 Satış İskontoları (–)

Satışla ilgili faturanın düzenlenip satışın gerçekleşmesi sonrasında yapılan her türlü kasa ve miktar iskontoları bu hesapta yer alır.

Kasa İskontosunu, kredili satışlarda alıcının mal bedelini vadesinden önce ödemesi dolayısıyla, bu peşin ödeme karşılığında alıcıya belirli oranlarda indirim yapılmasıdır.

Miktar İskontosu ise alıcının belli tutarlar üzerinde alışlarda bulunarak satıcının mal sürümüne katkıda bulunmasından dolayı kendisine belli oran ya da tutarlarda yapılan indirimdir.

İşleyişi: Uygulanan iskonto ilgili Alacaklar hesabına alacak kaydedilirken, 611 Satış İskontoları Hesabına borç kaydedilir.

612 Diğer İndirimler (-)

Diğer İndirimler hesabının tanımı MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

Satıcı tarafından, alıcı hesabına, malın sevki sırasında ödenen giderleri ifade eden ve satılan mallara ait olan sevk giderleri, satılan malların hatalı ve noksan olması ya da taşıma sırasında hasara uğramış olması nedeniyle yapılması zorunlu indirimler ile satış vergileri, fonlar (KDV hariç) ve benzerleri bu kalemde gösterilir.

İşleyişi: Satılan mal ya da hizmet bedelinden yapılan indirim, hasılatla ilişkilendirilmeden '612 Diğer İndirimler' hesabına borç ilgili hesaplara ise alacak kaydedilir.

Satış indirimler (-) hesap grubu ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma-arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Satıştan iadeler hesabının incelemesi ile ilgili olarak en büyük güçlük, dönemsellik kavramının bu hesaba uygulanmasındadır. Önceki dönemlerde satılan malların sonraki dönemde geri gelmesi durumunda bu hesabın kullanılmaması gerekmekte olup, kullanılması durumunda bu dönemin brüt satış hâsılatı gereksiz yere azaltılacaktır. Önceki dönemlerde yapılan satışların sonraki dönemlerde geri gelmesi durumunda olağandışı gider ve zararlar gruplarındaki geçmiş dönemlere ait hesapların kullanılması gerektiğinden ilgili tutarlar Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar hesabına aktarılmalıdır. Ayrıca

dönem içinde dikkate alınmadığı görülen iade tutarlarının tespiti halinde gerekli iade işleminin ilgili kayıtlara alınarak düzeltilmesi gerekir.

- İade tutarlarındaki artışın nedenleri araştırılmalı önceki yıllara oranla çok yüksek bulunan iade tutarları üzerinde hassasiyetle durulmalıdır. Firmaların iade tutarlarında görülen artışlar ürün kalitesi ve müşteri beğenisi hakkında erken bir uyarı olarak değerlendirilmelidir. Satışla ilgili faturanın düzenlenip, satışın gerçekleşmesinden sonra yapılan her türlü kasa ve miktar iskontoları Satış iskontoları hesabında yer almaktadır. Bu gruba giren satış iskontoları satış anında faturada yer alan iskontolar değil satışın gerçekleşmesinden sonraki bir tarihte yapılan her türlü kasa ve miktar iskontolarıdır. Bu çerçevede yapılan iskonto tutarlarının kayıtlara alınmadığı tespit olduğunda tespit edilen tutarların ilgili hesap kayıtlarına alınarak satış iskontosu hesabının düzeltilmesi gerekir.
- Satış iskontoları hesabındaki yüksek tutarlar, firmanın sürüm gücünü ifade edebileceği gibi firmanın faaliyette bulunduğu iş kolunda rekabet yoğunluğunun olduğunun da göstergesi olabilmektedir.
- Bazı işletmelerde, satışlarını yüksek, dolayısıyla kârlarını da kaydi olarak artırabilmek amacıyla, grup içi firmalara hesap dönemlerinin son üç ayı itibarıyla, büyük miktarlarda satış faturası kestikleri, takip eden hesap döneminin ilk ayında ise, iade faturası kestikleri görülebilmektedir. Bu nedenle, Satıştan iadelerde görülebilecek, yüksek tutardaki değerlerin bu tür işlemlerden oluşup, oluşmadığı da incelenmelidir.

3.4.3. Satışların Maliyeti (–)

Akdoğan ve Tenker'e göre Satışların Maliyeti hesabının tanımı aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

Brüt satış kârı bölümünde yer alan satışların maliyeti kalemi; gelir tablosunda, giderler kaleminin en önemli ögesidir. İşletmenin dönem içindeki stok hareketleri ile satılan mamul, yarı mamul, İlk madde ve malzeme ile ticari mal (emtia) gibi maddelerin ve satılan hizmetlerin maliyetini kapsar. Diğer bir deyişle, dönem içinde alıcılara satılan ya da devredilen mal ve hizmetlerin üretimi ya da satın alınması için yapılan tüm giderleri içerir.

TDHP'ye göre, Satışların Maliyeti (–) aşağıdaki hesaplardan oluşur.

620 Satılan Mamuller Maliyeti(–)

621 Satılan Ticari Mallar Maliyeti(–)

622 Satılan Hizmet Maliyeti(–)

623 Diğer Satışların Maliyeti(–)

620 Satılan Mamuller Maliyeti(–)

Satılan mamuller maliyeti hesabı üretim işletmelerinde yoğun olarak kullanılan bir hesaptır. Üretim işletmelerinde satışlar maliyeti, satın alınan İlk madde ve malzeme ile bu malların şekillerinin değiştirilmesi için katlanılan giderlerin toplamından oluşur.

İşleyişi: Satılan mamullerin maliyet tutarı 152 no.lu hesaba (Mamuller Hs.) alacak, bu hesaba ise borç kaydedilir.

621 Satılan Ticari Mallar Maliyeti(–)

Herhangi bir değişikliğe tabi olmadan satılmak amacıyla alınan ticari mallar (emtia) ve benzeri değerlerin maliyetini kapsar.

Ticaret işletmelerinin en önemli özelliği satın almış olduğu malları olduğu gibi devretmesidir. Bu nedenle, bu işletmelerde satılan ticari mallar maliyetini hesaplamak kolay olmaktadır.

Ticaret işletmelerinde satılan ticari mallar maliyeti, daha ziyade satışların maliyetini belirlemekte olup, bir faaliyet döneminde satılan mallar için yapılan giderleri göstermektedir (Akdoğan & Tenker, 2010).

İşleyişi: Satılan ticari malların maliyet tutarı 153. Ticari Mallar hesabına alacak, bu hesaba borç kaydedilir

622 Satılan Hizmet Maliyeti(–)

Üretilen hizmetlerle ilgili olarak yapılan giderlerin kaydedildiği hesaptır.

İşleyişi: Satılan Hizmet Maliyeti (–) hesabının işleyişi MSUGT’ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Üretilen hizmetle ilgili giderler niteliklerine göre, eş zamanlı kayıt sistemine tabi olan ve 7/A seçeneğini uygulayan hizmet işletmeleri 741. Hizmet Üretim Maliyeti Yansıtma hesabı alacağı ile 7/B seçeneğini uygulayan küçük işletmelerde 799. Üretim Maliyeti hesabı alacağı ile bu hesaba borç kaydedilir.

623 Diğer Satışların Maliyeti(–)

İşletmenin esas faaliyet konusu ile ilgili diğer satış gelirlerinin elde edilmesi için yapılan giderlerin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Hesaplanan satışların maliyeti bu hesabın borcuna kaydedilir.

Satışların maliyeti (–) hesap grubu ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Satışların maliyetleri içerisinde izlenmekte olan finansman giderleri bu hesaplardan mahsup edilerek, Finansman Giderleri hesabına aktarılmalıdır.
- Firmanın finansman giderlerinin kullandığı kredilere göre çok düşük seyretmesi durumunda her hangi bir faiz indirimi veya teşvik benzeri durumun varlığı araştırılmalıdır. Eğer finansman giderlerindeki düşüklüğün böyle bir durumdan kaynaklanmadığı tespit edilirse ve SMM içerisinde izlenen finansman giderleri tutarı Firmadan temin edilmelidir.

3.4.4. Faaliyet Giderleri (–)

Faaliyet giderleri, firmanın esas faaliyeti ile ilgili bulunan ve üretim maliyetine yüklenmeyen araştırma ve geliştirme giderleri, pazarlama, satış, dağıtım giderleri ve genel yönetim giderlerinden oluşmaktadır (Akgüç, 2006).

TDHP’ye göre, Faaliyet Giderleri (–) aşağıdaki hesaplardan oluşur.

630 Araştırma ve Geliştirme Giderleri (–)

631 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (–)

632 Genel Yönetim Giderleri (–)

630 Araştırma ve Geliştirme Giderleri (–)

Üretim maliyetinin düşürülmesi, üretim kalitesinin yükseltilmesi, yeni ürünlerin geliştirilmesi, yeni üretim biçim ve teknolojilerin uygulanması amacıyla yapılan giderlerin kaydedildiği hesaptır (Akgüç, 2006).

İşleyişi: Araştırma ve geliştirme giderleri ile ilgili olan ve 7. grupta izlenen giderler 7/A seçeneğinde, 751 Araştırma ve Geliştirme Giderleri Yansıtma Hesabı, 7/B seçeneğinde 798 Gider Çeşitleri Yansıtma Hesabı alacağı ile bu hesabın borcuna devredilir.

631 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (–)

Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri hesabının tanımı ve işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki gibi yapılmıştır:

Mal ve hizmetlerin pazarlama, satış ve dağıtım faaliyetleri ile ilgili olarak yapılan endirekt malzeme, endirekt işçilik, personel giderleri, dışardan sağlanan fayda ve hizmetler, çeşitli giderler, vergi resim ve harçlar, amortismanlar ve tükenme paylarından oluşur.

İşleyişi: Pazarlama fonksiyonu ile ilgili giderler 7. grupta izlenir ve dönem sonlarında 7/A seçeneğinde 767 Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri Yansıtma hesabı alacağı ile 7/B seçeneğinde ise 798 Gider Çeşitleri Yansıtma hesabı alacağı ile bu fonksiyona ait giderler bu hesaba devredilir.

632 Genel Yönetim Giderleri (–)

Genel Yönetim Giderleri hesabının tanımı ve işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki gibi yapılmıştır:

İşletmenin genel yönetim fonksiyonu ile ilgili olarak yapılan ve üretimle ya da satılan mal maliyeti ile doğrudan ilişkisi kurulamayan endirekt malzeme, endirekt işçilik, personel giderleri, dışarıdan sağlanan fayda ve hizmetler, çeşitli giderler, vergi resim ve harçlar, amortisman giderlerinden oluşur.

İşleyişi: Genel yönetim fonksiyonu ile ilgili giderler 7. grupta izlenir ve dönem sonlarında 7/A seçeneğinde, 771 Genel Yönetim Giderleri Yansıtma Hesabı alacağı ile 7/B seçeneğinde ise 798 Gider Çeşitleri Yansıtma Hesabı alacağı ile bu hesaba devredilir.

Faaliyet giderleri (-) hesap grubu ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma-arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Faaliyet Giderleri içerisinde yer almaması gereken tutarlara rastlanması halinde belirlenen tutarlar ilgili hesaba aktarılır. Örneğin; firmanın Finansman Giderlerinden Faaliyet Giderlerine pay verildiğinin belirlenmesi durumunda söz konusu tutar Finansman Giderleri hesabına, üretimde kullanılan makinelerle ilgili dönem içerisinde ödenen leasing giderlerinin Faaliyet Giderlerinde gösterildiğinin belirlenmesi durumunda söz konusu tutar SMM hesabına aktarılır.

3.4.5. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar

Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Karlar hesabının tanımı MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

İşletmenin esas faaliyeti dışında iştiraklerden ve bağlı ortaklıklardan elde edilen temettü geliri ile faiz ve diğer temettü gelirleri, temerrüt faizleri, kambiyo kârları, kira gelirleri, menkul kıymet satış kârları gibi diğer faaliyetlerden elde edilen olağan gelir ve kârlardan oluşur.

TDHP'ye göre, Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar aşağıdaki hesaplardan oluşur.

640 İştiraklerden Temettü Gelirleri

641 Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri

642 Faiz Gelirleri

643 Komisyon Gelirleri

644 Konusu Kalmayan Karşılıklar

645 Menkul Kıymet Satış Kârları

646 Kambiyo Kârları

647 Reeskont Faiz Gelirleri

648 Enflasyon Düzeltme Kârları

649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar

640 İştiraklerden Temettü Gelirleri

İşletmelerin sermayelerine katıldıkları iştiraklerden elde ettikleri temettü gelirlerinin izlendiği hesaptır. Hisse senedi ve tahvil gibi menkul kıymet satışından doğan kârlar ya da zararlar bu hesaba alınmaz.

İşleyişi: Alınan temettü gelirleri bu hesaba alacak kaydedilir. Dönem sonunda hesap 690 Dönem Kârı veya Zararı hesabına devredilir.

641 Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri

İşletmenin bağlı ortaklıklarından elde ettikleri temettü gelirlerinin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Alınan temettü gelirleri bu hesaba alacak kaydedilir. Dönem sonunda hesap 690 Dönem Kârı veya Zararı hesabına devredilerek kapatılır.

642 Faiz Gelirleri

Her türlü kısa ve uzun vadeli mali yatırımlardan sağlanan faiz gelirlerinin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Faiz gelirleri tahakkuk ettikçe bu hesaba alacak yazılır. Hesap, dönem sonunda 690 Dönem Kârı veya Zararı hesabına devredilerek kapatılır.

643 Komisyon Gelirleri

Tahakkuk eden her türlü komisyon gelirini içerir. Komisyonculuk faaliyeti, esas faaliyeti olan işletmelerde satışlarda gösterilir.

İşleyişi: Komisyon gelirleri tahakkuk ettikçe bu hesaba alacak kaydedilir. Hesap, dönem sonunda 690 Dönem Kârı veya Zararı hesabına devredilerek kapatılır.

644 Konusu Kalmayan Karşılıklar

Aktifle ilgili olarak ayrılan karşılıkların, menkul kıymet değer düşüklüğü karşılığı, şüpheli alacaklar karşılığı, stok değer düşüklüğü karşılığı, iştirakler, bağlı ortaklıklar değer düşüklüğü karşılığı vb. gibi, iptal edilen tutarların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Aktifle ilgili ayrılan karşılıklar iptal edildikçe bu hesaba alacak, ilgili karşılık hesabına borç kaydedilir.

645 Menkul Kıymet Satış Kârları

Menkul kıymet satış kârlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Menkul kıymetler satıldığında, satış değeri ile maliyet değeri arasındaki olumlu fark bu hesaba alacak yazılır.

646 Kambiyo Kârları

Kambiyo kârlarının izlendiği hesaptır. (İhracatla ilgili dönem içinde ortaya çıkan kur farkları bu hesaba değil, 601–Yurt Dışı Satışlar hesabına aktarılır.)

İşleyişi: Kambiyo işlemlerinden doğan kârlar bu hesaba alacak yazılır.

647 Reeskont Faiz Gelirleri

Reeskont faiz gelirlerinin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: İşletmenin senetli borçlarının dönem sonu itibariyle yapılan reeskont işlem faiz geliri ile; alacak senetleri reeskontunun, izleyen dönem başında iptalinden ortaya çıkan faiz gelirleri bu hesaba alacak yazılır.

648 Enflasyon Düzeltme Kârları

Bu hesap mali tabloların enflasyon düzeltilmesinden ortaya çıkan net olumlu farkların 698–Enflasyon Düzeltme Hesabından ve yıllara yaygın inşaat işinde 358–Yıllara Yaygın inşaat Enflasyon Düzeltme Hesabından aktarılarak izlendiği hesaptır.

İşleyişi: 698–Enflasyon Düzeltme hesabından ve yıllara yaygın inşaat işinde geçici kabulde 358–Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme hesabından bu hesaba aktarılan tutarlar söz konusu hesapların borcuna karşılık bu hesaba alacak yazılır.

649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar

Yukarıdaki hesaplar kapsamına girmeyen diğer olağan faaliyetlerden sağlanan gelir ve kârların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Gelirler doğdukça bu hesaba kaydedilir. Hesap, dönem sonunda 690 Dönem Kârı veya Zararı hesabına devredilerek kapatılır.

Diğer olağan gelir ve kârlar hesap grubu ile ilgili olarak yapılabilecek aktarmaların arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Holdinglerde; iştiraklerden Temettü Gelirleri veya Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri Hesaplarında izlenmekte olan temettü gelirleri, Brüt Satışlar hesap grubuna aktarılır.
- Komisyon Gelirleri Hesabındaki tutarların incelemesinde, esas faaliyeti acentelik, temsilcilik vb. olan firmalarda ilgili satışlar hesabına aktarılır. Devamlılık gösterip göstermediği araştırılmalıdır.
- Kambiyo Kârları hesabında firmanın dönem içerisinde yaptığı satışlarından doğan kur farkları dışındaki kur farkı gelirleri izlenmelidir. Kambiyo kârları hesabına, dönem içerisinde yapılan satışlardan kaynaklanmış kur farkı gelirleri varsa, ilgili bakiyeler Yurtiçi veya Yurtdışı Satışlar hesabına aktarılır.
- Kambiyo kârları içerisinde, dönem içerisinde borçlanmadan kaynaklı olumlu kur farkları mevcut ise, söz konusu tutar Kambiyo Kârları hesabından ve Finansman Giderleri hesabından indirilmelidir.

3.4.6. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar

İşletmenin esas faaliyet giderleri içinde gösterilmeyen, diğer olağan faaliyetlerle ilgili finansman giderleri dışındaki gider ve zararların takip edildiği hesap grubudur.

TDHP'ye göre, 'Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar' aşağıdaki hesaplardan oluşur.

653 Komisyon Giderleri (–)

654 Karşılık Giderleri (–)

655 Menkul Kıymet Satış Zararları (–)

656 Kambiyo Zararları (–)

657 Reeskont Faiz Giderleri (–)

658 Enflasyon Düzeltmesi Zararları (–)

659 Diğer Olağan Gider ve Zararlar (–)

653 Komisyon Giderleri (–)

İşletmenin diğer olağan faaliyetleriyle ilgili olarak acente, temsilci ve benzeri işletmelere ödediği komisyon giderlerinin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Komisyon giderleri tahakkuk ettikçe bu hesaba borç kaydedilir. Hesap, dönem sonunda 690 Dönem Kârı veya Zararı hesabına devredilerek kapatılır.

654 Karşılık Giderleri (–)

Aktifle ilgili olarak ayrılan karşılık giderlerinin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Aktifle ilgili olarak ayrılan karşılık giderleri bu hesabın borcuna, ilgili değer düzeltici hesabının alacağına kaydedilir.

Hesap, dönem sonunda ‘690 Dönem Kârı veya Zararı’ hesabına devredilerek kapatılır (Kanunen kabul edilmeyen gider niteliğini taşıyan karşılık giderleri vergi matrahının hesabında dönem kârına ilave edilir.) (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

655 Menkul Kıymet Satış Zararları (–)

Menkul kıymet satış zararlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Menkul kıymetler satıldığında, satış değeri ile maliyet değeri arasındaki olumsuz fark bu hesaba borç yazılır.

656 Kambiyo Zararları (–)

Kambiyo zararlarının izlendiği hesaptır. (Borçlanma ile ilgili kur farkları bu hesaba alınmaz, finansman gideri olarak muhasebeleştirilir.)

İşleyişi: Kambiyo işlemlerinden doğan zararlar bu hesaba borç yazılır.

657 Reeskont Faiz Giderleri (–)

İşletmenin senetli alacaklarının dönem sonu itibariyle yapılan reeskont faiz giderleri ile borç senetleri reeskontunun, izleyen dönem başında iptalinden ortaya çıkan faiz giderlerinin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Alacakların reeskont işleminden hesaplanan faizler bu hesabın borcuna, 122 Alacak Senetleri Reeskontu hesabının alacağına kaydedilir. Önceki dönemde ayrılan 322 Borç Senetleri Reeskont tutarı da yeni dönemin başında iptal edildiğinde 322 Borç Senetleri Reeskontu hesabının alacağı karşılığında bu hesaba borç kaydedilir.

658 Enflasyon Düzeltmesi Zararları (–)

Enflasyon Düzeltme Zararları hesabının tanımı ve işleyişi hakkında MSUGT’ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır:

Bu hesap mali tabloların enflasyon düzeltmesinden ortaya çıkan net olumsuz farkların 698–Enflasyon Düzeltme hesabından ve yıllara yaygın inşaat işinde 178–Yıllara Yaygın inşaat Enflasyon Düzeltme Hesabından aktararak izlendiği hesaptır.

İşleyişi: 698–Enflasyon Düzeltme Hesabından ve yıllara yaygın inşaat işinde geçici kabulde 178–Yıllara Yaygın inşaat–Enflasyon Düzeltme Hesabından bu hesaba aktarılan tutarlar söz konusu hesapların alacağına karşılık bu hesaba borç yazılır.

659 Diğer Olağan Gider ve Zararlar (–)

Yukarıdaki hesaplar kapsamına girmeyen diğer olağan faaliyetlerle ilgili gider ve zararların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Gider veya zararlar doğdukça bu hesaba borç yazılır. Hesap, dönem sonunda 690 Dönem Kârı veya Zararı hesabına devredilerek kapatılır.

Diğer faaliyetlerden olağan gider zararlar (–) hesap grubu ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar grubundaki hesaplardaki dönemsel artışlar önemle incelenmelidir. Yüksekliğinin nedenleri araştırılmalı ve kârlılık oluşumundaki önemi kârlılık yorumlarında irdelenmelidir. Yüksekliğinin nedeni borçlanma ile ilgili kur farkı giderlerinin Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar hesap grubundaki hesaplarda muhasebeleştirilmesi olabilir. Bu durumda ilgili tutar Finansman Giderleri hesabına aktarılmalıdır.
- Kambiyo Zararları hesabında borçlanma ile ilgili kur farkları mevcut ise, söz konusu tutar finansman gideri niteliğinde olduğu için, Kambiyo Zararları hesabında gösterilen borçlanma ile ilgili kur farkı giderleri Finansman Giderleri hesabına aktarılır.

3.4.7. Finansman Giderleri (–)

İşletmenin borçlandığı tutarlarla ilgili olarak katlanılan ve varlıkların maliyetine eklenmemiş bulunan faiz, kur farkları, kredi komisyonları ve benzeri diğer giderleri kapsar.

Ağırlıklı olarak ithalat ihracat konularında faaliyet firmalarda, faiz ve döviz kurlarına ilişkin olarak, kur riskinden kaçınmak, öngörülemeyen riske karşı korunmak

(hedge) için, döviz kurlarındaki yüksek dalgalanmalar nedeniyle vadeli (forward) işlemler, opsiyon alımı, swap, mali gelecek sözleşmeleri (financial futures) gibi koruma araçları kullanıldığında bu araçlara ilişkin ödenen bütün prim, komisyon, aracı ücreti gibi giderler Finansman Giderleri arasında gösterilir (Akgüç, 2006).

TDHP'ye göre, Finansman Giderleri aşağıdaki hesaplardan oluşur.

660 Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (–)

661 Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri (–)

660 Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (–)

Bir yıla kadar vadeli olan borçlanmalarla ilgili olarak yüklenilen ve varlıkların maliyetine eklenmeyen faiz ve benzeri diğer giderlerin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Finansman giderleri tahakkuk ettikçe önce 7. Gruptaki maliyet hesaplarına kaydedilir. Giderler her ayın sonunda veya yılsonunda yansıtma hesapları alacağı ile bu hesaba devredilir.

7/A seçeneğinde; 780–Finansman Giderleri hesabına kaydedilir. Her ayın sonunda kısa vadeli borçlanmalara ilişkin giderler 781 Finansman Giderleri Yansıtma Hesabı alacağı ile bu hesabın borcuna aktarılır.

7/B seçeneğinde ise; dönem içinde 797 Finansman Giderleri hesabında izlenen finansman giderlerinden kısa vadeli borçlanmalara ilişkin onlalar 798 Gider Çeşitleri Yansıtma Hesabının alacağı ile bu hesabın borcuna aktarılır.

661 Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri (–)

Bir yılı aşan vadeli borçlanmalarla ilgili faiz ve benzeri giderlerin izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Finansman giderleri tahakkuk ettikçe önce 7. Gruptaki maliyet hesaplarına kaydedilir. Giderler her ayın sonunda veya yılsonunda yansıtma hesapları alacağı ile bu hesaba devredilir.

7/A seçeneğinde; 780–Finansman Giderleri hesabına kaydedilir. Her ayın sonunda kısa vadeli borçlanmalara ilişkin giderler 781 Finansman Giderleri Yansıtma Hesabı alacağı ile bu hesabın borcuna aktarılır.

7/B seçeneğinde ise; dönem içinde 797 Finansman Giderleri hesabında izlenen finansman giderlerinden kısa vadeli borçlanmalara ilişkin onlalar 798 Gider Çeşitleri Yansıtma Hesabının alacağı ile bu hesabın borcuna aktarılır.

Finansman giderleri (–) hesap grubu ile ilgili olarak yapılabilecek aktarma–arındırma işlemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Önceki dönemlerde aktifleştirilmiş finansman giderlerinin, daha sonraki bir dönemde giderleştirilmesi halinde; söz konusu finansman giderlerinin önceki dönem gideri olarak Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar hesap grubunda muhasebeleştirilmesi gerektiğinden, bu türdeki finansman giderleri Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar hesap grubundaki ilgili hesaba aktarılır.
- İncelenen Faktoring şirketlerinde kısa vadeli borçlanma giderleri satılan hizmet maliyetine aktarılmalıdır.
- Kardeş kuruluşlara kullandırılan ancak, borçlusunun kendisi olduğu şirket incelemelerinde, kardeş kuruluşlara dekont edilerek firma kayıtlarında mahsuplu olarak yer alan finansman giderleri öğrenilerek, Finansman Giderleri hesabına ve Diğer Olağan Gelir ve Kârlar hesap grubunda Grup içi faiz vb. gelirler yardımcı hesabına ilave edilmelidir.

3.4.8. Olağandışı Gelir ve Kârlar

İşletmenin olağan faaliyetlerinden bağımsız olan ve bu nedenle olağanüstü nitelik taşıyan duran varlıkların satışlarından elde edilen kârlar ile olağan dışı olay ve gelişmeler nedeniyle ortaya çıkan gelir ve kârların yer aldığı hesap grubudur.

TDHP’ye göre, ‘Olağandışı Gelir ve Kârlar’ aşağıdaki hesaplardan oluşur.

671 Önceki Dönem Gelir ve Kârları

679 Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar

671 Önceki Dönem Gelir ve Kârları

Cari dönemden önceki dönemlere ait olan ve bu dönemlerin mali tablolarına hata ya da unutulma nedenleriyle yansıtılamayan tutarların gösterildiği ve izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Önceki döneme ait gelir unsurları doğdukça bu hesabın alacağına yazılır. Hesap, dönem sonunda 690 Dönem Kârı veya Zararı hesabına devredilerek kapatılır.

679 Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar

Yukarıdaki hesapların dışında kalan ve arızı bir durum taşıyan duran varlık satışlarından doğan kârlar gibi gelir ve kârların yer aldığı hesaptır.

İşleyişi: Diğer olağandışı gelir ve kârlar tahakkuk ettikçe bu hesaba alacak kaydedilir. Hesap, dönem sonunda 690 Dönem Kârı veya Zararı hesabına kaydedilerek kapatılır.

3.4.9. Olağandışı Gider ve Zararlar (–)

İşletmenin olağan faaliyetlerinden bağımsız olan ve bu nedenle sık sık ve düzenli olarak ortaya çıkması beklenmeyen işlem ve olaylardan kaynaklanan gider ve zararların izlendiği hesap grubudur.

TDHP'ye göre, 'Olağandışı Gider ve Zararlar (–)' aşağıdaki hesaplardan oluşur.

680 Çalışmayan Kısım Gider ve Zararları (–)

681 Önceki Dönem Gider ve Zararları (–)

689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararları (–)

680 Çalışmayan Kısım Gider ve Zararları (–)

Üretimle ilgili giderlerden çalışılmayan döneme ve çalışmayan kısımlara ait giderleri içerir.

İşleyişi: Çalışmayan kısım veya dönemlere ait olan giderler bu hesaba borç kaydedilir. Hesap, dönem sonunda 690 Dönem Kârı veya Zararı hesabına devredilerek kapatılır.

681 Önceki Dönem Gider ve Zararları (–)

Cari dönemden önceki döneme ait olan ve bu dönemlerin mali tablolarına hata ya da unutulma nedeni ile yansıtılmayan veya sonradan ortaya çıkan tutarların gösterildiği ve izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Cari dönemden önceki döneme veya dönemlere ait olan, ancak bu dönemde ortaya çıkan giderler bu hesaba borç yazılır. Hesap, dönem sonunda, 690 Dönem Kârı veya Zararı hesabına devredilerek kapatılır.

689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararları (–)

Yukarıda tanımlanan hesaplar kapsamı dışında kalan diğer olağan dışı gider ve zararlardan oluşur.

İşleyişi: Olağandışı gider ve zararlar doğdukça bu hesaba borç yazılır. Hesap, dönem sonunda 690 Dönem Kârı veya Zararı hesabına devredilerek kapatılır.

3.4.10. Dönem Net Kârı ve Zararı

Firmanın faaliyetleri sonucunda elde etmiş olduğu nihai durumun (kârların veya zararların) takip edildiği hesap grubudur.

TDHP'ye göre, 'Dönem Net Kârı ve Zararı' aşağıdaki hesaplardan oluşur.

690 Dönem Kârı Veya Zararı

691 Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları (–)

692 Dönem Net Kârı Veya Zararı

697 Yıllara Yaygın Enflasyon Düzeltme Hesabı

698 Enflasyon Düzeltme Hesabı

690 Dönem Kârı Veya Zararı

Dönem sonlarında, sonuç hesaplarında yer alan gelir ve gider hesaplarının aktarıldığı hesaptır. Gelir hesapları bu hesabın alacağına, gider hesapları borcuna kaydedilir. Hesabın kalanı vergiden önceki dönem kârı veya zararını gösterir.

İşleyişi: 60 Brüt Satışlar, 64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar ve 67 Olağandışı Gelir ve Kârlar grubunda yer alan gelir hesapları bu hesabın alacağına, ilgili gelir hesaplarının borcuna yazılır.

61 Satış İndirimleri, 62 Satışların Maliyeti, 63 Faaliyet Giderleri, 65 Diğer Olağan Faaliyetlerden Gider ve Zararlar grubundaki gider ve zarar hesapları bu hesabın borcuna, ilgili gider hesaplarının alacağına kaydedilir.

Hesabın kalanı dönemin vergiden önceki kâr veya zararını gösterir. Hesap, 691 no.lu hesapla birlikte 692 Dönem Net Kârı veya Zararı hesabına devredilerek kapatılır (Akdoğan & Sevilengül, 2007).

691 Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları (-)

Dönem kârı üzerinden, ilgili mevzuat hükümlerine göre hesaplanan vergi ve yasal yükümlülük karşılıkları bu hesapta izlenir.

İşleyişi: Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Dönem kârı üzerinden, ilgili mevzuat hükümlerine göre hesaplanan vergi ve yasal yükümlülükler bu hesabın borcuna, 370 Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları Hesabının alacağına kaydedilir. Bu hesap 590 Dönem Kârı veya Zararı Hesabı ile birlikte kapatılarak 692 Dönem Net Kârı veya Zararı Hesabına devredilir.

692 Dönem Net Kârı Veya Zararı

Bu hesap, işletmenin vergi ve diğer yasal yükümlülüklerden sonraki sonucunu gösterir.

İşleyişi: Dönem Net Kârı Veya Zararı hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

690 Dönem Kâr veya Zararı hesabı ile 691 Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları hesaplarının karşılıklı olarak kapatılması sonucu bulunan fark bu hesaba kaydedilir. Vergiden sonraki Net Dönem Kârı hesabın alacağına, Net Dönem zararı ise borcuna kaydedilir. Bu hesap, dönem sonlarında 590 Dönem Net Kârı hesabına devredilerek kapatılır.

697 Yıllara Yaygın Enflasyon Düzeltme Hesabı

Bu hesap yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerine ait maliyet ve hak edişlere ilişkin enflasyon düzeltmeleri sonucu oluşan farkların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Yıllara Yaygın Enflasyon Düzeltme hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde yapılmaktadır:

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerine ait maliyetlere ilişkin enflasyon düzeltmeleri sonucu oluşan artışlar 17. gruptaki ilgili defter-i kebir hesaplarının (bu hesaplarda enflasyon düzeltmelerinin yarattığı farklar için açılacak tali hesapların) borcuna karşılık bu hesabın alacağına kaydedilir.

Hak edişlere ilişkin düzeltmeler sonucu oluşan artışlar da 35. gruptaki ilgili defter-i kebir hesaplarının (bu hesaplarda enflasyon düzeltmelerinin yarattığı farklar için açılacak tali hesapların) alacağına karşılık bu hesabın borcuna kaydedilir.

Bu hesap alacak ve borç kalanı vermesi durumuna göre '178–Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme hesabı' veya '358–Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme hesabına devredilerek kapatılır.

İnşaat ve onarım işlerinde birden fazla proje olması durumunda bu hesapta her bir proje için bir tali hesap açılarak farklar projeler itibariyle izlenir.

'17–Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri' hesap grubundaki yıllara yaygın inşaat işlerine ilişkin maliyetlerin ve '35–Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hak edişleri' hesap grubundaki hak ediş bedellerinin düzeltmesinden ortaya çıkan farklar, '697–Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme hesabında' izlenir. Bu hesap alacak ve borç kalanı vermesi durumuna göre '178–Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme hesabı' veya '358–Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme hesabına devredilerek kapatılır.

698 Enflasyon Düzeltme Hesabı

Bu hesap parasal olmayan kıymetlerin düzeltilmesi sonucu oluşan farkların izlendiği hesaptır.

İşleyişi: Enflasyon Düzeltme hesabının işleyişi MSUGT'ne göre aşağıdaki şekilde yapılmaktadır:

Parasal olmayan bilanço kalemlerinin düzeltilmesi sonucu oluşan farklar, ilgili varlık ve kaynaklara ilişkin defter-i kebir hesaplarına (bu hesaplarda enflasyon düzeltmelerinin yarattığı farklar için açılacak tali hesaplara) karşılık bu hesaba kaydedilir. Parasal olmayan varlık kalemlerinin enflasyona göre düzeltilmesi sonucu ortaya çıkan artışlar bu hesabın alacağına, parasal olmayan kaynak kalemlerindeki artışlar ise borcuna yazılır.

Bu hesap, alacak ve borç kalanı vermesi durumuna göre, '648–Enflasyon Düzeltmesi Karları' veya '658–Enflasyon Düzeltmesi Zararları' hesabına devredilerek kapatılır.

Bilanço kalemleri yanında gelir tablosunu da düzeten işletmeler parasal olmayan varlık ve kaynakların düzeltme farklarına ilave olarak gelir tablosu kalemlerinin düzeltilmesinden ortaya çıkan farkları da bu hesaba kaydederler. Gelir hesaplarının düzeltilmesinden ortaya çıkan farklar ilgili gelir hesaplarının (bu hesaplarda enflasyon düzeltmelerinin yarattığı farklar için açılacak tali hesapların) alacağına karşılık bu hesaba borç yazılır. Gider hesaplarının düzeltilmesinden ortaya çıkan farklar da ilgili gider hesaplarının (bu hesaplarda enflasyon düzeltmelerinin yarattığı farklar için açılacak tali hesapların) borcuna karşılık bu hesaba alacak yazılır. Hesabın alacak kalanı '648–Enflasyon Düzeltmesi Karları' hesabına, borç kalanı ise '658–Enflasyon Düzeltmesi Zararları' hesabına devredilerek kapatılır.

3.5. Konsolide Finansal Tablolar Hakkında Genel Bilgiler ve Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri

Konsolide finansal tablolar, ayrı tüzel kişiliklere sahip firmaların aktiflerinin, borçlarının, özkaynaklarının, gelirlerinin ve giderlerinin birleştirilmesi sonucu elde edilen tablodur.

Günümüzde finansal raporlamada konsolide tabloların önemi her geçen gün artmaktadır. Küreselleşmenin sonucu olarak büyük sermaye şirketleri oluşmuş, bu

büyük sermaye şirketleri arayıcılığı ile sermaye hareketleri sınır ötesine kaymıştır. Şirketler başka şirketleri kurarak, bu şirketlerin yönetiminden sorumlu olmaktadır. Bu nedenle kamuya açıklanacak finansal tablolar, ferdi finansal tabloların yerine geçen konsolide tablolar haline gelmiştir (Akdoğan & Tenker, 2010).

Bankalar, konsolide finansal tabloların oluşturulabilmesi için firmaları bir grup çatısı altında toplaması gerekmektedir.

Grup kavramı, hukuki açıdan birbirlerinden bağımsız olan firmaların, yönetim, sermaye ve denetim açısından birbirleriyle ilişkili, organizasyon sevk ve idare, finansman ve benzeri konularda bir kişi, aile veya kişilerce koordine edilmesidir.

Konsolide mali tabloların amacı, firmaların varlık, yabancı kaynak, sermaye, gelir ve giderlerini tek bir firmaymış gibi göstererek grubun mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında bilgi vermek ve yıllar itibariyle gelişimini ortaya koymaktır. Konsolide mali tablolar hazırlanmasının diğer bir nedeni ise, grup içerisindeki firmalardan herhangi birinde meydana gelebilecek olumlu veya olumsuz bir durumun grubu ne ölçüde etkileyeceğinin ortaya konulmasıdır.

3.5.1. **Konsolide Finansal Tabloların Hazırlanmasında Esas Alınacak İlkeler**

Konsolide finansal tabloların hazırlanması sürecinde esas alınan ilkeler aşağıdaki gibidir;

- Konsolide finansal tabloların hazırlanabilmesi için konsolidasyona tabi tutulacak grup şirketlerinin mali tabloları aynı muhasebe standartlarına göre hazırlanmış olmalıdır. Eğer grup şirketleri ana ortaklıktan farklı muhasebe standartlarına göre mali tablolarını hazırlamışsa, öncelikle grubun tüm firmalarının aynı muhasebe standartlarına getirilmesi için gerekli düzeltmeler yapılarak farklı uygulanan muhasebe standartları arasında uygunluk sağlanmalıdır (Akdoğan & Tenker, 2010).

- Konsolideye, grubun tüm firmalarının dâhil edilmesi şart değildir. Grubun mali yapısı hakkında kanaat oluşturulabilecek ağırlıktaki ciro ve aktif büyüklüğüne sahip firmaları kapsayacak şekilde bir konsolide yapılabilir.
- Konsolide çalışmanın anlamlı bir sonuç vermesi ve doğru yorumlanabilmesi için konsolideye dâhil olan tüm firmaların mali verilerinin temin edilmesi, grup içi alış/satışlar, fon hareketleri vb. bilgi ve belgelere ulaşılması gereklidir.
- Konsolide finansal tabloların hazırlanması sırasında her şirketle ilgili bilanço ve gelir tablolarına ilişkin aktarma–arındırma işlemleri ayrı ayrı yapılır. Konsolide finansal tablolar üzerinden ise genellikle tenzil işlemleri yapılır.
- Grup içerisinde bulunan banka, leasinf şirketi, faktoring şirketi, tüketici finansmanı, sigorta şirketi, gayrimenkul yatırımı ve menkul değerler konularında faaliyet gösteren şirketler, mali yapıları gerekli büyüklükte olsa da konsolide çalışmaya dâhil edilmez. Mali Analiz uzmanı tarafından gruba hazırlana raporda, bu firmalar ile ilgili olarak genel ve birbirlerine olan/olabilecek etkileri hakkında bilgiler verilir. Ancak, sayılan bu firmalar, grup içerisinde birden fazla ise finansal tabloları kendi aralarında konsolideye tabi tutulabilir.
- Konsolideye dahil edilen grup firmalarının finansal tablolarının aynı döneme ait olmaları gerekmektedir (TMS 27, 2005).
- Bir bağlı ortaklığın faaliyet sonuçları işletmelerin birleşmelerine ilişkin standartlara göre bağlı ortaklığın ana ortaklığın kontrolüne geçme tarihinden itibaren konsolide edilir.
- Konsolide finansal tabloya dâhil edilecek şirketler, grup ile olan bağlarının devam edip etmediği, belirli dönemlerde gruba hazırlanan raporlarda kontrol edilmelidir. Bir önceki dönem için konsolideye alınmış olan şirket bir sonraki dönemde grup bünyesinde bulunmaya devam ediyorsa yine konsolideye alınmalıdır. Ancak, söz konusu firma satılmış ise ikinci dönemde konsolideye dahil edilmez. Yeni satın alınan veya kurulan firmalar, satın alındığı veya kurulduğu yıldan itibaren konsolideye alınırlar. Buna karşılık önceki yıllar için alınmazlar.

3.5.2. Konsolide Finansal Tabloların Sınırları

Konsolide finansal tablolar, ayrı ayrı birçok şirketin bir grup çatısı altında toplanması ve bütün şirketlerin faaliyet sonuçlarının bir arada gösterilmesi amacıyla düzenlenirler.

Konsolide tabloların kullanımında bazı sınırlar vardır. Bu sınırlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Akdoğan & Tenker, 2010).

- Konsolide finansal tablolar birden fazla şirketin sonuçlarını aynı mali tablolarda birleştirdiği için, bunların finansal analizinde elde edilen sonuçlar ve oranlar ortalama değer taşır. Nitekim durumu kötü veya faaliyeti durgun olan bir işletme, grup içindeki diğer kuvvetli firmaların etkisi ile iyi olarak görülebilir veya en azından durumlarının bozukluğu diğer işletmelerin sonuçları arasında kaybolabilir.
- Grup içindeki şirketlerin muhasebe sistemlerinin, değerlendirme yöntemlerinin farklılığı konsolide finansal tabloların sonuçlarını saptırabilir.
- Konsolide finansal tabloların değerlemesinde kredi verenler ve işletme sahipleri parasal durumu yanlış yorumlayabilirler. Bu özellikle kârın dağıtılabılır kâr olarak görülebilmesi olasılığında doğrudur. Gerçekten birçok şirketin kârı tek bir kâr gibi görülecek ve gerek yatırımcılar ve gerekse diğer ilgililer bunu olumlu yorumlayabileceklerdir. Ancak her bağımsız şirket kendi yönetim kurulunda kârın dağıtılma esaslarını belirleyecektir. Bu nedenle bir konsolide bilançoda kârın fazla görülmesi fazla temettü dağıtılacağı anlamına gelmeyecektir.
- Yabancı bir ülkede bulunan, gruba bağlı bir şirketin sonuçları kur dalgalanmaları nedeni ile konsolide finansal tablolara çok değişik şekilde yansiyabilir.
- Konsolide edilen firmalar hakkında raporda ayrı ayrı her şirket için detaylı bilgiler verilmelidir. Çünkü konsolideye dahil edilen firmaların, sektörleri, faaliyet konuları birbirlerinden çok fark olabilir (Fidan, 2009).

3.5.3. Konsolide Bilançonun Düzenlenmesi Sırasında Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri

- Konsolideye dâhil firmaların bilanço hesapları ayrı ayrı toplanır.
- Konsolide finansal tablolarda, Ortaklardan Alacaklar, Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar ve Ortaklara Borçlar, Bağlı Ortaklıklara Borçlar hesaplarının karşılıklı olarak mahsup edilmesi gerekmektedir. Konsolide raporlarda genel olarak aktif ve pasif hesaplardan birinin sıfırlanması gerekmektedir. İstisnalar haricinde konsolide mali tablolarda hem Ortaklardan Alacaklar hemde Ortaklara Borçlar hesaplarından bakiye bulunmamalıdır. Olması gereken her iki hesabında yapılacak mahsup işlemleri ile sıfırlanmasıdır. Fakat uygulamada genelde küçük bakiye bulunan hesap sıfırlanmakta diğer hesaptaki ilgili bakiye kalabilmektedir.

Aşağıdaki tabloda, konsolide bilanço hesaplarından görülen Ortaklardan Alacaklar ve Ortaklara Borçlar hesap bakiyeleri küçük olan tutar kadar mahsup edilmiştir.

Düzeltilmemiş Mizan Bakiyeleri				Düzeltilmiş Mizan Bakiyeleri			
Kod	Hesap	Borç	Alacak	Kod	Hesap	Borç	Alacak
131–231	Ort. Borç	80.000		131–231	Ort. Borç	20.000	
331–431	Ort. Borç		60.000	331–431	Ort. Borç		

- Konsolideye dâhil firmaların bilanço hesaplarının toplanması sırasında, söz konusu şirketlerin birbirlerinden olan alacak ve borçları karşılıklı olarak indirilir. Firmalar, birbirlerinin borçlanmayı temsil eden menkul kıymetlerine veya kıymetli evraklarına sahiplerse ve bu durum tespit edilebilirse söz konusu menkul kıymetler ile kıymetli evrak da indirim tabii tutulabilir.
- Gruba dâhil ortaklıkların birbirlerinden satın almış oldukları dönen ve duran varlıklar, ilke olarak bu varlıkların topluluğa olan ilk maliyetleri üzerinden gösterilmelidir (Akdoğan & Tenker, 2010).
- Grup içinde alım ve satıma konu olan amortisman tabii duran varlıklarla ilgili grup içi işlemler nedeniyle oluşmuş gelir ve gider hesapları arındırılır.

- Konsolide edilen firmaların ödenmiş sermayesi içinde, konsolideye dahil diğer firmalara ait paylar varsa bunlardan kaynaklanan emisyon primleri, ortak olan şirketlerin aktiflerindeki kayıtlı değerleri ile karşılıklı mahsup edilir.
- Ana ortaklığın konsolidasyon kapsamına alınan her bir bağlı ortaklıktaki yatırım tutarı bağlı ortaklıkların özkaynaklarından ana ortaklığın payına isabet eden tutarlar karşılıklı olarak mahsup edilir (Akdoğan & Tenker, 2010).
- Mahsup işlemi, ortaklığın ilk defa konsolidasyona alındığı andaki defter değerine göre yapılır veya konsolide edilecek ortaklıkların hisselerinin iktisap edildiği anda tespit edilebilen aktif ve pasif değerine göre veya hisseler farklı zamanlarda iktisap edildiğinde, bu ortaklığın bağlı ortaklık olduğu tarihteki verilere göre yapılır.
- İktisap edilen işletmenin gerçeğe uygun değeri ile net belirlenebilir varlıklarının arasındaki fark şerefiye olarak kayda alınır. Net belirlenebilir varlıkların, gerçeğe uygun değerden büyük olması durumunda, aradaki fark gelir tablosu hesaplarında muhasebeleştirilir.
- Konsolide bilançonun ödenmiş/çıkarılmış sermayesi, ilke olarak ana ortaklığın ödenmiş/çıkarılmış sermayesine eşit olmalıdır.
- Grup firmalarının, birbirlerine sermaye taahhütlerinden kaynaklanan borçları bulunuyorsa bu borçlar, ilgili oldukları ödenmemiş sermaye ve varsa hisse senedi ihraç primi alacaklarından indirilerek tasfiye edilir.
- Grup firmalarının, finansal tablolarında gösterilen, ‘bağlı ortaklıklar sermaye payları değer düşüş karşılıkları’, ‘İştirakler sermaye değer düşüş karşılıkları’ ve ‘bağlı menkul kıymetler değer düşüş karşılıkları’ ile ilgili gider hesapları konsolide finansal tablolarda düzeltme yapmak suretiyle kapatılır.

3.5.4. **Konsolide Gelir Tablosunda Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemler**

- Konsolideye tabi tutulan firmaların Gelir Tablosu hesapları ayrı ayrı toplanır.

- Konsolide gelir tablosunun hazırlanmasında, yapılan toplama işleminden, grup içi işlemlerden kaynaklanan gelir–kârlar ve gider–zararlar karşılıklı olarak mahsup edilir.
 - Grup firmalarının birbirlerine yapmış oldukları mal ve hizmet satışları ‘brüt satışlardan’ ve ‘satışların maliyeti’ hesaplarından indirilir.
 - Gruba dahil firmaların stoklarına ilişkin grup içi mal alım satımından doğan kâr, konsolide finansal tablolarda stoklardan düşülerek satışların maliyetine eklenir, zarar ise stoklara eklenerek satışların maliyetinden düşülür.
 - Gruba dahil ortakların birbirleriyle olan işlemleri nedeniyle oluşmuş gelir ve gider hesapları (fazla yada eksik ayrılan amortismanlar, faiz, temettü vb.) ilgili hesaplarla karşılıklı mahsup edilir.

3.5.5. **Yurtdışı Grup Şirketlerinin Konsolideye Dâhil Edilmesi ve Yapılabilecek Aktarma–Arındırma İşlemleri**

Konsolideye dâhil edilecek firmalar arasında yurtdışında faaliyet göstermekte olan firmaların da olması halinde, firmaların Bilanço ve Gelir Tabloları bilanço tarihindeki döviz kurları üzerinden konsolideye tabi tutulur.

Söz konusu değerlendirme işleminin yanı sıra, gerçekleştirilecek konsolide çalışmada yapılacak faaliyetler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Yurtiçi grup firmalarının yurtdışı grup firmalarındaki iştirak tutarı aktiften düşülür.
- Yurtdışı grup firmalarının sermayesinden, iştirak eden firmanın payına düşen sermaye payındaki kur artışları nedeniyle oluşan pozitif fark Konsolide Bilançoda ve Özkaynaklardan Diğer Sermaye Yedekleri hesaplarına aktarılır.
- Yurtdışı grup firmasının yurtiçi grup firmasındaki iştirak tutarının yurtiçi firmanın sermayesinde yer alan.– TL tutarı aktiften düşülür, kur artışları nedeniyle oluşmuş olan pozitif iştirak farkı şerefiye gibi düşünülerek, Maddi Olmayan Duran Varlıklar hesap grubundaki ilgili hesabına aktarılır.

- Grup içi alış satış işlemi Konsolide Gelir Tablosunda, maliyet ve brüt satışlardan indirilir.
- Yurtdışı iştirake olan borçlar ve alacaklar, Konsolide Bilançoda karşılıklı olarak mahsup edilir.
- Merkezi Türkiye’de bulunan firmaların, merkez bilanço ve gelir tablolarının serbest bölge şubelerinin bilanço ve gelir tabloları ile konsolide edilmesi işlemlerinde de bu esaslara uyulur.

SONUÇ

Günümüz koşullarında fon transferlerinin ulusal piyasaların yanında uluslararası piyasalarda da çok hızlı bir şekilde hareket ettiği görülmektedir. Ülke ekonomileri içerisinde, fon transferleri ağırlıklı olarak bankalar tarafından sağlanmaktadır. Bu doğrultuda bankaların sağlıklı bir bünyeye sahip olabilmeleri, faaliyetlerinden maksimum kârlılık elde edebilmeleri, istikrarlı bir şekilde büyüebilmeleri ve güçlü bir yapı içerisinde faaliyet gösterebilmeleri toplam kaynaklarının büyük bir bölümünü teşkil eden kredi portföyünün kalitesiyle doğrudan ilişkilidir. Bankaların kaliteli bir kredi portföylerine sahip olmaları, ekonomi içerisindeki fon transferlerinin daha isabetli bir şekilde yapıldığını ve aynı zamanda sorunsuz bir şekilde çalıştığını gösterir. Bu nedenle, bankacılık sektörünün bir nevi ülke ekonomilerinin aynası olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır.

Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sektörünün yeterince gelişemediği, ekonomilerin büyümelerine paralel olarak bankacılık sektörünün de büyüme gösterdiği gözlenmektedir. Bu dönemlerde bankacılık sektörünün kârlılık oranları, diğer sektörlerin üzerinde gerçekleşmekte, bu ise bankaların agresif bir büyüme politikası ile faaliyetlerini sürdürmelerine neden olmaktadır. Bankalar hızlı büyüebilmek, kısa süre içerisinde yüksek kârlılık elde edebilmek amacıyla, toplumun tüm kesimlerine ulaşmaya çalışarak, piyasanın önemli aktörleri arasında bulunabilmek için zaman zaman mali analiz ve kredi tahsis süreçlerinde yaptıkları değişikliklerle, yüksek riskli müşterilerine de kredi kullandırabilmektedirler. Bu politikalar bankanın temel amacı olan kârlılığını olumlu etkilediği sürece devam ettirilir, bankanın kârlılığını olumsuz etkilemeye başladığı andan itibaren ise acil olarak değiştirilmesi gerekmektedir. Eğer zamanlamada geç kalınırsa bankanın yüksek sorunlu kredi portföyü nedeniyle varlıklarının büyük bir bölümünü oluşturan fon sahiplerine, taahhütlerini zamanında yerine getiremeyecek ve kısa süre içerisinde tasfiye sürecine doğru gidebilecektir. Bir bankanın tasfiye sürecine girmesi sadece banka sahiplerinin, ortaklarının ya da banka müşterilerinin zarar görmesi değil, çok daha fazlasıyla ülke ekonomisine zarar verdiği bilinmektedir.

Her işletmede olduğu gibi, (Kamu yararı için kurulan işletmeler hariç) bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların temel amaçları da yüksek kâr elde etmektir. Ekonomilerin büyümeleri ile özellikle uluslararası piyasalarda fon kaynaklarına ulaşma imkânı daha kolay hale gelmekte, bu durum ise, dönemler itibariyle bankacılık sektöründe kârlılık oranlarının düşmesine neden olmaktadır. İşte bu nedenle bankalar agresif büyüme politikalarını gözden geçirmekte, belirli oranlarda istikrarlı bir büyümenin sürdürülebilmesi, en uygun aktif pasif dengesinin sağlanabilmesi, banka kaynaklarının güvenilir, doğru ve en yüksek verim elde edilecek şekilde tahsis edilmesiyle maksimum kârlılık oranlarına ulaşılabilecektir.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda bankalar, doğru kredi tahsisinin yapılabilmesi için çeşitli kredi analiz modelleri geliştirmektedirler. Ancak bu modellerin doğru sonuçlar verebilmesi, kredi isteklilerinden temin edilmiş olan mali verilerin, güvenilir ve gerçeğe uygun şekilde hazırlanmış olmaları veya bankanın kredi analiz uzmanları tarafından ilgili mali verilerin en reel hale getirilebilmesi ile mümkündür.

Tez konumuzun temel amacını, mali analiz çalışmalarının en önemli araçlarından olan kredi talebi isteklilerinden temin edilen, mali tablolarda yapılabilecek aktarma/arındırma işlemleri oluşturmaktadır.

Ülkemizde muhasebe bilincinin tam olarak oluşturulamaması, faaliyet gösteren firmaların büyük bölümünün kurumsal bir yapıya sahip olmamaları, vergi kanunlarının tamamen gelir elde edilmesine yönelik (devletin vergi gelirlerini artırmasına yönelik) uygulanması, toplam ekonomi içerisinde kayıt dışı ekonominin çok yüksek seviyelerde seyretmesi gibi sayılabilecek birçok nedenden kaynaklı olarak firmaların mali verilerine güvenilememektedir.

Bankaların kredi kullandıracağı firmalara öncelikle güvenmesi gereklidir. Eğer bir güvensizlik varsa kesinlikle kredi ilişkisine girilmemelidir. Bankaların, kredi analizi çalışmalarının en önemli bölümlerinden birini firmaların muhasebe kayıtları oluşturmaktadır. Kredi analiz uzmanı tarafından firma muhasebe kayıtları detaylı olarak incelenmeli, hatalı veya eksik olduğu tespit edilen finansal bilgiler hakkında firma yetkililerinden detaylı bilgiler istenmeli ve alınan bilgiler doğrultusunda, mali

verilerdeki gerekli aktarma arındırma işlemleri eksiksiz olarak yapılmalıdır. Firmaya hazırlanacak olan mali tahlil raporu için bu sürecin sağlıklı olarak sonuçlanması çok önemlidir.

Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir konu ise, bankalarca istihdam edilen mali analistin de uzmanlık alanı ile ilgili gerekli eğitimleri almış olması ve yeteri kadar deneyim sahibi olması, dürüst ve güvenilir olması, muhasebe kuram ve uygulamalarına hâkim olması, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini iyi kavramış olması, şablon analizlerden kaçınan ve derinlemesine inceleme yapabilen, olaylar hakkında neden sonuç ilişkisi kurabilen, ihtiyatlı davranabilen, mali analiz yöntem ve kriterleri hakkında bilgi ve beceri sahibi olan, riski minimize edebilen, analiz ettiği firmanın faaliyet gösterdiği sektör hakkında bilgi sahibi olması, BDDK, SPK, VUK ve TTK'da yer alan kredilere ilişkin hükümlere hâkim olmaları gerekir.

Unutulmamalıdır ki, kredinin tahsisi veya reddi konusunda karar vericiler için en önemli bilgi mali analist tarafından hazırlanan raporlar ile sağlanır.

Kurumsal anlamda faaliyet gösteren büyük işletmeler ile halka açık şirketler için kanuni zorunluluklar nedeniyle, SPK gibi denetleyici kurumlar tarafından firmaların mali verilerinin daha şeffaf ve doğru bir şekilde tutulması için gerekli tedbirlerin alındığı görülmektedir. Kredi portföyünü kurumsal, büyük hacimli firmalardan oluşturan bankalar için daha güvenilir mali veriler üzerinden kredi analiz çalışmalarının yapılması daha isabetli kredi tahsis kararlarının alınmasını sağlayabilmektedir. Fakat kredi portföyünü ağırlıklı olarak KOBİ firmaları ve bireysel müşterilerden oluşturan bankalar için mali verilerin detaylı olarak incelenmesi, eksik veya hatalı kayıtların mali tablolar dışına çıkartılarak firmaların veya şahısların kredibilitelerinin tam olarak ölçülebilmesi önem arz etmektedir.

Ülkemizde işletmelerin muhasebe kayıtları, genellikle vergi yasalarının veya diğer yasaların öngördüğü zorunlulukları yerine getirmek amacıyla tutulmaktadır. Bu nedenle muhasebe kayıtlarında işlemler ya eksik şekilde kaydedilmekte ya da kayıt dışı bırakılmaktadır.

Firma muhasebe kayıtları, öncelikle firma sahip veya ortaklarına bilgi sağlamaktadır. Sonrasında ise devlete, vergi ödemeleri konusunda, yatırımcılara ilgili firmaya neden yatırım yapmaları ya da yapmamaları konusunda, Bankalara veya diğer kredi kuruluşlarına neden firmaya kredi vermeleri ya da yapacakları yatırımlar için neden kredi açmaları konularında bilgi vermektedir. Görüldüğü gibi muhasebe kayıtları sağlıklı olan firmaların öncelikle kendilerini, karşılarındaki kişilere (devlet, yatırımcılar, bankalar gibi) anlatabilme kabiliyetleri bulunmamaktadır.

Özellikle işletme yöneticilerinin muhasebe konusunda kendilerini geliştirmeleri, yönetimleri altında bulunan firmaların faaliyet sonuçlarını net olarak görebilmeleri gerekmektedir. Buna göre gelecek planlarını yapmaları, yeni yatırımlarında veya işletme sermayelerinde fon açıklarının bulunması ve bu fon açıklarının bankalardan kredi şeklinde sağlanmasına karar verilmesi halinde, öncelikle bankaların güvenlerinin kazanılması gereklidir. Bunun en önemli yolu ise kredi isteklileri tarafından bankalara sunulan mali verilerin güvenilir olmasıdır.

Bankaların müşterileri olan firma veya şahısların muhasebe kayıtlarını, muhasebenin temel ilkeleri doğrultusunda, işlemlerin mahiyetlerinin gözetilerek kaydedilmesine, bütün işlemlerin kayıt altına alınmış olması gibi konularda zorlayıcı tedbirler alması, bu konularda herhangi bir uygulama içerisine girmesi pek mümkün değildir. Bu nedenle yapılması gereken en önemli husus bankaların müşterilerinin kredibilitelerini doğru bir şekilde belirleyebilmeleri ve ona göre kredi kullanılabilmeleri için firma mali verilerini en doğru hale getirilmesi ve gerekli bütün aktarma arındırma işlemlerinin eksiksiz olarak mali analiz uzmanı tarafından yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak bankalar, tarafından yapılacak olan kredi değerlendirilmesi için firma mali verilerinin bütün makyajlardan ve manipülasyonlardan arındırılmış, kredi müşterisinin gerçek faaliyet hacmine, ortalama karlılık oranlarına, ortalama ne kadarlık stok bulundurması gerektiğine, toplam banka ve piyasa borçlarına ve en önemli hususlardan olan firmanın toplam varlıklarının ne kadarlık bölümünün firma ortakları tarafından sermaye olarak karşılandığı yani firmaların yeterli özkaynaklarla çalışıp çalışmadığı belirlenmelidir. Doğru ve isabetli kredi tahsisinin yapılabilmesi, kredi

riskinin minimize edilebilmesi için firmalarının mali verileri özellikle tek tek muhasebe hesapları bazından detaylı olarak incelenmeli ve hesaplar arasında gerekli görülen bütün aktarma işlemleri, yine firma mali verilerinden bulunmaması gereken bütün tutarların arındırma işlemleri ile mali verilerinde dışına çıkartılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, N., & Sevilengül, O. (2007). *Tek Düzen Muhasebe Sistemi Uygulaması*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Akdoğan, N., & Tenker, N. (2010). *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Akgüç, Ö. (2006). *Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi*. İstanbul: Arayış Basım Yayıncılık.
- Akgüç, Ö. (2008). *Mali Tablolar Analizi*. İstanbul: Arayış Basım.
- Akgüç, Ö. (2011). *Ticaret Bankalarının Yönetimi*. İstanbul: Arayış Basım Yayıncılık.
- Aliyaz, D. (2014, 5 2). *Gelir Tablosu Makyajı*. www.finansgundem.com:589807y.htm adresinden alındı
- Ataman, Ü. (1999). *Genel Muhasebe Ve Genel Muhasebe Dönem Sonu İşlemleri*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Ataman, Ü., & Sumer, H. (2003). *Dış Ticaret İşlemleri Ve Muhasebesi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Bankacılık Kanunu 5411 Sayılı. (2005, 11 01). *5411 Sayılı Bankacılık Kanunu*. Ankara.
- Başoğlu, U., Ceylan, A., & Parasız, İ. (2009). *Finans Teori Kurum Uygulama*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Battal, A. (2007). *Bankacılık Kanunu Şerhi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bayrak, S. (2011). *Tek Düzen Hesap Planı Ve UFRS'ye Göre Hazırlanan Finansal Tabloların Mali Analizindeki Farklılıklar, Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berk, N. (2001). *Kredi Yönetimi*. İstanbul: Beta Basım.

- Berk, N. (2005). *Finansal Yönetim*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Burucu, H. (2009). *Finansal Analiz Tekniklerinin İşletmelerin Mali Durumunu Göstermedeki Etkinliği Ve Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı.
- Çabuk, A., & Lazol, İ. (2009). *Mali Tablolar Analizi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Çabuk, A., Önce, S., Karagül, A. A., Erol, C., Başar, A. B., Sevim, Ş., & Sayılır, Ö. (2013). *Finansal Tablolar Analizi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Demir, V., & Bahadır, O. (2007). Muhasebe Manipülasyonu Yöntemler Ve Teknikler. *Mali Çözüm Dergisi*, 103-119.
- Demirtürk, B. (2011). *Bankalarda Kredilendirme sürecinde İstihbarat, Nitel Ve Nicel Veri Analizi Ve Derecelendirme Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Uluslararası Ticaret Ve Para Yönetimi Bilim Dalı.
- Durmuş, A. H., & Arat, M. E. (2000). *İşletmeler Mali Tablolar Tahlil İlkeler Ve Uygulamalar*. İstanbul: Marmar Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları.
- Fidan, M. M. (2009). *Kredilendirme Sürecinde Uluslararası Raporlama Standartlarına Göre Konsolide Finansal Raporların Düzenlenmesi, Doktora Tezi*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finans Ve Bankacılık Bilim Dalı.
- Güney, A. (2012). *Bankacılık İşlemleri*. İstanbul: Beta Basım.
- İSMMM. (2005). *Muhasebenin Temel Kavramları Ve Tek Düzen Hesap Planı*. İstanbul: İSMMM Mevzuat Serisi 2.
- İş Bankası. (2005). *İstihbarat Ve Mali Tahlil Eğitim Kitabı*. İstanbul: İş Bankası Eğitim Yayınları.

- İş Bankası. (tarih yok). *İstihbarat Ve Finansal Analiz Eğitim Kitabı*. İstanbul: İş Bankası Eğitim Yayınları.
- Kaya, A. (2012). Genel Muhasebe Ders Notları.
- Kaya, F., Güney, A., Ersoy, A. Y., Şemsi, A., Topçu, B., Doğan, E., . . . Güngören, M. (2013). *Bankacılık Giriş Ve İlkeleri*. İstanbul: Beta Basım.
- Kaygusuz, S. Y., Aslan, Ü., & Kepçe, N. (2013). *Genel Muhasebe I*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Lazol, İ. (2008). *Mali Analiz Uygulamaları*. Bursa: Ekin Basım.
- Lipsey, R. G., Steiner, P. O., & Purvis, D. D. (1984). *İktisat I*. İstanbul: Bilim Ve Teknik Yayınevi.
- Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği. (1992). Ankara.
- Özbay, Ö. (2011, 11 26-27). Mali Tablolar Ve Mali Tabloların Tahlilinde Kullanılan Teknikler. İstanbul, Bostancı, Türkiye: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
- Poyraz, O. (2010). *Kredi Talebinde Bulunan İşletmelerin Finansal Tablolarında Yapılan Düzeltme Ve Arındırma İşlemleri Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sermaye Piyasası Kanunu. (2012, 12 30). Ankara.
- Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası İktisat Teori Politika Ve Uygulama*. İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Sinan, G. (2005). *Türk Bankacılık Sektöründe Kredilendirme Süreci Ve Bir Örnek Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı.
- Sipahioğlu, B. (tarih yok). Bilançoların Yorumlanması Ve Satış Fırsatları.
- Şakar, B. (2009). *Banka Kredileri ve Yönetimi*. İstanbul: Beta Basım.

Tek Düzen Hesap Planı. (tarih yok). *Muhasebe Sistemi Genel Tebliğleri*. Maliye Bakanlığı.

TFKB. (2013). *Mali Tahlil Ve İstihbarat Eğitim Notları*. İstanbul: Türkiye Finans Katılım Bankası.

TMS 1. (2005, 1 16). *Finansal Tabloların Sunuluşu*. Ankara.

TMS 27. (2005). *Konsolide Ve Bireysel Finansal Tablolar*.

Tuğcu, C. T., Erdem, E., Çelik, F., Torun, T., Togay, S., Kayhan, S., . . . Toprak, M. (2013). *Bankalarda Kredi Yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Ulusoy, S. (2007). *Finansal Tablo Hilelerinin Değerlendirilmesi Ve Bu Kapsamda Hasılatın Kaydedilmesinde Özellikli Durumlar, Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı.

Ünver, A. (2012). *Arif Ünver İle Sermaye Payasası Ve Borsa Okuryazarlığı*. İstanbul: Empati Yayınları.

www.bilancoloji.com/aktarma. (2014, 9 6). www.bilancoloji.com: <http://www.bilancoloji.com/hesapdetay.aspx?UrtID=182> adresinden alındı

Yazıcı, M. (2011). *Bankacılığa Giriş*. İstanbul: Beta Basım.